J. can. I.
235d

Compendium

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

KERKELIJKE WETTEN

VAN

FRIESLAND,

EN

KERKEN-ORDENINGEN

DER NEDERLANDSCHE
GEREFORMEERDE

KERKEN.

COMPENDIUM
DER
KERKELIJKE WETTEN
VAN
VRIESLAND,

geëxtraheert uit 's Lands en Sijnodale Resolutien enz.

TWEEDE DRUK

Geheel verbeterd, tot den jaare 1771. aangevuld, en met een volledig Register voorzien.

ALS MEDE DE

KERKEN-ORDENINGEN

der Gereformeerde Nederlandsche Kerken, in de Nationaale Sijnoden gemaakt;

BENEVENS DIE

door de Provincien van GELDERLAND, HOLLAND, ZEELAND en UTRECHT aangenoomen en in bijzondere Vergaderingen bepaalt, enz.

Te LEEUWARDEN,
Ter Drukkerije van H. A. DE CHALMOT, 1771.

144 C.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

DE DRUKKER

AAN DEN

LEEZER.

Wanneer in den jaare 1757 deeze Kerkelijke Wetten voor de eerſtemaal door den Druk wierden gemeen gemaakt, klaagde een ieder met reden over 't weinig gebruik dat hij er van koste hebben, uit oorzaake van de menigvuldige fauten daar het mede vervult was. Niet alleen dat zommige Artijkelen met verandering geſteld waaren, en dat er eenige geheel in ontbraken; maar wat meer is, men vond er ook de zodanige ingelascht, die geheel en al niet tot dit Wetboek behooren.

Doen ik na de Dood van de Heer Tongerlo Drukker van dit Werkje, op de publijcque Verkoping van zijne nagelatene Boe-

ken, alle de Exemplaaren en het recht van Copij hier van hadde bekoomen, was ik terſtond bedagt om er een vollediger en beter uitgaaf het licht van te doen zien. Dit echter niet kunnende onderneemen, voor dat ik ten vollen verzekert was een accuraat gecorrigeert Exemplaar in handen te hebben, is zulks oorzaak geweest, dat er eenige jaaren zijn verloopen, eer ik mijn voorneemen heb kunnen ter uitvoer brengen. Bij gelegenheid hier over met een Vriend ſpreekende, berichte mij die een Exemplaar te bezitten, 't welk niet alleen volkoomen na een Origineel was verbeterd en aangevuld, maar dat hij zelfs alle de vermeerderingen die er van tijd tot tijd waaren gekoomen, zorgvuldig bij had aangetekend, teffens had hij de goedheid mij het zelve aantebieden om na te laaten Drukken; ligtelijk begrijpt den Leezer, dat ik deeze mijn voornemen zo zeer begunſtigende aanbieding geenzints van de hand wees; ik nam zulks dan met dankbetuiging aan, en maakte er terſtond gebruik van, denkende mijne Landgenooten niet langer een Werkje te moeten onthouden, waar van de

nuttig-

nuttigheid zo algemeen bekend zijnde, ik niet over zal uitweiden.

Zie hier dan goedgunstige Leezer, het *Compendium der Kerkelijke Wetten van Vriesland*, zodanig het onder opzigt, examinatie en approbatie van de Eerw. Heeren D. D. HERMANNUS WESSELIUS *de Vader*, LOLLIUS POSTHUMUS en IBERTUS FENNEMA, doen ter tijd de drie oudste Predikanten van Leeuwarden, door Ds. G. NAUTA als Canonicus, volgens last van Hun Ed. Mog. de Heeren Gedeputeerde Staten van Friesland, blijkbaar uit derzelver Resolutie de dato den 9 Fe- 1722. uit de Extractboeken der Sijnodale Resolutien is zamengesteld; aangevuld met al 't geen zedert dien tijd tot den jaare 1770 inclusive, op de verscheidene Sijnoden is besloten hier bij te voegen. Zorgvuldig heeft men een ieder dier nieuw aangekoomene Resolutien onder zijn behoorende Titul gesteld; zondert egter hier van uit die van de jaaren 1769 en 1770, welke daar toe te laat ingekoomen zijnde, agter het Werk bij wijze van Addenda zijn geplaatst. Het nauwkeurig en uitvoerig Register, dat tot

ſlot van het gantſche Werk dient, maakt het gebruik van deeze Druk ook gemakkelijk. Tot een toegift hebbe ik gedagt niet onnut te zijn bij dit Compendium te voegen, de *Kerken-ordeningen der Gereformeerde Nederlandſche Kerken in de vier Nationaale Sijnoden enz. gemaakt en gearreſteerd*; insgelijks die *bij de Provintien van Gelderland*, *Holland*, *Zeeland en Utrecht* zijn aangenoomen; dewijl die gezamentlijk als de Bronnen kunnen aangemerkt worden, waar uit meerendeels is geput, om dit Kerkelijk Wetboek zamen te ſtellen.

BLADWIJZER
DER TITULEN
VAN DE
KERKELIJKE WETTEN.

Bladz.

Tit. I. *Van de Dienst en Kerken-dienaars in 't gemeen, en in specie van het examen* . 7.

Tit. II. *Van de Alumni* - - 13.

Tit. III. *Van de Candidaten* - 16.

Tit. IV. *Van de Beroepinge der Dienaaren* 20.

Tit. V. *Van de Approbatie der Beroepingen* 25.

Tit. VI. *Van de Bevestiging der Dienaaren* 29.

Tit. VII. *Van de Resignatien der Beroepingen* 31.

Tit. VIII. *Van het vertrekken der Dienaaren* 33.

Tit. IX. *Van de Translatie der Dienaaren.* 37.

Tit. X. *Van de Assignatien der Dienaaren* 38.

Tit. XI. *Van het Leven en Ampt der Dienaaren* 39.

Tit. XII. *Van de Opkomsten der Dienaaren* 45.

Tit. XIII. *Van de Combinatien* . . . 48.

Tit. XIV. *Van de Vaceerende Plaatzen* 49.

Tit. XV. *Van de Emeritis* . . . 54.

Tit. XVI. *Van het Najaar, en verdere onderhoud van de Weduwen en Weezen der Predikanten* - - - 56.

Tit.

Bladz.

Tit. XVII. *Van de Administratie der Kerkelijke en Pastorije goederen.* - . . . 62.
Tit. XVIII. *Van de Leenen ad Pios usus* 66.
Tit. XIX. *Van de Kerkelijke Vergaderingen in 't gemeen, en Commissien daar toe* . . . 68.
Tit. XX. *Van de Kerkenraad* - - . 73.
Tit. XXI. *Van de Ouderlingen* - - 78.
Tit. XXII. *Van de Diakenen* - . - 80.
Tit. XXIII. *Van de Classicale Vergaderingen* 81.
Tit. XXIV. *Van de Sijnode* - - - 91.
Tit. XXV. *Van de Deputaten Sijnodi* - 104.
Tit. XXVI. *Van de Appellen* - - 114.
Tit. XXVII. *Van de Correspondentien* - 118.
Tit. XXVIII. *Van de Gravamina* - - 122.
Tit. XXIX. *Van de Legerdienst* - - 125.
Tit. XXX. *Van de Lidmaaten* - - 134.
Tit. XXXI. *Van de Attestatien* - - 137.
Tit. XXXII. *Van de Sijnodale Schriften* - 139.
Tit. XXXIII. *Van de Leere* - - - 142.
Tit. XXXIV. *Van de Doop* - - 145.
Tit. XXXV. *Van het Avondmaal* - - 153.
Tit. XXXVI. *Van de Kerkelijke Discipline* - 156.
Tit. XXXVII. *Van de Schoolen en Schoolmeesters* - - - - - - - - 166.
Tit. XXXVIII. *Van den Dag des Heeren, Feest- en Bededagen* - - - 171.
Tit. XXXIX. *Van het Prediken* - - 175.
Tit. XL. *Van het Houwelijk* - - - 178.

BLADWIJZER DER TITULEN

Bladz.

Tit. XLI. *Van Boekedrukkerijen en Boekwinkels, en bijzonder der Bijbels en Liturgien.* 187.

Tit. XLII. *Van de Overheid* - - 193.

Tit. XLIII. Sectio 1. *Van de Secretarissen eerst in 't gemeen* - - - 198.

Sectio 2. *Van de Mennoniten of wederdoopers* - - 198.

Sectio 3. *Van de Paapen, Jesuiten, Paapsche Superstitien en Stoutigheden.* - - 205.

Sectio 4. *Van de Socinianen* . 212.

Sectio 5. *Van de Remonstranten* 215.

Sectio 6. *Van de Labadisten* - 218.

Sectio 7. *Van de Jooden* - 220.

Tit. XLIV. *Van de Nieuwe overgezette Bijbel* 221.

Tit. XLV. *Van de Lombarden* - - 223.

Tit. XLVI. *Van de Weesen en haar opzigt* 224.

Tit. XLVII. *Van de Herbergen en Dronkendrinken* - - - - - 226.

Tit. XLVIII. *Van de Kerkendienst in Oost- en West-Indien* - - - - - 228.

Tit. XLIX. *Van de Armegelden en Breuken* 231.

Tit. L. *Van de Armen en Bedelaars* - 233.

Tit. LI. *Van de Protesten* - - 235.

Tit. LII. *Van de Orgelen* - - - 236.

Tit. LIII. *Van de Comediën* - - - 237.

Tit. LIV. *Van de Placaaten en 's Lands Resolutien* - - - - - - - 238.

Tit. LV. *Van het Voorleezen* - - - 239.

Tit. LVI. *Van de Ongeregeltheden* - - 240.

Tit.

BLADWIJZER DER TITULEN.

Bladz.
Tit. LVII. *Van de Academie* - - 242.
Tit LVIII. *Van de Pauselijke Superstitien en Stoutigheden* - - - - 244.
Tit. LIX. *Van de Almanach* - - 245.
Tit. LX. *Van de Catechisatie* - - - 246.
Tit. LXI. *Van de Dienst op de Vlooten* - 250.
Tit. LXII. *Van de Licentie der Philosophen* 251.
Tit. LXIII. *Van de Canonicus* - - 252.
Tit. LXIV. *Van de Drukfauten in Bijbels en Liturgien* - - - - - - 254.
Tit. LXV. *Van de Noodlijdende Kerken, en Subsidien voor de Paltze, Guliksche en andere Kerken* - - - - - - 255.

NOTITIE
DER
KERKEN ORDENINGEN,

Van de Gereformeerde Nederlandsche Kerken, enz. in dit Werk vervat.

Bladz.

Acta *ofte Handelingen der verzamelingen der Nederlandsche Kerken die onder 't Kruis zitten, ende in* Duitschland *ende* Oostvriesland *verstrooit zijn, gebouden tot* Embden *den* 5 *Octobr.* 1571. . . 289.

Acta, *ofte Handelingen van de Provinciaale Sijnode, der Kerken van* Holland *en* Zeeland, *gehouden binnen* Dordrecht, *den* 16 *Junij begonnen en den* 28 *geeindigt in 't jaar* 1574. 300.

Acta, *ofte Handelingen des Nationaalen Sijnode, der Nederlandsche, Duitsche en Walsche Kerken, zo wel Inlandsche als Uitlandsche, gehouden tot* Dordrecht; *begonnen den* 2 *Junij ende voleind den* 18 *deszelven maands, Anno* 1578. 316.

Acta *des Nationaalen Sijnode gehouden tot* Middelburg *in* Zeeland, *begonnen den* 29 *Maij en geëindigt den* 21 *Junij* 1581. . . 334.

Kerken-ordeninge *der Nederlandsche Gereformeerde Kerken van beide taalen, gesteld in den Nationalen Sijnode; te zamen geroepen en gehouden bij last van zijn Excellentie in* 's Gravenhage *den* 20 *Junij, Anno* 1586. . 363.

Brief *des Graafs van* Leijcester, *waar door bij de uitschrijvinge of convocatie des voorgaande Nationaale Sijnode gedaan heeft.* . 375.

Convocatie brief *aan de Kerken van* Holland *geschreeven.* 376.

Appro-

Bladz.

Approbatie *des voorgaanden Sijnode bij zijn Excellentie van* LEICESTER *gedaan.* . 377.

Kerken-ordeninge *bij Hun Ed. Mog. de Heeren Staaten van* Utrecht, *Anno* 1590 *gemaakt en gearresteert.* 381.

Kerken-ordeninge *gemaakt bij eenige Politijken en Ecclesiastijken in den* Hage, *in Februarij Anno* 1591. 388.

Acta, *ofte Handelingen des Provincialen Sijnode van* Zeeland, *bij authorisatie van Hun Ed. Mog. de Heeren Staten, gehouden binnen* Middelburgh *den* 1 *Febr.* 1591. . . 404.

Kerken-ordeninge *gestelt in de Nationale Sijnode der Gereformeerde Kerken, te zamen beroepen en gehouden door ordre van de H. Mog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, binnen* Dordrecht *in den jaare* 1618 *en* 1619. *En na veranderinge van eenige weinige Poincten goedgevonden en gearresteert bij de Ed. Mog. Heeren Staten des Furstendoms* Gelderland *en het Graafschap* Zutphen. 424.

Pag. 129 reg. 16 van boven, staat *Ouderling en Curators;* lees, *Ouders en Curators.*

BERIGT

BERICHT

VOOR DE

KERKEN VAN VRIESLAND,

TEN RESPECTE VAN HET

COMPENDIUM

DER

KERKELIJKE WETTEN.

N*Ademaal de Sijnodale Resolutien, zedert de tijden van de Reformatie genoomen, zeer veel in getal zijn aangewassen; en de veranderingen der tijden ook zeer veel wisselvalligheden hebben gemaakt in het Kerkelijke, waar door veel zaaken als ondienstig zijn veroudert, en andere buiten gebruik gekoomen; het welk veel Leeraaren de lust benoomen heeft, om de Kerkelijke Resolutien uit te schrijven, en tot dienst van de Kerke in 't werk te stellen; wat kan zulks in Leeraaren, die de Regeeringe der Kerke is aanbevoolen, anders veroorzaaken als onkunde in de Kerkelijke Wetten, en wanorder in het Kerk-bestier? het zij, dat uit onkunde, dikmaals gepaart met eigen wijsheid en willigheid, word aangegaan tegens de Kerkelijke Resolutien, dat nuttige en noodige zaaken daar door verwaarloost worden, wordende alzo de aanzie-*

nelijke

nelijke en kostbaare Sijnoden, van haar vrugt en nutte berooft, en de weg tot Vrijgeesterij gebaant.

Al het welk Haar Edele Mogende de Gedeputeerde Staaten van Vriesland, als Vaderen des Vaderlands en Voedſterheeren van Gods Kerke zoekende voor te koomen, en in overweeginge hebbende genoomen, uit een zuivere beooginge van het beſtendig welweezen van de Frieſche Kerken; hebben Haar Edele Mogende mijn Heeren de Gedeputeerde Staaten op onze Remonſtrantie, en na vooraf ingenoomen advijs van de Eerwaarde Heeren, de drie oudſte Predikanten van Leeuwarden, mij Ds. G. NAUTA *als Canonicus gelast en geauthoriſeert, om op te maaken een Ordentelijk Compendium der Kerkelijke Wetten, onder de opzigt, examinatie en approbatie van de Eerwaarde Heeren D. D.* HERMANUS WESSELIUS, LOLLIUS POSTHUMUS, *en* IBERTUS FENNEMA, *de drie oudſte Predikanten van Leeuwarden, volgens Reſolutie van Haar Ed. Mog. de Hr. Gedeputeerde Staaten van den* 9 *Febr.* 1722. *Om daar aan te voldoen, hebben wij het werk zo ter hand genoomen en uitgevoert, dat wij de Extract-boeken der Sijnodale Reſolutien hebben genoomen tot een baſis, houdende deszelfs Titulen, als waar op de allegaten haar opzigt hebben, waar in wij geen veranderinge hebben konnen maaken, alzo het zelve Extract-boek verſtaan word in zijn waarde te blijven; alleenlijk hebben wij het breede gecontraheert, het verouderde uitgelaaten, het duistere opgehelderdt, en het contra-*

contradictore zo veel doenlijk weggenoomen, houdende na alle moogelijkheid de eigen woorden.

Maar om het werk, zo veel doenlijk was, tot haar perfectie te brengen; zo hebben wij nagezien de Sijnodale Resolutien, zelfs van den jaare 1640 *af tot deeze tijd toe (als alleen in ordere in boeken bewaart zijnde) en daarenboven de Kerken-ordere van de drie Nationale Sijnoden, als van Dordrecht* 1578, *van Middelburg* 1581, *en van 's Gravenhage* 1586. *(als waar toe onze Kerken van Vriesland, volgens Sijnodale Resolutien, verbonden zijn.) Daar uit neemende, het geene wij hebben geoordeelt dienstig te zijn, in observantie te houden, of ten minsten onze Sijnodale Resolutien daar mede nader hebben bevestigt; dog considereerende, dat de Kerkelijke Resolutien, bijzonder die Land en Kerk te gelijk betreffen, haar voornaamste kragt ontfangen uit 's Lands Resolutien; zo is 't, dat wij naziende alle de Resolutien en Placcaten (zo veele wij magtig konden worden) van Haar Edele Mogende de Heeren Gedeputeerde Staaten, concerneerende de Kerk, dezelve elk op haar plaatze hebben bijgevoegt, en daar mede de Kerkelijke Resolutien bevestigt en geaugmenteert, op deeze wijze ons houdende aan 's Lands en Kerkelijke Resolutien (buiten welke te gaan, wij geen vrijheid hadden), hebben het werk zo veel volmaakt gemaakt, als ons doenlijk was: wel weetende nogthans met alle verstandigen, dat in zommige zaaken wel diende eenige ver-*

anderinge gemaakt, dat eenige wel wat netter en nauwkeuriger behoorden bepaalt, en dat er wel eenige nuttige Resolutien van nieuws dienden bijgevoegt te worden; dog zulks konde van ons niet geschieden, zo lang daar omtrent geen nader 's Lands of Kerkelijke Resolutie genoomen zijn.

Na dat nu de Eerwaarde Heeren voorschreeven, gezaamentlijk in mijner presentie als in een Cætu, dit werk met veele moeite en naauwkeurigheid, van stuk tot stuk hebben geëxamineert, van vooren aan voor de tweede maal gerivideert, en alzo geapprobeert; zo hebben wij het zelve overgelevert aan het Collegie van Haar Edele Mogende de Heeren Gedeputeerde Staaten van Vriesland, waar op Haar Edele Mogende considereerende zodanig een Wetboek nuttig en dienstig te zijn voor de Kerk van Vriesland, op onderdanig verzoek van de Christelijke Sijnodus van Vriesland, in den jaare 1728 *gehouden tot Franeker, en* 1729 *gehouden tot Harlingen (als na dit Compendium zeer te verlangen, betuigende); mij hebben gelast agt Exemplaaren ten kosten van den Lande te laaten uitschrijven, ten einde een op het Collegie ten dienste van Haar Edele Mogende mogte zijn; een aan D. D. Deputaten Sijnodi, en aan ieder Classis een overhandigt, en aldaar getrouwelijk bewaart wierde, om te strekken tot een directorium in het Kerkebestier van de Friesche Kerken. Waar van elk Leeraar zal vermoogen, een Exemplaar voor zich uit te*

schrijven

ſchrijven met permisſie van de Præſes Clasſis, het Origineel onder Recipis ligtende, volgens Reſolutie van Haar Edele Mogende de Heeren Gedeputeerden van den 29 April 1729.

Waar toe dan dit Compendium der Kerkelijke Wetten, word overgegeeven; in verwagtinge, dat het door Jehova's genadenrijke beſtieringe zal ſtrekken, tot groote nutte en dienste van de Kerke van Vriesland; dat wij van harten wenſchen en bidden, van den Almachtigen en zegenrijken God, Amen.

Aldus opgeſtelt, ter viſie, examinatie en approbatie van Haar Ed. Mog. de Hrn. Gedep. Staaten van Friesland, en door expresſe order alhier geinſereert.

Door Haar Ed. Mog. Mijn Hrn. Ged. Staaten, beneffens der Eerwaarde, Hoog Gel. en Getrouwe Leeraaren.

Onderdanigſte Dienaar
en Canonicus

G. N A U T A,

Eccl. in Oudkerk en Roodkerk.

TITULUS I.

Van de Dienst en Kerken-Dienaars in 't gemeen, en in Specie van het Examen.

Art. I.

Niemand zal tot den Dienst des Goddelijken Woords konnen worden benoemt en beroepen, dan die te vooren genoegzaam beproeft is, dat hij rein is in de Leere, en oprecht in leeven, en met gaven om andere te leeren verſiert; ziet *Extr. Sijnod. Tit. b. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 1. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 27 *Aug.* 1611. *en den* 6 *Dec. deszelven Jaars.* Noodzaakelijkheid van 't Examen.

Art. II.

Het Examen zal gedaan worden conſcientieus, zorgvuldig, getrouw en ſtrikt, daar toe word belast Striktheid.

1. Dat geen zodanige inſtructien de Examinandis zullen worden gegeeven, die tot bedekking haarer onbekwaamheid ſtrekken mogten.
2. Dat alle commiſeratie met de tijdelijke behoeftigheid, ſiniſtre affectien, gunsten van Bloedverwandſchap, en andere gemijdet worden.
3. Dat men zonder conniventie in alles recht doorgaa, met die zuivere beooging, dat Gods Kerk met goede en bekwaame Mannen mag worden voor-

 zien;

zien; *T. h. Art.* 1. 5. 25. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Questio* 47. *zie de Resol. van de Ed. Mog. Gedep. den* 11 *Decemb.* 1603.

Art. III.

Materie waar over. Alle Candidati, zo van deeze Provintie, als die van buiten inkomen, zullen behalven over Leere en leeven, ook mede worden geëxamineert in *Lingua Hebraea & Graeca*, in zo verre, dat zij eene Proeve geeven, dat zij den origineelen Text van het Oude en Nieuwe Testament kunnen leezen en verstaan; *T. h. Art.* 17. 9. *en Tit.* 3. *Art.* 4.

Art. IV.

Taal waar in. Het Examen zal moeten geschieden in de Latijnsche taal, in welke taal ook zal moeten worden geantwoord; *T. h. Art.* 33.

Art. V.

Tot hoe lang. Het Examen zal in één of meer dagen kunnen worden afgedaan, na het goedbedunken der Classen; *T. h. Art.* 21.

Art. VI.

Gestudeerde Persoonen. Het moeten gestudeerde Persoonen zijn die tot het Examen toegelaaten zullen worden; *T. h. Art.* 30. Zie dit nader bepaalt in de volgende Art.

Art.

Art. VII.

Maar bij gebrek van gestudeerde Persoonen, of in andere bijzondere gelegentheden, zullen ook *Laici*, dog voorzien met uitneemende gaven van Wetenschappen en Leere, kunnen worden geadmitteert: Dog zullen zich eerst hebben te adresseeren *ad Sijnodum Provintialem*, op dat daar eenige Proeve van hunne uitsteekende gaven en kennisse mag genoomen worden; *T. h. Art.* 2. 20. 23. Wanneer Laici.

Art. VIII.

Dat geen Proponenten peremptoir zullen moogen geëxamineert worden, als van dat Classis, waar onder zij beroepen zijn; *T. h. Art.* 4. De Proponenten van dat Classis, waar onder zij beroepen zijn.

Art. IX.

Uitheemsche Studenten, zullen tot het Examen *peremptoir* niet geadmitteert worden, ten zij dezelve hebben de qualiteit en ouderdom in hunne Provintie daar toe gestabilieert; volgens *Res. der Ed. Mog. Hr. Ged. van 't jaar* 1674. *den* 14 *Maij*, *Tit.* 3. *Art.* 15. Uitheemsche Studenten hoe.

Art. X.

De Candidandi behooren zich een half of vierendeels jaars te vooren aan te geeven aan de Classis, dog des winters aan de Deputaten deszelfs, waar onder zij zich willen laaten examineeren, *nisi Causa*; *T. h. Art.* 11. Aangeeven den Classis.

Art. XI.

Item de Kerkenraaden.

Zullen ook dezelve een half jaar te vooren zich aangeeven aan de Kerkenraaden waar onder zij ſorteeren, met bekentmaaking, wanneer en onder welke Claſſis zij zich gedenken te begeeven; *T. b. Art.* 26.

Art. XII.

Kerkelijk getuigenis.

Geen Candidandi zullen van een eenige Claſſis tot Examen worden toegelaaten, ten zij dat zij medebrengen een goed en volkoomen getuigenis van den Kerkenraad, dat zij ten minſten twee of drie jaaren Ledemaat zijn geweest, alwaarom de tijd der Ledemaatſchap in 't zelve getuigenis dient geinſereert te worden; *T. b. Art.* 13. 8.

Art. XIII.

Item Academiſche.

Zullen dezelve mede voorzien zijn van een *Testimonium Facultatis Theologicae*, van de Decanus ondertekent, en de *Testimonia* van de Profeſſoren der Hebreeuwſche en Griekſche Taal, *T. b. Art.* 8. 13. 17. 34. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten van Friesland den* 24 *Febr.* 1660. *in de Inſtructie der Ed. Hrn. Curatoren Acad. Art.* 8.

Art. XIV.

Wie niet admiſſibel.

Wanneer Studenten, die gantsch ondeugende zijn, en incapabel om tot des Heeren Avondmaal aangenoomen te kunnen worden, of dikmaal onder Cenſure zijn, zich begeeven op het land onder de opzigt

van

van een Predikant, zal deszelfs getuigenis niet genoegzaam zijn, om *à Classe ad Examen* geadmitteert te konnen worden; *T. h. Art.* 27.

Art. XV.

De Studenten, die zonder Testimonium van de Academie zijn vertrokken, en een jaar of half elders privaat gaan woonen, zullen zonder voorengemelde getuigenis van de Academie, niet geadmitteert worden; *T. h. Art.* 14. Ut supra.

Art. XVI.

Het *Examen Peremptorium Candidatorum* (wel verstaande, bij 't welke hun magt gegeeven word om Gods Woord te prediken, de Heilige Sacramenten te bedienen, en de verdere deelen des Heiligen Predikampts te bekleeden,) kan nog de Academie zo binnen als buiten deeze Provintie als een eigen Privilegie, nog de Heeren Professoren als Professoren toekoomen; maar een puir Ecclesiasticq werk zijnde, moet alleen de Kerk gelaaten worden: zullen daarom voortaan de *Examina Candidatorum*, 't zij peremptoir of præperatoir, bij de Classen alleen worden gedaan; *T. h. Art.* 10. 12. 19. 22. 31. Wie geregtigt te examineeren.

Art. XVII.

Het Examen zal niet alleen staan aan één of twee, maar zal allen Broederen des Ut supra.

des Clasſis vrijſtaan, om mede den Examinandum te vraagen, en hem objectien voor te werpen; *T. b. Art.* 3.

Art. XVIII.

De onder-tekeninge doen.

De Candidati zullen terſtond na 't Examen, de acte van de Catechismus en Confesſie ondertekenen; *T. b. Art.* 18.

Art. XIX.

Onkosten.

Voor een Examen (te weeten Ordinarium) zal betaalt worden 25 Goudguldens; daar voor een Examen Extraordinarium word betaalt 50 Car. gulds. *T. b. Art.* 24.

Art. XX.

Zie boven Art. 13.

Word bij zekere gelegentheid, door de Christelijke Sijnodus, op hoogwijs præadvis van Hun Ed. Mog. de Heeren Commisſarien Politicq gerecommandeert aan alle de Clasſen, om in het toekoomende nauwkeurig te letten op Art. 13. *hujus Tituli*, welk requireert de Teſtimonia Academica in het examineeren der Candidaten; ten einde dat niemand tot het Examen Theologicum worde toegelaaten, als die met gemelde Teſtimonia zijn voorzien; op dat geene dan bekwaame Perſoonen de Heilige Bedieninge worde toebetrouwt; *Sijnod. Vena.* 1760. *Art.* 16. Zijnde dit ſtuk nader aangedrongen door een Brief geſchreeven van de Heeren Curatoren Academiæ Franeq. gedateert den 16 Sept. 1760. Zie *de Clasſicale Acten van de maand October* 1760.

TITULUS

TITULUS II.

Van de Alumni.

Art. I.

DE Alumni (zo wanneer daar zijn) moeten in Theologiâ ſtudeeren, volgens *Reſol. der Hrn. Staaten van den* 15 *April* 1590; daar voor zelf borge ſtellen, *ut ſupra den* 21 *April* 1602; ten zij ſpeciale permisſie hebbende, om in een ander Faculteit te moogen ſtudeeren, *ut ſupra den* 26 *Maart* 1602, *en als boven den* 15 *April* 1590. De Alumni in Theologiâ ſtudeeren.

Art. II.

De toezigt en direĉtie over dezelve, dat zij te weeten in Theologiâ ſtudeeren, is niet alleen door de Hooge Machten des Lands de Reĉtores, de Heeren Profesſoren en de Ed. Heeren Curatoren Academiæ aanbevolen; zie *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 15 *April* 1590, *den* 18 *Maij* 1593, *den* 24 *Febr.* 1660; maar word ook door den Sijnodus de Clasſis van Franequer belast, dat zij de Profesſoren van Franequer ernstig zullen vermaanen, gelijk ook ieder Clasſis de Reĉtores Scholarum doen zal, de Alumnos neerſtig daar toe te houden, dat zij hunne *Studia ad Facultatem Theologiae* dirigeeren, en dat zij geen Alumnes atteſtatien pasſeeren, ten zij dat zij verzekert zijn, dat zij in Opzigt over hun.

Theologiâ

Theologiâ ſtudeeren; zie *Tit. hoc Art.* 3.

Art. III.

Examen præparatorium.

De Alumni, eer zij tot het Examen geadmitteert en à Claſſibus geëxamineert worden, zullen vooraf à Profeſſoribus ſolemneel geëxamineert worden; volgens *Reſol. en Regl. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 24 *Febr.* 1660. *Tit.* 1. *Art.* 29.

Art. IV.

Examen peremptorium.

Het Examen peremptorium, waar door de Alumni admisſie verkrijgen ad S. S. Miniſterium, zal door de Clasſen geſchiedén; *T. h. Art.* 1. *Tit.* 1. *Art.* 19. 22.

Art. V.

Teſtimonia.

De Alumni zullen niet geadmitteert worden ad Examen Theologicum, voor en al eer dezelve aan het Clasſis zullen vertoont hebben een Testimonium van de Ed. Heeren Curatoren en Profesſoren Facultatis Theologicæ, van haar goed leeven en bekwaamheid, *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 24 *Febr.* 1660. *in de Inſtructie voor de Ed. Hrn. Curatoren Art.* 8. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 6 *Dec.* 1611. *Tit. h. Art.* 2.

Art. VI.

Na Examen alleen tot Alumnos aannemen.

Daar behooren geen Alumni geadmitteert te worden, als na gedaane Examinatie

tie van hunne bekwaamheid tot de ſtudien; *T. b. Art.* 5. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten van den* 27 *Junij* 1628, *den* 25 *April* 1586, *den* 27 *Maij* 1593.

Art. VII.

Het gene verder de Alumnen en andere Studioſi Theologiæ is raakende, kan breeder worden nagezien in de Statuten voor de Academie van Franequer, geëmaneert den 12 Maart 1653, en van de Sijnodus onderzogt, gepreezen en aangenoomen; *T. b. Art.* 6. Zie verder de Statuten voor de Academie.

TITULUS

TITULUS III.

Van de Candidaten.

Art. I.

Hunne Plichten ondertekenen.

DE Candidaten zullen de Artijkelen van hunne plichten (aan de Clasſen overgelevert en in de Clasſicale Boeken geregiſtreert,) bij hunne admisſie worden voorgeleezen, en van hen worden ondertekent, beneffens de Formulieren van Eenigheid; *T. b. Art.* 8. 10. 11. 12.

Art. II.

Geen Beroeping afſlaan.

De Candidati van een Gemeente wettiglijk beroepen zijnde, zullen op hun eigen hand (zonder conſent des Clasſis, welke hunne redenen zal overweegen,) de gepreſenteerde Beroeping niet moogen afſlaan, *ſub pœna Cenſurae*; en zal de Gemeente dezelve Beroeping aan de Clasſis moogen preſenteeren, en op de aanneeming deszelfs inſiſteeren; *T. b. Art.* 6.

Art. III.

Clasſis conſent tot prediken.

Geen Candidati zullen moogen prediken op een vaceerende plaats, zonder conſent des Clasſis; *T. b. Art.* 2. *Tit.* 14. *Art.* 2.

Art. IV.

Het najaar niet vergeefsch te bedienen.

Een Candidatus preſenteerende het najaar vergeefsch te bedienen, zal niet ontfangbaar

fangbaar in die Plaatze, maar cenſurabel verklaart worden; *T. b. Art.* 5.

Art. V.

Zal een Candidatus niet geoorloft zijn, *proprio motu* ligtveerdig eenige Politique Bediening, Koopmanſchap, of diergelijke aan te vaarden, dan om redenen, en dit alles met volle approbatie van zijn Claſſis, waar onder hij ſorteert; *T. b. Art.* 13. Geen andere Bediening ligtveerdig aanvaarden.

Art. VI.

De Candidati en actueele Predikanten, die uit andere Provintien hier beroepen worden, zullen ſubject zijn de Wetten, bijzonder aangaande de qualiteit en ouderdom, gemaakt en vastgeſtelt in die Provintien en Kerken, waar uit zij tot ons overkoomen, beneffens onze Kerkelijke Wetten; *T. b. Art.* 15. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 14 *Maart* 1674. Uitheemſche Candidati en Predikanten.

Art. VII.

Artijkelen van Uniformiteit der Candidaten van onze en de correspondeerende Provintien gearreſteert, zijn deeze navolgende: Artijkelen van Uniformiteit.

1. Dat de Frieſche Kerken zullen verblijven bij haar oud gebruik in het examineeren van haare Candidaten.
2. Dat de Candidaten Peremptorie geexamineert, zullen hebben de macht, niet alleen om het Woord Gods te prediken, maar ook om de Heilige Sa-

cramenten, volgens de Inſtelling van den Heere Christi te bedienen.

3. Dat de Proponenten der correspondeerende Kerken, hoewel alleen præparatorie geëxamineert zijnde, zullen de vrijheid hebben, om in Friesland te moogen prediken.

4. Dat zij de Heilige Sacramenten (als na het oordeel der correspondeerende Kerken daar toe niet gequalificeert,) niet zullen bedienen, ook wanneer zij prediken in de Frieſche Kerken.

5. Dat zij in Friesland zullen vocabel zijn.

6. Dat de Candidaten in Friesland geëxamineert, in andere correspondeerende Provintien zullen moogen prediken en aldaar vocabel zijn.

7. Dat niet tegenſtaande de Candidaten bij hunne admisſie zijn geauthoriſeert tot de Bediening van den geheelen Gödsdienst, als hebbende bekoomen het recht om te prediken, en de Heilige Sacramenten te bedienen, nogthans wanneer zij prediken voor de Gemeenten der correspondeerende Provintien, zullen zich onthouden van de Bediening der Heilige Sacramenten.

8. Dat de Candidaten van Frieſche Kerken eene Beroeping bekoomen hebbende in andere Provintien, volgens de ordre van die Kerken, wederom zullen worden geëxamineert.

9. Dat de Proponenten uit de correspondeerende Kerken naar Friesland eene

Beroe-

ping bekoomende, als alleen Præparatorie geëxamineert zijnde, na de ordre der Friesche Kerken zullen worden geëxamineert; *T. h. Art.* 16. *Ref. der Hrn. Gedep. den* 25 *Sept.* 1679. waar in deeze Artijkelen worden geapprobeert.

Art. VIII.

De Naamen der Candidaten, die van de Classen deezer Provintie *ad S. S. Minist.* werden geadmitteert, zullen *Actis Sijnodalibus* worden geinsereert; *T, h. Art.* 17. Naamen der Candidaten in Actis Sijnodi te insereeren.

TITULUS IV.

Van de Beroepinge der Dienaaren.

Art. I.

Reglement daar op.

DE Verkiezing der Predikanten zal geschieden na de *Resol. van Ao.* 1616. *den* 22 *Febr.* nader bevestigt *den* 16 *April* 1622. breeder geëxtendeert, zo ten opzicht van de Beroeping der Predikanten in de Steeden, als ten platten Lande in 't Reglement daar af van den 14 Maart 1645. Zie *'s Lands Ordonnantie*, *T.* 20. *Art.* 1. *T. b. Art.* 3. 11. ten deele.

Art. II.

Predikatie en Gebed hoe daar bij te doen.

Zal de Ingezetenen van de respective Dorpen vrijstaan, ten dage van de Verkiezing eenes Predikants, een Dienaar des Woords van de naastgelegene Dorpen of elders te moogen verzoeken, om een Predikatie en Gebed op dezelve materie dienende, te doen voor de Verkiezing, zonder zich wijders daar mede te bemoeijen. Dog zullen de Dienaars gehouden zijn, de Grietman daar van te vooren aan te spreeken, en zijn overstaan daar mede te verzoeken; *T. b. Art.* 12. 14.

Art. III.

Men zal blijven bij de voorige Resolutie des Lands, dat de Dienaars op vrije Pastorijen zullen beroepen worden, zo dat een ieder Dienaar de vrije en ledige *Possessie* zal genieten van de Pastorie, daar hij op beroepen is, om daar mede te doen, gelijk van ouds een gebruik in deeze Landen is geweest. Zie *Resol. der Hrn. Staaten den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 6. *in principio. T. h. Art.* 5. *beneffens die Resolutie ut supra den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 2.

Op vrije Pastorijen beroepen.

Art. IV.

Het najaar der Weduwen zal moeten worden afgewagt, eer dat een nieuw Predikant beroepen werde, en zal dezelve Beroepinge bij de respective Clasfen niet eerder moogen worden aangenoomen; *T. h. Art.* 19.

Het najaar verloopen.

Art. V.

Ouderlingen en Diakenen worden verstaan, dat in het beroepen van een Predikant elk één stem behooren te hebben, (wel verstaande, daar het volgens 's Lands Resolutie geschieden kan,) *T. h. Art.* 9.

Ouderlingen en Diakenen hoe stemgeregtigt.

Art. VI.

Dat in de uitzetting van drie Perzoonen, zodanige Leeraars worden uitgestelt, die alle drie impetrabel zijn, op dat de vrijheid der Gemeente niet gekwetst werde; *T. h. Art.* 18.

De nominatie van drie impetrabel.

 Art.

Art. VII.

De Gemeente heeft vrijheid een nieuwe Nominatie te maaken, na afslag van één van drie.

Een Gemeente een nieuw Predikant willende beroepen, en tot dien einde drie Perzoonen in Nominatie brengende, word gelaaten in haar vrijheid, of zij alle drie genomineerde Perzoonen *gradatim* de keure der Beroeping wil opdraagen, dan of zij na afslag van de eerste, een nieuwe Nominatie van drie wil maaken; *T. b. Art.* 21.

Art. VIII.

Simonie verboden.

De respective Clasfen zullen zich bij alle voorval van Beroeping informeeren, of de Candidaten en beroepene Predikanten onder deeze of geene voorgeleide Conditien en Verbintenissen, de Beroeping hebben aangenoomen, en bij approbatie (na gebruik) hun daar op ondervraagen; en word dan verder verstaan, dat zodanige Contracten, na Simonie smaakende, met verstek hunner Beroepinge, behooren gestraft te worden; *T. b. Art.* 16.

Art. IX.

Aan de Magistraaten compe- teert het recht zo wel van improbatie als van approbatie.

De Kerkenraaden in de Steeden een Nominatie van drie Predikanten maakende, om daar uit één tot Predikant in haare Gemeente te beroepen, en volgens een aloud gebruik, dezelve Nominatie aan de Magistraaten der Steeden presenteerende, zo zullen genoemde Magistraaten zo wel hebben het recht van *afkeuringe*, als van *approbatie* van die Nominatie, zonder gehouden

te

te weezen, de redenen van hun Improbatie aan de Kerkenraaden ſpecifice te melden.

Maar dat de Kerkenraaden, zich over de afkeuringe van de Magiſtraaten bezwaart vindende, zich deswegens zullen moogen adresſeeren aan het Collegie der Heeren Gedeputeerden, welke als dan van de Magiſtraaten zullen afvorderen de redenen hunner Improbatie, en na zulks oordeelen, of dezelve te rechte is geſchied, of niet.

En bij aldien de gegeevene redenen bij het Collegie werden gebillijkt, dat de Kerkenraaden wederom zullen procedeeren tot het maaken van één nieuwe Nominatie en verkiezinge van een Drietal, om wederom aan de Magiſtraaten gepræſenteert te worden.

Maar zo de Magiſtraaten ofte de Kerkenraaden zich bij de deciſie en diſpoſitie van het Collegie mogten bezwaart oordeelen, zo word aan de bezwaarde partij de weg van appel aan Haar Ed. Mog. de Heeren Staaten van den Lande opengelaaten; *Reſolutie der Heeren Staaten den* 11 *Maart* 1745.

TITULUS V.

Van de Approbatie der Beroepingen.

Art. I.

Approbatie na 's Lands Resolutie.

DE Clasfen zullen geen Beroepingen approbeeren, dewelke niet en accordeeren met 's Lands Resolutien; *T. h. Art.* 1. *Tit.* 4. *Art.* 4.

Art. II.

Formulier deszelfs.

Het Formulier van de approbatie der Beroepingen, *in margine* gestelt, zal aldus zijn; *Het Clasfis approbeert de Beroepingen als conform 's Lands Resolutie*; *T. b. Art.* 4.

Art. III.

Noodzaakelijkheid.

Geen Dienaar des Goddelijken Woords, zo wel in Landen als in Steeden, zal vermoogen, om hem van de eene Plaats naar de andere te vervoegen, ofte verplaatzen, zonder te vooren te hebben wettelijke approbatie op zijn Beroepinge en Dimisfie, ook admisfie van 't Clasfis, onder welke zijn Beroepinge gelegen is; dog zo wanneer hij zich zoude moogen verstouten te vertrekken van de eene Plaats naar de ander, voorbijgaande de Kerkelijke Ordre als boven, zal gedeporteert worden, zonder eenige connivventie of disfimulatie, ofte aan-

zien van Perzoonen; *Reglement der Hrn. Staaten den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 9.

Art. IV.

Zal daarom geen Dienaar tot den Kerkendienst toegelaaten worden, of *pro Membro Clasſis* aangenoomen, wiens Beroeping niet Kerkelijk is geapprobeert; en zullen de Overtreeders, (zo Clasſis als Beroepene) ernstig worden gediſciplineert, *T. b. Art.* 2. Ut ſupra.

Art. V.

Een questieuſe Beroepinge bij de Clasſi en Deputaten Sijnodi geapprobeert, zal de beroepene Dienaar de Beroepinge bij proviſie moogen volgen, en van dien tijd af het tractament van die Plaatze trekken; *T. b. Art.* 5. Proviſioneele aanvang des Diensts, in questieuſe Beroepingen.

Art. VI.

Alzo onder de Liefhebbers van de waare Gereformeerde Religie niet kunnen begreepen worden Papistgezinde, Mennoniten, Libertinen en Atheïsten; word verſtaan, dat dezelve daar voor bekent ſtaande, moeten worden geweert en geëxcludeert van de Beroepinge eenes Dienaars, op welke Perzoonen door goede omvraaginge bij de approbatie der Beroepingen dient gelet te worden; *T. b. Art.* 7. *Reglement der Heeren Staaten den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 1. *Reſolutie derzelven* 1616. *den* 22 *Febr.* Invalide Stemmen.

Art. VII.

Stemmen in Combinatien.

Door dien de Stemmen in de Beroepingen van gecombineerde Plaatzen worden gaar gesmeeten, zullen dezelve ook *conjunctim* moeten worden getelt in de approbatie derzelven; *T. h. Art.* 9. zie de *Ordonnantie der Hrn. Gedep. den 7 Maart* 1582. *Art.* 3.

Art. VIII.

Cohieren ligten.

Ieder Classe kan op haar eigen kosten uit de Secretarien van ieder Grietenie ligten Copiam van de Cohieren onder haar Resort; *T. h. Art.* 13. *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 8 *Febr.* 1661.

Art. IX.

Te leveren in questieuse Beroepingen, door de Partijen.

De respective Classen zijn niet gehouden, in questieuse Beroepingen recht te wijzen, indien Partijen met geen authentique Copien (te weeten der Stem-cohieren) voorzien zijn; *T. h. Art.* 14.

Art. X.

Onkosten.

Voor de approbatie van een Beroepinge, zal aan de Classis (te weeten op de ordinaris tijd) betaalt worden 25 G-gulds. *T. h. Art.* 3. 8.

Art. XI.

De onkosten van Approba-

Wanneer op een Extraordinaris Classis op een en de zelfde tijd voorvalt een Appro-

probatie en Dimisfie van een en de zelfde Predikant, zo zal voor het eene extraordinaris, en voor het ander ordinaris betaalt worden, zullende zulks dienen tot een conftante wet; *Sijnod. Snec.* 1740. *Sesf.* 4. *Art.* 6.

tie en Dimisfie op een Extraordinaris Clasfis.

Art. XII.

Met betrekkinge op de 7*de Paragraaf van deezen Titul* ftaat aantemerken. Dat volgens de interpraetatie van Haar Koninglijke Hoogheid Glor. Ged. op het 7*de Articul* van het *Reglement Reformatoir* van Zijn Doorl. Hoogheid Hoogl. Ged., uitgegeeven in den jaare 1748. (zijnde de inhoud van dit articul; *Nademaal het zomtijds koomt te gebeuren, dat de Stemmen in een Dorp, en die der Dorpen in een Grietenie koomen te fteeken, en dus de conclufie, vermits de egaliteit van Stemmen, niet kan werden opgemaakt, zo word bij deezen geftatueert, dat in zodanige gevallen, de decifie daar van zal gefchieden door het Lot*). Dit 7de articul van het *Reglement Reformatoir* ook word verftaan plaatze te zullen hebben in het approbeeren van de Beroepinge van een Predikant, als er verfchil is, en zo wanneer de Partijen elkanderen egalifeeren in de Stemmen, of Dorpen, die, met elkanderen gecombineert, één Gemeente uitmaaken. Gelijk daar van reeds twee Exempelen zijn geftatueert; het eerfte nopens *Waaxens* en *Brantgum*, bij het E. Clasfis van Doccum, dus geapprobeert den 6 Aug. 1753. Het tweede dat van *Rinfumageest* en *Sij-*

Hoe de Beroepen te approbeeren, daar egalifatie van Stemmen of Dorpen is in cas van verfchil.

Sijbrandehuis, bij het genoemde Clasſis, op gelijke wijze geapprobeert den 4 Junij 1754. Zie verders de *Acten van het E. Clasſis van Doccum den 6 Aug.* 1753. *en* 4 *Junij* 1754.

Deeze zaak aantetekenen in het Compendium der Kerkelijke Wetten, is den Canonicus in last gegeeven, volgens *Reſolutie der Heeren Gedeputeerde Staaten den* 11 *Maij* 1758.

TITU-

TITULUS VI.

Van de Bevestiging der Dienaaren.

Art. I.

BIJ de Bevestiging des Dienaars zal men zorge draagen, dat alles ordentelijk toegaat, en dat eerlijke Ceremonien noodig tot het Decorum des Diensts niet worden nagelaaten; *T. b. Art.* 2. Het Decorum te houden.

Art. II.

Alzo tot de Bevestiging eenes Dienaars gewoonlijk twee Bevestigers à Clasfe worden verkooren, zo zal ook bij de Bevestiging tweemaal worden gepredikt, niet in *continenti*, maar op gewoone tijd; *T. b. Art.* 4. *Tit.* 39. *Art.* 11, 12. Tweemaal prediken bij dezelve.

Art. III.

De Bevestiging zal opentlijk voor de Gemeente gefchieden met behoorlijke ftipulatie en afvraaginge, vermaaninge en gebed, en met oplegging der handen van een Dienaar die de Bevestiging doet, ofte eenige andere, zo daar meer Dienaars zijn, na het Formulier daar van zijnde; *T. b. Art.* 2. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 4. *Membr.* 4. *Hagienf.* 1586. *Art.* 4. *Membr.* 4. Voor de Gemeente met afvraaginge, en opleggingе der handen.

Art.

Art. IV.

Wanneer voor de Clasfen.

De oplegging der handen zal mogen gedaan worden in de Classicale Vergadering, aan een Dienaar, die gezonden word in de Kerken onder 't Kruis, waar onder ook kunnen begreepen worden die gezonden worden naar de conquesteerde Plaatzen; *T. b. Art. 2. Sijnod. Hagiens. ut supra.*

Art. V.

De gewoone afvraaging te doen.

Alschoon de Beroepingen ten platten Lande niet door de Gemeenten, maar stemdraagende Perzoonen geschieden, zal des niet tegenstaande de gewoone afvraaging blijven; naamelijk, *Of hij in zijn gemoed gevoelt en overtuigt is, dat hij wettelijk van Gods Gemeente, en diensvolgens van God zelf tot den Heiligen Dienst beroepen is? T. b. Art. 3. Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art. 5.*

Art. VI.

In questie door wie de Introductie geschieden.

In questieuse Beroepingen, wanneer de Sententie der Clasfis door hooger Richters word goedgekeurt, en dezelve Clasfis alrede *Introductores* heeft gestelt, zal de Introductie door de Clasfen geschieden; *T. b. Art. 5.*

TITU-

TITULUS VII.

Van de Resignatien der Beroepingen.

Art. I.

EEn Dienaar op een nieuwe Plaats beroepen zijnde, zal hebben de tijd van 14 dagen beraad, of hij de Beroeping wil aanneemen of resigneeren, ten zij geblijke, dat rijpe deliberatie langer tijd noodzaakelijk vereischt; *T. h. Art.* 1. Tijd van beraad 14 dagen.

Art. II.

Dog zal boven de tijd van een maand niet moogen worden opgehouden, contrarie doende, zullen zo over dit als het voorgaande à Classe worden gecensureert; *T. h. Art.* 2. Ten hoogsten een maand.

Art. III.

De keuze van een nieuwe Beroeping, hoe wettelijk die mag zijn,) zal alleen staan aan de Predikant zelf, of hij dezelve wil afslaan of aanneemen, zonder dat hij gehouden zal zijn, dezelve te presenteeren aan de Classis, en deszelfs ordre dies aangaande afwagten, ten waare hij onstichtelijk stonde; *T. h. Art.* 3. *Sijnod. Bolsw.* 1657. *Sess.* 4. *Art.* 39. De keuze zal zijn aan de Predikanten.

Art.

Art. IV.

Aan Candidaten niet.

Maar Candidati zullen op hun eigen willekeur geen Beroeping moogen afslaan, zonder advijs des Clasfis; *T. b. Art.* 4. zie breeder *T.* 3. *Art.* 3. *hujus Libri* van de Candidaten.

TITU-

TITULUS VIII.

Van het Vertrekken der Dienaaren.

Art. I.

ZAl ook geen Dienaar, na dat hij wettelijk beroepen is in eenige Plaats, wederom binnen twee jaaren in een andere Plaatze moogen verreizen, schoon hij elders mogte beroepen weezen; ten waare het contrarie om merkelijke redenen de Classis en de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staaten raadzaam dagtë; op dat alzo het ergerlijk loopen van de eene Plaats op den ander verhindert worde; luid *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8 *genoomen en den* 14 *April* 1584 *aangestemt*, *Art.* 6. zelf niet, al schoon de vertrekkende Predikant de onkosten van Beroeping na advenant van tijd presenteert te betaalen, volgens besluiting *Sijnod. Snec.* 1684. *Sess.* 6. *Art.* 4. *T. h. Art.* 7.

Niet voor twee jaar.

Art. II.

Een beroepen Dienaar zal het vrij staan, zijne conditie te stellen in het aanneemen zijnes Diensts, (zo hij eenige heeft, die den wille Gods en zijn Woord gelijkformig zijn,) en in zulken geval zal men een vroom Dienaar niet bezwaaren in zijne

Reden van vertrek, aan wien zulks staat.

conſcientie, als hij billijke reden van vertrek zal hebben; *T. b. Art.* 1.

Art. III.

Atteſtatien. Geen Dienaar vermag zijne Gemeente verlaaten, en een ander aanvaarden, zonder goed getuigenis te hebben van den Kerkenraad en de Claſſis, waar onder hij heeft gereſorteert, gelijk ook geen ander Kerk of Claſſis hem zal moogen ontfangen, voor dat hij wettelijke getuigenis zijnes affcheids van de Kerkenraad en Claſſis, daar hij gedient heeft, vertoont; *T. b. Art* 2. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 6. *in medio Middelb.* 1581. *Art.* 7. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 8.

Art. IV.

Waar vertoonen. Deeze Atteſtatien zullen met de Beroeping in beide Claſſen, zo dat hem dimitteert, als aanneemt, worden vertoont; *T. b. Art.* 6.

Art. V.

Reglementen der Heeren Staaten hier op. Dient verder in acht genoomen te worden, het 9*de Art.* van 't *Regl. der Ed. Mog. Hrn. Staaten van den* 14 *Maart* 1645. luidende: Geen Dienaar des Goddelijken Woords, zo wel in Landen als in Steeden, zal vermoogen om zich van de eene Plaats naar den ander te vervoegen ofte verplaatzen, zonder alvoorens te hebben wettelijke ap-

pro-

probatie op zijne Beroeping, en Dimisſie, ook admisſie van het Clasſis, onder welke zijn Beroeping gelegen is, hoewel hij nogthans in cas van onbillijke weigering, zal moogen appelleeren *ad Deputatos Sijnodi* en zo voorts; doch zo wanneer hij zich zoude moogen verſtouten te vertrekken van de eene Plaats naar een ander, voorbijgaande de Kerkelijke ordre als boven, zal gedeporteert worden, zonder eenige conniventie ofte disſimulatie, ofte aanzien van Perzoon; op dat alzo de Kerk mooge verblijven bij haar recht, zo wel van Cenſure als Diſcipline, die haar mits deezen volkoomelijk gelaaten word.

Art. VI.

Een Dienaar zonder genoegzaame getuigenis, als ook behoorlijke Dimisſie vertrekkende, zal van de Clasſis, waar onder hij gereſorteert heeft, worden gecenſureert, (te weeten na voorige 's Lands Regelement,) maar indien hem zulks van de Clasſis onwettelijk geweigert word, zal het Clasſis à Deputatis Sijnodi gecenſureert worden; *T. b. Art.* 3. De Cenſure, aan wien.

Art. VII.

Het Clasſis een Dienaar zonder wettelijke Dimisſie en Atteſtatie aanneemende, zal à Sijnodo worden gecenſureert; *T. b. Art.* 4. Ut ſupra.

Art. VIII.

Register der Doopelingen, enz. laaten.

Een Predikant vertrekkende, zal zijn Succesfor en Gemeente laaten een pertinent Register van de Doopelingen, Lidmaaten en Huwelijks-vereenigde, bij hem aldaar bedient, opgenoomen en gevonden; *T. b. Art.* 5.

TITULUS IX.

Van de Translatie der Dienaaren.

Art. I.

DE Translatie van een Dienaar, (al schoon buiten gebruik, door 't Reglement der Heeren Staaten, geëmaneert op 't stuk van de Beroeping der Predikanten,) dog zo wanneer die bij deeze of geene wege geschiede, zal dezelve niet moogen geschieden, zonder wille en consent des Classis, waar onder dezelve sorteert; ten zij het zelve Classis *negligent* bevonden worde in het straffen van de ongeregeltheden deszelven Dienaars. Zal ook 't zelve niet moogen geschieden, als met consent en approbatie des Classis, waar na toe hij getransfereert word; *T. b. Art.* 1. 2. 3.

De translatie des Dienaars, hoe te geschieden.

Art. II.

Elk Classis zal bij alle moogelijke middelen bearbeiden, en tot stichting van het Rijke Christi bezorgen, dat zodanige Dienaars van alzulke Plaatzen, daar zij met geringe stichting of moeite staan, tot alzulke, daar zij hun dienst in vreede moogen besteeden, gepromoveert moogen worden, daar toe dezelve Dienaar induceerende en vermaanende; *T. b. Art.* 4.

Der Classen devoir daar in.

TITULUS X.

Van de Asſignatien der Dienaaren.

Art. I.

Der geconquesteerde Steeden en Plaatzen, en onder de Generaliteit reſorteerende.

ALzo de Asſignatien door 't *Regl. der Ed. Mog. Hrn. Staaten van den* 14 *Maart* 1645. hier te Lande geen plaats hebben, maar nog eenigzins in praktijk zijn in de geconquesteerde Steeden en Plaatzen, en die onder de Generaliteit zijn reſorteerende; zo kan worden nagezien, wat dies te neffens gedaan is door de Hooge Magten onzer Provintie; *T. h. Art.* 6. 7. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 25 *Febr.* 1660.

TITULUS XI.

Van het Leven en Ampt der Dienaaren.

Art. I.

DE Dienaars des Goddelijken Woords zullen zich bevlijtigen in het leeren en vermaanen, zo dat zij de woorden hunner voorgeleezene Texten eerst zullen verklaaren, en daar naar 't geene daar in tot vermaaning, troost, leere en ſtraffe dienstig is, voorſtellen, op dat in de Predikatien geene confuſe, maar ſtigtelijke Leere mag gebruikt worden; *T. b. Art.* 1. Leere.

Art. II.

Ieder Claſſis zal nauwkeurig opzigt neemen, op de traagheid der Dienaars in het vervullen van hun Ampt, als die niet vlijtig ſtudeeren, en daar door ſlegte en weinig in Gods Woord gegronde Predikatien voortbrengen, tot zeer geringe ſtigting, ja dikmaal ontſtigting der Verſtandige en Godvrugtige; als ook op middelen bedagt zijn, om dezelve optewakkeren, ten einde de ſlappigheid derzelve geremedieert worde; *T. b. Art.* 8. Ordre op de traagheid.

Art. III.

De Dienaars zullen in de onlege tijd, onder voorwending van het gering getal der Onlege tijd ontſchuldigt niet.

der Toehoorders, den Dienst van Prediken niet ſtaaken, maar daar in vlijtig voortvaaren, bijzonder zorge draagende, dat zij zelf met hooijen en ſweelen, tot ergernis en kwaad exempel voor andere, den dag des Heeren niet ontheiligen; *T. h. Art.* 11.

Art. IV.

Tweemaal prediken.

De Predikanten op de Dorpen, ook zelfs daar Combinatien zijn, (indien het eenigzins moogelijk is volgens Judicature des Clasſis,) zullen op den dag des Heeren tweemaal prediken, en wel expresſelijk des agtermiddags de Catechismus; zal niemand dit moogen verzuimen, ten zij door zwakheid of hooge ouderdom verhindert zijnde, waar op de Clasſis naauwkeurig, en bijzonder in *Cenſurâ Morum* heeft te letten; *T. h. Art.* 12, 13, 14, 15, 26, 27. en *Tit.* 39. *Art.* 8, 13. en *Tit.* 60. *Art.* 5, 6. *Sijnod. Nat. Hagienſ.* 1586. *Art.* 61.

Art. V.

De Cenſure hier over.

De Dienaars des Woords nalaatig zijnde in het tweemaal prediken en catechiſeeren, zullen van alle Clasſicale en Sijnodale Sesſien en Digniteiten zijn verſtooken ter tijd de nalaatigheid verbetert zij; maar bij continuatie dies, zal de Clasſis zodanige ordre ſtellen op de Negligenten, als zij zal vinden te behooren; *Tit.* 60. *Art.* 4, 5, 7. *Tit.* 30. *Art.* 9, 10.

Art. VI.

Beneffens de Predikatien, zullen de Catechisatien voor de Bejaarden en Jeugd van de Leeraars gehouden worden, daar het eenigzins moogelijk is ter Judicature van de Clasfis, en dat *sub pœnâ Censuræ* als vooren; *Tit.* 60. *Art.* 2, 4, 5, 7, 12. Catechisatien houden.

Art. VII.

Word de Dienaaren des Woords gerecommandeert, om bij diverse gelegentheden neutrale Perfoonen, ook die Papist en Mennist zijn, aantespreeken, en vriendelijk met hun nopens het ftuk van de Religie te discoureeren, om alzo, waare het moogelijk, eenige te trekken; *T. h. Art.* 19. Stigtelijke zaamenfpraaken met andere Gezintheden.

Art. VIII.

Een Dienaar een wijle tijd impotent zijnde, zal zich hebben te adresfeeren aan de Clasfis, ten einde dezelve ordre ftelt op zijne Beroeping na behooren; *T. h. Art.* 25. Impotente wat te doen.

Art. IX.

Een Dienaar des Goddelijken Woords zal gehouden zijn, ten minften ééns of tweemaalen des Jaars het Avondmaal des Heeren te houden; *T. h. Art.* 2. Avondmaal houden.

Art. X.

Zal ook een Predikant de Huis-bezoeking Vifitatien doen.

king aan de Ledemaaten voor het celebreren van des Heeren Heilig Avondmaal, getrouwelijk waarneemen; als ook in droeffenis en krankheid of anderzins, en zullen de nalaatige in deezen cenſurabel zijn; *T. h. Art.* 21. 24. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 67.

Art. XI.

Schoolen viſiteeren.

Ieder Predikant met een Ouderling zal éénmaal ter maand, of ten minſten alle vierendeels jaars de Schoolen viſiteeren, en verneemen, of de Schoolmeesters al tweemaal of ten minſten éénmaal ter week de Jeugd catechiſeeren in de Gronden der Religie, en verder doen het geene hun plicht is medebrengende; *Tit.* 37. *Art.* 10, *Tit.* 60. *Art.* 12.

Art. XII.

Register houden van Ledemaaten, enz.

Zal een iegelijk Predikant een pertinent Register van Ledemaaten, gedoopte en getrouwde Perzoonen houden, waar van in *Cenſura morum* jaarlijks onderzoek zal gedaan worden, en zal hij gehouden zijn, 't zelve aan de Clasſis te vertoonen; *T. h. Art.* 16.

Art. XIII.

Te woonen bij de Gemeente.

Dienaars op de Landen hunne Beroepingen hebbende, en in de Steeden woonende, zullen de Clasſes belasten en conſtringeeren, dat zij uit de Steeden vertrekken, en op hunne Plaatzen bij hunne Gemeenten woonen; *T. h. Art.* 4.

Art.

Art. XIV.

Een Dienaar des Woords, eens wettig beroepen, en daar door zijn leven lang aan den Kerkedienst verbonden zijnde, zal niet geoorloft zijn, zich tot een ander ſtaat des levens te begeeven, ten zij om groote en gewigtige redenen, daar van het Claſsis kennis neemen en oordeelen zal; *T. b. Art.* 7. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 7. *Middelb.* 1581. *Art.* 6. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 10. Verblijven in zijn Dienst.

Art. XV.

De Dienaaren des Goddelijken Woords behooren met hunne Familien, in hun habijt en kleeding, andere te verſtrekken tot een voorbeeld van nedrigheid, en verdienen de buitenſpoorige hier in beſtraft, en de hardnekkige gecenſureert te worden; *T. b. Art.* 5. 23. Nedrig in gedrag en kleeding.

Art. XVI.

Geen Dienaar vermag een Vrouw trouwen, die geen Ledemaat der Gemeente Jeſu Christi is, nog geen profesſie der Religie gedaan heeft, en die hier tegen doet, zal à Claſſe na behooren geſtraft worden; *T. b. Art.* 9. Trouwen een Vrouw Ledemaat zijnde.

Art. XVII.

Een Dienaar zijnde te gelijk Predikant en Medicus, mag nog behoort beide *ex profeſſo* exerceeren, maar zo hij kranken Predikant en Medicus niet te zaamen.

van

van zijn eigen Gemeente met raad kan helpen, dat het zelve geschiede zonder gewin, en zal de Classis hier van oordeelen; *T. b. Art.* 6.

Art. XVIII.

Waar van te onthouden.

Een Leeraar behoorde zich te onthouden van Neeringen, Koopmanschappen, Schooldienst, Volmagt en Rekenmeester op een Dorp over de Rekening van Deels kosten te zijn, en ten eenemaal van Almanach maaken, tot voorkooming van ergernis, en op dat hij onverhindert zijn dienst mag doen; *T. b. Art.* 10. 17. 18. 20.

Art. XIX.

De Wetten Collegii Vidualis niet overtreeden.

Een Predikant doende tegen de Wetten *Collegii Vidualis*, is te censureeren; *T. b. Art.* 22.

TITU-

TITULUS XII.

Van de Opkomsten der Dienaaren.

Art. I.

DE Dienaars zullen hunne Opkomsten trekken uit de vrije Pastorijen, waar op zij zullen moeten worden beroepen, volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. Staaten den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 2. en der *Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 14 *April* 1584. *Art.* 6. *verbotenus* te zien *Tit.* 4. *Art.* 3. *hujus Libri*, *T. h. Art.* 3. 8. Vrije Pastorijen.

Art. II.

Maar de Predikanten, die jaarlijks uit hunne Pastorie-opkomsten niet kunnen hebben een Tractement van 450 Car. gls., is door de Ed. Mog. Heeren Staaten van den Lande vergunt de suppletie van hun deficieerende Tractement tot 450 Car. gls. uit 's Lands Comptoir te trekken; mits dat dezelve de staat van hunne Pastorie-opkomsten jaarlijks onder eede zullen overleveren aan de Ed. Gerechten, waar onder zij sorteeren; zullen voorts de Pastorie Landen ten overstaan van een Commissaris uit den Gerechte, en Secretaris worden verhuurt voor de tijd van vijf jaar, daar 't geschieden kan, zonder eenige vacatien daar voor te moogen trekken; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 3 *Maart* 1699. nog ge- Suppletie tot 450 Car. gls.

gecontinueert 1722. volgens *Resol.* en *Aanschrijving aan de Gerechten door de Ed. Mog. Hrn. Staaten den 5 Maart* 1722.

Art. III.

Geschenken neemen, hoe veel.

Geen Predikant zal meerder geschenk moogen neemen, als hem ten aanzien van de tijd hij ter plaatze gedient heeft mag competeeren, en zal gehouden zijn, het geen hij boven dien ontfangen heeft, te restitueeren; *T. h. Art.* 4.

Art. IV.

Wegens het verkoopen der Pastorije-goederen en Predikants-Tractementen.

Op ingelevert Request door de Canonicus is door Hun Ed. Mog. de Gedeputeerde Staaten geaccordeert, dit navolgende aan te tekenen.

1. Dat volgens Resolutie van de Ed. Mog. Heeren Staaten deezer Provintie, genoomen den 12 Maart 1762. overeenkoomende het Reglement van wijlen Zjne Doorl. Hoogheid Glor. Ged. den 21 Decemb. 1748. alle de Pastorije-goederen, behoorende tot de Dorpen die suppletie der Pastorije-revenuen genieten, en in de Resolutie van den 4 Junij 1761 staan vermeld, ten profijte van den Lande in drie Percheelen zijn verkogt, te weeten in de Jaaren 1762, 1763 en 1764. t'elkens in 't Najaar.
2. Dat het Hun Ed. Mog. de Heeren Staaten van deezen Lande, volgens *Resol. van den 9 Maart* 1764. goedgunstig behaagt heeft, dat de opkomsten der Pasto-

Pastorijen boven vermeld, tot aan die tijd toe aangevult op 450 gls. voortaan zullen gesuppleert worden tot op 500 Car. gls. 's Jaarlijks.

3. Dat door boven gedagte Heeren Staaten den 25 Febr. 1765 is geresolveert, dewijl de meermaalen genoemde Pastorije-goederen (en dus alle die Goederen) van het 3de Percheel reeds in het Najaar van 1764 zijn verkogt, aan de Predikanten van die Pastorijen 's Jaarlijks uit 's Lands Comptoir te betaalen en te doen uitreiken de somma van 500 Car. gls. vrij zonder kortinge van de hondertste penning, en wel in twee Termijnen, op primo Maij en primo November t'elkens de gerechte helfte.

Dus *Art.* 2. buiten kragt.

Het appointement op dit Request gegeeven den 10 Maij 1766.

Art. V.

Het Lemma van *deficieerende Tractementen* der Predikanten, zal vooraan in de Sijnodale Acten gestelt worden *Predikants Tractementen*, *Sijnod. Docc.* 1765. *Art.* 3. Lemma der Predikants Tractementen.

TITU-

TITULUS XIII.

Van de Combinatien.

Art. I.

Wie niet te combineeren.

DOrpen, die alleen een Dienaar kunnen onderhouden, zullen alleen een zulken hebben, en met andere niet langer gecombineert zijn; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den 7 Maart* 1582. *Art.* 2. en 1584. *den* 14 *April Art.* 6. *T. b. Art.* 1.

Art. II.

Bij wiens consent combineeten.

Daar zullen geen Combinatien geschieden, nog ook, die alrede zijn, gedissolveert worden, zonder weeten en consent der Ed. Mog. Heeren Staaten of derzelver Gedeputeerden; *Resol. der Ed.Mog. Hrn. Staaten den* 14 *April* 1584. *Art.* 6. *Resol. der Hrn. Gedep. den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 15. waar op de E. Clasfen en de Deputaten Sijnodi zullen moeten letten; *T. b.* 4. 5.

TITU-

TITULUS XIV.

Van de vaceerende Plaatzen.

Art. I.

BIJ vertrek, als ook verſterven van een ongetrouwt Predikant, zal een Gemeente zes weeken vaceeren, zullende de naastgelegene Predikanten deszelven Clasſis middeler tijd den Dienst aldaar waarneemen; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 1. *der Hrn. Staaten den* 8, *en* 14 *April* 1584. *Art.* 6. *T. b. Art.* 8. *T.* 10. *Art.* 3. Vacant t. zes weeken.

Art. II.

Een verſtorven Predikant, nalaatende eene Weduwe of Kinderen, het zij boven of onder de 25 Jaaren oud, het zij Getrouwde of Ongetrouwde, zal de Gemeente vaceeren één rond jaar, van de dag des doods gerekent, en zal de Clasſis middeler tijd de Dienst des Heeren aan die Plaatze getrouwelijk waarneemen, ten profijte van de Weduwe of Weezen; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8, *en aangeſtemt den* 14 *Maart en gereſolveert den* 21 *April* 1598. *der Hrn. Gedep. den* 3 *Junij* 1716. *en Tit.* 16. *Art.* 2. 4. 34. niet langer als één jaar vacant te moogen blijven; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 25 *Maart* 1602. Tot een rond jaar.

Art. III.

Hoe te handelen met nalaatige in het kiezen.

Wanneer Gemeenten of Dorpen na verloop van voornoemde vaceerende tijd nalaatig zijn een nieuw Predikant te beroepen; zo is 't, dat het Clasſis zich heeft te adresſeeren aan de Officier of Magiſtraat ter plaatze, en in cas van weigering, van uitſchrijving of toelaating der ſtemming in de Steeden aan de Ed. Mog. Hrn Gedep. om daar in te disponeeren na behooren; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 1. *der Ed. Mog Hrn. Staaten den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 6. *Reglem. van den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 7. *Tit.* 4. *Art.* 1. *en b. t. Art.* 7. *en Tit.* 10. *Art.* 3.

Art. IV.

Schulden geen redenen van nalaatigheid.

Onder de redenen van nalaatigheid in het beroepen, zullen niet gelden de ſchulden van een Plaats, of eenige andere lastige pretexten; *T. b. Art.* 3.

Art. V.

De dienst en profijten deszelfs aan de Clasſis.

Dat ondertusſchen de Dienst, zo in de Plaatzen daar questie valt, of die nalaatig zijn te beroepen, à Claſſe moet waargenoomen worden, mits genietende de profijten der Pastorije na advenant van tijd; *T. b. Art.* 6. 7.

Art. VI.

Als ook bij ſuspenſie of deportement.

Wanneer een Plaats vaceert door ſuspenſie of deportement van een Predikant,

zo zal de Clasſis deszelfs Dienst waarnee-men, en zullen ook de Kerkvoogden niet vermoogen, de Pastorale inkomſten van een geſuspendeerde of gedeporteerde Predikant na zich neemen en de Clasſen onthouden, wanneer het Clasſis deszelfs Dienst getrouwelijk heeft waargenoomen; *T. b. Art.* 10.

Art. VII.

In vaceerende Plaatzen zullen de naastgelegene Predikanten ten minſten tweemaalen in het jaar de viſitatien waarneemen, en daar toe à Clasſe gelastigt worden; *T. b. Art.* 8. Viſitatien doen.

Art. VIII.

Predikanten die hunne Predikbeurten in vaceerende Plaatzen verzuimen, zullen verbeuren een zilveren Ducaton; *T. b. Art.* 9. Breuken.

Art. IX.

Geen Magiſtraat, Kerkenraad, of breede Gemeente zal macht hebben, om in haare vaceerende Plaatzen, een Dienaar te laaten prediken, zonder conſent des Clasſis, daar onder zij ſorteerende zijn; *T. b. Art.* 1. Het recht van prediken aldaar aan de Clasſis.

Art. X.

Geen Candidatus nog Predikant zal moogen prediken op vaceerende Plaatzen, zon- Een Candidatus niet zonder Clasſis conſent.

der consent des sorteerende Classe *sub pœna Censuræ*; *T. b. Art.* 2. 4. *en Tit.* 3. *Art.* 2. *Sijnod. Nat. Hagiens.* 1586. *Art.* 13.

Art. XI.

Het Annus Gratiæ, hoe lang zelf te bedienen.

De Classen zullen niet moogen ophouden met de vaceerende Plaatzen te bedienen, zo lang het *Annus Gratiæ* loopt, alschoon binnen dien tijd een nieuw Dienaar alrede beroepen is; *Sijnod. Harl.* 1730. *Sess.* 5. *Art.* 21.

Art. XII.

Hoe de Magistraaten en Stemgeregtigde Ingezetenen hebben het recht, om de vacante Plaatzen te laaten waarneemen.

Met betrekkinge op de 5, 6, 9 en 10 paragraaf van deezen Titul, staat aantemerken. Dat volgens Resolutie der Heeren Staaten deezer Provintie, de respective Classen, de vacante dienst onder hunne resorten zullen moeten waarneemen, en daar voor genieten, de tractementen of profijten der Pastorijen na proportie van de tijd, of volgens accoord daar over te maaken. Voorbehoudens nogthans aan de Magistraaten in de Steeden de vrijheid, om dezelve dienst door hunne overige Predikanten te laaten waarneemen, ofte anderzins aan dezelve, gelijk mede aan de Stemgeregtigde Ingezetenen ten platten Lande met overleg en approbatie van hunne Officieren, om dezelve dienst door een Candidatus te laaten bekleeden; des dat die Candidatus alvoorens aan de Classis van het resort werde gepresenteert ende geapprobeert: En dat de Magistraa-

ten

ten of Ingezetenen refpective, zo wanneer de Clasfis de approbatie mogte weigeren, als dan zullen meugen verzoeken aan het Collegie der Heeren Gedeputeerden, om de redenen van weigeringe van de Clasfis afteëifchen, en dat het Collegie na ingenoomen bericht op dezelve van de Magiftraat of Ingezetenen refpective, daar in binnen de tijd van twee maanden zal decideeren, zo als in goede Juftitie zal vinden te behooren; *Refolutie der Ed. Mog. Heeren Staaten den* 11 *Maart* 1745.

TITULUS XV.

Van de Emeritis.

Art. I.

Opzigt des Clasfis daar omtrent.

DE Clasfis zal goede opzigt hebben, dat de Plaatzen onder haar refort met geen uitgearbeide Dienaars worden bezwaart, dog zullen dezelve niet verftooten, voor dat zij voorzien zijn met andere goede middelen des ouderhouds, hun van den Lande toegeftaan; volgens *Refolutie der Hrn. Staaten den* 11 *Febr.* 1599. en *den* 25 *Maart* 1603. *T. h. Art.* 3.

Art. II.

Wat voor dezelve te doen.

Maar als een Dienaar des Woords door ouderdom of anderzins tot den Dienst onbekwaam is; zo is 't, dat het Clasfis 't zelve zal hebben te remonftreeren aan het Collegie der Heeren Gedeputeerden, verzoekende, dat Haar Ed. Mog. denzelven met het gewoonlijk ftipendium van 300 Car. gls. believen te beneficieeren, en zal daar op dezelven van de Clasfis van zijn dienst ontflagen worden; *T. h. Art.* 1. De Heeren Gedeputeerden zijn hier toe geauthorifeert, volgens voorgaande *Refol. den* 11 *Febr.* 1599. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 7. *Middelb.* 1581. *Art.* 11. *Hagienf.* 1586. *Art.* 11.

Art.

Art. III.

Geen Emeritus, *qua Emeritus*, zal moogen continueeren in de Kerkenraad, ten zij hij ſpeciaal als Lid daar toe verkooren word; *T. h. Art.* 2. Emeriti *per ſe* geen Leden der Kerkenraads.

Art. IV.

De Emeriti moeten ook de Viduale 10 Car. gls. jaarlijks betaalen; *T. h. Art.* 5. Dezelve moeten ook de 10 Car. gls. Viduale betaalen.

TITULUS XVI.

Van het Najaar, en verdere Onderhoud van de Weduwen en Weezen der Predikanten.

Art. I.

Tot het Annus Gratiæ, wie geregtigt.

DE Weduwen der overleedene Predikanten, of geen Weduwe zijnde, derzelver nagelaatene Kinderen of Kindskinderen, alschoon uitgeboelt en getrouwt zijnde, zullen een rond jaar, te rekenen van den dag des doods der Overleedene, de Pastorije-opkomsten en profijten trekken, ook de lasten deszelfs draagen; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 21 *April* 1598. *nader bepaalt door de Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 3 *Junij* 1716. *t. h. Art.* 2. 4. 5. 34. *en Tit.* 14. *Art.* 2. *hujus libri Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 11. *Hagiens.* 1586. *Art.* 11.

Art. II.

Ut supra.

Een Predikant nalaatende eene Weduwe en Voorkinderen, (zijnde Stiefkinderen van de Weduwe of Kindskinderen,) zo zullen dezelve te gelijk met de Weduwe egale portie (te weeten elk de helft) van het *Annus Gratiae* trekken; *T. h. Art.* 5.

Art. III.

De Weduwen en Weezen der overleedene Predikanten hier te Lande is tot haar onderhoud jaarlijks toegeſtaan van den Lande een ſubſidium van 2400 Car. gulds., onder conditie, dat ieder Predikant, als ook Emeritus jaarlijks daar bij zal moeten contribueeren 10 Car. gulds., en zullen de Weduwen der Predikanten, die in hun leeven onwillig of nalaatig zijn geweest in het contribueeren van de 10 Car. gulds., hier van niet moogen trekken; zie *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 15 *Febr.* 1661. *T. h. Art.* 7. 17. 18. 30.

De Viduale Beurs, waar uit jaarlijks te rispen.

Art. IV.

De 10 Car. gulds. viduaal zal elk Predikant voor Allerheiligen moeten betaalen, bij verbeurte van een Rijksdaalder breuke, welke aan die ſuppletie van 't Land trekken van de Ontvanger aan hun Tractement zal worden afgekort; *T. h. Art.* 10. 26.

De 10 Car. gls. voor Allerheiligen te betaalen.

Art. V.

Dog die geheel nalaatig zijn, de voorſchreeve 10 Car. gulds. te betaalen, zullen insgelijks van alle Sijnodale en Claſſicale Commisſien en Sesſien verſtooken zijn, en zullen verder hunne Naamen van jaar tot jaar in het Viduale-boek van de Claſſis worden aangetekent; *T. h. Art.* 29. 28. 24. 19.

Pœne der Nalatige.

Art. VI.

Door de Clasfen op te brengen in October.

Dat de Weduwen op Allerheiligen haare prompte betaaling moogen krijgen, zo zal elk Clasfis voor deszelfs Leden moeten inftaan, en zal aan de Deputatis Sijnodi in de eerfte Octobers Vergadering zo veel 10 Car. gulds. moeten opbrengen, als er Leden zijn, onder het zelve Clasfis forteerende; zie *Refol. Sijnodi Franeq.* 1679. *Sesf.* 5. *Art.* 22.

Art. VII.

Wanbetaling, hoe te innen door de Clasfis.

Ieder Clasfis zal vermoogen, de Penningen der deficieerende Broederen te innen, of uit de Clasficale jaarlijkfche inkomften, of door arrest op deszelfs inkomften, door de Fiscus Clasfis daar toe gelast, of volgens voornoemde 's Lands Refolutie uit de Vidualia, na deszelfs overlijden, zijne Weduwe of Weezen afkortende; *T. b. Art.* 28. 31.

Art. VIII.

Wie Vidualia zullen trekken.

De Vidualia zullen worden getrokken na expiratie van het *Annus Gratiae* van de Weduwen der verftorvene Predikanten hier te Lande, of deszelfs Weezen, tot dat het jongfte Kind 18 jaaren oud is; en zal de dag des doods van de overleedene Predikant, als ook de ouderdom van het jongfte Kind, gelijk mede de Naamen der Weduwen zelve, in het Viduale-boek worden aangetekent; *T. b. Art.* 13. 14. 25. 12.

Art.

Art. IX.

Van de Vidualia zullen verstooken zijn, Wie ver stooken zijn.

1. Weduwen en Weezen van een gedeporteert Predikant.
2. Eene Weduwe zich begeevende tot een tweede Huwelijk, gelijk daar door ook deszelfs Kinderen, Weezen van een Predikant zijnde, zelfs alschoon de hertrouwde Weduwe koomt te sterven, voor dat het jongste Kind 18 jaaren is.
3. Een Predikants Weduwe zich verloopende in openbaare Hoererije.
4. De Weduwen en Weezen der deficieerende Predikanten, tot dat de agterstallige Penningen aan de Classis weder zullen zijn voldaan; *T. h. Art.* 27. 33. 37. 17. 28.

Art. X.

De Viduale Penningen zullen niet moogen gearresteert worden; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 6 Dec.* 1660. *T. h. Art.* 36. Vrij van arrest.

Art. XI.

De verdeeling en rekening der Viduale Penningen zal om Allerheiligen van de Deputaten Sijnodi worden gemaakt, in 't Viduale Boek geinsereert, en als dan zal ook de distributie derzelver Penningen kost en schaadeloos geschieden van elk Deputatus aan de Weduwen en Weezen onder Door wien en wanneer de betalinge te doen.

der deszelfs Clasſis ſorteerende; *T. h. Art.* 8. 21. 24. 26.

Art. XII.

Rekening doen voor de Clasſis.

Ieder Deputatus zal gehouden zijn, van zijne adminiſtratie rekening te doen voor de Clasſis; *T. h. Art.* 16.

Art. XIII.

De Weduwen buiten Lands een Atteſtatie te vertoonen.

Dat de Weduwen en Weeskinderen van de Predikanten deezer Provintie woonende buiten dezelve, een Atteſtatie *de Vita*, vertekent door de Predikant daar zij woonen, vertoonen en overhandigen aan de reſpective Clasſen, daar zij onder reſorteeren, om alzo aan de *Cœtus Depp.* te werden overgebragt, van de zelve nagezien; werd D. D. Deputati in last gegeeven, om zo veel moogelijk practicabel te maaken; *Snec.* 1726. *Seſſ.* 8. *Art.* 29.

Art. XIV.

De zelfde een Gelastigde hebben tot ontfangen der Penningen.

Dat ieder Weduwe of Wees van een Predikant, buiten de Clasſis of Provintie woonende, in het toekoomende een Gelastigde zoude moeten hebben, tot ontvangen van de Weduwe- of Wees-penningen ter plaatze, of daar de Clasſis gehouden word, of onder het reſort van de Clasſis, aan wien de Deputatus Sijnodi veilig de voorſchreevene Penningen tellen kan; *Sijnod. Harl.* 1743. *Seſſ.* 6. *Art.* 16.

Art.

Art. XV.

De Weduwen woonende binnen de Provintie, zullen een Atteſtatie *de Vita*, en de Curatoren van onmondige Kinderen overzenden een Atteſtatie van den dood der Weduwen, als ook dat de Hertrouwde moeten bekent maaken, den tijd van haar hertrouw aan de Heeren Deputaten Sijnodi, alles voor de maand November; *Sijnod. Venanæ* 1740. *Seſſ.* 3. *Art.* 5.

De Weduwen binnen de Provintie, enz. een Atteſtatie leveren.

TITU-

TITULUS XVII.

Van de Administratie der Kerkelijke en Pastorije Goederen.

Art. I.

Kerk- en Pastorije-Goederen, waar te vinden.

ZIJn van nieuws alle de Pastorije en andere Geestelijke Goederen met haare lasten, geregistreert in de respective Secretarien en Kerke-boeken, zijnde de Copien daar van overgezonden aan 't Collegie der Heeren Gedeputeerden, volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 26 *Maart* 1694. en aanschrijving daar van gedaan aan de Heeren Grietslieden en Magistraaten door de Heeren Gedeputeerden; volgens *Resol. derzelver den* 31 *Maart* 1694. tot voldade van de begeerte des Christel. Sijnodi; *T. h. Art.* 9. 12.

Art. II.

Administratie der Kerke-goederen, aan wien.

De Administratie der Kerke-goederen is aanbevoolen de Kerkvoogden, beneffens den Predikant ter plaatze, bij wiens consent en voorweeten zij alles zullen moeten doen, mits dat hij geen administratie der Penningen zal moogen hebben, en goede opzigt houden, dat de Kerken en Huizen niet geraseert worden; en zal van dezelve alle jaaren op zekeren tijd rekening moeten worden gedaan in de Kerk; dog zo wanneer dezelve in de Herberg geschied, zal

zal niet meer als twee Daalders moogen worden verteert; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 8. *Ordonnantie derzelver den* 10 *Dec.* 1590. *T. b.* 1.

Art. III.

Daar zullen geen Paapſche Kerkvoogden moogen zijn, nog zich tot eenige Kerkendienst moogen laaten gebruiken, bij pœne van 25 gouden Frieſche Rijders; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 19 *Septemb.* 1602. *Placcaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. *den* 26 *Febr.* 1647. zie *'s Lands Ordonnantie gerenoveert den* 7 *Maij* 1649. *en den* 24 *Febr.* 1671. *Tit. b. Art.* 2. 7. Geen Paapſche Kerkvoogden.

Art. IV.

De Adminiſtratie der Pastorije Goederen behoort de Predikanten, beroepen zijnde op vrije Pastorijen toe; dog de Kerkvoogden zullen het opzigt hebben en bezorgen, dat de Huizingen, Schuure, Plantagie, enz., ſtaande op de Pastorije Landen, door de Predikanten behoorlijk worden onderhouden en gerepareert, zonder de Reparatien te brengen tot laste van de Kerk; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 2. 5. *en den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 6. *als ook den* 21 *Febr.* 1685. *Art.* 5. Adminiſtratie en opzigt der Pastorijen, bij wie.

Art. V.

Gelijk Kerke., alzo ook Pastorije-goederen, Wijze van alienatie derzelver.

ren, zullen niet moogen worden belast ende verkogt, als bij approbatie van de Stemgeregtigde Ingezetenen, en daar op bekoomen Consent en Decreet van den Hove van Friesland; volgens *Ordonnantie en Placcaat den* 29 *Maart* 1582. en *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 21 *Febr.* 1685. *Art.* 2. *T. b. Art.* 5. 10.

Art. VI.

Afkoopen voldoen uit Pastorije-goederen.

De Huis-tauxatien staande op de Pastorije Landen, zullen de Meijers deszelfs moeten worden voldaan van de Predikanten, verkoopende zo veel Pastorije-goed, als tot voldade derzelver van noeden is, met observantie van 's Lands Ordonnantie, ten waare de eerste Verkoopers of Erfgenaamen derzelver gevonden wierden, die daar voor aanspraakelijk zullen zijn; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten ut supra Art.* 1.

Art. VII.

Pastorije Huizen niet te verkoopen.

Dog zullen de Huizen van de Predikanten bewoont, niet kunnen worden veralieneert, tot voldoening der Huis-tauxatien; *Resol. ut supra Art.* 1.

Art. VIII.

Geen afkoop moogen maaken, en hoe al.

Zullen de Predikanten niet bevoegt zijn, eenige af koop te moogen maaken, als met consent der Eigenerfde, welke acte van consent in 't Kerkeboek zal moeten worden geregistreert, en het geld daar af koomende,

mende, op Intresſen aan 't Land gezet worden; *Reſol. ut ſupra Art.* 2. 4.

Art. IX.

Zullen de Predikanten niet gedoogen, dat hunne Landen met Huizingen, Schuure, Plantagie, enz. worden belast, maar wel op een jaarlijkſche Grondpagt, mits hebbende conſent als boven; *Reſolutie ut ſupra Art.* 3. *T. h. Art.* 5. Met geen Huizinge, enz. bezwaaren, en hoe al.

Art. X.

Dat deeze bovenſtaande poincten in obſervantie worden gehouden, is het opzigt en de voorzorg de Clasſen aanbevoolen van de Christelijke Sijnodus; en zo wanneer de Clasſen bemerken, dat in 't eene of andere abuiſen worden begaan, zullen het zelve eerst aan de reſpective Officieren, en bij nalaatigheid dies aan de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden remonſtreeren, met verzoek, om daar in te voorzien na 's Lands Ordonnantie; *Tit. h. Art.* 5. 6. 7. 11. *in fine.* Opzigt des Classis op alles.

TITULUS XVIII.

Van de Leenen ad pios Usus.

Art. I.

Leenen, aan wie begeeven, en hoe lang.

DE Leenen, die *Juris Patronatus* zijn, zullen binnen twee maanden na verval, aan een bekwaam Scholier, om daar op te ſtudeeren, tot dat hij 25 jaaren oud zal zijn, worden vergeeven, anders zullen de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden die vergeeven; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 12. 22. *en den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 8. *Ordonnantie derzelver den* 10 *Dec.* 1590.

Art. II.

In Theologiâ ſtudeeren.

Op de Leenen *Juris Patronatus* zal na de intentie des Fundateurs en der loffelijke Reſolutien des Lands, in de Theologie worden geſtudeert, op dat daar van moogen koomen Perzoonen bekwaam tot dienst en nut van Kerk of Schoolen; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 8. 12. 13. 22. *der Hrn. Gedep. den* 14 *April* 1580. *T. h. Art.* 1.

Art. III.

Niet op Paapſche Academien

Perzoonen, die Leenen of andere Beneficien trekken ter Kerkendienst verordineert, zullen op geene Paapſche of Jeſuitiſche Schoolen of Academien moogen leeren en ſtudeeren, volgens uitdrukkelijk

lijk bevel des Lands; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 22. 23. nader verklaart door de *Resol. der Hrn. Gedep. ut supra den* 14 *April* 1580. *T. b. Art.* 2.

Art. IV.

De Dienaars des Woords zullen goede acht slaan, dat de voornoemde Leenen en Beneficien ten fine voorschreeven, als ook die *ad alias pias causas* zijn gegeeven, daar toe worden aangeleid, zo niet, zullen zich hebben te adresseeren aan de Edele Mog. Heeren Gedeputeerden, die gelast zijn, zorge te draagen, dat alle Leenen, inkomsten van Gast- en Arme-huizen worden geëmploieert na de intentie van de Fundateurs; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 27 *April* 1584. *T. b. Art.* 3. 4. Opzigt hier over den Classen aanbevoolen.

Art. V.

Het Register der Leenen met de Registratie derzelver Goederen, is te vinden op het Collegie; volgens *Resolutie der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 12 *April* 1679. Het Register, waar te vinden.

TITULUS XIX.

Van de Kerkelijke Vergaderingen in 't gemeen, en Commissien daar toe.

Art. I.

Wat zaaken te verhandelen.

IN de Kerkelijke Vergaderingen, (als daar zijn Kerkenraaden, Classen, Sijnoden en derzelven Deputaten Collegie) zullen puire Kerkelijke zaaken en Resolutien met vigeur Kerkelijk worden verhandelt en uitgevoert; maar die zo Politicq als Kerkelijk zijn, zal men of de hulp of consent van de Hooge Machten des Lands verzoeken, en *viâ ordinariâ* executeeren; *T. h. Art.* 10. *Sijnod. Nat. Dord.* 1578. *Art.* 16. 17. *Middelb.* 1581. *Art.* 20. 21. *Hag.* 1586. *Art.* 26 *en* 27.

Art. II.

In wat order.

Geene zaaken (belangende te weeten de Censure of Uitvoering der Kerkelijke Resolutien,) moogen tot een hooger Kerkelijke Vergadering gebragt, nog aldaar worden aangenoomen, ten zij dezelve bij de Lagere als zijne Competente Rechter zijn afgehandelt; ten waare

1. Dat de lagere Vergadering, om gewigtige redenen, de hoogere verzogt, om de bij hunne ongedecideerde zaak aftehandelen.

2. Of

2. Of dat het zaaken zijn, die Kerken in het algemeen raaken.
3. Of dat eene zaak, bij wijze van exceptie, door bijzondere Kerkelijke Resolutien aan eén bijzondere Vierschaar gebonden word; *T. h. Art.* 3. 6. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 18. *Middelb.* 1581. *Art.* 22. *Hag.* 1586. *Art.* 27.

Art. III.

Voor de Kerkelijke Vergaderingen mag een iegelijk in zijn eigen zaaken, zelfs eene Vrouw verschijnen, om of in 't stuk van Religie, of in een questieuse Beroeping zijn eigen zaaken te verantwoorden; *T. h. Art.* 5. 7.

Wie daar voor moogen verschijnen.

Art. IV.

Maar die het woord zelf niet kunnen doen, zullen een Dienaar of ander Lidmaat kunnen verzoeken, om hunne mond te zijn; dog Politicque Advocaaten en Notarissen zullen in Kerkelijke zaaken en Vergaderingen niet gebruikt worden; *T. h. Art.* 5.

Voorspraaken wie, en wie niet.

Art. V.

Zo iemand een ander te onrechte beschuldigt, en daar bij hardnekkig blijft, zal de beschuldigde Perzoon zijn recht tegens de Beschuldiger moogen uitvoeren; *T. h. Art.* 4.

Tegen een onwettige Beschuldiger, hoe te procedeeren.

Art. VI.

Wie buiten ſtaan moeten.

Perzoonen, waar op ſuspicie valt van partijdigheid, zo door Bloedverwandſchap, als anderzins, zullen bij de verhandeling van alzulker zaaken, bijzonderlijk als de Stemmen daar over opgenoomen worden, niet preſent moogen zijn, maar op 't aanzeggen van de Præſes buiten ſtaan, *ſub pœna cenſuræ* over de onwillige; *T. b. Art.* 1.

Art. VII.

Wie van ſtemming uitgeſlooten.

Wanneer een Predikant en Ouderling als Lid des Clasſis, ('t zij dat zij ter tijd van de Verhandeling abſent of tegenwoordig zijn geweest,) over een zaak, 't zij in het ſtuk van Cenſure, of questieuſe Beroeping geſtaan hebben, moogen dezelve naderhand als Lid der Deputaten of Sijnodi daar over geen ſententie vellen; *T. b. Art.* 2. *Tit.* 25. *Art.* 43.

Art. VIII.

Een Gecommitteerde ad Sijnodum een jaar ſtil zitten.

Een Predikant of Ouderling op de Sijnodus geweest zijnde, mitsgaders een Correspondent of een Deputatus Sijnodi, zal ten minſten één jaar ſtil zitten, (dat is, een Sijnode zal er voorbijgaan moeten,) eer dat hij weder zal kunnen worden gecommitteert tot de Sijnode, of (te weeten de eerstgenoemde) tot Deputatusſchap of Correspondentie; *T. b. Art.* 8. *Tit.* 21. *Art.* 5. Nader vernieuwt *Sijnod. Venanae* 1753. *Art.* 24. *inter particularia.* Als mede

de nog eens vernieuwt *Sijnod. Bolsw.* 1755. *inter particularia Art.* 22. Gelijk mede wegens overtreedinge bij zekere Clasſis weder op nieuws vernieuwt; *Sijnod. Franeq.* 1763. *Art.* 25. *inter particularia.*

Art. IX.

Er zullen ten minſten twee Sijnoden moeten voorbijgaan, eer iemand, ('t zij Predikant of Ouderling) zijnde gecommitteert geweest tot een Correspondentie of Deputatusſchap, wederom tot dezelve *de novo* mag worden gecommitteert; *T. b. Art.* 13. 15. *Tit.* 21. *Art.* 5. *Tit.* 23. *Art.* 38. Ad Correspondentiam of Deputatus twee jaar.

Art. X.

Een Predikant zal ten minſten twee jaaren in dienst moeten geweest zijn, eer hij eenige commisſie, 't zij ad Sijnodum, 't zij Deputatusſchap, 't zij tot de Correspontie, mag bekleeden; *T. b. Art.* 14. Dit articul is bij zekere gelegentheid vernieuwt *Sijnod. Venanae* 1760. *Sesſ.* 2. Een nieuw Predikant desgelijks twee jaar.

Art. XI.

De Commisſie tot de Viſie van de Autographa in 's Gravenhage, enz., die alle drie jaaren voorvalt, zal niet voor een ordinaire, maar extraordinaire Commisſie gerekent worden, en daarom ſtaan aan de reſpective Clasſes *per vices*, dog zo nogthans, dat de Gecommitteerde, (als *nomine Sijnodi* moetende ageeren,) door de Sijnode zullen moeten De Commisſie ad Autographa ex ordinair.

TITULUS XVII.

Van de Administratie der Kerkelijke en Pastorije Goederen.

Art. I.

Kerk- en Pastorije-Goederen, waar te vinden.

ZIjn van nieuws alle de Pastorije en andere Geestelijke Goederen met haare lasten, geregistreert in de respective Secretarien en Kerke-boeken, zijnde de Copien daar van overgezonden aan 't Collegie der Heeren Gedeputeerden, volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 26 *Maart* 1694. en aanschrijving daar van gedaan aan de Heeren Grietslieden en Magistraaten door de Heeren Gedeputeerden; volgens *Resol. derzelver den* 31 *Maart* 1694. tot voldade van de begeerte des Christel. Sijnodi; *T. b. Art.* 9. 12.

Art. II.

Administratie der Kerke-goederen, aan wien.

De Administratie der Kerke-goederen is aanbevoolen de Kerkvoogden, beneffens den Predikant ter plaatze, bij wiens consent en voorweeten zij alles zullen moeten doen, mits dat hij geen administratie der Penningen zal moogen hebben, en goede opzigt houden, dat de Kerken en Huizen niet geraseert worden; en zal van dezelve alle jaaren op zekeren tijd rekening moeten worden gedaan in de Kerk; dog zo wanneer dezelve in de Herberg geschied,

zal

zal niet meer als twee Daalders moogen worden verteert; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 8. *Ordonnantie derzelver den* 10 *Dec.* 1590. *T. b.* 1.

Art. III.

Daar zullen geen Paapſche Kerkvoogden moogen zijn, nog zich tot eenige Kerkendienst moogen laaten gebruiken, bij pœne van 25 gouden Frieſche Rijders; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 19 *Septemb.* 1602. *Placcaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. *den* 26 *Febr.* 1647. zie *'s Lands Ordonnantie gerenoveert den* 7 *Maij* 1649. *en den* 24 *Febr.* 1671. *Tit. b. Art.* 2. 7.

Geen Paapſche Kerkvoogden.

Art. IV.

De Adminiſtratie der Pastorije Goederen behoort de Predikanten, beroepen zijnde op vrije Pastorijen toe; dog de Kerkvoogden zullen het opzigt hebben en bezorgen, dat de Huizingen, Schuure, Plantagie, enz., ſtaande op de Pastorije Landen, door de Predikanten behoorlijk worden onderhouden en gerepareert, zonder de Reparatien te brengen tot laste van de Kerk; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 2. 5. *en den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 6. *als ook den* 21 *Febr.* 1685. *Art.* 5.

Adminiſtratie en opzigt der Pastorijen, bij wie.

Art. V.

Gelijk Kerke-, alzo ook Pastorije-goederen,

Wijze van alienatie derzelver.

ren, zullen niet moogen worden belast ende verkogt, als bij approbatie van de Stemgeregtigde Ingezetenen, en daar op bekoomen Consent en Decreet van den Hove van Friesland; volgens *Ordonnantie en Placcaat den* 29 *Maart* 1582. en *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 21 *Febr.* 1685. *Art.* 2. *T. h. Art.* 5. 10.

Art. VI.

Afkoopen voldoen uit Pastorije-goederen.

De Huis-tauxatien staande op de Pastorije Landen, zullen de Meijers deszelfs moeten worden voldaan van de Predikanten, verkoopende zo veel Pastorije-goed, als tot voldade derzelver van noeden is, met observantie van 's Lands Ordonnantie, ten waare de eerste Verkoopers of Erfgenaamen derzelver gevonden wierden, die daar voor aanspraakelijk zullen zijn; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten ut supra Art.* 1.

Art. VII.

Pastorije Huizen niet te verkoopen.

Dog zullen de Huizen van de Predikanten bewoont, niet kunnen worden veralieneert, tot voldoening der Huis-tauxatien; *Resol. ut supra Art.* 1.

Art. VIII.

Geen afkoop moogen maaken, en hoe al.

Zullen de Predikanten niet bevoegt zijn, eenige afkoop te moogen maaken, als met consent der Eigenerfde, welke acte van consent in 't Kerkeboek zal moeten worden geregistreert, en het geld daar af koomende,

mende, op Intresſen aan 't Land gezet worden; *Reſol. ut ſupra Art.* 2. 4.

Art. IX.

Zullen de Predikanten niet gedoogen, dat hunne Landen met Huizingen, Schuure, Plantagie, enz. worden belast, maar wel op een jaarlijkſche Grondpagt, mits hebbende conſent als boven; *Reſolutie ut ſupra Art.* 3. *T. h. Art.* 5. Met geen Huizinge, enz. bezwaaren, en hoe al.

Art. X.

Dat deeze bovenſtaande poinčten in obſervantie worden gehouden, is het opzigt en de voorzorg de Claſſen aanbevoolen van de Christelijke Sijnodus; en zo wanneer de Claſſen bemerken, dat in 't eene of andere abuiſen worden begaan, zullen het zelve eerst aan de reſpective Officieren, en bij nalaatigheid dies aan de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden remonſtreeren, met verzoek, om daar in te voorzien na 's Lands Ordonnantie; *Tit. h. Art.* 5. 6. 7. 11. *in fine.* Opzigt des Classis op alles.

TITULUS XVIII.

Van de Leenen ad pios Usus.

Art. I.

Leenen, aan wie begeeven, en hoe lang.

DE Leenen, die *Juris Patronatus* zijn, zullen binnen twee maanden na verval, aan een bekwaam Scholier, om daar op te ſtudeeren, tot dat hij 25 jaaren oud zal zijn, worden vergeeven, anders zullen de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden die vergeeven; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 12. 22. *en den* 8 *en* 14 *April* 1584. *Art.* 8. *Ordonnantie derzelver den* 10 *Dec.* 1590.

Art. II.

In Theologiâ ſtudeeren.

Op de Leenen *Juris Patronatus* zal na de intentie des Fundateurs en der loffelijke Reſolutien des Lands, in de Theologie worden geſtudeert, op dat daar van moogen koomen Perzoonen bekwaam tot dienst en nut van Kerk of Schoolen; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 8. 12. 13. 22. *der Hrn. Gedep. den* 14 *April* 1580. *T. h. Art.* 1.

Art. III.

Niet op Paapſche Academien

Perzoonen, die Leenen of andere Beneficien trekken ter Kerkendienst verordineert, zullen op geene Paapſche of Jeſuitiſche Schoolen of Academien moogen leeren en ſtudeeren, volgens uitdrukkelijk

lijk bevel des Lands; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 22. 23. nader verklaart door de *Resol. der Hrn. Gedep. ut supra den* 14 *April* 1580. *T. b. Art.* 2.

Art. IV.

De Dienaars des Woords zullen goede acht slaan, dat de voornoemde Leenen en Beneficien ten fine voorschreeven, als ook die *ad alias pias causas* zijn gegeeven, daar toe worden aangeleid, zo niet, zullen zich hebben te adresseeren aan de Edele Mog. Heeren Gedeputeerden, die gelast zijn, zorge te draagen, dat alle Leenen, inkomsten van Gast- en Arme-huizen worden geëmploieert na de intentie van de Fundateurs; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 27 *April* 1584. *T. b. Art.* 3. 4. Opzigt hier over den Classen aanbevoolen.

Art. V.

Het Register der Leenen met de Registratie derzelver Goederen, is te vinden op het Collegie; volgens *Resolutie der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 12 *April* 1679. Het Register, waar te vinden.

TITULUS XIX.

Van de Kerkelijke Vergaderingen in 't gemeen, en Commisſien daar toe.

Art. I.

Wat zaaken te verhandelen.

IN de Kerkelijke Vergaderingen, (als daar zijn Kerkenraaden, Clasſen, Sijnoden en derzelven Deputaten Collegie) zullen puire Kerkelijke zaaken en Reſolutien met vigeur Kerkelijk worden verhandelt en uitgevoert; maar die zo Politicq als Kerkelijk zijn, zal men of de hulp of conſent van de Hooge Machten des Lands verzoeken, en *viâ ordinariâ* executeeren; *T. h. Art.* 10. *Sijnod. Nat. Dord.* 1578. *Art.* 16. 17. *Middelb.* 1581. *Art.* 20. 21. *Hag.* 1586. *Art.* 26 *en* 27.

Art. II.

In wat order.

Geene zaaken (belangende te weeten de Cenſure of Uitvoering der Kerkelijke Reſolutien,) moogen tot een hooger Kerkelijke Vergadering gebragt, nog aldaar worden aangenoomen, ten zij dezelve bij de Lagere als zijne Competente Rechter zijn afgehandelt; ten waare

1. Dat de lagere Vergadering, om gewigtige redenen, de hoogere verzogt, om de bij hunne ongedecideerde zaak aftehandelen.

2. Of

2. Of dat het zaaken zijn, die Kerken in het algemeen raaken.
3. Of dat eene zaak, bij wijze van exceptie, door bijzondere Kerkelijke Resolutien aan eén bijzondere Vierschaar gebonden word; *T. h. Art.* 3. 6. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 18. *Middelb.* 1581. *Art.* 22. *Hag.* 1586. *Art.* 27.

Art. III.

Voor de Kerkelijke Vergaderingen mag een iegelijk in zijn eigen zaaken, zelfs eene Vrouw verschijnen, om of in 't stuk van Religie, of in een questieuse Beroeping zijn eigen zaaken te verantwoorden; *T. h. Art.* 5. 7.

Wie daar voor moogen verschijnen.

Art. IV.

Maar die het woord zelf niet kunnen doen, zullen een Dienaar of ander Lidmaat kunnen verzoeken, om hunne mond te zijn; dog Politicque Advocaaten en Notarissen zullen in Kerkelijke zaaken en Vergaderingen niet gebruikt worden; *T. h. Art.* 5.

Voorspraaken wie, en wie niet.

Art. V.

Zo iemand een ander te onrechte beschuldigt, en daar bij hardnekkig blijft, zal de beschuldigde Perzoon zijn recht tegens de Beschuldiger moogen uitvoeren; *T. h. Art.* 4.

Tegen een onwettige Beschuldiger, hoe te procedeeren.

Art. VI.

Wie buiten ſtaan moeten.

Perzoonen, waar op ſuspicie valt van partijdigheid, zo door Bloedverwandſchap, als anderzins, zullen bij de verhandeling van alzulker zaaken, bijzonderlijk als de Stemmen daar over opgenoomen worden, niet preſent moogen zijn, maar op 't aanzeggen van de Præſes buiten ſtaan, *ſub pœna cenſuræ* over de onwillige; *T. h. Art.* 1.

Art. VII.

Wie van ſtemming uitgeſlooten.

Wanneer een Predikant en Ouderling als Lid des Claſſis, ('t zij dat zij ter tijd van de Verhandeling abſent of tegenwoordig zijn geweest,) over een zaak, 't zij in het ſtuk van Cenſure, of questieuſe Beroeping geſtaan hebben, moogen dezelve naderhand als Lid der Deputaten of Sijnodi daar over geen ſententie vellen; *T. h. Art.* 2. *Tit.* 25. *Art.* 43.

Art. VIII.

Een Gecommitteerde ad Sijnodum een jaar ſtil zitten.

Een Predikant of Ouderling op de Sijnodus geweest zijnde, mitsgaders een Correspondent of een Deputatus Sijnodi, zal ten minſten één jaar ſtil zitten, (dat is, een Sijnode zal er voorbijgaan moeten,) eer dat hij weder zal kunnen worden gecommitteert tot de Sijnode, of (te weeten de eerstgenoemde) tot Deputatusſchap of Correspondentie; *T. h. Art.* 8. *Tit.* 21. *Art.* 5. Nader vernieuwt *Sijnod. Venanae* 1753. *Art.* 24. *inter particularia.* Als mede

de nog eens vernieuwt *Sijnod. Bolsw.* 1755. *inter particularia Art.* 22. Gelijk mede wegens overtreedinge bij zekere Clasſis weder op nieuws vernieuwt; *Sijnod. Franeq.* 1763. *Art.* 25. *inter particularia.*

Art. IX.

Er zullen ten minſten twee Sijnoden moeten voorbijgaan, eer iemand, ('t zij Predikant of Ouderling) zijnde gecommitteert geweest tot een Correspondentie of Deputatusſchap, wederom tot dezelve *de novo* mag worden gecommitteert; *T. h. Art.* 13. 15. *Tit.* 21. *Art.* 5. *Tit.* 23. *Art.* 38. Ad Correspondentiam of Deputatus twee jaar.

Art. X.

Een Predikant zal ten minſten twee jaaren in dienst moeten geweest zijn, eer hij eenige commisſie, 't zij ad Sijnodum, 't zij Deputatusſchap, 't zij tot de Correspontie, mag bekleeden; *T. h. Art-* 14. Dit articul is bij zekere gelegentheid vernieuwt *Sijnod. Venanae* 1760. *Sesſ.* 2. Een nieuw Predikant desgelijks twee jaar.

Art. XI.

De Commisſie tot de Viſie van de Autographa in 's Gravenhage, enz., die alle drie jaaren voorvalt, zal niet voor een ordinaire, maar extraordinaire Commisſie gerekent worden, en daarom ſtaan aan de reſpective Clasſes *per vices*, dog zo nogthans, dat de Gecommitteerde, (als *nomine Sijnodi* moetende ageeren,) door de Sijnode zullen moeten De Commisſie ad Autographa ex ordinair.

worden gecommitteert; *Tit.* 32. *Art.* 19. 20.

Art. XII.

De Commissie naar Overijssel 's jaars te vooren begeeven.

Alzo de Sijnodus van Overijssel 's weeks na onze Sijnode gehouden word, zo zal tot voorkooming van de Inconvenienten, de Commissie naar Overijssel 's jaars te vooren begeeven worden; *Sijnod. Harl.* 1680. *Sess.* 6. *Art.* 27.

Art. XIII.

De Commissie der Verroepene de Secundus bedienen.

Zo wanneer de Primus genomineert tot een Commissie, beroepen word in een ander Classis, dat als dan de Secundus zijn plaats zal moeten vervullen; *Sijnod. Bolsw.* 1727. *Sess.* 7. *Art.* 25.

TITU-

TITULUS XX.

Van de Kerkenraad.

Art. I.

IEder Gemeente (bestaànde uit één of meer Plaatzen,) zal een Kerkenraad hebben, dog zo wanneer het getal der Ledemaaten zo klein mogte zijn, dat dezelve geen bijzondere Kerkenraad kunnen hebben, zullen zij zich met Clasſis advijs bij een grooter Kerkenraad voegen; *T. h. Art.* 1. 2. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 28. *Hag.* 1586. *Art.* 34.

Ieder Gemeente een Kerkenraad.

Art. II.

Daar zal geen nieuwe Kerkenraad van nieuws moogen worden opgerigt, dan met Clasſis advijs; *T. h. Art.* 2. *in fine Sijnod. Nat. Hagienſ.* 1586. *Art.* 35.

Dezelve nietaanleggen, als met Clasſis advijs.

Art. III.

Een Kerkenraad zal bestaan uit Predikant of Predikanten derzelver Gemeente, en Ouderlingen; dog daar het getal van de Ouderlingen zeer klein is, zullen ook de Diakenen mede tot den Kerkenraad genoomen worden; *T. h. Art.* 2. *vide Sijnodos Nationales ſupra allegatas.*

Uit wat Perzoonen bestaande.

Art. IV.

Bloedverwandschap sluit niemand uit.

Zullen zelf twee of meer Bloedverwanten in een Kerkenraad moogen zitten, en hun andere Bloedverwanten door hunne stemmen tot Kerkelijke Diensten moogen vorderen, indien zelfs vleeschelijke affectien uitgetoogen worden; *T. h. Art.* 6.

Art. V.

Krijgslieden admissibel.

Krijgslieden zullen ook Ouderlingen en Diakenen moogen zijn, niet alleen in die Plaatzen, daar hunne Compagnien in Garnisoen leggen, maar ook ter Plaatze daar zij veeltijds woonen, en alwaar zij ook Lidmaaten zijn; *Resol. der Ed. Mog. Heeren Gedep. den* 16 *Febr.* 1672. *T. h. Art.* 10.

Art. VI.

Het recht van Electie bij de Kerkenraad.

Ieder Kerkenraad zal in zijn Kerk het recht hebben, en houden, om de uitstellinge te doen van die tot Ouderlingen en Diakenen staan gevordert te worden, het zij dat de Kerkenraad daar uit een finale Electie doet, het zij dat dezelve de Gemeente, om te kiezen, een dubbeld getal voorstelle; laatende in deeze en andere omstandigheden, ieder Kerk in haar vrijheid en gewoontens; *T. h. Art.* 3. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 15. 17. *Hagiens.* 1586. *Art.* 20. 22. *Dordr.* 1578. *Art.* 12.

Art. VII.

De geëligeerde Perzoonen zullen de Gemeente voorgestelt worden, en volgens het Formulier daar af zijnde, door voorleezing en beantwoording, en door Gebeden worden bevestigt; *T. h. Art.* 3. *in fine Sijnod. Nat. Hagienſ.* 1586. *Art.* 20. Zie het Formulier daar af. Voorſtellen en beves tigen.

Art. VIII.

De nieuw verkoorene Ouderlingen en Diakenen zullen het Formulier, bij alle Dienaars vertekent, mede ondertekenen; *T. h. Art.* 4. Onderte- kening der Formulie- ren;

Art. IX.

De Kerkenraad zal alle twee jaaren verandert worden, en daar een groot getal Leden is, jaarlijks op de helft, ten waare dat men om de gelegentheid van de Plaatze, geen andere konde vinden daar toe bekwaam; *T. h. Art.* 5. *Sijnod. Nat. Midd.* 1581. *Art.* 19. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 25. *Dord.* 1578. *Art.* 13. Alle twee jaaren verande- ren.

Art. X.

Een Kerkenraad vermag een Predikant niet ſuspendeeren van het Avondmaal, zonder conſent van het Claſſis; *T. h. Art.* 7. *Tit.* 36. *Art.* 14. Hoe verre haar recht omtrent een Predi- kant.

Art.

Art. XI.

Hoe te gaan omtrent een onwillige gekooren Diaken.

Een Kerkenraad vermag niet een Perzoon, tot Diaken verkooren, wanneer hij billijke redenen van excuis heeft, van het Nagtmaal ſuspendeeren, wanneer hij weigeragtig is, die Bediening (alſchoon hij ze ook behoorde aanteneemen) aantevaarden, en zal 'tClasſis zodanige onwettige Cenſure, daar het geſchieden mag, vernietigen; *T. h. Art.* 9.

Art. XII.

Aantekening houden.

Alle Kerkenraaden zullen aantekening houden van haare handelingen, en zal in *cenſura morum* onderzogt worden, of zulks al geſchied van ieder Kerkenraad; *T. h. Art.* 11. *Tit.* 36. *Art.* 28. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 24.

Art. XIII.

De Aanklager niet openbaren.

Word onnuttig en onnodig geacht, dat een Kerkenraad aan de beſchuldigde openbaare, wie zijn aanklager is; en is ook niet verſchuldigt *in criminalibus*, het geene van haar verhandelt is, aan eenige Richters te openbaaren; *T. h. Art.* 12. zie in *Actis Sijnodalibus Harl.* 1701. *Seſſ.* 7. *Art.* 32. en *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 9. *in fine.*

Art. XIV.

Uit de Achtbaare

Dat, uit de Achtbaare Magiſtraat in de

de Steeden ten minsten één tot Ouderling worde genomineert, om tot nut en dienst der Kerke sessie te hebben in de Kerkenraad; *Sijnod. Snec.* 1670. *Sess.* 7. *Art.* 68. en *Bolsw.* 1671. *Sess.* 9. *Art.* 56. Magistraat in de Steeden een tot Ouderling.

TITU-

TITULUS XXI.

Van de Ouderlingen.

Art. I.

Ampt der Ouderlingen.

HEt Ampt der Ouderlingen zal niet alleen zijn, opzigt te hebben op de leere ende het leeven der Dienaaren des Woords, en beneffens dezelve op de Gemeente; maar zullen ook tegen het houden van des Heeren Heilig Avondmaal zich neffens hunne Predikanten voegen, en de Gemeente mede visiteeren, onder pœne van Censure bij gebreke dies; *T. b. Art.* 4. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 16. *Hag.* 1586. *Art.* 21.

Art. II.

De Verkiezing niet weigeren.

Een Ouderling, wettig verkooren zijnde, zal het Ampt niet moogen weigeren aanteneemen, ten waare om gewigtige redenen, van welke de Kerkenraad, en zo het nodig is, de Clasfis kennis zal neemen; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *inter particulares Quæst.* 13.

Art. III.

De Vrouw Ledemaat, en onergerlijk.

De verkooren wordende Ouderling zal moeten hebben eene Vrouwe Ledemaat zijnde, en onergerlijk van gedrag, daar het moogelijk is: Evenwel daar men 't niet anders kan hebben, zal men de bekwaamste

kwaamste kiezen, schoon deszelfs Vrouw nog geen professie van de Religie gedaan hebbe, op dat de Kerk niet onbedient blijve; *T. h. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *onder de particuliere Quaestien. Quaest.* 10. *en Middelb.* 1581. *item Quaestio* 55.

Art. IV.

Een nieuw inkoomende aanstonds niet verkiezen

Een Perzoon nieuw inkoomende in een Plaats of Dorp, zal ten minsten niet voor dat hij aldaar het Avondmaal genooten heeft, tot Ouderling moogen worden aangestelt; dog in zekere gevallen, om nood of andere omstandigheden, zoude hij kunnen toegelaaten worden; *T. h. Art.* 2.

TITU-

TITULUS XXII.

Van de Diakenen.

Art. I.

Hun Ampt.

HEt eigen Ampt der Diakenen is, de Aalmoezen en andere Goederen, den Armen toebehoorende, neerftig te verzamelen, dezelve getrouwelijk aan de Armen, zo Ingezetenen als Vreemdelingen, met gemeen advijs uittedeelen, en zorge te draagen, dat dezelve niet misbruikt worden; waar van zij rekening zullen doen voor de Kerkenraad, en ook, (zo iemand daar bij wil zijn) voor de Gemeente, tot zulken tijd als de Kerkenraad goed zal vinden; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 14. *Middelb.* 1581. *Art.* 18. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 23.

Art. II.

Ieder Kerk vermag een Diaken hebben.

Ieder Kerk ten platten Lande vermag een Diaken hebben, om de Aalmoezen te verzamelen voor deszelfs Armen, hebbende of niet hebbende, ofte voor haare nabuurige Gemeenten, daar het met ſtichting geſchieden kan; *T. b. Art.* 3.

Art. III.

Alle weeken vergaderen.

Dat de Diakenen alle weeken zullen te zaamen koomen, om van zaaken, hun Ampt betreffende, te ſpreeken; *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 29. *Dordr.* 1578. *Art.* 15.

TITU-

TITULUS XXIII.

Van de Clasſicale Vergaderingen.

Art. I.

DE Clasſicale Vergaderingen zullen beſtaan uit de Dienaaren des Woords der nabuurige Kerken, en uit ieder Gemeente deszelfs één Ouderling, dog uit de Steeden twee, welke, beneffens de Dienaaren, aldaar zullen ſtemmen hebben; zal ook niemand zich verſtouten, dezelve de ingang in Clasſe te weigeren, nog deszelfs ſtemmen zelfs over de cenſure van een Predikant te weeren, of zal ſtrafbaar zijn voor de Sijnode; dog zullen de Ouderlingen hunne eigen kosten draagen, indien zij mede aan de Maaltijd willen; *T. b. Art.* 4. 13. 17. Zie ook *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 27. *Middelb.* 1581. *Art.* 30. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 38. *Reſolutie der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 23 *April* 1657. *den* 30 *Aug.* 1678. *en den* 20 *Sept.* 1678. Wie de Leden deszelfs zijn.

Art. II.

Zullen tot de Clasſicale Vergaderingen geen Predikanten geadmitteert moogen worden, welkers Beroepingen niet Kerkelijk zijn geapprobeert, en (uit een ander Clasſis koomende,) behoorlijk zijn gedimitteert; *T. b. Art.* 18. 28. Wie geweert zullen worden.

Art. III.

Bij wat Clasſis een Leeraar zich te voegen heeft.

De Dienaars, die op de Scheidplaatzen woonen, zullen moogen gaan tot wat Clasſis hun gelieven zal, mits dat zij zullen blijven bij die Clasſis, waar toe zij zich eenmaal hebben begeeven: Maar die binnen de *medios limites* zitten, die zullen gehouden zijn te gaan naar de Clasſis, die hun naast gelegen is; dog alzo, dat men de billijkheid aanzie, waar het meeste of minſte getal der Dienaaren zij; en dat *dit* alles ook dan ter eerſter inſtantie en bij proviſie geſchiede; *T. b. Art.* 7.

Art. IV.

Onder wat conditie tot een ander overgaan:

Alſchoon een Leeraar behoorde te blijven bij dat Clasſis, alwaar zijn Beroep is geapprobeert, en zijn Voorzaten zijn geweest, zo zal hij evenwel tot een ander Clasſis niet moogen overgaan, als om gewigtige redenen, met conſent van de Kerkenraad, en voorweeten des Clasſis; *T. b. Art.* 7. 26.

Art. V.

Bepaaling omtrent bijzondere Plaatzen.

De Dienaaren te Blije, Ferwert en Wanswert worden het Clasſis van Doccum toegevoegt, dog die van Marrum zal moogen gaan tot welke Clasſis het hem best gelegen is; *T. b. Art.* 7.

Art. VI.

In Clasſe te ver-

Alle Dienaars, gelijk zij geregtigt zijn aan

aan de profijten des Classis, zullen ook deszelfs onkosten en lasten moeten draagen, en op alle Classicale Vergaderingen moeten verschijnen, bij verbeurte van zes Stuivers voor elke reis, en voor die geheel agterblijven, of door nalaatigheid of onwilligheid, bij suspensie van hun dienst en profijten, tot discretie des Classis; *T. b. Art.* 5. 3. schijnen onder breuken of censure.

Art. VII.

De Classen zullen gehouden worden daar ter Plaatze men in deeze Provintie gewoon is, en niet *per vices* op de Dorpen; *T. b. Art.* 8. De plaats, waar te houden.

Art. VIII.

De Classicale Vergaderingen zullen alle Maanden, korter of langer, gehouden worden, (dog dat zij de tijd van drie Maanden niet voorbijgaan,) en zal in het scheiden des Classis, de tijd van de volgende Vergadering worden vastgestelt; *Tit. b. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 26. 33. *Middelb.* 1581. *Art.* 11. *Hagiens.* 1586. *Art.* 38. De tijd wanneer.

Art. IX.

In ieder Classicale Vergadering zal een nieuwe Præses en Scriba zijn, 't zij *per vices*, of door meerderheid van stemmen verkooren, zo nogthans, dat niemand tweemaalen na elkander Præses zal moogen zijn; en gelijk de Scriba ordentelijk de Verhan- Præses en Scriba Ampt.

delingen zal optekenen, zo zal het Ampt des Præſes zijn, (zo hier als in andere Kerkelijke Vergaderingen,) na het Gebed door hem gedaan, het geene te verhandelen is, voorteſtellen en te verklaaren, toe te zien dat een ieder zijn ordre in het ſpreeken houde, den kijfagtigen en die te heftig zijn in het ſpreeken, te doen zwijgen, en geen gehoor geevende, te doen buiten ſtaan, en terſtond doen cenſureeren; zal voorts zijn Ampt ophouden met de ſcheiding der Vergadering door dankzegging; *T. b. Art.* 12. *Sijnod. Nation. Dordr.* 1578. *Art.* 28. *Middelb.* 1581. *Art.* 26. 30. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 32. 38.

Art. X.

De materie waar over te handelen.

In de Claſſicale Vergaderingen zullen verhandelt worden de zaaken raakende de Leere Christi, de beſtiering van Gods Kerk en deszelfs Discipline, en in 't bijzonder zullen van dezelve verrigt worden, de Examina der Candidaten, de approbatie der Beroepingen, als Dimisſien der Leeraars, de beſtelling der vaceerende Plaatzen, enz. *T. b. Art.* 1. 29. *Tit.* 1. *Art.* 3. 22. *Tit.* 5. *Art.* 3. 8. *Tit.* 14. *Art.* 7. 8.

Art. XI.

Tweemaal des Jaars *Cenſura morum* houden.

Zal ook alle jaaren tweemaal *cenſura morum* in preſentie der Ouderlingen gehouden worden, de eene in de eerſte, en de andere in de laatſte Claſſicale Vergadering; en zal als dan de Præſes een iegelijk Dienaar afvraagen,

afvraagen, niet alleen in het gemeen, of hij iets heeft tegens de Leer en het Leeven der presente als absente Leden, als ook der Candidaten, onder het zelve Classis sorteerende; *Tit.* 36. *Art.* 25. 27. Maar in 't bijzonder

1. Of al tweemaalen door hun gepredikt word, en wel 's namiddags de Catechismus? zie *Tit.* 11. *Art.* 12. 13. 14. en *Tit.* 39. *Art.* 8. 13.
2. Of de Catechisatie of Catechisatien worden onderhouden, en of er ook Catechisatien buiten weeten en consent van de Kerkenraad door iemand worden gedaan? *Tit.* 60. *Art.* 4. 5. 7. 9. 10. 12.
3. Of het Nagtmaal des Heeren op zijn behoorlijke tijd worde gehouden?
4. Of de noodige Visitatien worden gedaan?
5. Of de Kerkenraad neerstig worde gehouden, deszelfs handelingen opgetekent, en Kerkelijke Discipline word geoeffent? *Tit.* 36. *Art.* 28.
6. Of al nette aantekening worde gehouden van de Ledemaaten, gedoopte Perzoonen, als ook Huwelijks-geproclameerde? *Tit.* 11. *Art.* 16. *Tit.* 40. *Art.* 30.
7. Of de Armen en Schoolen worden onderhouden, en of de Schoolmeesters daar toe worden gehouden, dat zij de jonge Jeugd ten minsten éénmaal ter week in de gronden des Christelijken Geloofs onderwijzen, en daar

toe de Predikant ter Plaatze, benefſens den Ouderling, alle maanden, of ten minſten alle vierendeels jaars de Schoolen viſiteeren? *Tit.* 60. *Art.* 3. 12. *Tit.* 37. *Art.* 10.

8. Of door onmaatig uitreizen der Dienaaren, de Kerk eenige ſchaade lijde?

Alzo verder van alles, dat tot welſtand van Gods Kerk verſtaan zal worden te behooren; *Tit. h. Art.* 6. *en* 2. *Tit.* 11. *Art.* 26. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 29. *Midd.* 1581. *Art.* 30. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 38.

Art. XII.

De regel waar na.

De Clasſicale beſluitingen zullen (behalven na de onfeilbaare regel van het Heilig Woord,) geſchieden na Sijnodale Reſolutien, bijzonder die na voorige *Gravamina* zijn gemaakt, zullende de Clasſis arbeiden, dat dezelve effect ſorteeren, daar het met goed recht en ſtichting zal kunnen geſchieden; *T. h. Art.* 19. 20.

Art. XIII.

De meerderheid van ſtemmen, hoe kragtig.

De Clasſicale Reſolutien (niet ſtrijdig tegen voorgaande regel, en genoomen op ordinaire of te vooren beſtemde Vergadering,) zullen kragt hebben, die door meerderheid van ſtemmen zijn gemaakt, zullende daar toe de ſtemmen worden getelt; *T. h. Art.* 25. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 23. *Middelb.* 1581. *Art.* 23. *Hag.* 1586. *Art.* 28.

Art.

Art. XIV.

Dat alle acta van een ieder Classicale Vergadering te boek gebragt, en voor het scheiden geleezen zullen worden, op dat een ieder zijn vrijheid hebbe, daar over zijn goedbedunken op omvraaging te verklaaren; *T. h. Art.* 11. De Handelingen te boek te brengen.

Art. XV.

Dat de acta in het Classicale Boek den Delinquanten concerneerende, hoewel gereconsilieert, ook na hunnen dood niet gerojeert behooren te worden; *T. h. Art.* 24. Dezelve niet te rojeeren.

Art. XVI.

Zal voor eerst het Classis Sijnodaal tijdig voor Paaschagten vergaderen tot uitschrijving van de Christelijke Sijnodus, en als dan haare Gravamina opstellen, en haare Gecommitteerden *ad Sijnodum* nomineeren, waar af het voornoemde Classis kennis geeven zal aan de respective Classen, in haare Brieven van noodiging; waar op de andere Classen op Paaschagten zullen vergaderen, haare Gecommitteerden *ad Sijnodum* (te weeten twee Predikanten en twee Ouderlingen met hunne *Secundi*) maaken door stemming, en niet bij loting, als niet acceptabel zijnde in Sijnodo, en haare Gravamina opstellen, waar van zij als dan binnen de tijd van agt dagen, zullen kennis geeven in de Brieven van De tijd en order van de Sijnodalia te handelen in Classibus.

 antwoord

antwoord aan het Clasſis Sijnodaal, met uitdrukking der Naamen der Gecommitteerde ad Sijnodum, onder de breuken van twee Rijksdaalders, zo de Brief van antwoord te laat koomt; na de daar op overgezondene Gravamina van alle Clasſen door het Clasſis Sijnodaal, zullen alle de reſpective Clasſen weder voor de Sijnode vergaderen, en als dan, beneffens andere Sijnodalia, de Gravamina ventileeren, in preſentie van de gecommitteerde Predikanten en Ouderlingen ad Sijnodum, welke laatſte als dan expresſelijk à Clasſe zullen moeten worden ontbooden, ten einde zij ten vollen geinſtrueert moogen zijn; *Tit. h. Art.* 30. 31. 33. *Tit.* 24. *Art.* 23. 35. 45. 56. *Sijnod. Franeq.* 1665. *Sesſ.* 5. *Art.* 29.

Art. XVII.

De Sijnodale Schriften bewaaren.

Zal niet alleen ieder Dienaar, maar voornaamelijk elk Clasſis, een Copia van de Nationale Sijnodale Acten moeten hebben en onderhouden, en de Frieſche Sijnodale Acten in hunne Boeken gebonden, getrouwelijk bij zich bewaaren. Moetende de Nationalia alle jaaren ééns, en de Provinciale dienden alle twee maanden geleezen te worden; *T. h. Art.* 9. 10. 14.

Art. XVIII.

Als mede de Extracten der Sijnodale Reſolutien.

Ieder Clasſis zal hebben, en tot haar kosten in gebruik houden, een Extractboek der Sijnodale Reſolutien deezer Provintie; *Tit.* 32. *Art.* 16. 17. 30. 33.

Art. XIX.

Het Clasfis zal het zelfde te zeggen hebben over een Kerkenraad, 't welk een particulier Sijnode over de Clasfis heeft; *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 8. *en Hag.* 1586. *Art.* 33. Macht van de Clasfis over een Kerkenraad.

Art. XX.

Geen Clasfis zal een ander Clasfis moogen befchuldigen bij andere Clasfes, zonder het zelve vooraf vermaant te hebben; *T. h. Art.* 16. Hoe te gedraagen omtrent andere Clasfen.

Art. XXI.

Geen Clasfis vermag door haar Gecommitteerde, in zaaken den Deputaten à Sijnodo aanbevoolen, zich indringen, om die te anticipeeren; en om goede ordre in Gods Kerk te houden, zullen de Overtreeders deezes fcherpelijk gecenfureert worden; *T. h. Art.* 32. Als ook omtrent het Collegie der Deputaten.

Art. XXII.

Een Clasfis zal bij provifie moeten obedieeren de Bevelen der Deputaten Sijnodi, fteunende op Sijnodale Refolutien, *fub pœna Cenfuræ* bij weigering dies; *T. h. Art.* 27. Ut fupra.

Art. XXIII.

De Clasfen zullen tot hoeding der Clasficale onkosten van de Examina der Candidati, approbatie der Beroeping, als Dimisfie des Predikants trekken 25 Goudgul- Clasficale Inkomften.

dens ordinair zijnde; maar van een nieuw beroepen Leeraar, of die verplaatst word, en ook wanneer hij trouwt nooit meer als 25 Goudguldens; zullende ook de Clasficale Maaltijden niet in de Herbergen gehouden worden, daar andere bekwaame gelegentheid is; *T. h. Art.* 29. *Tit.* 1. *Art.* 24. *Tit.* 5. *Art.* 3. 8.

Art. XXIV.

Eindigen elk Clasfis met Censure.

In het einde van de Clasficale Vergadering zal men *Censura morum* houden over die geene, die in de Vergadering iets strafbaars gedaan hebben; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 31. *Middelb.* 1581. *Art.* 31. *Hagienf.* 1586. *Art.* 39.

TITULUS XXIV.

Van de Sijnode.

Art. I.

HEt *Sijnodus Provintialis* zal hier te Lande alle jaaren (ten zij de nood korter tijd vereischte) vergaderen in de week na de Pinxterweek, dog wanneer een algemeene Bededag in die Sijnodale week te houden mogte worden, uitgeſchreeven bij Haar Hoog Mogende de Staaten Generaal, zo zal het Sijnodus een week worden opgeſchort, en zal dien tijd door een particulier Claſſis niet moogen worden verandert of uitgeſtelt; *T. h. Art.* 1. 25. 12. *Tit.* 25. *Art.* 34. *Tit.* 27. *Art.* 24 *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 34. *Midd.* 1581. *Art.* 34. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 43. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 22 *Maij* 1683. Alle Jaaren vergaderen.

Art. II.

Het Claſſis Sijnodaal (waar onder de geëligeerde Kerk van het te houdene Sijnodus reſorteert) zal voor Paaschagten aan de reſpective Claſſen en Deputaten Sijnodi uitſchrijving doen, om haar Gecommitteerden tot de Sijnode te zenden; *T. h. Art.* 1. 55. *Sijnod. Franeq.* 1665. *Seſſ.* 5. *Art.* 29. *vide Sijnodos Nationales ſupra allegatas.* Dat ook van het Claſſis Sijnodaal aan de Deputaten Sijnodi aanſchrijvinge werde gedaan, om haare Gecommitteerden *ad Sijnodum* te zenden, Door het Claſſis Sijnodaal convoceeren.

den, word bij renovatie van de Christelijke Sijnodus aanbevoolen, om zich in deezen ſtipt na de Wet te reguleeren; *Sijnod. Docc.* 1758. *Art.* 23. *inter particularia.*

Art. III.

De ſtemgerechte Leden deszelfs.

Uit ieder Clasſis *hujus Provintiæ* zullen tot de Sijnode twee Predikanten en twee Ouderlingen als *Primi* worden gecommitteert, en bij derzelver noodige abſentie, derzelver *Secundi*; welke Perzoonen, verſchijnende met behoorlijke Credentie en Inſtructie, alleen *vota definitiva* of keurſtemmen zullen hebben; *T. h. Art.* 1. 6. 31. 35. *vide Sijnodi Nationales primo Art. notatæ & Hagienſ.* 1586. *Art.* 30. Dit articul is vernieuwt, wegens abſentie van een Ouderling uit een der Clasſen; *Sijnod. Venan.* 1760. *Sesſ.* 2.

Art. IV.

De Credentien hoe.

De Credentien van de Gecommitteerden *ad Sijnodum* (die in Clasſe geſchreeven of ten minſten geleezen moeten worden,) zullen wel in zo verre algemeen zijn, te weeten om alles te helpen bevorderen, dat noodig is tot welſtand van Gods Kerk, en met Gods Woord en Sijnodale Reſolutien overeenſtemmende; maar zullen evenwel boven de in last hebbende zaaken niets finaal moogen concludeeren, zonder eerst ruggeſpraak gehouden te hebben met hunne Committenten; *T. h. Art.* 9. 26. 51.

Art.

Art. V.

De Gecommitteerden der Clasfen zullen medeneemen hunne Clasficale Refolutien, bijzonder genoomen op de overgefchreevene *Gravamina*, *à Classe* ondertekent; en zullen gehouden zijn, de Refolutien des Clasfis getrouwelijk overtebrengen, zonder dezelve te verbergen, infringeeren en ontijdig te verklaaren, *sub pœna Censurae*; *T. h. Art.* 20. 44. Waar toe verplicht.

Art. VI.

De Gecommitteerden *ad Sijnodum*, 't zij Predikanten of Ouderlingen, zo zij zich onttrekken van de E. Vergadering, zonder prægnante redenen, die zij aan de Sijnodus door Misfive zullen moeten bekent maaken, zullen verbeuren één pond groot; maar die weggaan of vertrekken zonder confent, eer het Sijnodus geheel gefcheiden is, zullen gebreukt worden met één Ducaton, tot nooddruft der Armen; *T. b. Art.* 15. 50. 34. Niet onttrekken, nog voor de tijd weggaan.

Art. VII.

Een Dienaar in verachting gekoomen om zijn voorige dronkenfchap, of andere excesfen, en dezelve verachting door waare boetvaardigheid nog niet genoegzaam weggenoomen zijnde, mag op geene Sijnodale Bijeenkomften toegelaaten worden; *T. h. Art.* 2. Wie niet admisfibel.

Art.

Art. VIII.

De H. H. Commissarien.

Daar zullen alle jaaren door de Deputaten Sijnodi twee Heeren, Ledemaaten zijnde, of ten minsten na 's Lands Resolutie, Liefhebbers van de waare Gereformeerde Religie, uit het Illustre Collegie der Edele Mogende Heeren Gedeputeerde Staaten, tot Commissarien Sijnodi verzogt worden, om aldaar met Commissie verschijnende, alles helpen dirigeeren; en toezien dat niets onordentelijks aldaar gepleegt worde: Zal ook het advijs deliberatoir derzelver Heeren Commissarien, door de Præses werden gevraagt en ingenoomen; *Tit.* 25. *Art.* 37. *T. h. Art.* 5. 8. 31. 33. Deszelfs gebruik blijkt al uit de *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. van den* 1 *Junij* 1604.

Art. IX.

De Eerw. Heeren Correspondenten.

Zullen ook alle jaaren de Deputaten Sijnodi de Correspondenten uit de corresponderende Provintien tot de *Sijnodus hujus Provintiae* tijdig verzoeken, om koomende met Commissie, de Handelingen van hunne Sijnoden bekent te maaken en over te leveren, en verder om de Sijnode te dienen van advijs; *Tit.* 25. *Art.* 37. *Tit.* 27. *Art.* 10.

Art. X.

De Deputaten ad Causas.

De drie Deputaten *ad Causas* (die gehouden worden als van zelf gecommitteert) zullen in Sijnodo sessie hebben naast de Heeren

Heeren Correspondenten, om ook in die ordre hunne advijsen te geeven, en van hunne verrigting rapport te doen; *T. b. Art.* 40. *Tit.* 25. *Art.* 36. 42.

Art. XI.

De Dienaaren des Woords, zullen in de Sijnode als Auditores present moogen zijn; dog van de Ledemaaten, en Liefhebbers der waare Gereformeerde Religie, alleen die vooraf consent gevraagt en bekoomen hebben van de Heeren Commissarien, of à Præside Sijnodi; *T. b. Art.* 7. 17. 18. *Sijnod. Harl.* 1722. *Sess.* 5. *Art.* 22. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 34. Wie Auditores moogen zijn.

Art. XII.

Niemant, 't zij Predikant of Ledemaat, die iets aan de Sijnode heeft voortedraagen, inzonderheid als hij beschuldigt word, zal audientie in Sijnodo geweigert worden; *T. b. Art.* 21. Niemand audientie weigeren.

Art. XIII.

Na het leezen der Credentien, zullen de Directores Sijnodi, Præses en Scriba door de Leden van de Sijnode worden verkooren, en zal daar op de Præses de Vergadering met den Gebede inzegenen; *T. b. Art.* 29. 6. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 36. Præses en Scriba verkooren, en de Inzegening door den Gebede.

Art.

Art. XIV.

Dezelve vrij van de Commissien.

Præſes en Scriba zullen van de Commisſien *ſtante Sijnodo* voorvallende, om reden zijn geëximeert; *T. h. Art.* 34.

Art. XV.

De Scriba de eerſte Stemgerechtigde der Leden.

De Scriba Sijnodi zal na oud gebruik, het eerſte advijs en ſtem hebben van de eigentlijke Leden der Sijnode; *T. h. Art.* 43.

Art. XVI.

De plaatzing der Leden.

De Leden van de Sijnode, als ook de Heeren Correspondenten en de drie *Deputati ad Cauſas*, zullen na oud gebruik op verzoek, bij de Leden van de Kerk ter Plaatze daar de Sijnode gehouden word, worden omgeleid; *T. h. Art.* 30. 32. *Tit.* 25. *Art.* 10. 46.

Art. XVII.

Door wien te openen, en de Credentien te leezen.

Zal door de Predikanten ter Plaatze, de Sijnodo worden geopent, en door dezelve zullen ook de Credentien worden geleezen, voor dat men treed tot ſtemming van Præſes en Scriba; *T. h. Art.* 47. 29.

Art. XVIII.

Waar van daan beginnen.

In het begin van de Sijnode zal men de *Acta Sijnodi Praecedentis* leezen, ten einde men verneeme, wat nog niet voldaan

daan is, om het zelve te voldoen, en wat uitgevoert of nagelaaten is, zullen de nalaatige na eisch van zaaken gecensureert worden; *T. b. Art.* 10.

Art. XIX.

De Scriba Sijnodi zal de Resolutien van elke Cessie, niet met een generaal woord, maar met wel uitdrukkende woorden optekenen, die bij de naaste Vergadering na resumtie zullen worden vastgestelt, en zal dezelve bij de laatste Vergadering de gantsche Acte, met de korte inhoud van ieder Acte in margine, moeten stellen, zo zelfs, dat men niet treeden zal tot conclusie en scheiding, voor dat alle Acten *totius Sijnodi* door den Scriba geschreeven en geleezen zullen zijn; *T. b. Art.* 27. 45. 41. 37. Hoe de Scriba de Acten te stellen heeft.

Art. XX.

Zal ook de Scriba de korte inhoud van de Gravamina bij de Besluiten, daar over gevallen, stellen, exempt de particuliere en personeele Besluiten daar op; *T. b. Art.* 28. Hoe de Gravamina insereeren.

Art. XXI.

Zullen de Placcaaten en Copien van de Resolutien der Ed. Mog. Heeren Staaten of derzelver Gedeputeerde Staaten, concerneerende de Kerk, als ook de bekoomene Apostillen, of Appoinctementen à Deputatis, den Sijnodo jaarlijks worden over- De Resolutien van de Staat, concerneerende de Kerk, te boeken.

overhandigt, en *plena formâ in actis Sijnodi à Scriba* geinſereert; *T. b. Art.* 38.

Art. XXII.

De Sijnodale Reſolutien, die alleen kragt hebben.

Geen Sijnodus zal eenige generaale Reſolutien, daar alle Claſſen aan gelegen is, moogen ſtellen, ten zij vooraf Gravamina dienaangaande aan alle Claſſen overgezonden zijn geweest, en daar op bij dezelve ordentelijk zij gereſolveert, of ten zij in zaaken, die *ad referendum* genoomen zijnde bij de Claſſen zijn geapprobeert of nader beſlooten; en alle zulke Reſolutien zullen alle Claſſen onderhouden; *T. b. Art.* 13. 14. 51.

Art. XXIII.

Een afgedaane zaak vermag de Burſarius niet weder aanhangig maaken.

De Burſarius vermag een zaak door Sententie bij Sijnodus afgedaan, niet weder aanhangig maaken, en Citatie dies aangaande laaten uitgaan, bij pœne van vier Rijksdaalders; *T. b. Art.* 59.

Art. XXIV.

De Breuken van Serovenientie, wanneer beginnen.

De Breuken van Serovenientie in Sijnodo, zullen ingaan na het ſpannen van de Vergadering door den Gebede; *T. b. Art.* 57.

Art. XXV.

De Electie van de Correspondenten en Deputaten.

Zullen door de reſpective preſente Leden van de Sijnode voor deszelfs ſluiting de Gecommitteerde tot waarneeming van de

de Buitenlandsche Correspondentien, met bijvoeging van haare Secundi, als ook Deputati Sijnodi met derzelver Secundi worden geëligeert, dog niet uit de Leden van dien tegenwoordigen Sijnodus; *T. h. Art.* 24. 35. 52. *Tit.* 27. *Art.* 9. *en Tit.* 25. *Art.* 16.

Art. XXVI.

De Credentien voor de Correspondenten zullen in Sijnodo, of terstond na het sluiten deszelfs à Scriba geschreeven, en à Præside vertekent worden, ten einde de gecommitteerde Broederen *ad Correspondentias* tijdelijk daar mede moogen worden voorzien; *Tit.* 27. *Art.* 21. De Credentien der Correspondenten in Sijnode schrijven.

Art. XXVII.

De Gecommitteerde Leden Sijnodi van elk Clasfis, waar uit een Correspondens zal gaan, zullen zes de bekwaamste of meer den Sijnodo voorstellen, (zo te verstaan, dat elk Lid der Gecommitteerde ten minsten een uit zijn Clasfis in de Nominatie mag brengen, volgens constant gebruik,) waar uit dan alle Leden van de Sijnode een tot dezelve Correspondentie zullen eligeeren; *Tit.* 27. *Art.* 16. 17. De form van de Electie tot de Correspondentie.

Art. XXVIII.

Die à Sijnodo gecommitteert zijn, om eenige zaaken te effectueeren, (en zulks niet doen) of die *Sijnodales constitutiones* tegenstaan, *nisi habeant justam causam excusa-* De Sijnodaale Commisfien uitvoeren.

cusationis, zullen na Kerkenordre gecensureert worden; *T. h. Art* 11. 5.

Art. XXIX.

De wijze van de Sijnode te sluiten.

De Sijnodale Vergadering (gelijk andere Kerkelijke Vergaderingen) zal geslooten worden met te houden Censure over diegeene, die iets strafwaardigs in de Vergadering bedreeven heeft, en verder met den Gebede en Dankzegging tot God; *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 24. 31. *Sijnod. Nat. Hagiens.* 1586. *Art.* 29. 39.

Art. XXX.

De naamen der verstorvene, enz. Predikanten en Candidaten.

De naamen der verstorvene, verroepene en nieuwsberoepene Predikanten, met die der Emeriti en Candidati, zullen alle jaaren agter de Sijnodale Handelingen worden opgetekent; *T. h. Art.* 36. 54.

Art. XXXI.

De inhoud van de Acten der Correspondenten op te tekenen.

Zal de korte inhoud van de acten der correspondeerende Sijnoden, begrijpende de besluitingen deszelfs, (die daar toe op los papier van ieder Correspondens uitgetrokken zijnde, zullen worden overgelevert, gelijk van onze Correspondenten aan de correspondeerende Sijnoden,) agter onze Sijnodalia van de Scriba worden gedicteert, en alzo in de Clasficale Sijnodale Boeken geinsereert; *Tit. hoc Art.* 42. *Sijnod. Harl.* 1722. *Sess.* 7. *Art.* 25. *Harl.* 1729. *Sess.* 4. *Art.* 13.

Art.

Art. XXXII.

Zal de Scriba Sijnodi op het einde van onze Sijnodale Acten de *Extracta Indica ex actis Hollandicis* van woord tot woord dicteerende, doen insereeren, bij nalaatigheid dies, zal verbeuren een Pond groot; *T. h. Art.* 39. 48. 53. Desgelijks de Extracta Indica.

Art. XXXIII.

De jongste der Gecommitteerde uit elk Classis en de Exbursarius voor de Deputaten, zal aanstonds na de sluiting der Sijnode de *Acta Sijnodalia* uitschrijven, zonder 't zelve door iemand, die van onze ordre niet is, te laaten doen, en dezelve *propria manu* ondertekenen, bij verbeurte van zes Car. gls., zullen dezelve verder à Præside en Scriba worden gecollationeert en ondertekent, die daar toe present zullen blijven, om alzo dezelve aan ieder Classis, in de eerste Vergadering over te leveren; *T. h. Art.* 22. 49. *Tit.* 25. *Art.* 45. Het uitschrijven der Acten.

Art. XXXIV.

De principale Acten Sijnodi zullen altijd blijven daar het Sijnodus gehouden is, en van daar bestelt worden op het naaste volgende Sijnodus; *T. h. Art.* 19. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 43. *Middelb.* 1581. *Art.* 32. *Hagiens.* 1586. *Art.* 41. De principale Acten, waar blijven.

Art. XXXV.

Wat te ondervraagen in Censura Morum in Sijnode.

Dat in Sijnodo in *Censura morum* ieder Lid der Gecommitteerde Predikanten worde afgevraagt, of hij des Zondags tweemaal predikt en al catechiseert? en of in ieder zijn Clasfe al in obfervantie is, dat zulks in *Cenfura morum* in Clasfe onderzogt word? *Sijnod. Snec.* 1670. *Sesf.* 6. *Art.* 50. 70.

Art. XXXVI.

Geen Postulanten a 'mitteeren.

Is vastgeftelt, dat voortaan geen Postúlanten bij het houden van de Christelijke Sijnoden zullen geadmitteert worden, ten einde zij in hun gewigtig werk niet verhindert worden; *Sijnod. Franeq.* 1742. *Sesf.* 4. *Art.* 10.

Art. XXXVII.

Te letten op 't geene ad referendum word genoomen.

Op hoog wijs præadvijs van Hun Ed. Mog. de Heeren Commisfarien Politicq, is bij de Christelijke Sijnodus goedgevonden, om de Clasfen van deeze Provintie aan te beveelen, gelijk ze bij deezen doet, dat de Clasfen nauwkeurig acht moeten geeven op al het geene in een voorgaande Sijnodus *ad referendum* was genoomen; ten einde de Gecommitteerden *ad Sijnodum* in ftaat zijn, uit hunne Acten de befluiten der Clasfen van het geene *ad referendum* was genoomen, aan de Sijnoden bekent te maaken; *Sijnod. Venanae* 1760. *Art.* 14.

Art. XXXVIII.

De Stemmen dier Clasſen, dewelke niets in actis brengen, wegens het geen in een voorgaande Sijnodus *ad referendum* was genoomen, zullen gerekent worden voor bijvallende; *Sijnod. Snec.* 1761. *Art.* 14.

Art. XXXIX.

De gelden der Credentialen van onze Correspondenten naar de andere correspondeerende Sijnoden gaande, zullen toebehooren aan de Exſcribenten Act. Sijnod. ter betaaling van hunne verteeringen; *Sijnod. Venanae* 1767. *Art.* 29. *inter particularia.*

De gelden der Credentialen voor wie.

TITULUS XXV.

Van de Deputaten Sijnodi.

Art. I.

Wie de Leden deszelfs.

DE Vergadering der Deputaten zal bestaan uit één Predikant en Ouderling, uit ieder Clasfis door de Sijnode gedeputeert, die in eigener Perzoon of deszelfs Secundi zullen verfchijnen; *T. h. Art.* 1. *Tit.* 24. *Art.* 52.

Art. II.

Deputati ad Caufas, wie.

De Deputati ad Caufas zijn de Burfarius als Præfes, (twee jaaren in 't *Collegio Deputatorum* zittende,) de Exburfarius als Scriba van de Vergadering, en een derde daar toe uit de Predikanten Leden derzelver Vergadering verkooren, om alle in last hebbende zaaken van 't Collegie der Deputaten uit te voeren, volgens conftante gewoonte; zie ook *T. h. Art.* 46.

Art. III.

Een afgaande Ouderling blijft een Lid.

Iemand Ouderling zijnde, die tot Deputatus Sijnodi is geordonneert, en onder des afgaat van zijn Ouderlingfchap, mag blijven en zijn Deputatusfchap uitdienen; *T. h. Art.* 11.

Art. IV.

Bij verfterven, enz. wat te doen.

Bij verfterven of vertrekken, (te weeten

ten beide van Primus en Secundus) voor de expiratie van de tijd, zal de Clasſis, waar uit hij gaat, een ander in deszelfs plaats eligeeren; dog zo wanneer zijn Antecesſor ook Deputatus ad Cauſas is geweest, zal de Electie over 't Deputatusſchap ad Cauſas aan de Deputaten ſtaan; *T. b. Art.* 17. 35.

Art. V.

Wie tot zich roepen in Extraordinariis.

De Deputaten Sijnodi zullen in gewigtige zaaken ook andere Dienaars of Profesſoren tot zich moogen roepen, ter plaatze daar zij beſoigneeren; *T. b. Art.* 3.

Art. VI.

De ordinaire Vergaderingen, wanneer.

Alle Leden zullen vergaderen tweemaal 's jaars.

1. In de eerſte Leeuwarder Kermis, om hun last te verneemen, en daar op ordre te ſtellen.
2. Een week vier à vijf voor de Sijnode, om te zien wat er gedaan is, en nog verder gedaan moet worden; maar de zes Predikanten Deputaten vergaderen ook omtrent Allerheiligen, tot de rekening en partitie der viduale Penningen.
3. En de drie Deputati ad Cauſas ordinair in 't begin van de groote Landsdag, en verder wanneer de zaaken hun noodzaaken zulks te doen, alles volgens conſtant gebruik.

Art. VII.

De extraordinaire Vergaderingen tot last van de Schuldige

In cas de appel zullen de Deputaten extraordinair vergaderen, tot kosten van de Schuldige, (waar toe de Appellant provisioneelijk zal hebben te consigneeren bij de Bursarius honderd Rijksdaalders,) en zullen de Schuldige geoordeelt worden na de Sententie der Deputaten; *T. h. Art.* 2. *T.* 26. *Art.* 4.

Art. VIII.

Wanneer iemand geen sessie mag hebben.

Beide Predikant en Ouderling zullen niet moogen zitten in *Collegio Deputatorum*, om te oordeelen over een quæstieuse Beroeping of Censure, die geventileert en waar over is geconcludeert in 't Clasſis, waar uit zij koomen, 't zij zij toen ter tijd in 't Clasſis tegenswoordig of absent zijn geweest; *T. h. Art.* 43. *Tit.* 4. *Art.* 22. *Tit.* 19. *Art.* 4.

Art. IX.

De rang van zitting.

De Deputati van dat Clasſis zullen voorzitten in *Collegio Deputatorum*, onder wiens distrikt het Sijnodus ſtaat gehouden te worden; *T. h. Art.* 47.

Art. X.

Wat ordinair te doen.

Het gewoone werk der Deputaten is, uit te voeren 't geene hun à Sijnodo in *mandatis* is gegeeven, en de zaaken, die tusschen de Sijnoden 't geheele jaar voorvallen, te beslegten en te bezorgen na nood-

nooddruft, zo veel hun Collegie compatibel is; *T. b. Art.* 1. 26.

Art. XI.

De Deputaten zullen bij de Hooge Magten des Lands, als anders ook de *Graviora & Maxima*, na hun wijs beleid eerst urgeeren en voortzetten, en daar na de *Minus Graviora*; *T. b. Art.* 40. In wat ordre procedeeren bij de Hooge Overheid, als anders.

Art. XII.

De Deputati zullen boven dien geen Kerkelijke zaaken afhandelen, zonder dat dezelve te vooren bij de Clasſen zijn afgedaan, en door wettig appel aan hun Eerw. verzogt; en al ſchoon de zaaken bij appel tot hun gekoomen zijn, maar voor hun Vierſchaar zijnde, de *Status Contraverſiæ* verandert is, die in de Clasſis niet is verhandelt geweest, zo zullen de Deputaten daar over geen deciſie moogen geeven, maar weder renvojeeren na de Clasſen; *T. b. Art.* 14. 21. Boven dien niets als Appellen afdoen.

Art. XIII.

De Deputaten in eenige quæstieuſe zaaken van Partijen beſoigneerende, zullen hun eigen tafel alleen houden, zonder met de eene of andere Partij te eeten of te drinken; *T. b. Art.* 29. Als dan hunne tafel alleen houden.

Art. XIV.

Het Collegie der Deputaten is gehouden, De regel waar na te werk te gaan.

overhandigt, en *plena formâ in actis Sijnodi à Scriba* geinſereert; *T. b. Art.* 38.

Art. XXII.

De Sijnodale Reſolutien, die alleenkragt hebben.

Geen Sijnodus zal eenige generaale Reſolutien, daar alle Claſſen aan gelegen is, moogen ſtellen, ten zij vooraf Gravamina dienaangaande aan alle Claſſen overgezonden zijn geweest, en daar op bij dezelve ordentelijk zij gereſolveert, of ten zij in zaaken, die *ad referendum* genoomen zijnde bij de Claſſen zijn geapprobeert of nader beſlooten; en alle zulke Reſolutien zullen alle Claſſen onderhouden; *T. b. Art.* 13. 14. 51.

Art. XXIII.

Een afgedaane zaak vermag de Burſarius niet weder aanhangig maaken.

De Burſarius vermag een zaak door Sententie bij Sijnodus afgedaan, niet weder aanhangig maaken, en Citatie dies aangaande laaten uitgaan, bij pœne van vier Rijksdaalders; *T. b. Art.* 59.

Art. XXIV.

De Breuken van Serovenientie, wanneer beginnen.

De Breuken van Serovenientie in Sijnodo, zullen ingaan na het ſpannen van de Vergadering door den Gebede; *T. b. Art.* 57.

Art. XXV.

De Electie van de Correspondenten en Deputaten.

Zullen door de reſpective preſente Leden van de Sijnode voor deszelfs ſluiting de Gecommitteerde tot waarneeming van de

de Buitenlandsche Correspondentien, met bijvoeging van haare Secundi, als ook Deputati Sijnodi met derzelver Secundi worden geëligeert, dog niet uit de Leden van dien tegenwoordigen Sijnodus; *T. h. Art.* 24. 35. 52. *Tit.* 27. *Art.* 9. en *Tit.* 25. *Art.* 16.

Art. XXVI.

De Credentien der Correspondenten in Sijnodo schrijven.

De Credentien voor de Correspondenten zullen in Sijnodo, of terstond na het sluiten deszelfs à Scriba geschreeven, en à Præside vertekent worden, ten einde de gecommitteerde Broederen *ad Correspondentias* tijdelijk daar mede moogen worden voorzien; *Tit.* 27. *Art.* 21.

Art. XXVII.

De form van de Electie tot de Correspondentie.

De Gecommitteerde Leden Sijnodi van elk Clasfis, waar uit een Correspondens zal gaan, zullen zes de bekwaamste of meer den Sijnodo voorstellen, (zo te verstaan, dat elk Lid der Gecommitteerde ten minsten een uit zijn Clasfis in de Nominatie mag brengen, volgens constant gebruik,) waar uit dan alle Leden van de Sijnode een tot dezelve Correspondentie zullen eligeeren; *Tit.* 27. *Art.* 16. 17.

Art. XXVIII.

De Sijnodaale Commisfien uitvoeren.

Die à Sijnodo gecommitteert zijn, om eenige zaaken te effectueeren, (en zulks niet doen) of die *Sijnodales constitutiones* tegenstaan, *nisi habeant justam causam excusa-*

cusationis, zullen na Kerkenordre gecensureert worden; *T. h. Art* 11. 5.

Art. XXIX.

De wijze van de Sijnode te sluiten.

De Sijnodale Vergadering (gelijk andere Kerkelijke Vergaderingen) zal geslooten worden met te houden Censure over die geene, die iets strafwaardigs in de Vergadering bedreeven heeft, en verder met den Gebede en Dankzegging tot God; *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 24. 31. *Sijnod. Nat. Hagiens.* 1586. *Art.* 29. 39.

Art. XXX.

De naamen der verstorvene, enz. Predikanten en Candidaten.

De naamen der verstorvene, verroepene en nieuwsberoepene Predikanten, met die der Emeriti en Candidati, zullen alle jaaren agter de Sijnodale Handelingen worden opgetekent; *T. b. Art.* 36. 54.

Art. XXXI.

De inhoud van de Acten der Correspondenten op te tekenen.

Zal de korte inhoud van de acten der correspondeerende Sijnoden, begrijpende de besluitingen deszelfs, (die daar toe op los papier van ieder Correspondens uitgetrokken zijnde, zullen worden overgelevert, gelijk van onze Correspondenten aan de correspondeerende Sijnoden,) agter onze Sijnodalia van de Scriba worden gedicteert, en alzo in de Clasficale Sijnodale Boeken geinsereert; *Tit. hoc Art.* 42. *Sijnod. Harl.* 1722. *Sess.* 7. *Art.* 25. *Harl.* 1729. *Sess.* 4. *Art.* 13.

Art.

Art. XXXII.

Zal de Scriba Sijnodi op het einde van onze Sijnodale Acten de *Extracta Indica ex actis Hollandicis* van woord tot woord dicteerende, doen insereeren, bij nalaatigheid dies, zal verbeuren een Pond groot; *T. h. Art.* 39. 48. 53. Desgelijks de Extracta Indica.

Art. XXXIII.

De jongste der Gecommitteerde uit elk Classis en de Exbursarius voor de Deputaten, zal aanstonds na de sluiting der Sijnode de *Acta Sijnodalia* uitschrijven, zonder 't zelve door iemand, die van onze ordre niet is, te laaten doen, en dezelve *propria manu* ondertekenen, bij verbeurte van zes Car. gls., zullen dezelve verder à Præside en Scriba worden gecollationeert en ondertekent, die daar toe present zullen blijven, om alzo dezelve aan ieder Classis, in de eerste Vergadering over te leveren; *T. h. Art.* 22. 49. *Tit.* 25. *Art.* 45. Het uitschrijven der Acten.

Art. XXXIV.

De principale Acten Sijnodi zullen altijd blijven daar het Sijnodus gehouden is, en van daar bestelt worden op het naaste volgende Sijnodus; *T. h. Art.* 19. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 43. *Middelb.* 1581. *Art.* 32. *Hagiens.* 1586. *Art.* 41. De principale Acten, waar blijven.

Art. XXXV.

Wat te ondervraagen in Censura Morum in Sijnode.

Dat in Sijnodo in *Censura morum* ieder Lid der Gecommitteerde Predikanten worde afgevraagt, of hij des Zondags tweemaal predikt en al catechiseert? en of in ieder zijn Classe al in observantie is, dat zulks in *Censura morum* in Classe ondergezogt word? *Sijnod. Snec.* 1670. *Sess.* 6. *Art.* 50. 70.

Art. XXXVI.

Geen Postulanten a Imitteeren.

Is vastgestelt, dat voortaan geen Postulanten bij het houden van de Christelijke Sijnoden zullen geadmitteert worden, ten einde zij in hun gewigtig werk niet verhindert worden; *Sijnod. Franeq.* 1742. *Sess.* 4. *Art.* 10.

Art. XXXVII.

Te letten op 't geene ad referendum word genoomen.

Op hoog wijs præadvijs van Hun Ed. Mog. de Heeren Commissarien Politicq, is bij de Christelijke Sijnodus goedgevonden, om de Classen van deeze Provintie aan te beveelen, gelijk ze bij deezen doet, dat de Classen nauwkeurig acht moeten geeven op al het geene in een voorgaande Sijnodus *ad referendum* was genoomen; ten einde de Gecommitteerden *ad Sijnodum* in staat zijn, uit hunne Acten de besluiten der Classen van het geene *ad referendum* was genoomen, aan de Sijnoden bekent te maaken; *Sijnod. Venanae* 1760. *Art.* 14.

Art. XXXVIII.

De Stemmen dier Clasſen, dewelke niets in actis brengen, wegens het geen in een voorgaande Sijnodus *ad referendum* was genoomen, zullen gerekent worden voor bijvallende; *Sijnod. Snec.* 1761. *Art.* 14.

Art. XXXIX.

De gelden der Credentialen van onze Correspondenten naar de andere correspondeerende Sijnoden gaande, zullen toebehooren aan de Exſcribenten Act. Sijnod. ter betaling van hunne verteeringen; *Sijnod. Venanae* 1767. *Art.* 29. *inter particularia.* De gelden der Credentialen voor wie.

TITULUS XXV.

Van de Deputaten Sijnodi.

Art. I.

Wie de Leden deszelfs.

DE Vergadering der Deputaten zal bestaan uit één Predikant en Ouderling, uit ieder Clasfis door de Sijnode gedeputeert, die in eigener Perzoon of deszelfs Secundi zullen verschijnen; *T. h. Art.* 1. *Tit.* 24. *Art.* 52.

Art. II.

Deputati ad Causas, wie.

De Deputati ad Causas zijn de Bursarius als Præses, (twee jaaren in 't *Collegio Deputatorum* zittende,) de Exbursarius als Scriba van de Vergadering, en een derde daar toe uit de Predikanten Leden derzelver Vergadering verkooren, om alle in last hebbende zaaken van 't Collegie der Deputaten uit te voeren, volgens constante gewoonte; zie ook *T. h. Art.* 46.

Art. III.

Een afgaande Ouderling blijft een Lid.

Iemand Ouderling zijnde, die tot Deputatus Sijnodi is geordonneert, en onderdes afgaat van zijn Ouderlingschap, mag blijven en zijn Deputatusschap uitdienen; *T. h. Art.* 11.

Art. IV.

Bij versterven, enz. wat te doen.

Bij versterven of vertrekken, (te weeten

ten beide van Primus en Secundus) voor de expiratie van de tijd, zal de Clasſis, waar uit hij gaat, een ander in deszelfs plaats eligeeren; dog zo wanneer zijn Antecesſor ook Deputatus ad Cauſas is geweest, zal de Electie over 't Deputatusſchap ad Cauſas aan de Deputaten ſtaan; *T. b. Art.* 17. 35.

Art. V.

De Deputaten Sijnodi zullen in gewigtige zaaken ook andere Dienaars of Profesſoren tot zich moogen roepen, ter plaatze daar zij beſoigneeren; *T. b. Art.* 3. Wie tot zich roepen in Extraordinariis.

Art. VI.

Alle Leden zullen vergaderen tweemaal 's jaars. De ordinaire Vergaderingen, wanneer.

1. In de eerſte Leeuwarder Kermis, om hun last te verneemen, en daar op ordre te ſtellen.
2. Een week vier à vijf voor de Sijnode, om te zien wat er gedaan is, en nog verder gedaan moet worden; maar de zes Predikanten Deputaten vergaderen ook omtrent Allerheiligen, tot de rekening en partitie der viduale Penningen.
3. En de drie Deputati ad Cauſas ordinair in 't begin van de groote Landsdag, en verder wanneer de zaaken hun noodzaaken zulks te doen, alles volgens conſtant gebruik.

Art. VII.

De extraordinaire Vergaderingen tot last van de Schuldige

In cas de appel zullen de Deputaten extraordinair vergaderen, tot kosten van de Schuldige, (waar toe de Appellant provisioneelijk zal hebben te consigneeren bij de Bursarius honderd Rijksdaalders,) en zullen de Schuldige geoordeelt worden na de Sententie der Deputaten; *T. h. Art.* 2. *T.* 26. *Art.* 4.

Art. VIII.

Wanneer iemand geen sessie mag hebben.

Beide Predikant en Ouderling zullen niet moogen zitten in *Collegio Deputatorum*, om te oordeelen over een quæstieuse Beroeping of Censure, die geventileert en waar over is geconcludeert in 't Classis, waar uit zij koomen, 't zij zij toen ter tijd in 't Classis tegenswoordig of absent zijn geweest; *T. h. Art.* 43. *Tit.* 4. *Art.* 22. *Tit.* 19. *Art.* 4.

Art. IX.

De rang van zitting.

De Deputati van dat Classis zullen voorzitten in *Collegio Deputatorum*, onder wiens district het Sijnodus staat gehouden te worden; *T. h. Art.* 47.

Art. X.

Wat ordinair te doen.

Het gewoone werk der Deputaten is, uit te voeren 't geene hun à Sijnodo in *mandatis* is gegeeven, en de zaaken, die tusschen de Sijnoden 't geheele jaar voorvallen, te beslegten en te bezorgen na nood-

nooddruft, zo veel hun Collegie compatibel is; *T. b. Art.* 1. 26.

Art. XI.

In wat ordre procedeeren bij de Hooge Overheid, als anders.

De Deputaten zullen bij de Hooge Magten des Lands, als anders ook de *Graviora & Maxima*, na hun wijs beleid eerst urgeeren en voortzetten, en daar na de *Minus Graviora*; *T. b. Art.* 40.

Art. XII.

Boven dien niets als Appellen afdoen.

De Deputati zullen boven dien geen Kerkelijke zaaken afhandelen, zonder dat dezelve te vooren bij de Clasfen zijn afgedaan, en door wettig appel aan hun Eerw. verzogt; en al schoon de zaaken bij appel tot hun gekoomen zijn, maar voor hun Vierschaar zijnde, de *Status Contraversiæ* verandert is, die in de Classis niet is verhandelt geweest, zo zullen de Deputaten daar over geen decisie moogen geeven, maar weder renvojeeren na de Clasfen; *T. b. Art.* 14. 21.

Art. XIII.

Als dan hunne tafel alleen houden.

De Deputaten in eenige quæstieuse zaaken van Partijen besoigneerende, zullen hun eigen tafel alleen houden, zonder met de eene of andere Partij te eeten of te drinken; *T. b. Art.* 29.

Art. XIV.

De regel waar na te werk te gaan.

Het Collegie der Deputaten is gehouden,

den, de zaaken te termineeren na de regel van Gods Woord en de goede Resolutien van de Kerk, en dezelve te maintineeren, zonder daar tegen in 't minste te disponeeren; *T. h. Art.* 19. 25.

Art. XV.

Hunne macht in Censure.

De Deputati zijn à Sijnodo geauthoriseert, om tegen de ongeregelde in cas de appel te procedeeren tot suspensie, tot de depositie of ook tot excommunicatie, zo als zij zullen bevinden stigtelijk en noodig te zijn; *T. h. Art.* 2. 14. 21. 23.

Art. XVI.

In de restitutie van een Dienaar gesuspendeert.

De Deputaten zullen niet vermoogen een Dienaar, bij hun van den Dienst gesuspendeert, wederom te qualificeeren en te introduceeren, voor en aleer hij schuldbekenning gedaan heeft aan de Classis, bijzonder als hem zulks in de Sententie Deputatorum is opgelegt; *T. h. Art.* 23.

Art. XVII.

Omtrent het Classis bepaalt.

Word den Deputatis Sijnodi niet toegelaaten de macht, om een Classis iets te ordonneeren in zodanige zaaken, die niet bij appel tot hun Vierschaar gebragt zijn, nog à Sijnodo hun in *mandatis* gegeeven zijn; en zullen in dien deele de Classis het Collegie der Deputaten niet subject zijn; *T. h. Art.* 26.

Art.

Art. XVIII.

Wanneer er mogten voorvallen Extraordinaire Commisſien, bijzonder die de gemeene ſtaat der Kerken aangaan, en buiten 's Lands geëxerceert moeten worden, zo behooren de Deputaten Sijnodi, (met voorgaande advijs der Clasſen) buiten hun eigen Collegie Perzoonen daar toe te committeeren; *T. h. Art.* 31.

In Extraordinaire Commisſien te maaken.

Art. XIX.

De Deputaten zullen niet vermoogen ordre te ſtellen, aangaande de bediening der vaceerende Plaatzen, en daar toe de Candidaten ſchriftelijke Commisſien geeven, nog ook aangaande de Profijten en Pastorie-Inkomſten van al zulke quæstieuſe Plaatzen, door dien zulks alleen den Clasſen toebehoort, volgens Sijnodale Reſolutien; *T. h. Art.* 27. 28. *Tit.* 14. *Art.* 1. 2. 6. 7.

Verbod aan dezelve omtrent de vaceerende Plaatzen.

Art. XX.

Het is de plicht der Deputaten, te waaken tegen alle Sectarisſen, als Quakers, Dompelaars, Mennoniten, Jeſuiten, Paapen en derzelver ſtoutigheden, dog bijzonder tegens de heimelijke menées der Sociniaanſche Geesten, die onder den naam van Mennisten en Remonſtranten hun vergif zoeken te ſtrooijen; *T. h. Art.* 18. *Tit.* 43. *van de Paapen Art.* 3. *van de Sociniaanen Art.* 2.

De plichten der Deputaten, te waaken tegens de Sectarisſen.

Art.

Art. XXI.

Boek te houden van hunne Handelingen.

De Deputaten zullen ook hunne Handelingen in een Boek schrijven, met welke zij in Sijnodo zullen verschijnen, om hunne Resolutien daar uit te verklaaren, en zullen het zelve in de handen van hunne Successoren overleveren; *T. h. Art.* 5.

Art. XXII.

Rapport doen aan de Sijnode.

Zullen ook de Deputati door hunne Gecommitteerde, de Deputati ad Causas rapport doen aan de Sijnode van hunne Handelingen, en 't geene door hun Eerw. geeffectueert is, of niet, *sub pœna Censuræ*; *T. h. Art.* 8. 36.

Art. XXIII.

Hun Ed. Mog. en Correspondenten de Gravamina zenden en aanschrijven.

De Deputati zullen aan Hun Ed. Mog. de Gedep. Staaten en de Heeren Correspondenten de *Gravamine*, door een goede Scribent net uitgeschreeven overzenden, en twee Heeren Commissarien uit het Collegie der Heeren Gedeputeerden, als ook de Heeren Correspondenten noodigen tot de toekomstige Sijnodus, met bekendmaaking van tijd en plaats, en wel zo, dat zij ten allen tijde in hunnen Brief van aanschrijving zullen laaten invloeijen, dat wanneer middelertijd een algemeene Dank- of Bededag, vallende in de uitgeschreevene Sijnodale week, door Hun Hoog Mog. mogt worden uitgeschreeven, dat als dan de Sijnode agt dagen opgeschort word.

word. De Brief van noodiging zal onder Recipis worden overgezonden, op dat blijke aanschrijving gedaan te zijn; *T. h. Art.* 34. 38. 41. *Tit.* 24. *Art.* 5. 25. *Resolutie der Ed. Mog. Heeren Gedep. den* 22 *Maij* 1683.

Art. XXIV.

De Brief aan de Correspondenten aan wien bestellen.

De Brieven van noodiging der Correspondenten, om de Sijnodus Frisiæ bij te woonen, zullen worden overgezonden aan het een of ander Lid van elk respective Sijnodus der correspondeerende Kerken; *Tit.* 27. *Art.* 28.

Art. XXV.

Onze Correspondenten, wat te belasten.

De Deputaten zullen onze Correspondenten gaande in Correspondentie uitdrukkelijk vermaanen, dat zij vooral niet verzuimen de Acta onzes Sijnodi mede te neemen; *T. h. Art.* 39.

Art. XXVI.

Register houden van de Sijnodale Schriften.

Zullen de Deputaten een Register maaken en houden van de Sijnodale Schriften, die in Cassa Deputatorum zijn, en zal de Bursarius Deputatorum jaarlijks den *indicem* zijn *Successori* overleveren, na welk Register in de eerste Vergadering der Deputaten de Sijnodale Schriften voornoemt zullen worden nagezien, of dezelve nog behouden en in een goede staat zijn, waar af op elk volgende Sijnode jaarlijks rapport

port zal gedaan worden; *Tit.* 32. *Art.* 31. 35. 40. 42. *Tit. h. Art.* 44.

Art. XXVII.

Een Recipis houden.

Tot conſervatie van de Sijnodale Schriften in Casſa Deputatorum, zal door de Deputaten een Recipisboek beſtelt en gehouden worden, waar in Recipis zal gepasſeert worden van alles dat er uit geligt word; *T. h. Art.* 44. *Tit.* 32. *Art.* 40. 42.

Art. XXVIII.

Hun jaarlijks ſtipendium.

Hun Ed. Mog. de Heeren Staaten van den Lande hebben de Deputaten Sijnodi tot hoeding der Onkosten geaccordeert een ſubſidie van 300 Car. gls.; *Reſolutie der Ed. Mog. Hrn. Staaten den 7 Aug.* 1647. *Tit. hoc Art.* 20. 32.

Art. XXIX.

Geen ſchulden moogen maaken.

Zullen de Deputati Sijnodi geen grooter verteering moogen maaken, als 's Lands Penningen kunnen verſtrekken, en geen ſchulden nalaaten voor hunne Succesſoren, tot voorkooming van welke, zo word ieder Deputatus ten tijde van de convocatie voor verteering, 's daags toegeoordeelt 2 Car. gulds. boven behoorlijke Reiskosten; *T. h. Art.* 13. 24.

Art. XXX.

De Burſarius menagiehouden.

De Deputaten, dog bijzonder de Burſarius,

farius, zal gehouden zijn menagie te houden, en zorge te draagen, dat er iets overschiet tot hoeding van de onkosten, die bij 't rapporteeren op de Sijnode mogten voorvallen, zal anders de Burfarius of 't Collegie der Deputaten (wie dat oorzaak mag geweest zijn van al te groote verteering) dezelve moeten verfchaffen; *T. b. Art.* 33.

Art. XXXI.

Zal de Burfarius, behalven in Sijnodo ook in de laatfte Vergadering der Deputaten rekening doen van de ontfang en uitgaaf der fubfidie van de 300 Caroli gulds., op dat ook het gantfche Collegie blijken mag, dat dezelve wel geëmploieert zijn; *T. b. Art.* 32.

Rekening doen in de laatfte Vergadering en in Sijnodo.

TITULUS XXVI.

Van de Appellen.

Art. I.

Wie in 't gemeen vrij ſtaat te appelleeren.

ZO iemand zich beklaagt door uitſpraak van een minder Vergadering veron-gelijkt te zijn, dezelve zal hem tot een meerder Kerkelijke Vergadering beroepen moogen; *T. b. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 19. *Middelb.* 1581. *Art.* 23. *Hag.* 1586. *Art.* 28.

Art. II.

Zelf een beroepen Dienaar, al ſchoon de Gemeente in de Sententie beruſt.

Een Perzoon tot de Kerkendienst beroepen zijnde, en van 't Claſſis afgeſlagen, (al ſchoon de Beroepers in de Sententie van de Claſſis berusten,) zal het vrijſtaan *ad Deputatos Sijnodi* te appelleeren; *T. b. Art.* 8.

Art. III.

Maar niet een Claſſis, wiens Sententie verworpen word.

Een Claſſis tegens een van haare Medebroeders Sententie wegens zijn wangedrag hebbende uitgeſprooken, en door contrarie Sententie *Deputatorum Sijnodi* zich bezwaart vindende, zo word verſtaan, dat in dit geval geen eigentlijk appel door de Claſſis *ad Sijnodum* plaats heeft; maar de Claſſis, die het opzigt van de Kerken onder haar reſorteerende is aanbevoolen, zal bij manier van aanklagte *ad Sijnodum* zich

moogen

moogen adresfeeren, fchoon ook de Gemeente zweeg; *T. b. Art.* 10.

Art. IV.

De Appellen zullen gaan in deeze ordre, van de Kerken tot de Clasfen, van de Clasfen tot de Deputaten Sijnodi, van de Deputaten tot de Sijnode zelf; maar in quæstieufe Beroepingen, en in cas van weigering van approbatie of dimisfie, zal de geledeerde, na dat hij zich alvoorens aan de Deputaten Sijnodi, en Sijnode zelf zal hebben geadresfeert, moogen appelleeren aan de Staaten van den Lande, om daar in te voorzien volgens 's Lands Refolutien, tot minfte læfie van de Kerk, en meeste rust en eenigheid voor de Provintie; *T. b. Art.* 1. *Reglem. der Ed. Mog. Heeren Staaten den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 3. 5. 9. De ordre der Appellen.

Art. V.

Een Dienaar gecenfureert, daar na gefuspendeert en gedeporteert, op zulk een tijd als de Deputaten Sijnodi hun Vergadering hebben gefloten, en het Sijnodus voor handen is, willende appelleeren, zal genoodzaakt zijn, niet *ad futuros Deputatos*, maar bij de Sijnode zijn appel aanftellen; *T. b. Art.* 6. Wanneer de Deputaten voorbij te gaan.

Art. VI.

Zullen voortaan de Appellen binnen tien dagen gefchieden. Als ook dat de Appel- Tijd der Appellen.

 len

len zo wel van Cenſuren als van Beroepingen, binnen den tijd van vier weeken zullen moeten worden vervolgt; en indien iemand op dien peremptoiren tijd zijn appel niet aangeeft en vervolgt, zal van het recht des appels verſtooken zijn; *Sijnod. Bolsw.* 1727. *Seſſ.* 6. *Art.* 20. *T. h. Art.* 1.

Art. VII.

Tijdige bekentmaaking aan de Partij advers.

In cas de Appel, zal de Appellant gehouden zijn, de Partij advers door authoriteit des Richters, bij welke hij meent geintresſeert te zijn, zijn appel in tijds te laaten weeten, voor en al eer de Vergadering te zaamen geleid word, op welke hij zich beroepen heeft; *T. h. Art.* 2.

Art. VIII.

Blijft iemand geſuspendeert de tijd des appels.

Een Dienaar geſuspendeert à Claſſe en appelleerende *ad Deputatos Sijnodi*, zal bij proviſie de Dienst moeten ſtaaken, en de Deputaten zullen niet vermoogen, hem in zijn dienst te doen continueeren; *T. h. Art.* 12. *Tit.* 25. *Art.* 22.

Art. IX.

In quæstieuſe Beroeping de Introductie door de Clasſen.

In quæstieuſe Beroepingen, wanneer de Sententie Claſſis word goedgekeurt, door hoogere Richters, en dezelve Claſſis al rede *Introductores* heeft geſtelt, zal de Introductie door de Clasſen geſchieden; *T. h. Art.* 13. *Tit.* 6. *Art.* 5.

Art.

Art. X.

De Appellant zal bij provisie de onkosten staan die vallen, als van zijn Appel gehandelt word, en succumbeerende zal allezins betaalen de onkosten hier in gevallen; maar triumpheerende, zal zijn regres hebben op de Appelleerde, tot decisie der Deputaten Sijnodi; *T. h. Art.* 4. *Tit.* 25. *Art.* 7. *Reglem. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 3.

De onkosten tot lasten der succumbeerende Appellant.

TITULUS XXVII.

Van de Correspondentie.

Art. I.

Met welke Kerken te houden.

DE Kerk van Friesland heeft met approbatie en consent van de Hooge Machten des Lands goedgevonden, en is overeengekoomen met de nabuurige Kerken van Gelderland, Zuid- en Noord Holland, 't Sticht van Utrecht, Overijssel, en de Stad Groningen en Ommelanden, om onderlinge correspondentie te houden, tot conservatie van de Eenigheid in de Leere en weeringe van *Scismata*, zullende daar toe 's jaarlijks één van onze Dienaars committeeren tot haare Sijnoden, en desgelijks één van de haare met commissie op onze Sijnode verwagten en ontfangen; *T. h. Art.* 3. 4. 12. 18. 20. 23. 24. 29. 30. 31. *volgens Resol. der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden den* 29 *Maart* 1631. *en den* 16 *Febr.* 1641. *den* 6 *Febr.* 1664. *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 11 *Maij* 1672. *en den* 23 *Maart* 1676.

Art. II.

Bij beurten omgaan.

Zullen in het committeeren *ad Correspondentias* de beurten der Classen gehouden worden, en alzo bij de Classen bij beurten omgaan; *T. h. Art.* 8.

Art. III.

Tot onderhouding der Correspondentie met de nabuurige Kerken, zullen deeze middelen wederzijds worden waargenoomen: De middelen tot onderhouding waar te neemen.

1. Dat de *Gravamina* de Gecommitteerde *ad Correspondentias* tijdelijk overgezonden worden.
2. Dat ook tijdige aanſchrijving van den tijd en de plaats des te houdene Sijnodi zal worden gedaan; doch met deeze expresſe, dat zo een algemeene Dank of Bededag van Hun Hoog Mog. op dien tijd te houden uitgeſchreeven word, dat als dan de Sijnodus agt dagen opgeſchort zal worden; *T. h. Art.* 24.

Art. IV.

Onze Correspondenten zullen bij het aanvaarden van 't Sijnode rapport doen van hunne beſoignes, en zo het geen uitſtel lijden kan aan de Deputaten Sijnodi, om het zelve de Clasſen gevoegelijk te communiceeren; *T. h. Art.* 7. 27. 5. Rapport te doen aan de Sijnode.

Art. V.

De Correspondenten om het derde jaar gecommitteert tot Viſie van de Autographa, zullen, behalven rapport te doen, ook aan de Sijnode overleveren Copiam van de Acten van hunne Vergaderingen; De Correspondenten ad Autographa de Acten mede neemen.

 Tit.

Tit. 32. *Art.* 25. Zie hier van ook *Tit.* 19. *Art.* 11. *hujus libri. Sijnod. Venana* 1732. *Sesſ.* 3. *Art.* 10.

Art. VI.

Subſidie aan dezelve verleent.

De Hooge Machten van ons Land hebben aan een ieder van onze Correspondenten, gaande naar de correspondeerende Sijnoden, gunstelijk toegeſtaan eene ſubſidie van 50 Caroli gulds., en één van 100 Goud-guldens aan de Gecommitteerden tot de Viſie van de Autographa, mits dat zij bij het Request, tot bekooming van voorgemelde *honorarium*, zullen overleggen een recipis, dat de Acten van de correspondeerende Sijnoden ter behoorlijker plaatze zijn herſtelt; *T. h. Art.* 31. 32. *Zie de Reſolutien aangetrokken in den* 1 *Art. hujus tituli.*

Om een Recipis bij het Request over te leveren, dat de Acten ter behoorlijke plaatze zijn gereſtitueert, word van de Christelijke Sijnodus op nieuws aangedrongen, om zonder verzuim zich daar na te ſchikken; Sijnod. Docc. 1758. *Sesſio quarta.*

Art. VII.

De Acten mede te neemen door de Correspondenten.

Onze Correspondenten gaande naar de correspondeerende Sijnoden, zullen, beneffens de Sijnodale Acten der correspondeerende Sijnoden, ook zonder verzuim onze Sijnodale Acten medeneemen, om dezelve voor te leezen en aldaar over te leveren, en hunne Acten weder in *Casſa Deputatorum* beſtellen; *T. h. Art.* 25. 32. *Tit.* 32. *Art.* 38.

Art.

Art. VIII.

Is vastgestelt op goedvinden van Hun Ed. Mog. de Heeren Commissarien Politicq, dat onze Correspondenten van hunne waargenoomene Commissien altijd des Donderdags morgens in Sijnodo zullen rapport doen; *Sijnod. Snec.* 1754. *Art.* 3. De tijd, wanneer Rapport doen.

TITULUS XXVIII.

Van de Gravamina.

Art. I.

Tijd van ſtellen en overzenden met de pœnen.

ELk Clasſis moet zijn Gravamina op Paaschagten maaken, en dan binnen den tijd van agt dagen zonder eenig vertoef of excuis overzenden aan 't Clasſis Sijnodaal, bij faute van dien zullen de Gravamina laater koomende, niet alleen puir caduc zijn, (al waare het ook dat zij zaaken van gewigt contineeren,) maar ook, zo de nalaatigheid bij de Scribam Clasſis weezen mogt, zo zal dezelve vervallen in de boete van twee Rijksdaalders.

Het Clasſis Sijnodalis, binnen dien tijd de Gravamina ontfangen hebbende, zo zal deszelfs Scriba gehouden zijn, binnen nog andere agt dagen de Gravamina (ſampt redenen van dien, die daar beneffens worden overgezonden,) de reſpective Clasſen en Deputaten Sijnodi toetezenden zonder eenig dilaij, op pœne van vier Rijksdaalders; *zelfs ook bekendmaakinge doen, als er geen Gravamina zijn; ſub eodem pœna Sijnod. Bolsw.* 1727. *Seſſ.* 7. *Art.* 25.

Hier op zal de Scriba Deputatorum dan nog in agt dagen alle ontfangene Gravamina overleveren aan Hun Ed. Mog. de Gedeputeerde Staaten, en aan de Correspondenten met de Brief van noodiging overzenden, bij nalaatigheid dies, zal hij

moeten

moeten draagen een breuke van zes Rijksdaalders, alle voor de Armen; *T. h. Art.* 10. 13. 21.

Art. II.

De Clasſen zullen hebben zorge te draagen, dat geen Gravamina, als van gewigtige zaaken, ad Sijnodum worden gezonden; *T. h. Art.* 11. Gewigtige Gravamina admisſibel.

Art. III.

Daar zullen geen Gravamina, voor deezen door Sijnodaale Reſolutien gedetermineert, worden geſtelt, als alleen met reflexie op de te vooren afgedaane Gravamina, zonder nogthans eenige breuken in deezen te verbeuren; *T. h. Art.* 15. *Sijnod. Bolsw.* 1664. *Sesſ.* 4. *Art.* 47. Dog over afgedaane zaaken alleen onder conditie.

Art. IV.

De Gravamina, die niet admisſibel, maar zelfs verbooden zijn, zijn deeze navolgende: De verboodene Gravamina.

1. Zal per Gravamen geen deciſie verzogt worden, over zaaken die puir Politicq zijn; *T. h. Art.* 11.
2. Zullen zodanige donkere Gravamina ad Sijnodum niet worden overgezonden, welke generaalijk vraagswijze voorgeſtelt zijnde, nogthans zonder bijgedaane verklaaring van eenige in 't particulier verſtaan worden, ende volgens

gens de generaale besluitingen daar over gedaan, tot iemands profijt in het particulier getrokken en geduidet worden; *T. h. Art. 6.*

3. Zal geen zaak in Gravaminibus voorgestelt in thesi, moogen worden gedecideert, ten zij de hijpothesis vooraf geopent worde; *T. h. Art.* 18.

4. Maar zo een Classis voorstelt Gravamina, strijdig met voorgaande Sijnodaale Resolutien, zal gestraft worden met de boete van vier Rijksdaalders; *T. h. Art.* 16.

Art. V.

Daar op besluiten na Classis adviis, of ruggespraak te houden.

Zullen de Leden Sijnodi niet moogen concludeeren over de Gravamina, of iets anders, zonder daar op te hebben Classis besluit, of ruggespraak met hunne Committenten gehouden te hebben; *Tit. h. Art.* 19. *Tit.* 24. *Art.* 14. 51.

Art. VI.

De wijze van de Breuken te innen.

De Breuken, waar van in deezen Titel word gewag gemaakt, als boven *Art.* 1. en 4. zullen op deeze wijze worden gevordert:

Dat geen Credentialia zullen worden verleent aan iemand, die uit zodanige Classis (alwaar het verzuim is geschied) *ad Correspondentiam* zal gaan, voor en al eer aan de Scriba Sijnodi word vertoont Quitantie van de betaalde Breuken; *T. b. Art.* 17.

TITU-

TITULUS XXIX.

Van de Legerdienst.

Art. I.

ONze Friesche Troupen zullen met behoorlijke Legerdienst verzorgt worden, die door één of meer Dienaars uit de respective Classen gecommitteert, zal worden waargenoomen, zo nogthans, dat ook Candidaten of Proponenten daar toe zullen moogen worden afgezonden; maar een Predikant van zestig jaaren behoorde daar van bevrijd te zijn; en dat voor de tijd van één jaar, zo dat een Predikant boven de tijd van één jaar van zijne Gemeente af geweest zijnde, behoorde te huis ontbooden te worden; *T. h. Art.* 1. 2. 3. 7. 11. 2. *en* 10. *in fine.* Door wie bedient, en hoe lang.

Art. II.

De bestelling van de Dienst in de Legers als op de Vlooten, zal Order van bestelling.

1. Van 't eene Classis tot het ander bij successive beurten omgaan, beginnende met het Classis van Leeuwarden; *vide etiam T. h. Art.* 2. 9.
2. Dat elke beurt maar één jaar zal duuren, 't zij dat er in dat jaar eenige zulke Commissie voorvalt, of niet.
3. Indien twee Commissien, één te velde, en één te water in een zelfde jaar voorvallen, zal het Classis, dat de eerste

eerste beurt heeft, die Commissie bestellen, welke eerst voorvalt.

4. Zal op de aanschrijving der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staaten 't tour Classis of Classen vergaderen, om tot den Legerdienst te nomineeren een dubbeld getal van Godzalige, welbegaafde, tot den Legerdienst bekwaame en daar toe gewillige Predikanten, en dezelve aan Hun Ed. Mog. voorstellen, uit welke het Collegie van Hun Ed. Mog. één zal eligeeren; *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 4 *Junij* 1675. *en derzelver den* 31 *Aug.* 1653. *Tit. h. Art.* 8.

5. In cas niemand gewillig gevonden word in 't tour Classis, zal men zulks onderleggen in 't naaste Classis daar aan volgende, en zo voorts; indien niemand gevonden word, zal het Classis, dat de eigentlijke beurt van dat jaar heeft bij loting, tot de uitzetting procedeeren, en zal die het lot treft, moeten gaan.

6. De Commissie der gekoozene Dienaars in 't Leger of op de Vloot, zal verleent worden bij Hun Ed. Mog. de Gedeputeerde Staaten, en de Dimissie bij de Classis van zijn resort; *T. h. Art.* 7.

Art. III.

Reglement van de Leger-bediening.

Reglement van de Legerdienst wel overgenoomen van Gelderland, maar na onze 's Lands en Sijnodale Resolutien verandert en geschikt.

A. Voor

A. Voor ieder Predikant in 't bijzonder.

1. Een Predikant gaande naar het Leger, moet weezen voorzien met een Commisſie van de Hrn. Gedeputeerden en Raad van Staaten, en een Dimisſie van de Clasſis van zijn reſort; ten waare bij extraordinaire uittogt van eenige Regimenten uit de Guarniſoenen tot het eene of andere Exploit, een Predikant uit zulk een Stad of naastgelegene Clasſis wierd verzogt, welke dan ten opzigt van het Kerkelijke zal kunnen beſtaan met een Dimisſie van de Deputaten Sijnodi, of ordinaris Deputaten deszelven Claſſe; en zo hij zonder Kerkelijke Dimisſie of Atteſtatie bevonden word in 't Leger gegaan te zijn, zal voor zijn Claſſe cenſurabel zijn.

2. Een Predikant *ordinairio modo* naar het Leger gedeputeert, zal in 't Leger zich ten eerſten aangeeven bij de Ed. Mog. Hrn. Gedep. te velde, om te verneemen, welke Regimenten hij zal bedienen, ten waare dat bij zijn E. aankomst in het Leger, Hun Ed. Mog. daar nog niet præſent waaren, zo zal het hem vrijſtaan, zich proviſioneelijk te voegen bij die geene, welke hem verzoeken.

3. Bij de Regimenten gekoomen zijnde, zullen de gezette Bedeſtonden 's morgens en 's avonds met voor en na Psalmen te zingen, neerſtig onderhouden worden.

4. Zal

4. Zal hij des Zondags en Woensdags eene Predikatie doen.

5. Zal hij in deeze Predikatien bijzonder daar op toeleggen, dat de Zonden, welke de Legers onderworpen zijn, worden bestraft, en tegengestelde Deugden aangeweezen.

6. Indien het Leger op een van de dagen in marsch begreepen waare, zo zal deeze Dienst 's daags daar aan geschieden, zo het Leger zich als dan nedergeslagen heeft.

7. Zal des Heeren Nagtmaal tweemaal in de Veldtocht gehouden worden, en zal de Predikant, voor en al eer hij 't zelve bedient, na de Ledemaaten van de Gereformeerde Religie verneemen, hunne Attestatien afeischen, en hun vermaanen op de wijze als bij de Kerken gebruikelijk is.

8. Indien wierden gevonden, die voorgaven Ledemaaten te zijn, en 't zelve met ordinaris Attestatien niet konden doen blijken, zal de Predikant bij de commandeerende Officieren of andere geloofwaardige Getuigen onderzoek doen, of zij Leden der Kerke zijn, of niet, en zich ook in handel en wandel als zodanige hebben gedraagen.

9. Zal voor 't houden des Heiligen Avondmaals Voorbereidings-Predikatie gedaan worden.

10. Ook de Zieken en Gekwetsten bij de respective Regimenten bezoeken, en na vereisch van zaaken, bij dezelve Gebeden doen.

11. Zal

11. Zal aantekening houden van Kinderen die gedoopt worden, als mede van Ledemaaten die aangenoomen worden op Belijdenis, of met Attestatie aankoomen; ook van ontfang en uitgaaf der Aalmoezen een Register laaten bij de Regimenten.

12. Geen Predikant zal iemand in Ondertrouw opneemen, als volgens het Echt-Reglement, inzonderheid reflexie neemende, wanneer de Bruid elders woont of laatst gewoont heeft, dat als dan daar ter plaatze de Proclamatien geschieden, waar bij gevoegt is, dat niemand zal ondertrouwen, als met consent van Ouderling en Curators.

B. Daar na in 't gemeen, raakende de onderlinge Correspondentie en het Zamenleeven, daar omtrent zullen de Predikanten uit de Classen deezer Provintie, in het Leger gekoomen zijnde, de zaaken zo veel doenlijk daar heenen zoeken te schikken.

1. Dat de Bijeenkomsten bij forme van Classis worden gehouden, en daar toe een bekwaame plaats bij Hun Edele Mog. Gecommitteerden te velde worden verzogt.

2. Dat ieder zes weeken ordinaris Vergadering, tot verhandeling der voorvallende zaaken, worde gehouden; ten waare dat over extraordinaris voorvallen, eene extraordinaris Vergadering noodig wierde geoordeelt.

3. Dat uit het midden van hen een Præſes en Scriba worde verkooren, of bij meerderheid van ſtemmen, of bij rang van hunne Sijnoden, of naar den ouderdom van hunnen Dienst, zo als onder elkander als dan zullen goedvinden.

4. Dat in hunne eerſte Bijeenkomst hunne qualificatien tot den Dienst zullen doen blijken, door het vertoonen van hunne, zo Kerkelijke als Politicque Commisſien en Atteſtatien.

5. Dat van alle hunne Verhandelingen nette aantekening worde gehouden, om dezelve na het eindigen van den Legerdienst, aan hunne Clasſen of derzelver Deputaten over te leveren.

6. Dat zo wanneer zich eenig voorval opdeede te zwaar, om bij hun te kunnen worden afgedaan, als dan 't zelve aan het Clasſis, waar onder reſorteert, om advijs worde overgeſchreeven.

7. Dat voor het houden van het Heilig Avondmaal, de Broederen in 't Leger daar toe met elkander, en ook met communicatie van de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden te velde moogen beraamen een zekeren tijd, dog zodanig, dat niet alles generaalijk volbragt worde op eenen Zondag, maar op twee aan een volgende, te weeten de eene helft van het Leger op de eene, en de andere helft op den volgenden Zondag; op dat de Officieren en Soldaten, die door Wachten of anderzins

op

op de eene Zondag wettig belet zijn geweest, van het Heilig Avondmaal evenwel niet moogen gefrustreert worden.

8. Dat bijzonder in deeze Vergadering op den handel en wandel der Predikanten worde acht gegeeven, en dat zo iemand eenige aanstoot of ergernisse mogte geeven, dezelve na vereisch van zaaken worde gecorrigeert, op dat des Heeren Dienst niet gelastert werde.

9. Dat de Predikanten uit het Leger koomende, boven de Attestatie die de Hooft-Officier moet overleveren aan het Collegie van Hun Ed. Mog., zullen gemunieert zijn met eene Attestatie van 't Leger Classis door de Præses en Scriba van de Vergadering ondertekent, die zij aan hunne respective Classen zullen hebben te vertoonen; *vide T. h. Art.* 12.

10. Zal van deeze Articulen neffens de Classicale Dimissie, een affchrift gegeeven worden aan de Predikanten, gaande naar het Leger, met eene tijdige aanschrijving van hun vertrek naar het Leger; *T. h. Art.* 10.

Art. IV.

De betaaling voor deezen Dienst, zal na voorgaande verzogte consent van de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden van de Generaliteit, in conformité van de andere Pro- De betaaling, van wie te vorderen.

 vintien,

vintien, verzogt en gevordert worden; *T. h. Art.* 5.

Art. V.

Vijftig gulds. voor de Reiskosten naar het Leger, enz.

De Predikanten te velde dienende, word ieder toegeleid de summa van vijftig Car. gulds. voor Reiskosten naar het Leger, en wederom; en worden de respective Collonels en andere Hooft-Officieren, bij welkers Troupen de voornoemde Predikanten den Godsdienst zullen waarneemen, geordonneert, om in de marsch dezelve Predikanten te voorzien met een Wagen of Karre voor hun Perzoon en Bagagie; *Resol. der Hoog Mog. den* 21 *Jan.* 1690.

Art. VI.

De Candidaten tot den Legerdienst aangestelt, moeten alvoorens worden bevestigt.

De Candidaten *hujus Provinciæ* tot den Legerdienst door Hun Ed. Mog. werdende aangestelt, zullen alvoorens in hunnen Dienst moeten worden bevestigt; *Sijnod. Snec.* 1747. *Sess. quarta.*

Art. VII.

De Legerdienst belangende.

Alzo door de Christelijke Sijnodus van Zuid-Holland, een Concept Reglement van de Legerdienst der Predikanten bij onze Friesche Sijnodus, in den jaare 1760 is ingelevert; op dat de correspondeerende Sijnoden in dit stuk te zamen met elkanderen in conformiteit mogten concurreeren, en daar op door de Heer Correspondens van Zuid-Holland in de Sijnodus van Doccum, gehouden in den jaare 1765. nader die zaak

is

is aangedrongen. Zo is 't, dat na ingenoomen advijsen van de Clasſen *hujus Provinciæ* den Deputaten *Sijnodi Doccumanæ* behandigt, dit ſtuk door genoemde Deputaten ter tafel van Hun Ed. Mog. de Heeren Gedeputeerde Staaten is gebragt, waar op door mijn Heeren de Gedeputeerden volgens de advijſen van althans het meerendeel der Clasſen is beſlooten, dat de Heeren Commisſarien op het aanſtaande Sijnodus te Leeuwarden geauthoriſeert worden, *om de zaaken daar na zoeken te dirigeeren, ten einde men verblijve bij het Reglement op de Legerdienst rede gemaakt*, te vinden in dit *Compendium der Kerkelijke Wetten, Tit. h. Art.* 3. *zonder daar omtrent eenige veranderinge te maaken; Reſol. der Hrn. Gedep. den* 10 *Maij* 1766. zie vorders *Sijnodi Leov.* 1766. *Art.* 14.

TITULUS XXX.

Van de Lidmaaten.

Art. I.

Wie daar voor te houden zijn.

VOor Lidmaaten der waare Gereformeerde Kerk zijn te houden; voor eerst, die tot de Gemeente op Belijdenisse zijn aangenoomen, 't welk niet zal geschieden, ten zij dezelve te vooren van de Kerkenraad; of immers een Dienaar en Ouderling van de Hoofdsomma der Christelijke Leere ondervraagt zijn; en in den Kerkenraad of in de Kerken voor 't Heilig Avondmaal opentlijk getuigen, dat zij de Leere der Gereformeerde Kerke (die van den Dienaar kortelijk verklaart zal worden) voor goed houden, en door de hulpe des Heeren in dezelve volstandig zullen blijven, en zich zelven der Christelijke vermaaning onderwerpen. Ten tweeden, ook die met getuigenis van een gezond geloof en vroome wandel uit andere Kerken tot de Gemeente overkoomen; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 64. 65. *Midd.* 1581. *Art.* 43. *Hagiens.* 1586. *Art.* 54.

Art. II.

Wat kennisse ten minsten vereischt word.

Die tot de Gemeente opgenoomen worden, zullen niet alleen eenige kennisse van de summa des Wets, maar ook van de Articulen des Christelijken Geloofs en het

het Gebed des Heeren Christi hebben; zullende daar toe de Onweetende in voorschreevene ſtukken neerſtig onderweezen worden; *T. b. Art.* 2. Daar toe onderweezen.

Art. III.

Een Perzoon vroom van leeven en wandel, en zeer begeerig tot het gebruik van het Heilig Avondmaal, al ſchoon hij na een neerſtig en lang onderwijs de XII. Artijkelen des Geloofs niet kan *verbotenus* reciteeren, maar weet de ſumma des Geloofs, kan wel ſtichtelijk toegelaaten worden, doch worden diergelijke gevallen gelaaten aan het oordeel en de discretie van de Opzieners der Gemeente daar ter plaatze; *T. b. Art.* 3. Hoe verre de onweetentheid plaats heeft.

Art. IV.

Een ſtom en doof geboorene mag wel toegelaaten worden tot de Tafel des Heeren, indien hij met gebaarden en uiterlijke tekenen kan bewijzen zijn geloof in God en Christus; *T. b. Art.* 6. Wanneer een ſtom of doof geboorene.

Art. V.

Een Perzoon in zijne onweetentheid zijne Naasten eenig onrecht hebbende gedaan, die naderhand daar van berouw heeft, al ſchoon hij geen gelegentheid of macht heeft van reſtitutie te doen, indien hij de wille heeft, afſtand doende van ongerechtigheid, en een iegelijk gelijk en recht doet, zal voor een Lidmaat Ook die van een onrechtvaardige daad berouwheeft.

TITULUS XXX.

Van de Lidmaaten.

Art. I.

Wie daar voor te houden zijn.

VOor Lidmaaten der waare Gereformeerde Kerk zijn te houden; voor eerst, die tot de Gemeente op Belijdenisse zijn aangenoomen, 't welk niet zal geschieden, ten zij dezelve te vooren van de Kerkenraad; of immers een Dienaar en Ouderling van de Hoofdsomma der Christelijke Leere ondervraagt zijn; en in den Kerkenraad of in de Kerken voor 't Heilig Avondmaal opentlijk getuigen, dat zij de Leere der Gereformeerde Kerke (die van den Dienaar kortelijk verklaart zal worden) voor goed houden, en door de hulpe des Heeren in dezelve volstandig zullen blijven, en zich zelven der Christelijke vermaaning onderwerpen. Ten tweeden, ook die met getuigenis van een gezond geloof en vroome wandel uit andere Kerken tot de Gemeente overkoomen; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 64. 65. *Midd.* 1581. *Art.* 43. *Hagiens.* 1586. *Art.* 54.

Art. II.

Wat kennisse ten minsten vereischt word.

Die tot de Gemeente opgenoomen worden, zullen niet alleen eenige kennisse van de summa des Wets, maar ook van de Articulen des Christelijken Geloofs en het

het Gebed des Heeren Christi hebben; zullende daar toe de Onweetende in voorschreevene ſtukken neerſtig onderweezen worden; *T. b. Art.* 2. Daar toe onderweezen.

Art. III.

Een Perzoon vroom van leeven en wandel, en zeer begeerig tot het gebruik van het Heilig Avondmaal, al ſchoon hij na een neerſtig en lang onderwijs de XII. Artijkelen des Geloofs niet kan *verbotenus* reciteeren, maar weet de ſumma des Geloofs, kan wel ſtichtelijk toegelaaten worden, doch worden diergelijke gevallen gelaaten aan het oordeel en de discretie van de Opzieners der Gemeente daar ter plaatze; *T. b. Art.* 3. Hoe verre de onweetentheid plaats heeft.

Art. IV.

Een ſtom en doof geboorene mag wel toegelaaten worden tot de Tafel des Heeren, indien hij met gebaarden en uiterlijke tekenen kan bewijzen zijn geloof in God en Christus; *T. b. Art.* 6. Wanneer een ſtom of doof geboorene.

Art. V.

Een Perzoon in zijne onweetentheid zijne Naasten eenig onrecht hebbende gedaan, die naderhand daar van berouw heeft, al ſchoon hij geen gelegentheid of macht heeft van reſtitutie te doen, indien hij de wille heeft, afſtand doende van ongerechtigheid, en een iegelijk gelijk en recht doet, zal voor een Lidmaat Ook die van een onrechtvaardige daad berouw heeft.

moogen aangenoomen worden, bijzonder indien zijne ongerechtigheid de Menschen niet bekent of aanstootelijk is; *T. h. Art.* 4.

Art. VI.

Eene hertrouwde Vrouw, moetwillig van den Man verlaaten.

Eene Vrouw niet lang na het Huwelijk van een Man verlaaten, en na verloop van een langduurigen tijd een ander Man weder opentlijk trouwende, na dat haar eerste Man weder eene andere Vrouw getrouwt, en bij dezelve Kinderen hadde geprocreëert, zal na betooning van oprechte boetvaardigheid over haar bedrijf tot de schoot van de Kerk kunnen opgenoomen worden, voorbehoudens 't recht van de Overigheid tegens den eenen als den anderen; *T. h. Art.* 5. *Tit.* 36. *Art.* 11.

Art. VII.

Wie verder kunnen aangenoomen worden.

Wie in bijzondere gevallen verder tot Lidmaaten ook kunnen worden aangenoomen, of daar voor te houden, en wie daar voor niet te houden, maar van de Gemeente uitgeslooten zijn; zie daar van *Tit.* 34. 35. en 36.

TITU-

TITULUS XXXI.

Van de Atteſtatien.

Art. I.

DE Getuigenis-brieven van de Lidmaaten der Gereformeerde Gemeente die vertrekken, zullen met gemeen advijs van den Kerkenraad gegeeven, en in dezelve alzo geſchreeven worden, dat de Vroomen en Godzaligen met deeze woorden worden gerecommandeert, *Dat zij in de Kerke Gods Christelijk (zonder opſpraak en ergernis) gewandelt hebben;* maar zodanige forme van getuigenis zal men die niet geeven, dewelke alzo nog niet beproeft zijn; en zo het gebeurde, dat door de haastige reize der geener, die vertrekken willen, de te zamenkomst des Kerkenraads niet konde verwagt worden, zo zullen de Dienaaren des Woords met advijs zommiger Ouderlingen getuigenis geeven; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 25. *Middelb.* 1581. *Art.* 67. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 75.

Door wien te geeven, en de manier hoe.

Art. II.

Daar zullen geen Lidmaaten uit de Duitſche Kerk in de Franſche, en uit de Franſche Kerk in de Duitſche ontfangen worden, zonder behoorlijke Kerkelijke getuigenis en afſcheid; *T. h. Art.* 4.

Aan die van onze Kerk tot de Franſche en vice verſa overgaan.

Art. III.

Bedelbrieven en flegte Atteſtatien aan Armen weigeren.

Aan de Lidmaaten zullen niet alleen geen Bedelbrieven gegeeven worden, maar ook geen ſlegte Atteſtatien, aan die met hunne wooning niet vertrekken, op dat dezelve niet worden misbruikt, maar uit oorzaak van armoede vertrekkende, zal in de Atteſtatie worden uitgedrukt de reden van vertrek, de tijd wanneer, en plaatze waar na toe zij vertrekken, en zo zij tot vertrek uit armoede iets van nooden hebben, zal hun met discretie van de Diakenen worden verleent, en in *dorſo* van de Atteſtatie gezet hoe veel; *T. b. Art.* 1. *Sijn. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 25. *Middelb.* 1581. *Art.* 67. *Hag.* 1586. *Art.* 76.

Art. IV.

Atteſtatien van Huwelijks-geboden, wanneer niet weigeren.

Geen particuliere Kerkenraad vermag Atteſtatie van Huwelijks-geboden weigeren aan die geene, die het verzoeken, om buiten de Stad of elders, als Huwelijkſche Proclamatien geſchied zijn, te gaan trouwen; *T. b. Art.* 2.

TITULUS XXXII.

Van de Sijnodale Schriften.

Art. I.

DE Sijnodale Acten *hujus Provinciæ*, zullen uitgeschreeven zijnde, in alle de respective Classen, en van 't Collegie der Deputaten, in een Boek gehouden en bewaart worden, en zal door de Scriba Sijnodi ook een afschrift daar van aan het Collegie der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden jaarlijks worden overgelevert; *T. h. Art.* 1. 3. 18. *Tit.* 25. *Art.* 45.

De Sijnodale Acten Frisiæ wie die hebben en bewaaren moeten.

Art. II.

Alle de Classen, en het Collegie der Deputaten Sijnodi, zullen een Extractboek der Sijnodale Resolutien deezer Provintie tot hun eigen kosten hebben en onderhouden; doch Hun Ed. Mog. de Gedeputeerde Staaten en de Canonicus elk één tot laste van den Lande, welke alle door de Canonicus alle twee jaaren zullen worden gesuppleert; *T. h. Art.* 16. 17. 21. 41. *Tit.* 63. *Art.* 1. 3. *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 18 *Febr.* 1721.

Als ook deszelfs Extracta Sijnodalia.

Art. III.

De Acten der correspondeerende Sijnoden zullen van de Correspondenten in handen van de Scriba Sijnodi gestelt worden, die

De Acten der correspondeerende Sijnoden bij wien te

ontfangen en bewaaren. die dezelve zal overleveren aan de Deputaten Sijnodi, welke dezelve zullen opſluiten en bewaaren in hunne Kaste, en niet als onder recipis overleveren, aan onze Gecommitteerden tot de correspondeerende Sijnoden; *T. h. Art.* 14. 38.

Art. IV.

Het Extractboek der correspondeerende Sijnoden, wie dat hebben moeten. Word dienstig bevonden, dat beneffens Hun Ed. Mog. en de Deputaten Sijnodi, ook de reſpective Claſſen tot haare kosten hebben en bewaaren een Extractboek der correspondeerende Sijnoden; *T. h. Art.* 24. *in fine* 26. 30. 33.

Art. V.

De Acten der Nationale Sijnoden. De Acten der Nationale Sijnoden zullen niet alleen alle Dienaars hebben, maar wel ten voornaamſten beneffens de Deputaten Sijnodi, alle de reſpective Claſſen; *T. h. Art.* 1. 2. 34. 36.

Art. VI.

Alle de Sijnodale Schriften in caſſa Deput. bewaaren en regiſtreeren. Alle de Sijnodale Schriften, waar van gewag gemaakt word in den 27. 28. en 36. *Art. hujus Tituli*, en die verder van tijd tot tijd zijn ingekoomen, en nog moogen inkoomen, zullen van de Deputaten Sijnodi in hunne Kaste bewaart, en in 't Index door dezelve van de Sijnodale Schriften te houden, geregiſtreert worden; *T. h. Art.* 10. 31. 35. 40. 42.

Art.

Art. VII.

Niemand zal eenige Sijnodale Schriften moogen ligten *ex cassa Deputatorum*, als onder recipis getekent in het Recipisboek, dat daar toe à Deputatis bestelt en gehouden moet worden; *T. h. Art.* 40. 42. *Tit.* 25. *Art.* 44.

Niet ligten als onder recipis.

TITU-

TITULUS XXXIII.

Van de Leere.

Art. I.

De ondertekening der Belijdenis en Catechismus.

OM eenigheid in de Leere te betuigen, zal de Belijdenis des Geloofs der Gereformeerde Nederlandſche Kerken in de 37 Articulen, van de laatſte Nationale Sijnode te Dordrecht overgezien, begreepen, en de Heidelbergſche Catechismus (zo als die van de Staaten van den Lande zijn geapprobeert, volgens *Reſolutie van den* 3 *Julij* 1619.) van alle Dienaaren des Woords in Claſſe ondertekent worden; gelijk ook van de Profeſſoren in de Theologie, ('t welk ook de andere Profeſſoren wel betaamde,) de Ouderlingen, Diakenen, en de Rectoren van de Schoolen, gelijk ook van alle andere Schoolmeesters, zo Latijnſche als Duitſche, ook zelfs die Bijſchoolen houden, zonder eenige uitvlucht dies te neffens; *T. h. Art.* 1. 2. 3. 4. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 52. *Midd.* 1581. *Art.* 37. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 47. *Sijn. Harling.* 1722. *Seſſ.* 7. *Art.* 24.

Art. II.

Cenſure over nalaatige Dienaars.

De Dienaars, die voorſchreevene ondertekening weigeren, zullen *de facto* van hunnen Dienst à Claſſe opgeſchort of geſuspendeert worden, ter tijd toe zij hun daar in geheel verklaart zullen hebben,

en

en indien zij obſtinatelijk in weigering blijven, zullen zij van hunnen Dienst geheel afgezet worden; *T. h. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Hag.* 1586. *Art.* 47.

Art. III.

Dat niet alleen de Heeren Profesſoren, maar bijzonder geen particulier Predikant zal moogen op den Predikſtoel brengen, catechiſeeren, of ſchrijven zodanige ſtellingen, die directe of indirecte ſtrijden tegens eenig ſtuk der Leere, begreepen in de Formulieren van Eenigheid, en bijzonder in de Heidelbergſche Catechismus; als mede dat beide, zo Profesſor als Predikant, niet zullen vermoogen een publicq Profesſor of Predikant, buiten of binnen deeze Provintie, in hunne Geſchriften, Lesſen of Predikatien, door te haalen en verdagt te maaken van eenig kwaad gevoelen ofte leere; maar ter contrarie daar toe aanleggen, dat hunne Diſcipelen en Toehoorders worden geinſtrueert, om de Vijanden der Waarheid te kunnen wederleggen, en hun de vreeze des Heeren en de practicq der Godzaligheid in te planten, onder pœne, dat die bevonden word hier tegens te doen, zonder gratie zal worden geſuspendeert, of van zijn Dienst gedeporteert, na exigentie van zaaken; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 3 *Junij* 1682.

Niet ſtrijdig de Formulieren en Catechismus moogen prediken, enz.

Art. IV.

De Formulieren, bijzonder des Doops, van woord tot woord leezen.

Zullen voortaan de Formulieren van woord tot woord, bijzonder de Formulieren van Doop en Avondmaal, en ten voornaamſte de drie Vraagſtukken van het Formulier des Doops van woord tot woord, zonder de minſte veranderinge, geleezen worden, om alzo in deezen Eenigheid te houden; *Sijnod. Harling.* 1729. *Seſſ.* 5. *Art.* 20.

TITU-

TITULUS XXXIV.

Van de Doop.

Art. I.

TOt onderhouding van de gelijkformigheid in den Doop, zullen de Classen daar op letten, en de Dienaars houden tot zulke gewoontens, als tot nog toe in de Gereformeerde Kerk zijn gebruikelijk geweest; *T. h. Art.* 1. De gelijkformigheid des Doops, waar in.

Art. II.

Het Verbond Gods zal aan de Kinderen der Christenen met den Doop, zo haast als men de bedieninge deszelven hebben kan, bezegelt worden; ten zij dezelve om gewigtige redenen, ter judicature der Kerkenraad uitgestelt word, en dat niet anders als *publice* in openbaare vergadering, wanneer Gods Woord gepredikt word, zal anders doende de Dienaar censurabel zijn; als ook ter plaatze, daar de Ouders des Kinds woonen; doch indien het om gewigtige redenen elders geschied, zal dezelve daar in gedraagen worden; *T. h. Art.* 2. 3. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 59. 60. *Midd.* 1581. *Art.* 39. *Hagiens.* 1586. *Art.* 50. De Kinderdoop, wanneer en waar te bedienen.

Art. III.

Men zal allerlei Menschen Kinderen, Ook Kinderen der

 als

godlooze en der Religie vreemd zijnde.

als van Hoereerders, Afgesneedene, Papisten en andere diergelijke, zonder onderscheid doopen; overmits den Doop de Kinderen, die in het Verbond Gods staan, toekoomt, en 't niet gewis is, dat deeze Kinderen buiten zijn, zo zal men ze van den Doop niet weeren; alzo nogthans, dat zij op behoorlijke wijze gedoopt worden, en van zodanige gepræsenteert, die op de afvraaging in het Formulier des Doops begreepen, antwoorden en de Leere toestaan; *T. b. Art. 6. Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Quaest.* 27.

Art. IV.

Kinderen van ongedoopte Ouders

Kinderen van ongedoopte Ouders, die met ons de Doop voor recht bekennen, doch uit schaamte of andere redenen voor zich zelven het ontfangen uitstellen, maar hunne Kinderen ter Doop præsenteerende, zal men niet weigeren te doopen om gezegde redenen, als ook om dat de Kinderen der Ouderen misdaad niet zullen draagen; *T. b. Art. 7.*

Art. V.

Kinderen van onbekende Ouders.

Kinderen, welkers Ouders onbekent zijn, en niet geweeten word van waar zij koomen, en of zij van de Religie zijn, zullen niet van den Doop geweert worden, als zij gepræsenteert worden, om de te voorengestelde en andere redenen, mits dat geobserveert worden de *Formalia* gestelt *Art. 3. hujus Tituli*; *T. b. Art.* 22. en 6.

Art.

Art. VI.

Kinderen van 12, 13 of 14 jaaren zal men ſtichtelijk doopen, als zij voor den Doop aldaar reciteeren het *Sijmbolum Apoſtolorum* en 't Onze Vader; *T. h. Art.* 5.

Kinderen van 12 à 14 jaaren, hoe te doopen.

Art. VII.

De Vader des Kinds, dat te doopen is, zal 't zelve ten Doop præſenteeren, (waar toe ook de Dienaars zullen arbeiden,) ten waare dat hij eenige wigtige oorzaak hadde zijnes afweezens, op dat hij voor zijn Kind bidde, en het zelve den Heere opdraage, en beloove te doen 't welk hem van den Kerken-dienaar voorgehouden word, agtervolgende het Formulier in de bediening des Doops ingeſtelt; en de Ouders, eer zij hunne Kinderen ter Doop brengen, zullen bij den Kerkendienaar of een Ouderling gaan, op dat de Gemeente kenniſſe mag hebben van die geene, die gedoopt worden; *T. h. Art.* 8. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 61. *Middelb.* 1581. *Art.* 40. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 51.

De Vader derzelve ter Doop præſenteeren, en bij den Predikant bekent maaken.

Art. VIII.

Kinderen zullen geene andere Kinderen ter Doop brengen, en de gepræſenteerde door dezelve zullen om der ſtichting wille, van den Dienaar niet gedoopt worden; *T. h. Art.* 8.

Kinderen geen andere Kinderen ter Doopbrengen.

Art. III.

Bedelbrieven en ſlegte Atteſtatien aan Armen weigeren.

Aan de Lidmaaten zullen niet alleen geen Bedelbrieven gegeeven worden, maar ook geen ſlegte Atteſtatien, aan die met hunne wooning niet vertrekken, op dat dezelve niet worden misbruikt, maar uit oorzaak van armoede vertrekkende, zal in de Atteſtatie worden uitgedrukt de reden van vertrek, de tijd wanneer, en plaatze waar na toe zij vertrekken, en zo zij tot vertrek uit armoede iets van nooden hebben, zal hun met discretie van de Diakenen worden verleent, en in *dorſo* van de Atteſtatie gezet hoe veel; *T. b. Art.* 1. *Sijn. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 25. *Middelb.* 1581. *Art.* 67. *Hag.* 1586. *Art.* 76.

Art. IV.

Atteſtatien van Huwelijks-geboden, wanneer niet weigeren.

Geen particuliere Kerkenraad vermag Atteſtatie van Huwelijks-geboden weigeren aan die geene, die het verzoeken, om buiten de Stad of elders, als Huwelijkſche Proclamatien geſchied zijn, te gaan trouwen; *T. b. Art.* 2.

TITULUS XXXII.

Van de Sijnodale Schriften.

Art. I.

DE Sijnodale Acten *hujus Provinciæ*, zullen uitgeschreeven zijnde, in alle de respective Classen, en van 't Collegie der Deputaten, in een Boek gehouden en bewaart worden, en zal door de Scriba Sijnodi ook een afschrift daar van aan het Collegie der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden jaarlijks worden overgelevert; *T. h. Art.* 1. 3. 18. *Tit.* 25. *Art.* 45.

De Sijnodale Acten Frisiæ wie die hebben en bewaaren moeten.

Art. II.

Alle de Classen, en het Collegie der Deputaten Sijnodi, zullen een Extractboek der Sijnodale Resolutien deezer Provintie tot hun eigen kosten hebben en onderhouden; doch Hun Ed. Mog. de Gedeputeerde Staaten en de Canonicus elk één tot laste van den Lande, welke alle door de Canonicus alle twee jaaren zullen worden gesuppleert; *T. h. Art.* 16. 17. 21. 41. *Tit.* 63. *Art.* 1. 3. *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 18 *Febr.* 1721.

Als ook deszelfs Extracta Sijnodalia.

Art. III.

De Acten der correspondeerende Sijnoden zullen van de Correspondenten in handen van de Scriba Sijnodi gestelt worden, die

De Acten der correspondeerende Sijnoden bij wien te

ontfangen en bewaaren. die dezelve zal overleveren aan de Deputaten Sijnodi, welke dezelve zullen opſluiten en bewaaren in hunne Kaste, en niet als onder recipis overleveren, aan onze Gecommitteerden tot de correspondeerende Sijnoden; *T. h. Art.* 14. 38.

Art. IV.

Het Extractboek der correspondeerende Sijnoden, wie dat hebben moeten. Word dienstig bevonden, dat beneffens Hun Ed. Mog. en de Deputaten Sijnodi, ook de reſpective Clasſen tot haare kosten hebben en bewaaren een Extractboek der correspondeerende Sijnoden; *T. h. Art.* 24. *in fine* 26. 30. 33.

Art. V.

De Acten der Nationale Sijnoden. De Acten der Nationale Sijnoden zullen niet alleen alle Dienaars hebben, maar wel ten voornaamſten beneffens de Deputaten Sijnodi, alle de reſpective Clasſen; *T. h. Art.* 1. 2. 34. 36.

Art. VI.

Alle de Sijnodale Schriften in casſa Deput. bewaaren en regiſtreeren. Alle de Sijnodale Schriften, waar van gewag gemaakt word in den 27. 28. en 36. *Art. hujus Tituli*, en die verder van tijd tot tijd zijn ingekoomen, en nog moogen inkoomen, zullen van de Deputaten Sijnodi in hunne Kaste bewaart, en in 't Index door dezelve van de Sijnodale Schriften te houden, geregiſtreert worden; *T. h. Art.* 10. 31. 35. 40. 42.

Art.

Art. VII.

Niemand zal eenige Sijnodale Schriften moogen ligten *ex cassa Deputatorum*, als onder recipis getekent in het Recipisboek, dat daar toe à Deputatis bestelt en gehouden moet worden; *T. b. Art.* 40. 42. *Tit.* 25. *Art.* 44.

Niet ligten als onder recipis.

TITU-

TITULUS XXXIII.

Van de Leere.

Art. I.

De ondertekening der Belijdenis en Catechismus.

OM eenigheid in de Leere te betuigen, zal de Belijdenis des Geloofs der Gereformeerde Nederlandsche Kerken in de 37 Articulen, van de laatste Nationale Sijnode te Dordrecht overgezien, begreepen, en de Heidelbergsche Catechismus (zo als die van de Staaten van den Lande zijn geapprobeert, volgens *Resolutie van den* 3 *Julij* 1619.) van alle Dienaaren des Woords in Classe ondertekent worden; gelijk ook van de Professoren in de Theologie, ('t welk ook de andere Professoren wel betaamde,) de Ouderlingen, Diakenen, en de Rectoren van de Schoolen, gelijk ook van alle andere Schoolmeesters, zo Latijnsche als Duitsche, ook zelfs die Bijschoolen houden, zonder eenige uitvlucht dies te neffens; *T. h. Art.* 1. 2. 3. 4. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 52. *Midd.* 1581. *Art.* 37. *Hagiens.* 1586. *Art.* 47. *Sijn. Harling.* 1722. *Sess.* 7. *Art.* 24.

Art. II.

Censure over nalaatige Dienaars.

De Dienaars, die voorschreevene ondertekening weigeren, zullen *de facto* van hunnen Dienst à Classe opgeschort of gesuspendeert worden, ter tijd toe zij hun daar in geheel verklaart zullen hebben, en

en indien zij obſtinatelijk in weigering blijven, zullen zij van hunnen Dienst geheel afgezet worden; *T. h. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Hag.* 1586. *Art.* 47.

Art. III.

Dat niet alleen de Heeren Profesſoren, maar bijzonder geen particulier Predikant zal moogen op den Predikſtoel brengen, catechiſeeren, of ſchrijven zodanige ſtellingen, die directe of indirecte ſtrijden tegens eenig ſtuk der Leere, begreepen in de Formulieren van Eenigheid, en bijzonder in de Heidelbergſche Catechismus; als mede dat beide, zo Profesſor als Predikant, niet zullen vermoogen een publicq Profesſor of Predikant, buiten of binnen deeze Provintie, in hunne Geſchriften, Lesſen of Predikatien, door te haalen en verdagt te maaken van eenig kwaad gevoelen ofte leere; maar ter contrarie daar toe aanleggen, dat hunne Diſcipelen en Toehoorders worden geinſtrueert, om de Vijanden der Waarheid te kunnen wederleggen, en hun de vreeze des Heeren en de practicq der Godzaligheid in te planten, onder pœne, dat die bevonden word hier tegens te doen, zonder gratie zal worden geſuspendeert, of van zijn Dienst gedeporteert, na exigentie van zaaken; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 3 *Junij* 1682.

Niet ſtrijdig de Formulieren en Catechismus moogen prediken, enz.

Art.

Art. IV.

De Formulieren, bijzonder des Doops, van woord tot woord leezen.

Zullen voortaan de Formulieren van woord tot woord, bijzonder de Formulieren van Doop en Avondmaal, en ten voornaamste de drie Vraagstukken van het Formulier des Doops van woord tot woord, zonder de minste veranderinge, geleezen worden, om alzo in deezen Eenigheid te houden; *Sijnod. Harling.* 1729. *Sess.* 5. *Art.* 20.

TITU-

TITULUS XXXIV.

Van de Doop.

Art. I.

TOt onderhouding van de gelijkformigheid in den Doop, zullen de Classen daar op letten, en de Dienaars houden tot zulke gewoontens, als tot nog toe in de Gereformeerde Kerk zijn gebruikelijk geweest; *T. h. Art.* 1.

De gelijkformigheid des Doops, waar in.

Art. II.

Het Verbond Gods zal aan de Kinderen der Christenen met den Doop, zo haast als men de bedieninge deszelven hebben kan, bezegelt worden; ten zij dezelve om gewigtige redenen, ter judicature der Kerkenraad uitgestelt word, en dat niet anders als *publice* in openbaare vergadering, wanneer Gods Woord gepredikt word, zal anders doende de Dienaar censurabel zijn; als ook ter plaatze, daar de Ouders des Kinds woonen; doch indien het om gewigtige redenen elders geschied, zal dezelve daar in gedraagen worden; *T. h. Art.* 2. 3. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 59. 60. *Midd.* 1581. *Art.* 39. *Hagiens.* 1586. *Art.* 50.

De Kinderdoop, wanneer en waar te bedienen.

Art. III.

Men zal allerlei Menschen Kinderen, als

Ook Kinderen der

godlooze en der Religie vreemd zijnde.

als van Hoereerders, Afgesneedene, Papisten en andere diergelijke, zonder onderscheid doopen; overmits den Doop de Kinderen, die in het Verbond Gods staan, toekoomt, en 't niet gewis is, dat deeze Kinderen buiten zijn, zo zal men ze van den Doop niet weeren; alzo nogthans, dat zij op behoorlijke wijze gedoopt worden, en van zodanige gepræsenteert, die op de afvraaging in het Formulier des Doops begreepen, antwoorden en de Leere toestaan; *T. b. Art. 6. Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Quaest.* 27.

Art. IV.

Kinderen van ongedoopte Ouders

Kinderen van ongedoopte Ouders, die met ons de Doop voor recht bekennen, doch uit schaamte of andere redenen voor zich zelven het ontfangen uitstellen, maar hunne Kinderen ter Doop præsenteerende, zal men niet weigeren te doopen om gezegde redenen, als ook om dat de Kinderen der Ouderen misdaad niet zullen draagen; *T. b. Art. 7.*

Art. V.

Kinderen van onbekende Ouders.

Kinderen, welkers Ouders onbekent zijn, en niet geweeten word van waar zij koomen, en of zij van de Religie zijn, zullen niet van den Doop geweert worden, als zij gepræsenteert worden, om de te voorengestelde en andere redenen, mits dat geobserveert worden de *Formalia* gestelt *Art. 3. hujus Tituli*; *T. b. Art.* 22. en 6.

Art.

Art. VI.

Kinderen van 12, 13 of 14 jaaren zal men stichtelijk doopen, als zij voor den Doop aldaar reciteeren het *Sijmbolum Apostolorum* en 't Onze Vader; *T. b. Art.* 5. Kinderen van 12 à 14 jaaren, hoe te doopen.

Art. VII.

De Vader des Kinds, dat te doopen is, zal 't zelve ten Doop præsenteeren, (waar toe ook de Dienaars zullen arbeiden,) ten waare dat hij eenige wigtige oorzaak hadde zijnes afweezens, op dat hij voor zijn Kind bidde, en het zelve den Heere opdraage, en beloove te doen 't welk hem van den Kerken dienaar voorgehouden word, agtervolgende het Formulier in de bediening des Doops ingestelt; en de Ouders, eer zij hunne Kinderen ter Doop brengen, zullen bij den Kerkendienaar of een Ouderling gaan, op dat de Gemeente kennisse mag hebben van die geene, die gedoopt worden; *T. b. Art.* 8. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 61. *Middelb.* 1581. *Art.* 40. *Hagiens.* 1586. *Art.* 51. De Vader derzelve ter Doop præsenteeren, en bij den Predikant bekent maaken.

Art. VIII.

Kinderen zullen geene andere Kinderen ter Doop brengen, en de geprædenteerde door dezelve zullen om der stichting wille, van den Dienaar niet gedoopt worden; *T. b. Art.* 8. Kinderen geen andere Kinderen ter Doopbrengen.

Art. IX.

Metvaders en Metmoeders of Getuigen hoedanige.

De Metvaders en Metmoeders of Getuigen, die in het bedienen des Doops verschijnen of assisteeren, zullen zijn voljaarige, de waare Religie toegedaan, en vroom van wandel; *T. h. Art.* 9. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 61. *Middelb.* 1581. *Art.* 40. *Hagiens.* 1586. *Art.* 51.

Art. X.

De nalaatige opwekken.

Die onachtzaam en nalaatig zijn hunne Kinderen te laaten doopen, zullen daar toe door de Dienaars, zo *publice* als *privatim*, uit den Woorde Gods worden aangemaant, volgens de inhoud van de 25ste Vraage; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *T. h. Art.* 4.

Art. XI.

Na het Formulier den Doop bedienen.

De Dienaars zullen in het doopen, het Formulier van de instelling en 't gebruik des Doops, 't welk tot dien einde gemaakt en beschreeven is, gebruiken. En dat zij bijzonder belangende de drie Vraagen des Doops, dezelve van woord tot woord, zonder de minste veranderinge, zullen leezen en voorhouden; *Tit. h. Art.* 20. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 62. *Middelb.* 1581. *Art.* 41. *Hagiens.* 1586. *Art.* 52. *Sijnod. Harl.* 1729. *Sess.* 5. *Art.* 20.

Art. XII.

Van de Doop der

Wie als Volwassene zullen moogen gedoopt

doopt worden, zulks word gelaaten aan het advijs en de discretie van ieder Kerkenraad; *T. b. Art.* 25. Volwasſene, en wie daar voor te houden zijn.

Art. XIII.

Een ongedoopte Volwasſene, zeker bewijs kunnende geeven van niet gedoopt te zijn, begeerende gedoopt te worden, zal van den Dienaar des Goddelijken Woords in de gronden der Religie onderweezen, en na gedaane belijdenis zijnes Geloofs met conſent van den Kerkenraad aldaar gedoopt worden voor de Gemeente; *T. b. Art.* 18. *in principio.* Na onderwijs en belijdenis.

Art. XIV.

Zal geen Volwasſene moogen gedoopt worden, als die bekwaam is ten Avondmaal te gaan, en dezelve gedoopt zijnde, zal zich ook ten Avondmaal moeten begeeven; *T. b. Art.* 10. 24. Doop en Avondmaal in deezen verbonden.

Art. XV.

Die hunnes Doops onkundig zijn, en daar geen kennisſe van kunnen krijgen, behooren gedoopt te worden, zulks verzoekende eer zij tot het Avondmaal des Heeren toegelaaten worden, alzo de Doop voor het Avondmaal moet gaan; *T. b. Art.* 15. Ook die hunnes Doops onkundig zijn.

Art. XVI.

Een Kranke begeerende gedoopt te worden, Hoe aan Kranke.

en zich door het onderwijs of de troostreden van den Dienaar niet laatende tot ruste en afſtand des verzoeks brengen, maar volherdende in zijne begeerte, zo zal zulks geſchieden ter præſentie des Kerkenraads en eenige Ledemaaten na voorgaande korte onderwijzing als in een heiligen *cœtu*; *T. h. Art.* 21.

Art. XVII.

Het Huwelijk geen reden des Doops.

Die geene, die zich verklaaren uit geen ander einde tot den Heiligen Doop te koomen, als dat zij in den Huwelijken Staat moogen bevestigt worden, behooren niet gedoopt te worden; *T. h. Art.* 17.

Art. XVIII.

Ter plaatze zijner wooning nog elders zonder Atteſtatie.

Een volwasſen Perzoon, alzo hij diende gedoopt te worden ter plaatze zijner wooning, zal in een vreemde Kerk, zonder Kerkelijk getuigenis zijnes leevens, niet moogen gedoopt worden; *T. h. Art.* 11.

Art. XIX.

Een Mennoniet niet herdoopen.

Een Perzoon bij de Mennoniten gedoopt, en zich begeevende tot de Gereformeerde Gemeente, zal men volgens oud gebruik der Kerken niet herdoopen; *T. h. Art.* 23.

Art. XX.

Nog een Papist wet-

De Doop door Paapen bedient, als daar toe

toe macht hebbende volgens de regulen de Roomsche Kerk, zal niet worden herhaalt; maar de Doop van Monniken en diergelijke, die geen macht hebben te doopen, volgens de zelfde regulen, zal van geener waarde gehouden worden; *T. b. Art.* 14. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Quæst.* 74. tig gedoopt.

Art. XXI.

Een Dienaar zal door zich zelf, of door twee verzogte Gecommitteerden uit de Clasſe, bij zijnen wettigen Overheid aanhouden, dat het doopen van Kinderen, bijzonder waar van één der Ouders van de Gereformeerde Belijdenis is, door de Vroedvrouwen, Paapen, Monniken en diergelijke, mogt worden geweert; *T. b. Art.* 16.

De Doop der Vroedvrouwen en Paapen, hoe te verhinderen.

Art. XXII.

De Naamen der Gedoopten, met hunne Ouders, als mede de tijd des Doops, zullen van den Dienaar opgetekent worden; *Tit.* 11. *Art.* 16. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 42. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 53.

De naamen der Gedoopte opgetekenen.

Art. XXIII.

Om de Formulieren in het toekoomende verbotenus te leezen, zo recommandeert de Christelijke Sijnodus op het ernſtigst, aan dit werk de hand te houden, en 's jaarlijks bij het leezen van dit Arti-

Om verbotenus het leezen der Formulieren wel te onderhouden.

cul in Clasſe zich te informeeren, of er ook infractien geſchieden, niet alleen bij de præſente, maar ook dan bij de abſente Leden van de Claſſen, en zal zulks 's jaarlijks in Sijnodo worden gerapporteert; *Sijnod. Venanæ* 1732. *Seſſ.* 4. *Art.* 18.

TITU-

TITULUS XXXV.

Van het Avondmaal.

Art. I.

IN de Bediening des Heiligen Avondmaals zullen de Dienaars eendragtelijk volgen de Sijnodale (zo Nationale als Provintiale) Resolutien, en Formulieren daar van gemaakt; *T. h. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *van Art.* 64. *tot* 74. *Middelb.* 1581. *van Art.* 43. *tot* 47. *Hagiens.* 1586. *van Art.* 54. *tot* 57.

Waar na in deezen te reguleeren.

Art. II.

De Ledemaaten der Gereformeerde Gemeente Jesu Christi, (die of met Attestatie tot de Kerk gekoomen zijn, of op Belijdenis tot dezelve aangenoomen zijn, waar onder ook begreepen moeten worden, die op Belijdenis gedoopt zijn,) zullen ten Avondmaal moogen en moeten gaan; zie *Tit.* 30. *van de Lidmaaten; T. h. Art.* 3. en *Tit.* 34. *Art.* 15. 24. 18. *in principio. Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 64. 65. *Middelb.* 1581. *Art.* 43. *Hagiens.* 1586. *Art.* 54.

Wie ten Avondmaal moogen en moeten gaan.

Art. III.

Kinderen van 12, 13 en 14 jaaren gedoopt zijnde, en zich zelven kunnende beproeven, Belijdenis des Geloofs doende,

Ook van 12 à 14 jaaren gedoopt.

 behoo-

behooren met advijs des Kerkenraads tot het Nagtmaal des Heeren toegelaaten te worden; *T. h. Art.* 2. *Tit.* 34. *Art.* 5.

Art. IV.

Hoe een Ondertrouwde admisſibel.

Een ondertrouwt Perzoon, die niet kan trouwen bij ſchuld van zijn Egade, en ook na voorgaande inductie der Kerke en Overigheid nog onwillig blijvende, zal bij ſchuld van zijn Egade niet opgehouden kunnen worden, om tot de Tafel des Heeren toegelaaten te worden; *T. h. Art.* 4.

Art. V.

Met Herbergiers hoe te handelen.

De admisſie tot des Heeren Tafel van Herbergiers die Wijn en Bier tappen, word gelaaten aan de discretie des Kerkenraads, om daar in te handelen tot ſtichting; *T. h. Art.* 5. *Tit.* 36. *Art.* 13.

Art. VI.

Wie in 't gemeen uitgeſlooten zijn.

Zo wie hardnekkig de vermaaning des Kerkenraads verwerpt, of die een openbaare of anderzins grove zonde gedaan heeft, zal door wettige Kerkelijke Cenſure van het Avondmaal des Heeren afgehouden worden; zie *Tit.* 36. *van de Kerkelijke Cenſure in het gemeen; Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 95. 98. *Middelb.* 1581. *Art.* 62. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 69.

Art. VII.

Wiens gebooden

Zulke Perzoonen, van welke de Vader van

van de eene de geboden en copulatie verhindert, hoewel beide van een goed en ſtichtelijk leeven, kunnen niet toegelaaten worden tot des Heeren Avondmaal voor hunne copulatie; *T. h. Art.* 7. door de Vader van de eene geſpiert worden.

Art. VIII.

Een Lidmaat met zijn wooning vertrekkende van de eene plaats naar een ander plaats, zal gehouden zijn zich te voegen en te verblijven bij die Kerk, waar onder hij ſortcert; *Tit.* 30. *Art.* 8. De plaats waar te communiceeren.

TITU-

TITULUS XXXVI.

Van de Kerkelijke Discipline.

Art. I.

In 't gemeen door wien noodzaakelijk en strict te oeffenen.

DE Kerkelijke Censure, zijnde een Christelijke Geestelijke straffe, word noodzaakelijk vereischt, om den Zondaar met de Kerk en zijne Naasten te verzoenen, en de ergernis uit de Gemeente Christi wegteneemen, en dat ieder bijzondere Kerk, Classis en Sijnode dezelve strictelijk zonder onderscheid der Perzoonen oeffene; *T. h. Art.* 1. 17. 20. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 92. *Middelb.* 1581. *Art.* 58. *Hag.* 1586. *Art.* 64.

Art. II.

Het vrije recht deszelfs aan de Kerk.

Zal de Kerk moogen verblijven bij haar recht, zo wel van Censure als Discipline, die haar mits deezen volkoomelijk gelaaten word, volgens de inhoud van 't *Reglement der Hrn. Staaten den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 9. zo dat dezelve te werk zal gestelt worden, eer en te vooren de Politicque Overheid dien aangaande zal bemoeit en verzogt worden; *T. b. Art.* 12. 2.

Art. III.

De regel in 't gemeen waar na te handelen.

De Kerkelijke Censure zal in het gemeen geoeffent worden na de regel van Gods onfeil-

onfeilbaar Woord, en na de Sijnodale Resolutien daar te neffens in 't bijzonder gemaakt; *T. b. Art.* 2. 3.

Art. IV.

Wanneer iemand tegens de zuiverheid der Leere of vroomheid des wandels zondigt, zo verre als het heimelijk is, en geen openbaare ergernis gegeeven heeft, zo zal de regel onderhouden worden, welke Christus duidelijk voorschrijft *Matth.* 18. Derhalven iemand een verborgene zonde hebbende begaan, en de vermaaning van zijn Broeder of in 't bijzonder gedaan, of onder twee à drie Getuigen hoorende en berouw hebbende, zal voor den Kerkenraad niet gebragt worden; maar dezelve geen gehoor geevende, of anderzins een openbaare zonde begaan hebbende, zal den Kerkenraad worden aangebragt; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 93. 94. *Middelb.* 1581. *Art.* 59. 60. 61. *Hagiens.* 1586. *Art.* 65. 66. 67.

In 't bijzonder in verborgene zonden.

Art. V.

De Censure des Kerkenraads zijn onderworpen de Lidmaaten en Diakenen, ook tot afzettinge hunnes Diensts; doch een Predikant en Ouderling zal van den Kerkenraad van het Nagtmaal des Heeren niet konnen gesuspendeert worden, zonder consent des Classis; *Tit. b. Art.* 2. 17. 20. *en* 14. *Tit.* 20. *Art.* 7. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578.

De Personen die in 't gemeen censurabel zijn voor den Kerkenraad.

1578. *Art.* 99. *Middelb.* 1581. *Art.* 64. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 72. *Reſol. der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerde Staaten den* 10 *November* 1671.

Art. VI.

Hoe omtrent hardnekkige of openbaare Zondaars.

Zo wie hardnekkig de vermaaning des Kerkenraads verwerpt; als mede die een openbaare of anderzins een grove zonde gedaan heeft, (die de Gemeente ergerlijk of ook door de Overheid ſtrafbaar is,) zal van het Avondmaal des Heeren worden afgehouden, tot zo lang de Kerkenraad zal oordeelen; en indien hij afgehouden zijnde na verſcheide vermaaningen geen teken van boetvaardigheid bewijst, zo zal men ten laatſten tot de uiterſte remedie (naamelijk de affnijding) koomen, volgende het Formulier na den Woorde Gods, daar toe geſtelt, en bij de Gemeenten aangenoomen; *T. b. Art.* 2. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 95. 98. *Middelb.* 1581. *Art.* 62. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 69. Zie *het Formulier van de Excommunicatie Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *onder de particuliere Vraagſtukken*, *Quæſt.* 40.

Art. VII.

Forme van uitvoering.

Aangaande de wijze van uitvoering, die men in het voorgemelde zal houden; zie in *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 96. *Middelb.* 1581. *Quaeſt* 39. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 70. Zie ook het *Formulier des Bans.*

Art.

Art. VIII.

De Ouders, die hunne Kinderen niet houden in maatige kleeding en tucht, nog zich onthouden van alle Dansschoolen, Zangerijen, en andere onbehoorlijke Vergaderingen, als ook de Huisheeren 't zelve niet doende neffens hunne Dienstknegten of Maagden, zullen daar over aangesprooken en bestraft worden, en zo zij weigeragtig en hardnekkig zich hier in vertoonen, zullen van het Nagtmaal des Heeren ter tijd toe van betering geweert worden; *T. h. Art.* 7.

Hoe te doen omtrent Ouders en Huisheeren, die hunne Kinderen en Dienstbooden niet in tucht houden.

Art. IX.

Met de Herbergiers, die op den Sabbath niet nalaaten te tappen, en met andere Lidmaaten geen Herbergiers zijnde, die hunne Huizen of Kamers gebruiken of verhuuren op openbaare Markten of anderzins, om daar in te tappen, zelfs veeltijds tot dronkenschap toe, zal ieder Kerkenraad handelen, zo als dezelve na den Woorde Gods, tot meeste stichting bevinden zal te behooren; *T. h. Art.* 13. *Tit.* 30. *Art.* 7.

Als ook met Herbergiers.

Art. X.

Een die cessie der Goederen gedaan heeft, zonder zijn eigen schuld, als zijnde geschied door merkelijk ongeval, afslag of anderzins, behoort niet boven het bezwaarde, door Censure meer bezwaart te worden; maar indien hij door zijn merkelijke

Een die cessie doet hoe al en hoe niet censurabel.

lijke schuld daar toe gekoomen is, dat als dan dezelve daar over met discretie van den Kerkenraad gecensureert worde tot meeste stichting; *T. b. Art.* 10.

Art. XI.

Die iemand brengt tot Acten van Simonie.

Politici, Lidmaaten zijnde, en jonge Candidaten tot schandelijke Acten van Simonie brengende, zullen van de Classen of Kerkenraaden *pro gravitate delicti* gecensureert worden; *T. b. Art.* 21.

Art. XII.

De Form van de weder aanneeminge.

Diende de weder aanneeminge der Afgesneedene van de Gemeente des Heeren gedaan te worden na eisch van de *Resolutien der Nat. Sijnode van den Haag* 1586. *Art.* 71. Zie ook *het Formulier van de weder aanneeminge.*

Art. XIII.

Het opzigt over de Dienaars en Candidaten den Classen en ieder Lid deszelfs aanbevoolen.

Word de Classen in 't gemeen, en ieder Lid deszelfs in het bijzonder aanbevoolen, niet alleen tweemaal 's jaars *Censura morum* te houden, (zie *Tit.* 23.) maar ten allen tijde over elkander en over de Candidaten onder het zelve Classis sorteerende, in liefde en tot stichting over leer en leeven opzicht te houden, en de Discipline met ernst te oeffenen; *T. b. Art.* 6. 17. 20. 25. *Tit.* 3. *Art.* 3. 14.

Art.

Art. XIV.

Dienaars, die ongeregelt en onstichtelijk van leeven zijn, of die nalaatig zijn in het bekleeden van hunnen Dienst, zonder gewigtige redenen wanneer zij zulks kunnen en moogen doen, zullen van de Classis, waar onder zij sorteerende zijn, na de Ordonnantie der Kerke gestraft worden; dog zulks niet geschiedende, zullen de Classen, die hier inzuimagtig zijn, van de Sijnode gestraft worden; *T. h. Art.* 3. 4. Censure te oeffenen over de ongeregeltheden en nalaatigheden der Dienaars.

Art. XV.

Het 73 *Art. Sijnod. Nat. Hagiens.* 1586. en het 65 *Art. Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. en het 10 *Art. Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. van de Zonden, die suspens of afzetting eenes Dienaars verdient hebben, zal naarstig onderhouden worden, aldus luidende. Wat zonden in 't generaal suspens of afzetting verdienen.

Onder de grove Zonden, die waardig zijn met opschorting of afzettinge van den Dienst gestraft te worden, zijn deeze de voornaamste: Valsche Leer, of Ketterij, openbaare Scheurmaaking, opentlijke Blasphemie, Simonie, trouwlooze verlaating zijnes Diensts, of indringing in eenes anders Dienst, Meineedigheid, Echtbreuk, Hoererij, Dieverij, Geweld, gewoonlijke Dronkenschap, Vegterij, vuil Gewin; kortelijk alle de Zonden en grove Feiten, die den Auċteur voor de waereld eerloos maaken, en in een ander gemeen Lidmaat der Kerke de affnijding waardig zouden

gerekent worden. En alzo niet minder hier in, als in de aanneeminge der Dienaaren onbehoorlijke commiſeratien ten reguard van het tijdelijke behoef en de Bloedverwandſchap zeer ſchaadelijk valt, dat dezelve vermijdet, verhindert, verboden en geſtraft zullen zijn; *T. h. Art.* 8.

Art. XVI.

Simonie perpetueele afzetting.

Die bevonden zullen worden aan het Crimen Simonie ſchuldig te zijn, zullen met Excommunicatie en perpetueele afzetting geſtraft worden; *T. h. Art.* 9.

Art. XVII.

Een Predikant cesſie doende, hoe ſtrafbaar.

Een Predikant cesſie of abandon van Goederen doende, en prætendeerende daar toe vervallen te zijn door verſchot van Penningen, Borgtogten aan zijn Bloedverwanten, enz., van welke hij nog bewijs nog betaaling kan betoonen, dan met ſuspecte Obligatien van zijn naaste Vrienden, ja daar de ſomma der onbetaalde ſchulden hooger loopt dan de Borgtogten en andere doen, zal niet te verontſchuldigen, maar ſtrafbaar zijn; beide, om dat hij zich heeft verroekeloost borge geworden zijnde boven zijn ſtaat, en om dat hij daar door de Crediteuren, die hem meer hebben gecrediteert dan de principale Debiteur, te kort doet; *T. h. Art.* 18.

Art.

Art. XVIII.

Een Predikant in zijn gedaane cessie, zich beholpen hebbende met bedriegerijen en valsche acten, behoort van zijn Dienst zonder dissimulatie afgezet te worden, maar word in cas van boete en restitutie, ten minsten in cas van accoord met zijn Crediteuren, wederom vocabel verklaart; *T. h. Art.* 19.

Hoe deportabel.

Art. XIX.

Wanneer een Dienaar, wettig afgezet zijnde, ongehoorzaam blijft, zal de Classis haar toevlucht neemen tot de Edele Mogende Heeren Staaten, om de Sententie Classis haar effect te doen hebben, ten einde de Kerkelijke Discipline mag gehandhaaft worden; *T. h. Art.* 15.

Omtrent een onwillige afgezette Dienaar wat te doen.

Art. XX.

De Dienaars uitbrengende en verstrooijende, 't geene in Sijnoden, Classen en Kerkenraaden is aangedient en beslooten, zullen met suspensie hunnes Diensts en salarie een vierendeel jaars duurende, en de Ouderlingen met de Kerkelijke Discipline scherpelijk gestraft, en tot openbaare schuldbekenning gedreeven worden; *T. h. Art.* 5.

Predikant en Ouderling die het beslootene uitbrengen.

Art. XXI.

Die Kerkelijke Waardigheden bekuipen.

Predikanten, die in Clasſen en Sijnoden onderſtaan, door zich zelven of door andere, Kerkelijke Waardigheden te bekuipen, zullen uit de Kerkelijke Commisſien voor den tijd van 4 à 5 jaaren uitgeſlooten worden; *T. h. Art.* 26.

Art. XXII.

Die Sijnodale Commisſien en Reſolutien nalaaten.

De Dienaars die de Sijnodale Reſolutien en Commisſien niet nakoomen of inbreeken, het zij met opzet, of anders, zullen van alle Clasſicale en Sijnodale Ampten verſtooken zijn; *T. h. Art.* 24.

Art. XXIII.

Hoe omtrent partijdige Dienaars.

Omtrent Dienaars, tusſchen welke onrust rijst, en evenwel elk op zijn plaats zonder behoorlijke verzoening communiceert, zullen de Clasſen, bijzonder als *Cenſura morum* gehouden word, goede acht geeven, ten einde de Kerken in de Diſcipline, voornaamelijk onder de Dienaars na behooren moogen onderhouden worden; *T. h. Art.* 23.

Art. XXIV.

De form van de weder aanneeming der Dienaaren, Ouderlingen en Diakenen.

Dienaaren, Ouderlingen en Diakenen afgezet zijnde, en op hunne boetvaardigheid weder aangenoomen zijnde, zullen weder verkooren moogen worden; maar de Ouderlingen en Diakenen aangaande, zal

zal zulks aan den Kerkenraad, maar de Dienaaren des Woords aangaande, zal zulks aan de Classicale Vergadering staan, en van dezelve geoordeelt worden; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 100. *Middelb.* 1581. *Quæstio* 41.

TITULUS XXXVII.

Van de Schoolen en Schoolmeesters.

Art. I.

Hoedanige Perzoonen eligibel zijn.

ZUllen de Ingezetenen van den Lande en ieder in hun Dorp kiezen bekwaame, eerlijke en Gereformeerde Schoolmeesters, volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 40. *den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 1. 4. *en den* 8 *April* 1584. *Art.* 7.

Art. II.

Lidmaaten zijn boven de 20 jaaren oud zijnde.

Alzo het ten hoogſten betaamelijk en noodzaakelijk is, dat Schoolmeesters Lidmaaten zijn; zo is 't, dat die tot de jaaren van onderſcheid gekoomen zijn, of ten minſten 20 jaaren oud zijn, ook volgens 's Lands Reſolutie Lidmaat zullen moeten zijn; *T. h. Art.* 11. 26. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 10 *Maart* 1701.

Art. III.

Zal geen Pachter moogen zijn, enz.

Een Schoolmeester zal niet te gelijk Pachter moogen zijn, nog dient zich te bemoeijen met den dienst van notarieeren, of voor de Gerechten te procureeren, tot hindering van de School en Kerkendienst; en daar zulks geſchied, zal den Dienaar met de Kerkvoogden, tot dienst der Jeugd,

en

en na gelegentheid der plaatzen, 't zelve remedieeren; *T. h. Art.* 7. 9.

Art. IV.

Ieder Dorp dient niet alleen een Schoolmeester het geheele jaar te hebben tot dienst der Kerke en instructie der Jeugd, maar volgens 's Lands Resolutie zal ieder Dorp een bekwaam Schoolmeester moeten eligeeren en houden, ten waare die Dorpen zo gelegen waaren, dat één Schoolmeester gemeenlijk meer Dorpen zoude kunnen bedienen, welke in dien gevalle zich zullen moogen unieeren; *T. h. Art.* 16. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 47. *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 14. *den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 1. *en* 4.

Ieder Dorp een Schoolmeester hebben.

Art. V.

De eerste kiezing (of nominatie) van een Schoolmeester of Organist, zal in de Dorpen door de Grondheeren binnen den tijd van zes weeken geschieden, en de verdere kiezing zo als van ouds gebruikelijk is geweest, alles in dier maniere als de stemming van een Bijzitter, enz. geschied; en zal de Judicature over de validiteit en meerderheid der stemmen tot een Schoolmeestersampt competeeren de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden; *T. h. Art.* 13. *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 1. *den* 31 *Maart* 1580. *Art.* 17. *den* 23 *Febr.* 1656. *den* 11 *Junij* 1698.

Wanneer en hoe de stemming zal geschieden.

Art. VI.

Op wat Gagien te beroepen.

De Schoolmeesters zullen beroepen worden op de Kosterije-goederen, of op zulke Gagien, als men met hun kan overeenkoomen; en die te ſoberen onderhoud hebben, zullen gegagieert worden uit de Kosterije en andere beneficiale Dorpsgoederen; *T. b. Art.* 6. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 31 *Maart* 1580. *Art* 8. *den* 7 *Maart* 1582. *Art.* 4. *den* 8 *April* 1584. *Art.* 7. *en* 8. *in fine. den* 25 *Maart* 1603.

Art. VII.

De Catechismus en Formulieren ondertekenen.

Alle Schoolmeesters van deeze Provintie, zo Latijnſche als Duitſche, zullen den Heidelbergſchen Catechismus en de Formulieren van Eenigheid zonder eenige uitvlucht dies te neffens in Claſſe ondertekenen, en in cas van weigering, zal daar over bij de Officieren ten platten Lande, en in de Steeden bij de Magiſtraaten, worden geklaagt; *T. b. Art.* 1. 24. *Tit.* 33. *Art.* 1. 2. *Sijnod. Harling.* 1722. *Seſſ.* 7. *Art.* 24. *Sijnod. Nat. Middelb.* 1581. *Art.* 37. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 47. 48.

Art. VIII.

Mede catechiſeeren in de Kerk.

Zullen de Schoolmeesters de eerſte en voornaamſte zijn, die gevraagt zullen worden in de Catechiſatien, op dat zij zo te bekwaamer moogen zijn, om hunne Leerlingen in de gronden der Christelijke Religie te onderwijzen; *Tit.* 60. *Art.* 11.

Art. IX.

De Schoolmeesters, behalven dat zij amptshalven de jonge Jeugd naarſtig moeten leeren leezen, ſchrijven, rekenen, psalmzingen, enz., zullen ook dezelve tweemaal, of ten minſten éénmaal 's weeks moeten catechiſeeren over de gronden van de Religie, en wel bijzonder den Heidelbergſchen Catechismus leeren, en alle Maandags morgens de Kinderen onderzoeken, of zij de Predikatien en Catechiſatien, die Zondags geſchied zijn, hebben bijgewoont; *T. b. Art.* 1. 10. *Tit.* 60. *Art.* 3. 12. *No.* 2. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 47. Wat te doen om trent de Jeugd.

Art. X.

In de Schoolen zullen regtzinnige Boeken gebruikt, en alle ſchaadelijke, onzuivere en met de Paapſche zuurdeesſem gemengde Boeken, door de Schoolmeesters weggedaan worden; *T. b. Art.* 1. 12. 14. Regtzinnige Boeken gebruiken, en andere wegdoen.

Art. XI.

Alle Paapſche, Menniste, dronkene en ongeregelde Schoolmeesters, die niet vroom van leeven zijn, nog zich begeeren te draagen in 't inſtitueeren der Jeugd en andere Kerkediensten, als 't behoort, zich aanſtellende tegens hunnen Leeraar, in het waarneemen des Kerkendiensts, als ook die de Belijdenis van de Kerken van Nederland niet willen ondertekenen, als me- Wie geweert, of afgezet zullen worden.

de die geen Ledemaaten zijn, of willen worden; insgelijks, die om hun kwaad gedrag alrede zijn geëxcommuniceert, zullen worden geweert, of van hunnen Dienst afgezet. En zullen de Clasſen gehouden zijn, 't zelve te bezorgen, volgens de ordinaire weg daar toe zijnde; *T. h. Art.* 1. 2. 3. 5. 18. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8 *April* 1584. *Art.* 7. *den* 25 *Maart* 1603. *den* 10 *Maart* 1701.

Art. XII.

Geëxcommuniceerde en afgezette, hoe weder aanneemen.

Schoolmeesters, die om hun ergerlijken leevens wille geëxcommuniceert en daarom van hun dienst afgezet zijn, zullen tot den Schooldienst niet weder toegelaaten worden, voor dat zij behoorlijke ſchuldbekenning gedaan hebben, en met de Gemeente verzoent zijn; *T. h. Art.* 5.

TITU-

TITULUS XXXVIII.

Van den Dag des Heeren, Feest- en Bededagen.

Art. I.

DE Gemeenten zullen onderhouden, beneffens de Zondag ook den Christdag, Paasch en Pinxteren, (wel verstaande ook derzelven tweede dagen) als ook ter gedagtenis van Christi Besnijdenis Nieuwjaarsdag en Hemelvaartsdag, en de Dienaars zullen arbeiden, dat zij met prediken den lediggang des Volks in een heilige en nuttige oeffening veranderen; *T. h. Art.* 1. 2. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 75. *Middelb.* 1581. *Art.* 50. *Hagiens.* 1586. *Art.* 60.

Wat dagen Godsdienstig te onderhouden zijn.

Art. II.

De onderhouding van den Dag ter gedagtenis van den Dood en de Begraaffenis Jesu Christi, gemeenlijk Goede Vrijdag genoemt, word wel gelaaten aan de vrijheid der Kerken; doch daar dezelve rede in practicq is, zal deeze stigtelijke gewoonte in onderhouding blijven; *T. h. Art.* 12.

In wat manier Goede Vrijdag.

Art. III.

In tijden van Oorlog, Pestilentie, Dieren-tijd, zwaare vervolging der Kerk, en andere

Wanneer Bede- en Dankdagen door

de Overheid uit te schrijven zijn.

andere algemeene zwaarigheden, zullen de Dienaars der Kerken de Overheid verzoeken, dat door hunne authoriteit en bevel openbaare Vast- en Bededagen aangestelt, geheiligt en gepubliceert worden; en dat dies te neffens gedrukte Missiven aan de Dienaaren des Woords in ieder plaats tijdig worden toegezonden, ten einde dat dezelve vooraf van de Predikstoelen moogen worden gepubliceert, en dat zij te beter naar den inhoud deszelfs hunne Predikatien en Gebeden moogen dirigeeren; *T. h. Art.* 3. 4. 8. 9. 10. *Sijnod. Nat. Hag.* 1586. *Art.* 59. Zie ook *Dordr.* 1578. *Art.* 74. *Middelb.* 1581. *Art.* 49.

Art. IV.

Wat dagen bij Resolutien en Placcaten verbooden zijn te ontheiligen.

De Dag des Heeren, Kers., Paasch- en Pinxter dagen, sampt Bededagen, zullen moeten Godsdienstig onderhouden, en daarentegen alle ontheiliging derzelver dagen gestraft worden, volgens de loffelijke 's Lands Resolutien en Placcaaten daar af zijnde; als *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8 *April* 1584. *Art.* 5. *Ordonnantie derzelven van den* 10 *Dec.* 1590. *Placcaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. *Renovatie deszelfs den* 7 *Maij* 1649. *Aanschrijving ten dien einde aan de Officieren en Magistraaten volgens Resol. van den* 4 *Sept.* 1657. *Placcaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 9 *Febr.* 1661. *nader Interpretatie door dezelve den* 26 *Maart* 1663. *Placcaat volgens Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 20 *Julij* 1667. *Renovatie volgens Resol. der Ed. Mog. Hrn.*

Hrn. Staaten den 24 Febr. 1671. Placcaat der Ed. Mog. Heeren Gedep. volgens Resolutie en Ordonnantie den 28 April 1699. ten voornaamſten hier in beſtaande; dat op de voornoemde dagen verbooden worden alle Landbouwerij, maaijen, zweelen, hooijen, turf loegen en laaden; alle Vensterneering, en andere ſlaafagtige werken, die wel uitſtel kunnen lijden; als Schil- en Schulpvangst, en dat wel voor, onder, tusſchen en na de Predikatien, om alzo den geheelen dag te celebreeren; als mede op dezelve alle Bier en Wijntappen, en drinken, alle Kaart- en andere Spellen, als kaatzen, balſlaan, klosſen, en andere Exercitien te pleegen, alles bij pœne van 12 Car. gulds. telkens te verbeuren bij ieder Contraventie; gelijk ook die geene, die in hunne huizen eenige derzelver overtreedingen toelaaten; benefſens alle Jaarmarkten op zulke dagen afgeſchaft, en op andere verſchooven te worden; als mede dat geen Boelgoeden op Zondagen zullen moogen worden gehouden, enz.; *T. b. Art.* 13. 6.

Art. V.

Op de uitvoering derPlaccaten aanhouden.

Word een ieder Dienaar of Clasſis aanbevoolen, om bij hunne reſpective Overheden om de executie van voorſchreeve Placcaaten ſterk aan te houden, en de Overtreeders, die onder hun opzigt zijn, eerst bij hunne reſpective Officieren en Magiſtraaten aan te geeven, en indien dezelve nalaatig zijn tegens de Overtreeders

ders te procedeeren tot inninge der pœnen en breuken, daar op geſtatueert, als dan bij Hun Ed. Mog. de Gedeputeerde Staaten; *T. h. Art. 6. 7. in fine. Art.* 14.

Art. VI.

Door Kerkelijke Cenſure de ontheiliging des Sabbaths beletten.

Word de Kerkenraaden aanbevoolen, de ontheiliging des Sabbaths van de Lidmaaten begaan, door Kerkelijke Cenſure te inhibeeren en te doen ophouden; *T. h. Art.* 16.

Art. VII.

Ontheiligen van den Dag des Heeren, enz. bij vernieuwinge verboden.

Word bij vernieuwinge wederom verbooden, het ontheiligen van des Heeren allerheiligſten Dag, Feest-, Bededagen en Bedeſtonden, door vloeken en zweeren, alle ongeoorloofde Exercitien, ergerlijke zonden, en aanſtootelijke baldadigheden onder de pœnaliteiten daar toe geſtatueert; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. Staaten den* 14 *Maij* 1749. *Sijnod. Franeq.* 1749. *Seſſ.* 5. *Art.* 16.

TITU-

TITULUS XXXIX.

Van het Prediken.

Art. I.

NIemand zal moogen prediken, als die wettige auctoriteit en last daar toe ontfangen heeft, en word derhalven de Schoolmeesters, Ouderlingen en Diakenen verbooden, de Dominicalia of andere plaatzen der Heilige Schriftuur, de Gemeente prediksWijze voor te ſtellen, maar meer gebooden, dat zij hunne Dienaars volgende zullen hooren; *T. h. Art.* 3. *Placcaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 9 *Maart* 1680. *volgens Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten van den* 25 *Febr.* 1680. Wie prediken moogen, en wie niet.

Art. II.

De Lijkpredikatien bij het begraaven der Dooden, zullen worden nagelaaten als ſtrijdig tegen de Reſolutien der Nationale Sijnoden, en die dezelve doen, zullen van alle Claſsicale en Sijnodale Ampten, wel verſtaande daar het geſchieden kan, verſtooken zijn; *T. h. Art.* 2. 6. 7. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 58. *Middelb.* 1581. *Art.* 48. *Hagienſ.* 1586. *Art.* 58. De Lijkpredikatien verbooden.

Art. III.

De Proefpredikatien, die voor het Heilig Avondmaal gedaan moeten worden, behooren De Proefpredikatien wanneer te doen.

behooren niet de voorgaande Zondag, maar de naaste Vrijdag of Saturdag voor de actie deszelven Avondmaals te geschieden; *T. h. Art. 5. Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 68.

Art. IV.

Het geene in 't prediken waar te neemen is.

Zal ieder Dienaar dienen de navolgende Articulen in het prediken te onderhouden.

1. Dat men de nieuwe Overzetting der Heilige Schriftuur den Volke van de Predikstoel voorleeze, en dezelve zonder hoogwigtige redenen niet berispe, om alzo geen Epicurische en Libertijnsche verachting van Gods Woord in de harten der Toehoorders te baaren.
2. Dat men altijd in de Predikatien meer acht hebbe op de stichting der Eenvoudigen en Ongeleerden, als der Geleerden; als zijnde een ander zaak in de Schoolen te leeren, als in de Kerken.
3. Dat men daarom afhielde van subtile argumentatien bij forma van Sijllogismi of anderzins, en menigvuldige Divisien en Subdivisien, tot groote bezwaarnis der geheugenis der Toehoorderen.
4. Als ook van Latijnsche manieren van spreeken, die of Latijn, of gebrooken Latijn, en voor niemand als die de taal kundig, verstaanbaar zijn.

5. Dat

5. Dat men de aanhaalingen uit de profaane Auċteuren alleen ſoberlijk doe, tot ſtichting en niet *ad oſtentationem*; *T. b. Art.* 4.

6. Men zal niet onſtichtelijk kunnen gebruiken, voor en na de Predikatien, de Gebeden die bij onze Formulieren zijn geſtelt, of die van Godzalige en hoog begaafde Mannen na rijpe deliberatie zijn te zamengeſtelt.

7. Dat men in de Bediening der Heilige Sacramenten en de bevestiging des Huwelijks, de beſchreevene Formulieren, daar af zijnde, zonder veranderinge leeze en gebruike; *T. b. Art.* 1. 4. *Sijnod. Harling.* 1729. *Seſſ.* 5. *Art.* 20.

Art. V.

De Kerkenraad van Leeuwarden zal hebben te waaken tegens de uitſpoorigheid in het prediken door de Zieketroosters in het Tuchthuis of andere Dienſten, een toegelaaten Dienaar eigen; *Sijnod. Bolsw.* 1671. *Seſſ.* 7. *Art.* 45.

's Lands Zieketroosters in het prediken in te teugelen.

TITULUS XL.

Van het Houwelijk.

Art. I.

Wie in 't gemeen trouwen mogen.

ALle vrije Perzoonen, die *ſui juris* zijn, elkander niet beſtaande in de verboodene graaden van Bloede en Maagſchap of Zwagerſchap, vermoogen te trouwen; zie *'s Lands Ordonnantie van 't Houweljk, bijzonder Art.* 11. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 81.

Art. II.

Als ook des Vrouwen Broeders Weduwe.

Iemand vermag met voorgaande communicatie des Magiſtraats, zijnes overledenen Vrouwen Broeders Weduwe Kerkelijk trouwen; *T. h. Art.* 38.

Art. III.

Die in Concubinatu geleeft hebben, of te voren gaar lopen.

Perzoonen, die in *Concubinatu* ongetrouwt langen tijd met elkander hebben geleeft, als ook die voor de Proclamatien gaar loopen en vleeſchelijke gemeenſchap met elkander hebben gehad, moogen wel niet geweert worden, als zij verzoeken Proclamatien, en elkander trouwen, mits vertoonende getuigenis van vrijheid; maar zullen door den Dienaar des Woords over haar misbedrijf worden beſtraft, en Ledemaaten zijnde, gecenſureert; en zullen daarenboven dezelve Dienaars hunne re-

ſpective

ſpective Overheden verzoeken, om volgens 's Lands Reſolutie door het innen van de daar toe geſtelde pœnen en breuken, zodanige abuiſen tegen te gaan en te weeren; *T. h. Art.* 5. 9. 10. 20. *'s Lands Ordonnantie Lib. I. Tit.* 1. *Art.* 11.

Art. IV.

Alle eerlijke Vrouwen zullen *annum Luctus* onderhouden, en ten minſten zich niet begeeven tot een ander Huwelijk binnen de tijd van negen maanden; insgelijks zullen de Mannen de eerbaarheid plaatze geeven, en de tijd van zes maanden afwagten, volgens *'s Lands Ordonnantie Lib. I. Tit.* 1. *Art.* 13. *Tit. hoc Art.* 6. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 89.

De tijd van eerbaarheid waarneemen.

Art. V.

Indien beide Partijen, of één van beide te vooren gehuwelijkt is geweest, zo zal de dood der eerſte Partij door wettige getuigenis moeten blijken; desgelijks, onbekende Vreemdelingen zullen tot de Huwelijksbeloften (of Proclamatien) niet toegelaaten worden, het en zij dat zij door wettige getuigenis doen blijken, dat zij vrij zijn; *T. h. Art.* 5. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 82. 83.

Dezelve, als ook Vreemdelingen bewijs van vrijheit toonen.

Art. VI.

De Ondertrouwe wettig gedaan zijnde, zal ook door beider Partijen bewilliging

Wettige ondertrouw indisſolubel.

 niet

niet gebrooken kunnen worden; *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 85. *Middelb.* 1581. *Art.* 52.

Art. VII.

De Trouw, die ipso jure nul is.

Perzoonen, die onder de macht hunner Ouderen ſtaan, of die in de plaats der Ouderen zijn, als Momboiren en Voogden, zullen zonder derzelver conſent geen Huwelijksbeloftenisſen moogen doen, en de Huwelijksbeloftenisſen anders gedaan, zijn van geener waarde, en worden gerekent als niet geſchied, doch bij onwillige weigering van Curatoren en Momboiren, zullen de naaste Vrienden met advijs der Overheid daar in na kennis van zaaken wettig moogen disponeeren, volgens Keizerlijke Wetten en Coſtumen des Lands; *T. h. Art.* 1. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 81. *Middelb.* 1581. *Art.* 53. *'s Lands Ordonnantie Lib. I. Tit.* 1. *Art.* 6. 7. 8. 10.

Art. VIII.

Kerkelijke ſtraf, die zulke tegen ſpiering trouwt.

Een Predikant, niet tegenſtaande de gerechtelijke ſpiering der Gebooden door de Ouders gedaan, verklaarende het Huwelijk van geener waarde, evenwel met de Proclamatien, en zelf copulatie voortvaarende, zal Kerkelijk *à Claſſe* ernſtelijk worden beſtraft, en ſchuldbekenning doen voor zijn Clasſis van zijn reukelooshcid, en gewaarſchouwt na deezen voorzigtiger te zijn, onder pœne van ſuspenſie; *T. h. Art.* 31.

Art.

Art. IX.

Het trouwen van des overledenen Zuster ſtrijd tegens Gods Woord, Keizerlijke Wetten en 's Lands Ordonnantie, *Lib. I. Tit.* 1. *Art.* 4. *Tit. hoc Art.* 11.

Des Overledenen Suster te trouwen onwettig.

Art. X.

Alle wettelijke ondertrouwde Perzoonen zullen gehouden zijn, hunne trouwe behoorlijk voor de Vergadering in den Echte te ſolemniſeeren voor de Gemeente Gods, na oproeping hunner Naamen, en de belofte op drie verſcheide Zondagen over de Kerk, of ten minſten bij tolerantie, of tot nader dispoſitie na drie oproepingen van hunne Naamen, en beloften voor een ieders competente Gerechte, op drie verſcheide Rechtdagen enz. Volgens *'s Lands Ordonnantie Lib. I. Tit.* 1. *Art.* 11. *T. h. Art.* 8. 13. 32. *Sijnod Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 86. *Middelb.* 1581. *Art.* 55.

Drie Proclamatien de bevestiging voor af gaan.

Art. XI.

Die Huwelijks-proclamatien aangeeft, zal moeten bewijzen, dat hij ten minſten een half jaar op die plaats gewoont heeft, daar hij de aantekening verzoekt, anderzins zullen dezelve moeten aangegeeven worden ter plaatze, alwaar hij het laatſte half jaar heeft gewoont; *T. h. Art.* 37. 42. *Reſol. der Ed. Mog. Heeren Staaten den* 26 *Febr.* 1696. *de Notificatie deszelfs door de Ed. Mog. Hrn. Gedep. afgezonden volgens Reſol. den* 8 *Maart* 1698.

Daar iemant een half jaar gewoont heeft.

Art. XII.

Een Attestatie toonen die elders trouwen, of van diverse Plaatsen zijn.

De Huwelijks-geproclameerde zullen aldaar hebben te trouwen, daar zij woonen en de Huwelijks-proclamatien hebben aangegeeven; doch zo zij elders willen trouwen, gelijk ook die geene, die van diverse plaatzen zijn, zullen zij een getuigenis medebrengen, niet alleen van de Schoolmeester, maar van den Dienaar, of bij absentie deszelfs, van een Lid des Kerkenraads of een ander gequalificeert Perzoon, ter plaatze alwaar de Huwelijksgebooden hebben gegaan, ondertekent, van inhoud; *Dat de Huwelijks-gebooden op drie diverse Zondagen of tijden zonder spiering zijn geproclameert*; welk getuigenis zal worden vertoont aan den Dienaar, alwaar zij gedenken te trouwen; en zal geen Dienaar vermoogen, iemand te trouwen voor zulken vertoonde Attestatie, *sub pœna* van 12 Car. gulds.; en van den anderen kant zal ook geen Dienaar dezelve moogen geeven, voor dat de drie Proclamatien alrede zijn geschied, alles ook *sub pœna Censuræ* tot arbitragie des Clasfis; *T. h. Art.* 14. 32. 40. *Tit.* 31. *Art.* 2. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1578. *Art.* 87. *Middelb.* 1581. *Art.* 55. *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 3 *April* 1687.

Art. XIII.

Dezelve een Attestatie van de geschiede trouw weder vertoonen.

De Perzoonen, die op een ander plaats getrouwt zijn, als daar hunne Geboden hebben gegaan, zullen van den Dienaar alwaar zij getrouwt zijn, eene Attestatie van de

de geſchiede trouw medeneemen, en die binnen de tijd van een maand vertoonen aan den Dienaar, alwaar de Huwelijks-geboden zijn geproclameert, en diende zulks wel naauwkeurig van den Dienaar in het Proclamatie-boek aangetekent te worden, bij faute van dien, zal de Dienaar zulks de reſpective Overheid aandienen; *T. h. Art.* 26.

Art. XIV.

Het trouwen zal niet voor, maar na de Predikatie geſchieden voor de Gemeente; *T. h. Art.* 17. De trouw zal geſchieden na de Predikatie.

Art. XV.

De Huwelijks-geboden, die over de Kerk voor de Gemeente, en niet over 't Gerechte zijn geproclameert, behooren aldaar geëindigt te worden, door aldaar te trouwen, alwaar zij zijn aangegeeven en geproclameert; maar zo wanneer wettige verhinderingen voorkwamen, waarom dezelve Perzoonen niet ſtichtelijk in de Kerk zouden kunnen gecopuleert worden, zo zullen dezelve *tali caſu* moogen worden geremitteert tot de Overheid, die daar in zullen gelieven te doen, zo als zij na recht zullen bevinden te behooren; *T. h. Art.* 18. 36. Op Kerkelijke Atteſtatien in de Kerk.

Art. XVI.

Zal geen Copulatie in de Kerk geſchieden, op Politicque Atteſtatie; *T. h. Art.* 36 Niet in de Kerk, op Politijcque Atteſtatien.

Art. XVII.

Privaat te trouwen maakt ſtrafbaar.

In 't privaat Perzoonen te trouwen, word verſtaan ſtrijdig te zijn tegen 's Lands Ordonnantie, ſolemniſatie van Echt vereiſchende, alwaarom Predikanten Perzoonen trouwende elders als voor de Gemeente Gods, zullen *à Sijnodo* geſtraft worden, als *Contraventores Politici & Eccleſiaſtici ordinis*; *T. b. Art.* 7. 16.

Art. XVIII.

Tegen de ongeregeltheden bij 't trouwen, 't Clasſis waken.

Tegens het branden, blaaken, ſchieten en andere ongeregeltheden, die bij 't trouwen voorvallen, zal ieder Clasſis en Dienaar ter plaatze, daar zulke misbruiken voorvallen, waaken en aanhouden bij zijn reſpective Overheden, dat alzulke ongeregeltheden volgens der Ed. Mog. Heeren Placcaten, moogen geweert worden; *T. b. Art.* 25.

Art. XIX.

De Naamen der getrouwde opteekenen.

De Naamen der getrouwde Perzoonen zullen in het Kerkeboek, door elk Dienaar worden opgetekent; *T. b. Art.* 30.

Art. XX.

Wat te doen ontrent ongetrouwde t' ſamenlevende.

Als Perzoonen ongetrouwt bij elkander blijven zitten, zo behooren de Dienaars ter plaatze hunne reſpective Overheden overtegeeven de Naamen der zulke, op dat zij daar in na behooren voorzien; *T. b. Art.* 24.

Art. XXI.

Een eerbare Vrouw Lidmaat zijnde, en hebbende gecontraheert met een Man, besmet met 't *Morbum Gallicum*, wanneer dezelve van die Man, om die en andere redenen scheidt, en om meerder zekerheit en gerustheit elders gaat woonen, alwaar zij in een goed leven en wandel continueert, zal dies niet tegenstaande tot des Heeren H. Avondmaal toegelaten moogen worden. *T. b. Art.* 35.

Als omtrent een Vrouw, scheidende van een besmette met 't Morbum Gallicum.

Art. XXII.

Een Broeder zich begeerende te copuleren met een Vrouw, die eens en andermaal van haar Man gerepudieert is, zal zich onthouden van dezelve Vrouw, ter tijt toe dat de Magistraat haar innocent en vrij zal verklaaren, en in zo verre hij ongehoorzaam is, zal men met de Discipline voortvaaren. *T. b. Art.* 27.

Desgelijks die zich met een gerepudieerde ondertrouwt.

Art. XXIII.

Een Suster der Gemeente, welkers ondertrouwde Man, van trouwbeloften word aangesprooken van een ander Perzoon, dien hij voorheen beloften zoude gedaan hebben, dient zich van dezelve Man te abstineeren ter tijt toe de Magistraat daar in zal gedisponeert hebben. *T. b. Art.* 26.

Hoe een Vrouw zich te dragen heeft, als haar Man wegens trouw word aangesproken.

Art. XXIV.

De Mennoniten waar te trouwen.

De Mennoniten zullen niet moogen trouwen, als voor haar wettige Magiſtraaten of in de Kerk, bij pæne daar op geſtatueert volgens 's Lands Ordonnantie en der Ed. Mog. Heeren Placcaaten; *T. b. Art.* 23. *'s Lands Ordonnantie Lib.* 1. *Tit.* 1. *Art.* 11. *Placcaat der Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. *N.* 2.

Art. XXV.

Tegen de verbodene Echtſcheiding der Mennisten te waaken.

Alzô de Echtſcheidingen, bannen en aan den Duivel overgeeven der Mennisten, als ſtrijdig tegen den Woorde Gods en Politijcque ordre, onder groote pænen door de Staaten van den Lande verboden zijn, zal de Kerk weldoen daar tegen te waaken; *T. b. Art.* 12. *'s Lands Ordonnantie Lib.* 1. *Tit.* 1. *Art.* 15.

TITU

TITULUS XLI.

Van Boekedrukkerijen en Boekwinkels, en bijzonder Bijbels en Liturgien.

Art. I.

Niemant zal vermoogen eenige Theologische Boeken of Geschriften handelende van de Religie, van hem of andere gemaakt ofte overgezet, te laaten drukken of anderzints uit te geven, ten zij dezelve t' zaamen met haar Voorredens zijn gevisiteert ende geapprobeert van de Theologische Faculteit, zo binnen als buiten deeze Provintie, als zijnde van dezelve kracht, of van de Deputaten Sijnodi, of van de Classis ter plaatze; *T. b. Art.* 3. 1. 5. 7. 8. 17. 18. 19. *Sijnod. Nat. Dordr.* 1586. *Art.* 49. *Placcaat der. Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. gerenoveert en geamplieert *den* 11 *Maij* 1682.

Geen Theologische Boeken uitgeeven, zonder approbatie.

Art. II.

Een Dienaar schrijvende tegen de Papisten of Menisten, enz. zal dezelve Schriften zijn Adversario niet moogen ter hand stellen, ten zij dezelve als boven zijn gevisiteert en geapprobeert; *T. b. Art.* 4.

Desgelijks geen Schriften contra adversarios dezelve eerder ter hand stellen.

Art.

Art. III.

Wat de Boeken der Professoren subject zijn.

Daar moogen *Visitatores* van de Boeken der Professoren *à Classibus* gestelt worden, en zo zij daar in iets vinden strijdig met Gods Woord, de Leere der Waarheid en de Formulieren van Eenigheid, zullen zulks moogen brengen ter plaatze daar 't behoort, te weeten voor de Tafel van haar Ed. Mog.; *T. b. Art.* 20.

Art. IV.

Kerkelijke straffe tegen de Overtreders.

Dienaars of andere Leden van de Gereformeerde Gemeente, die onderstaan haare Boeken te laaten drukken zonder voorgaande Visitatie en Approbatie, zullen *à Deputatis Sijnodi*, of den Classe daar onder zij sorterende zijn, worden aangesproken en vermaant, om haar schuld daar in Kerkelijker wijze te bekennen, en voorts van zulken doen afstaan; doch indien zij halsterrig, ongehoorzaam of moetwillig bevonden worden, dat als dan Kerkelijk tegens hun geprocedeert zal worden, tot afhouding van 't H. Nagtmaal des Heeren, ja tot Excommunicatie; *T. b. Art.* 3.

Art. V.

De Boekdrukkers geen Theolog. Boeken als geapprobeerde drukken.

De Boekdrukkers zullen geen Theologische Boeken moogen drukken of verkoopen, zonder voorgaande Visitatie en Approbatie boven Art. 1. vermelt, onder pæne van 25 gouden Friesche Rijders voor ijder Exemplaar, en verbeurte der Boeken; en

Lede-

Ledematen zijnde, te gelijk onder pœne van Cenſure boven Art. 4. gemeld; *T. h. Art.* 2. 3. *Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. gerenoveert en geamplieert *den* 11 *Maij* 1682.

Art. VI.

Zullen dezelve Boekdrukkers geen Boeken moogen drukken, nog dezelve verkoopen, als met kennis en toelaating der Overheit onder arbitrale ſtraffe; (volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8 *April* 1584. *Art.* 3.) alwaarom dezelve geordonneert zijn, om aan de Magiſtraaten haarder Reſidentie alle Maanden over te leveren een Notule van de Boeken, die zij onder de Pers hebben en door haar gedrukt zijn; *Reſol. der Hrn. Gedep. den* 23 *Aug.* 1661.

Ook geene als met kennis der Overheid alle Maanden te doen.

Art. VII.

Ter inſtantie van de Christelijke Sijnoden deezer Provintie, is door diverſe geëmaneerde Placaten verboden, 't drukken van Sociniaanſche en andere ketterſche Boeken; zo mede van alle lasterlijke, diffamatoire en ſeditieuſe Boeken, hoe die genaamt moogen wezen, of namaals genaamt moogen worden; en worden alle de Boekdrukkers en Boekverkoopers ſerieuslijk belast, géen diergelijke onbehoorlijke, ſchandeleuſe Boeken of Boekskens, Liedekens en Geſchriften te drukken, doen drukken, of elders gedrukt alhier in te voe-

Sociniaanſche, ketterſche, lasterlijke enz. Boeken verboden te drukken of verkopen.

voeren, om te veilen en verkoopen, en dezelve hebbende, in te trekken op verbeurte van de Boeken en 50 gouden Friesche Rijders door de Contraventeur te betaalen; *T. b. Art.* 5. 10. 15. 16. *Placcaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 14 *Novemb.* 1640. *den* 7 *Maij* 1649. *den* 15 *Febr.* 1661. gerenoveert *den* 23 *Maart* 1662. geamplieert *den* 8 *Aug.* 1687.

Art. VIII.

De bijzondere Boeken door den Lande verboden.

De bijzondere Boeken, die bij Placaten en 's Lands Resolutien zijn verboden, zijn onder andere deeze navolgende. *Philosophia S. Sripturæ interpres*; bij Placaat volgens *Resol. der Hrn. Gedep. den* 10 *Nov.* 1666.

Johannes Becius boek, geintituleert: *Twijffelingen en zwarigheden over de Drieëenheid*; *Resol. der Hrn. Gedep. der* 17. *Aug.* 1687. op 't Collegie gehaald *den* 18 *Aug.* 1687.

Foeke Floris boekje als Sociniaansch verboden en verbrand; *Resol. der Hrn. Gedep. den* 24 *Sept.* 1687. *en den* 19 *Nov.* 1687.

Het boekje Philopater genaamt, als strijdig tegen de H. Drieëenheit, bij Placaat verboden; volgens *Resol. der Hrn. Gedep. den* 29 *Jan.* 1698.

Het Atheistisch boekje van Fr. Leenhof *Hemel op Aarden*, verboden door 't doen drukken van 't Protest der Christelijke Sijnode tegen 't zelve; volgens *Resol. der Hrn. Staaten den* 27. *Febr.* 1708.

Het Boekje van A. van Raad geintituleert.

leert *Apologia Veritatis* bij Placaat verboden; zie *Sijnod. Leov.* 1675. *seſſ.* 6. *Art.* 23.

Art. IX.

Zullen voortaan hier te Lande geen Bijbels, Testamenten of Pſalmboeken, met defecte Liturgien of Formulieren, bijzonderlijk de Nederlandſche Belijdenis en 't kort Begrip der Christelijke Religie, moogen worden gedrukt, volgens de daar toe geſtelde ordre door haar Ed. Mog. *T. b. Art.* 22. 23. 24.

Bijbels enz. met compleete Liturgien en Formulieren drukken.

Art. X.

De reſp. Claſſen, die ten allen tijde hebben te waaken tegen de Drukfauten in Bijbels en Liturgien, worden in 't bijzonder aangemaant, om de Exemplaaren der Liturgien door te leezen, en de Drukfauten aan te merken, op dat daar tegen mooge worden voorzien door de Hooge Magten des Lands, die ook daar te neffens ordre hebben gegeeven aan de Hrn. Gedep. Staaten, ten einde de Drukfauten in de Liturgien ingeſlopen moogen worden geredresſeert; volgens *Reſol. der Hrn. Staaten. den* 3 *Aug.* 1687. *de Aanſchrijving daar te neffens door de Hrn. Gedep. aan de Ed. Mog. Hrn. Gecommitteerde ter Generaliteit. den* 17 *Febr.* 1692. *T. b. Art.* 25.

Toezigt tegen de Drukfauten in Bijbels en Liturgien.

Art. XI.

Daar zullen geen Exemplaaren van de Heidelbergſche Catechismus, moogen worden

De Catechismus niet drukken zonder approbatie.

den gedrukt ofte uitgegeeven, als na voorgaande Visitatie en Approbatie der resp. Clasſen. *T. b. Art.* 28. *volgens Placcaat der Hrn. Gedep. den* 28 *Maij* 1695. *en Reſol. der Hrn. Staaten. den* 9 *Maart* 1695.

Art. XII.

Hoe 't A. B. C. boek drukken.

Daar zullen geen A. B. C. Boeken moogen worden gedrukt, als na de gecorrigeerde, en door haar Ed. Mog. geapprobeerde Exemplaaren, en daar toe verzonden bij alle de Magistraaten en Clasſen tot leggers; volgens *Placcaat van de Staaten van den Lande den* 5 *Maart* 1670. zie daar te neffens de *Reſol. der Hrn. Gedep. den* 1 *April* 1670. *den* 22 *April* 1670. *den* 7 *Maij* deszelven jaars.

Art. XIII.

Doctores Theol. moeten haar Boeken laaten approbeeren.

Het *Doctoratus Theologiæ* qualificeert een Perzoon niet, om Theologiſche Schriften zonder viſie en approbatie der Kerken uit te geeven en gemeen te maaken, en word zulks *pro re judicata* gehouden; *Sijnod. Bolsw.* 1671. *Seſſ.* 7. *Art.* 43.

Art. XIV.

Te waaken tegen de verſchillende en aanſtootelijke Bijbelkaarten en Prenten.

Men zal hebben te waaken tegen de verſchillende Bijbelkaarten, bij JACOB SWEERTS tot Amſterdam gedrukt 1687; mitsgaders de aanſtotelijke Bijbelprenten *T. b. Art.* 21.

TITU-

TITULUS XLII.

Van de Overheid.

Art. I.

Volgens 's Lands Costumen, Resolutien en Reglementen daar af gemaakt, worden tot de hooge en laage Regeering van den Lande, geen andere Perzoonen geadmitteert, als die alvooren bekend zijn, de Gereformeerde Religie en den tegenwoordigen Staat van Regeering, voor opregt en wettig te houden, en bereid zijn daar van onder eede verklaaring te doen; en zijn derhalven de Papisten en Vijanden van de Gereformeerde Religie uitgesloten, ziende de Kerk in deezen haare begeerte en wensch voldaan; *T. h. Art.* 1. 2. 4. volgens *Resol. der Hrn. Staaten. den* 22. *Febr.* 1616. en volgens *Reglement derzelver van den* 4 *Maart* 1640. zie ook de *Resol der Staaten Generaal van den* 27 *Jan.* 1651. *Art.* 1. 2. De Overheid de Gereformeerde Religie voor goed keurende.

Art. II.

Geen Papisten, moogen zijn Bijzitters, Dorprechters, Ontfangers, Kerkvoogden of Schooldienaars; nog ook deszelfs Meijers, Dorprechters of Kerkvoogden; en zullen de stemmen van Papisten of derzelver Meijers, niet worden geadmitteert in Kerkelijke en 's Lands zaaken; als 't stemmen van een Predikant of Schoolmeester, ook niet te stemmen tot Volmachten ten Landsdage, van Grietslieden, Secre- De Bijsitters, Dorprechters, Ontfangers en Kerkvoogden moogen geen Papisten zijn.

tarisſen, Dijkgraaven, Bijſitters, Dorprechters, of eenige andere zaaken Grietenijen, Steden of Dorpen betreffende; *T. h. Art.* 5. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 22 *Febr.* 1616. *Reglement van de ſtemming van de Volmachten ten Landsdage*; *Reſol. den* 4 *Maart* 1640. *Art.* 5. *Placcaat der Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. *gerenoveert den* 7 *Maij* 1649. *Reſol. der Hrn. Staaten. den* 26 *Febr.* 1647. *en den* 10 *Maart* 1652. *Placaat der Hrn. Gedep. den* 23 *Febr.* 1671.

Art. III.

De toezigt daar te neffens ieder Predikant aanbevoolen.

Een iegelijk Predikant, die zoodanig Paapſche Officier of Officieren, Ontfangers, Kerkvoogden enz., in zijn Diſtrict zoude moogen hebben, word geinjungeert dezelve zijn Claſſis aan te dienen; op dat zoo de Deputaten deszelfs, op goede grond en met zekere kennis zulks haar Ed. Mog. kunnen remonſtreren, en daar tegen remedie verzoeken; *T. h. Art.* 5. *in fine.*

TITULUS XLIII.

SECTIO PRIMA.

Van de Sectarissen; eerst in 't gemeen.

Art. I.

De Secten en Gesintheden, die geëxcludeert zijn van de publijke Protectie ende alleen geconniveert worden, zullen geduurende dezelve Conniventie, gehouden worden in alle goede ordre en stilte, met bepaling tegen alle excessen; en dat ook dezelve op geene andere plaatze meer, als daar die tegenwoordig zijn, zullen worden gepermitteert, volgens *Resol. van haar Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal, genomen op de groote Zale in 's Gravenhage den 27 Januarij* 1651. Zie ook *T. h. van de Mennisten Art.* 18. *N.* 2.

De ordre op de Sectarissen gestelt.

Art. II.

Alle Kerkendienaars en andere Perzoonen deezer Landschappe, zullen een vrij gesprek ende vrijen ingang in der Secten Vergadering hebben; dewelke de Leeraars van dien zonder confusie, en met goede ordeninge na voleindiging der Predikatien, gehouden zullen zijn te antwoorden op alles, dat men in haar doen en leering haar zal willen met Gods Woort wederspreken

Yder vrijheid vergunt, om in haar Vergaderingen haar Leere ordentlijk te wederspreeken.

ende beſtraffen; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 8 *April* 1584. *Art.* 2.

Art. III.

Tot voorkooming van Secten, de ſecrete Conventiculen verboden.

Alzo door de ſecrete Conventiculen, de deure word geopent tot voorbereiding der Secten en nieuwigheden, ſtrekkende tot oneere van Gods Kerk en ondienst van de Provintie; zo hebben haar Ed. Mog. de Gedep. Staaten, tot voorkoominge van Scheuringen en conſervatie van de oprechte eenigheid in 't ſtuk van de Religie, en de gemeene Ruste, bij Placaat verboden alle Bijeenkomſten, Conventiculen en Catechiſatien, die niet met kennis en approbatie van de Kerkenraad ter plaatze geſchieden; en zal niemant, wie hij zijn mag, zich vervorderen zodanige aparte Vergaderingen te maaken, uitlegginge, voorlezinge, of eenigerhande Kerkelijke oeffening, of uitdeeling van Sacramenten te doen of te pleegen, onder ſchijn van de Gereformeerde Religie voor te zetten, in wat voegen en manieren 't ook zoude moogen geſchieden, onder pæne van 50 goudgulden voor die zich als Predikant, Ouderling, Diaken of Schoolmeester is en gedraagt, en half zo veel voor ijder toehoorder; zie breeder het *Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 9 *Maart* 1680. volgens *Ordre en Reſol. der Ed. Mog. Heeren Staaten. den* 25 *Febr. deszelven jaars*, *als ook Reſol. derzelven den* 13 *Nov.* 1675. zie ook *Tit.* 60. *Art.* 9.

Art.

Art. IV.

Elke Kerkenraad en Clasfis word gerecommandeert zulke opkoomende Vergaderingen of Conventiculen, en Vrijsprekers Bijeenkomsten door den ordinairen weg, te weeten met zich te adresferen aan de resp. Officieren en Magiftraten, te vernietigen; *T. h. van de Socin. Art. 9.*

De Kerkenraaden en Clasfen, de opkomsten derzelver tegengaan en vernietigen

TITULUS XLIII.

SECTIO SECUNDA.

Van de Mennoniten of Wederdoopers.

Art. I.

De Mennoniten getolereert, die geen Socinianen, Quakers of Dompelaars zijn.

Onder de getolereerde Secten, zijn de Mennoniten, mits dat zij haar hebben te gedragen, na de *Resol. van haar Hoog Mog. van den* 27 *January* 1651. te zien *T. b. Sectio prima Art.* 1., en daar en boven, dat zij niet besmet zijn met de Sociniaansche, Quakers en Dompelaars dwalingen; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 20 *Febr.* 1662. *en Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 23 *Maart* 1662.

Art. II.

De suspecte, door de Predikanten te examineren.

Zijn de Predikanten deezer Provintie geauthoriseert, om zodanige Perzoonen, op welke suspicie valt dat zij met de Sociniaansche, Quakers of Dompelaars dwalingen besmet zijn, voor de Officier of Magistraat ter plaatze te moogen examineren, en de Perzoon bevonden zijnde een Sociniaan, Quaker of Dompelaar te zijn, zo zullen alle Officieren en Magistraaten ten platten Lande en in de Steden, de facto zodanigen Perzoon in 't Tuchthuis overzenden, om 5 jaaren zijn kost aldaar met han-

handen te winnen; en zal een Perzoon, die zodanigen Perzoon aanbrengt, 25 gouden Friesche Rijders genieten *post convictionem*; volgens *Resol. en Placaat boven Art.* 1. *aangetrokken*, en *Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 28 *Aug.* 1687. *T. h. van de Mennisten Art.* 22. 25.; *van de Socinianen Art.* 8.

Art. III.

Tot weeringe van het inkruipen endoorbreeken der Socinianerij, zijn deeze navolgende middelen ter hand genoomen.

Middelen om dezelve van de Socinianen te onderscheiden.

A. Dat ieder Mennonitische Bisschop of Leeraar, die of nu tegenwoordig zij, ofte koomen mogt, gehouden worde ronde verklaaring te doen, bij ja en neen, aan haare resp. Officieren en Magistraaten ter praesentie van een of meer Predikanten, of zij deeze zeven Stellingen voor waarachtig houden.

1. *Of zij gelooven, belijden en leeren, dat Christus is eeuwig God, eens wezens met den Vader en H. Geest; en dat hij alle de wezentlijke Eigenschappen heeft, die de Vader heeft, als Almachtig, in der daad van Eeuwigheid voor de grondlegginge der werelt, Alweetende, Over al tegenwoordig, en wat diergelijke Eigenschappen nog meer zijn; in 't kort, of hij God van zich zelf is, dan of de Vader hem tot God gemaakt heeft?*

2. *Of Christus, zo als hij is God van Eeuwigheid, eenswezens met den Vader en Mensch geworden in der tijd, heeft op hem genoomen die straffe, die wij verdient had-*

hadden, en in onze plaatze tot den laatsten quadrant Penning toe heeft betaald, en alzo Gods gerechtigheid genoeg gedaan, dat wij alleen om zijn verdiensten bij God in genaden worden aangenoomen; dan of hij ons maar geweest is een Exempel, daar in wij hem moesten navolgen? Indien 't eertste waar is, of dat ook de onmondige Kinderen aangaat?

3. *Of de onmondige Kinderen der Geloovige, stervende, zalig zullen zijn en in 't Rijke der Hemelen, dat is, in die woonstede koomen, die Christus zijn Geloovige geordonneert heeft; dan of daar zij een derde Kinderplaats?*
4. *Of ook de Godloose, na dat zij opgewekt en veroordeelt zijn, zullen lijden de eeuwige en altijtduurende pijn zonder ophouden; en altijd sterven, zonder immermeer dood te zijn?*
5. *Of zij deeze straffe zullen lijden, in 't zelve lichaam, dat zij hier in dit leeven hebben gehad, dan of een ander in de plaats zal gegeeven worden dat niet gezondigt heeft?*
6. *Of 't Predikampt van nooden zij, dat zekere Perzoonen daar toe verkoren moogen worden, en dat deeze dienst en beroepinge wettig zij en Goddelijk; dan of ieder een die slechts gaaven heeft, mag prediken en Sacramenten bedienen?*
7. *Of de Waterdoop, volgens Gods Ordonnantie, een ijder Christen tot den einde des werelds moet ontfangen; dan of 't een middelmatige zaake zij?*

Of liever dat de ondervraginge en verkla-

klaringe geſchiede na het Formulier in *Sijnod. Harl.* 1722. *ſeſſ.* 7. *Art.* 23. ontworpen, luidende als volgt.

Ik Leeraar van de Gemeente der Mennoniten, verklaare in Oprechtigheit des gemoeds en zonder eenige agterhoudinge, dat ik Gelove, Belijde, Leere en voortaan gedenke altijt te Leeren.

1. *Dat er drie Goddelijke Perzoonen in 't Goddelijke Weezen zijn, Vader, Zoon en Heiligen Geest, en dat alle deeze drie onderſcheidene Perzoonen, te zaamen zijn de eenige, eeuwige en waarachtige Godt.*
2. *Dat Christus waarachtig en eeuwige God is met den Vader, beſittende alle de Goddelijke Eigenſchappen die tot het Goddelijke Weezen behooren, volſtrekt van alle eeuwigheit, en dat Hij geen God is van de Vader gemaakt.*
3. *Dat de Heilige Geest is een waare en van den Vader onderſcheiden Perzoon,* en te gelijke met den Vader en Zoon aan 't zelve *Goddelijke weezen, deelachtig.*
4. *Dat Christus God van eeuwigheid zijnde, in de volheid des tijds waarachtig Mensch geworden is, en als onze Borge de ſtraffe onzer Zonden gedraagen heeft, en alzo aan de Goddelijke Gerechtigheit heeft voldaan, en dat wij uit kracht van zijne verdiensten, bij God in Genade zouden worden aangenomen.*

B. Dat zij gehouden zullen weezen, zo dikwils als 't de Officieren en Magiſtraaten belieft, deeze verklaaring te vernieuwen.

C. Dat zij eenpaarig belooven aan de Officieren en Magiſtraaten, niemant onder

haar te zullen dulden, die zij weeten met eenige Sociniaanſche dwalingen beſmet te zijn; *T. h. van de Socinianen Art.* 6.; zijnde bevestigt door het *Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. van den* 23 *Maart* 1662. en kunnende hier mede geconfereert worden; *Tit. h. van de Wederdoopers Art.* 27.

Art. IV.

Te waaken tegen derzelver Sociniaanſche Leer en ſtoutigheden.

Alle Kerken, Clasſen en Sijnodus, zullen hebben te waaken, ja eens te ontwaaken en met alle ijver tegengaan, de voortplanting van de verderflijke Sociniaanſche Leer onder de Mennoniten, en de verdere Mennonitiſche ſtoutigheden; bijzonder in 't herdoopen, echtſcheiden en 't bouwen van Vermaanhuizen, daar te vooren geene geweest zijn, begaan wordende, als zijnde door Staats Reſolutien verboden; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 15 *Maart* 1661. *T. h. van de Mennoniten*, *Art.* 5. 8. 16. 18. 19. 20. *van de Sociniaanen Art.* 6.

Art. V.

Den Eed door dezelve te doen.

De Mennoniten zullen gehouden zijn, den Eed te doen na 't volgende Formulier.

Ik beloove en neeme aan in de tegenwoordigheid Gods, kenner mijnes herten, in deeze zaak te handelen en ſpreken in alle oprechtigheid en na waarheid; mij bij 't doen van 't contrarie dies onderwerpende, niet alleen de ſtraffe van den Wereldlijken Vierſchaar, die Meineedige hebben te verwagten, maar ook de

tijde-

tijdelijke en eeuwige ſtraffen van den Almachtigen en Alweetenden God, *even als of ik met ter daad valſchelijk had gezwooren*; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 13 *Julij* 1700. *T. h. van de Mennoniten Art.* 12.

Art. VI.

Alſchoon de Mennoniten in de ſtemming ten Landsdage, en andere Politijcque Bedieningen, gehouden worden voor Liefhebbers van de waare Gereformeerde Religie, zo zijn zij evenwel geſecludeert tot de ſtemming van een Predikant; volgens 't Reglement daar af, den 14 *Maart* 1645. *Art.* 1. *T. h. van de Mennoniten*, *Art.* 11. 13.

Van de ſtemmen tot een Predikant, geſecludeert.

Art. VII.

De Placaaten en de Reſolutien, die de hooge Machten des Lands, van tijd tot tijd hebben genomen en geëmaneert, tegen de Mennoniten en derzelver ſtoutigheden, zijn deeze navolgende; als

Placaaten en Reſolutien tegen de Mennoniten.

Placaat der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 8 *April* 1597. tegen de Ban en Echtſcheiding der Mennoniten; zie *'s Lands Ordonnantie Lib. I. Tit.* 1. *Art.* 15. *Reſol. der Hrn. Staaten den* 14 *Maart* 1598. *Placaat derzelver den* 21 *April* 1598. verbiedende de openbare Leere en exercitie der Godsdienst aan dezelve.

Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 25 *Maart* 1603. en *der Hrn. Gedep. den* 28 *Julij* 1603. tot 't vernieuwen der Placaaten

tegen

tegen de Mennoniten, en 't inkoomen haarer Bisſchoppen.

Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 23 *Junij* 1608. om 't Placaat tegen de Wederdoopers van den jaare 1598. te vernieuwen.

Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 15 *Maart* 1661., authoriſerende de Hrn. Gedep. om de ſtoutigheden der Mennoniten tegen te gaan, bijzonder in 't bannen, herdoopen en 't bouwen van nieuwe Vermaanhuizen, daar te vooren geene geweest zijn.

Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 14 *Nov.* 1640., belastende de Mennoniten voor de Magistraaten te trouwen.

Aangaande den Eed der Mennoniten; *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 8 *April* 1597.; zie *'s Lands Ordonnantie Lib. III. Tit.* 21. en *den* 19 *Maart* 1659. *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep.. den* 26 *Maij* 1660. nader voorſchrift van Eed; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hr. Staaten den* 13 *Julij* 1700.

Van de ſtemming van een Predikant geſecludeert, volgens *'t Reglement den* 14 *Maart* 1645. *Art.* 1. alles tot voldoening van *Art.* 26. *hujus Tituli, van de Mennoniten.*

TITU-

TITULUS XLIII.

SECTIO TERTIA.

Van de Paapen, Jeſuiten, Paapſche Superſtitien en Stoutigheden.

Art. I.

Haar Ed. Mog. de Staaten van Friesland, hebben niet alleen in 't bijzonder voor haar zelfs, maar ook haar Hoog. Mog. de Staaten Generaal bij de Unie, en nader bij Reſolutie genomen op de groote Zaal binnen 's Gravenhage den 27 Januarij 1651. aangenoomen en zich verbonden, om elk in de hunne vast te houden en te maintineren, de waare Christelijke Gereformeerde Religie, gelijk dezelve alomme in de publijke Kerken deezer Landen word gepredikt en geleert; zonder te gedoogen, dat bij iemant daar in eenige verandering worde gemaakt; en daar en tegen, de ſuperſtitieuſe Roomſche Godsdienst, het houden der Miſſe het inkoomen der Roomſche Geestelijken, het doen van de Paapſche ſuperſtitien, als ook derzelver ſtoutigheden tegen te gaan; even gelijk als door Haar Hoog. Mog. de Staaten Generaal en Hun Ed. Mog. de Staaten deezer Provincie is getoond, door de genoomen loffelijke Reſolutien en ſtrenge geëmanceerde Placaaten, daar tegens; welke ten voornaamsten deeze volgende zijn. Placaaten en Reſolutien, tegen de Paapſche Geestelijken, Superſtitien enz.

Reſol.

Resol. der Hrn. Staaten. den 31 *Maart* 1580., revocerende de Geestelijke Goederen; en belastende in plaats van de afgezette Priesters, Gereformeerde Predikanten te beroepen; de Kerken te zuiveren van Beelden, Altaaren, en alles dat tot de Roomsche Ceremonien en Afgoderije was dienende.

Resol. der Hrn. Staaten. den 8 *April* 1584.; om alle de Kerken te zuiveren, van 't overblijfsel des Pausdoms.

Placaat der Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal den 4 *April* 1596. tegen de Jesuiten en derzelver Schoolen.

Placaat der Ed. Mog. Hrn. Staaten den 8 *April* 1597. tegen 't oeffenen van de Paapsche Religie; 't zelve vernieuwt volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 28 *Julij* 1603.

Te renoveren en te amplieren, met de Clausule van præferentie; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 25 *Maij* 1609.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 14 *Maart* 1598.; de Placaaten tegen de Papisten executabel verklaart, zonder forme van Proces.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 22 *Maart* 1600.; aan de Grietslieden gepermitteert, om alle die de Paapsche Misse frequenteren, zelf in een anders Jurisdictie, te moogen naspeuren en te breuken.

Placaat der Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal den 27 *Maart* 1612., inhoudende ordre op 't inkomen der Roomsche Geestelijkheid,

lijkheid, en verbod van den Eed, tot voorstand van den Paus enz.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 13 *Julij* 1616. om 't Placaat tegen de Papisten en Paapsche Ceremonien, ende tot 't confineren der Jesuiten, te doen drukken en executeren.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 23 *Dec.* 1634. om te renoveren de Placaaten tegen de Roomsche Geestelijke.

Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 14 *Nov.* 1640.; dat geen Paapschen, Kerkvoogden en Bijsitters zullen, moogen zijn.

Resol. der Hr. Staaten den 26 *Febr.* 1647.; dat geen Papisten, Bijsitters, Dorprechters, Kerkvoogden, Ontfangers of Schooldienaars moogen zijn, nog stemming tot dezelve hebben.

Placaat der Hoog Mog. Hrn. Staaten Generaal, den 14 *April.* 1649.; zijnde een renovatie van de Placaaten *van den* 26 *Febr.* 1622., *den* 8 *Sept.* 1629. *en den* 30 *Aug.* 1641. tegen de Pausgesinde Geestelijkheid, Conventiculen, Schoolen, Collecten, Kloppen, Voogden en compositien der Officieren.

Placaat der Hrn. Gedep. den 7 *Maij* 1649. tot weeringe van de Paapsche Superstitien en Ceremonien, en tot bediening derzelver van Kerkvoogdijen en Rechtzaaken, gerenoveert *den* 23 *Febr.* 1671.

Resol. der Hoog Mog. Hrn. Staaten Generaal. den 27 *Januarij* 1651.; dat de Placaaten tegen de Pausgesinde geëmaneert, zullen blijven in vigeur en ter executie gesteld; dat op 't licentieus inkoomen der Gees-

Geestelijke zal ordre worden gesteld; en dat tot de Huizen van uitheemsche Ambassadeurs, geen andere Perzoonen zullen worden geadmitteert, als die tot haare Familien behooren.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den 10 *Maart* 1652.; geen stemmen van Papisten te admitteren in de verkiesing der Grieslieden, Secretarisſen, Dijkgraaven, Bijzitters, Dorprechters of eenige andere zaaken, Grietenijen, Steden of Dorpen betreffende, als ook tegen de Paapsche stoutigheden.

Placaat van Haar Hoog Mog. de Staaten Generaal. den 14 *October* 1655. tegen 't testeeren ten behoeve van Geestelijke, of andere Pausgesinde geordende Perzoonen, of gezeide geestelijke arme-Gestichten, ofte Godshuisen.

Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 10 *Dec.* 1655. van dezelve materie, geapprobeert van de Staaten van den Lande, volgens *Resol den* 22 *Maart* 1656.; zie *'s Lands Ordonnantie.*

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 7 *Dec.* 1661. om de Officieren en de Magistraaten ten platten Lande en in de Steden, serieuslijk te recomandeeren, dat de Placaaten tegen de Paapen en derzelver Afgodische Diensten, na rigeur worden geëxecuteert, en dat de Paapen uit haarlieder Jurisdictie worden gebannen; dat geen Paapsche Conventiculen worden gehouden. in conformite *van hun Ed. Mog. de Gedep. Staaten Resol. den* 5 *December* 1661.

Resol.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 20 *Julij* 1667.; om 't Placaat tegen de Paapen en der Papisten Conventiculen, mitsgaders 't ontheiligen van den dag des Heeren, met eenige Consideratien van de Procureur Generaal te emaneeren; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den* 22 *Febr.* 1667.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 7 *Maij* 1668. Den substituit Procureur Generaal tot 't steuren van de Paapsche Missen, en 't vangen van Paapen gepermitteert, adsistentie van 's Lands Militie te moogen gebruiken, des zulks van de Hr. Præsident verzoekende.

Resol. der Ed Mog. Hrn. Gedep. den 26 *Febr.* 1671.; om 't Placaat tegen 't maaken van Kruissen op de Doodkisten, 't langluiden, enz. te renoveren.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den 25 *Febr.* 1675., om de Placaaten tegen de Paapsche Stoutigheden te executeren.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den 25 *Sept.* 1679. De Heeren van den Hove, de Grietslieden en Magistraaten geordonneert, de Placaaten tegen de groote licentie der Papisten geëmaneert, te voldoen, met dezelve ter executie te stellen.

Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten den 20 *Febr.* 1686., de Placaaten tot inbindinge der Paapsche Stoutigheden, te emaneren en ter executie te stellen; waar te neffens de *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 12 *Maart.* 1686.

Resol. der Hoog. Mog. Hrn. Staaten. Generaal, volgens welke *den* 7 *Maij* 1720. aan de resp. Provintien aanschrijving is gedaan, om alle de Jesuiten voor den 1sten Julij des-

zelven jaars uit 't Diſtrict van den Staat te doen vertrekken.

Art. II.

IJder Predikant, Clasſis, en Deputaten op de Executie der Placaaten tegen de Papisten aanhouden.

Elk Predikant en Kerkenraad zal bij zijn reſp. Officier en Magistraat, en de Clasſen en Deputaten Sijnodi zullen bij haar Ed. Mog. aanhouden en urgeeren, op de Executie der Placaaten geëmaneert, tegens de Exercitie van de Paapſche ſuperſtitieuſe Godsdienſt; de Paapen, Jeſuiten, en vrij inkoomen der Geestelijke en geordende Perzoonen in deeze Provintie; 't celebreren van de Afgodiſche Misſe, en verdere Paapſche Ceremonien en Stoutigheden, in de Placaaten voorſchreven uitgedrukt; *T. h. Art.* 3. 5. *Tit.* 58. *Art.* 1. 2. 3. 7. 8.

Art. III.

De Predikant, de Contraventeurs bij de Officier aanbrengen.

Zal ieder Predikant en Kerkenraad, gehouden zijn, de overtreders van voorſchrevene Placaaten, en de plegers van de Paapſche Stoutigheden, aan te brengen bij zijn reſp. Officier of Magistraat, en op de executie der Placaaten bij dezelve aanhouden; *T. h. van de Paapen Art.* 5. *Tit.* 58. *Art.* 3. 8.

Art. IV.

De nalaatige Officiers aan de Ed. Mog. aangeven en

De Officieren of Magistraaten, op de remonſtrantie van de Predikanten of Kerkenraaden, nalaatig zijnde in 't executeren van 's Lands Placaaten tegen de Papiſtiſche Con-

Contraventeurs, zo zullen de Predikanten of Kerkenraaden zulks bekend maaken aan 't Classis of Deputaten Sijnodi, dewelke daarop zulke nalaatige Officieren zullen moeten remonstreren, aan 't Collegie der Ed. Mog. Hrn. Gedep.; *T. h. van de Paapen*, *Art.* 5. *Tit.* 58. *Art.* 3. *Tit.* 35. *Art.* 6. Kerkelijke Censuren.

Art. V.

De resp. Classen zullen agt geven op de Paapsche Stoutigheden, en de voorkoomende staaltjes daar af tijdig voor de groote Landsdag, aan de Deputaten Sijnodi bekend maaken; op dat als dan de Deputaten voorschreven, 't zelve aan haar Ed. Mog. moogen remonstreeren, met verder verzoek van Executie; *T. h. van de Paapen*, *Art.* 8. *Tit.* 58. *Art.* 4. De staaltjes van Paapsche Stoutigheden, de Deputaten aangeven.

Art. VI.

De klagten, die voor haar Ed. Mog. tegen de Paapsche Stoutigheden zullen worden ingebragt, zullen bestaan in bijzondere klaare en bewijsbare staaltjes derzelve; *Tit.* 58. *Art.* 6. 8. De staaltjes der Paapsche Stoutigheden, hoedanig die moeten zijn.

Art. VII.

Elk Classis zal voortaan in Sijnodo moeten toonen, dat onder haar tegen de Paapsche Stoutigheden neerstig word gewaakt; *Tit.* 58. *Art.* 9. IJder Classis in Sijnodo toonen daar tegen te waaken.

TITULUS XLIII.

SECTIO QUARTA.

Van de Socinianen.

Art. I.

De Socinianen niet getolereert.

De Socinianen, als drijvende 't Godslasterlijk gevoelen van de verloochening der ware Godheit onſes Zaligmakers Jeſu Christi, en zijn genoegdoening aan de Goddelijke gerechtigheid, als de grond onzer zaligheid zijnde, worden hier te Lande niet getolereert, maar bevonden zijnde ſchuldig te zijn aan Sociniaanſche dwalingen door dien weg en middelen, die alrede zijn geallegeert (*Tit. h. Sectio ſecunda, van de Mennoniten, Art.* 2. 3.) zullen 5 jaaren lang haar koſt met handen in 's Landſchaps Tuchthuis moeten winnen; volgens '*s Lands Placaat den* 23 *Maart* 1662. gerenoveert *den* 28 *Aug.* 1687. *Tit. h. van de Sociniaanen Art.* 6. 8.

Art. II.

De Sociniaanſche Boeken verboden te drukken of verkoopen.

Zullen geen Sociniaanſche Boeken moogen worden uitgegeven, gedrukt en verkogt, zo in Winkels als publijke Auctien, onder pæne van 50 gouden Frieſche Rijders, en de Exemplaren te verbeuren om ver-

verbrand te worden; *Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 14 *Nov.* 1640. *haar Ed. Mog. de Hrn. Staaten Resol. den* 20 *Febr.* 1662. *Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 23 *Maart* 1662. gerenoveert en geampliëert *den* 28 *Aug.* 1687. *Resol. der Hrn. Gedep. den* 9 *Julij* 1680. en *Placaat der Hrn. Gedep. den* 11 *Maij* 1682. *T. h. van de Socinianen*, *Art.* 3. 7. 8. En een iegelijk Sociniaansche Boeken voorkoomende, zal zich kunnen adresseren bij de Fiscaal van 't Land; zie *Sijnod. Leov.* 1682. *Sess.* 2. *Art.* 8.

Art. III.

IJder Predikant en de Deputaten tegen dezelve waaken.

Zullen alle Dienaars des Woords in 't gemeen, en de Deputaten Sijnodi in 't bijzonder, waaken tegen de Godslasterlijke Leere der Sociniaanen, en wel voornaamentlijk tegen de heimelijke Menéés der Sociniaansche Geesten, die onder de Remonstranten en Mennoniten schuilen en haar vergif strooijen, en dezelve met alle ijver zoeken te ontdekken, als zijnde geauthoriseert, om de suspecte Perzoonen voor de Officieren en Magistraaten te examineren; *T. h. van de Socinianen Art.* 1. 2. 8. Zie ook van de Mennoniten *Art.* 2. *hujus Libri*, en de vooren allegeerde Placaaten.

Art. IV.

Middelen om dezelve te ontdekken, of

De Middelen en Vraagstukken om de Socinianen te ontdekken, kunnen worden

Vraagstukken haar voor te stellen.

den nagezien, als gestelt *Tit. hoc Sectio secunda, van de Mennoniten Art.* 3. Zie ook Extract Sijnodaal *T. h. van de Socinianen. Art.* 6.

TITULUS XLIII.

SECTIO QUINTA.

Van de Remonſtranten.

Art. I.

De Placaaten en Resolutien tegen de Remonſtranten.

De Remonſtrantſche of Arminiaanſche Factie verboden, volgens Placaaten en Reſolutien zo van deeze onze Provintie in 't bijzonder, als van haar Hoog Mog. de Staaten Generaal, eenige aparte Vergaderingen te hebben, om in dezelve de vijf bekende Poincten met de aankleve van dien te leeren, of Sacramenten te bedienen, en dat geen Predikant, Proponent, Student, of wie het ook zijn mag, als Leeraar, Ouderling, Diaken, Voorleeſer enz. in dezelve Vergaderingen zich zal moogen gedragen, dat ook niemant zijn Huiſen, Schuiren enz. tot zulke Vergaderingen zal moogen laten gebruiken; als ook, dat zij tot onderhoud van hunne Predikanten, en ſtijvinge van hunne leeringen, niet eenige Collecten zullen moogen maaken of doen, alles onder groote geldboeten, verlies der Beneficien, Ampten en Digniteiten, en verdere arbitrale ſtraffen; volgens de inhoud van 't *Placaat der Hoog Mog. Staaten Generaal den* 3 *Julij* 1619. gerenoveert en geamplieert door dezelve *den* 1 *Febr.* 1620. beveſtigd door twee

Placaaten van deezen Lande, als A. 1623. en *den* 16 *Maart* 1629. ter executie gestelt door haar *Ed. Mog. Hrn. Gedep. Staaten.* Volgens *Resol. dato den* 2 *Julij* 1631. den Deurwaarder Meijer gelast de Arminiaansche Predikant in Confinatie zittende, op 't Blokhuis te brengen; *Resol. derzelver Ed. Mog. Hrn. den* 6 *Julij* 1662. de Magistraat van Doccum gerecommandeert de Arminiaansche Factie in haare Stad te willen weeren. Zie ook *T. b. van de Remonstranten Art.* 4.

Art. II.

De Deputaten hier tegen waaken en op de Executie der Placaaten aanhouden.

Zullen niet alleen de Clasfen, maar bijzonder de Deputaten Sijnodi tegen deeze verboden Secte der Remonstranten hebben te waaken, en op de Executie der Placaaten tegen dezelve geëmaneert, zo bij haar Ed. Mog. als de Magistraaten en Officieren ter plaatze aanhouden, of ten minsten dat dezelve Secte gehouden worde in goede ordre en stilte; volgens *Resol. der Hoog Mog. Staaten Generaal den* 27 *Januarij* 1651. die verbotenus te zien is *T. b. Sectio primo Art. primus* van de Sectarisfen in 't gemeen *hujus Libri. T. b. Art.* 1. 2. 3. 4. 5.

Art. III.

Lemma der Arminianen.

Het Lemma van te waaken tegens Arminianen, is na voor afgaande twee Quæriturs met goedkeuringe van Mijn Heeren de Gedeputeerde Staaten, bij onze Sijnodus

dus aangenomen om onder de Lemmata Sijnodalia geplaatſt te worden. Zie breder de *Acta Sijnodi Venanæ* 1767. *Art.* 23. En zal in de Sijnodale Acten op het Lemma der Socinianen volgen; *Sijnod. Spec.* 1768. *Art.* 13.

TITULUS XLIII.

SECTIO SEXTA.

Van de Labadisten.

Art. I.

De Labadisten, waar voor te houden.

De Labadisten zijnde wel hier te Lande een getolereerde Secte, doch alzo dezelve wederom zoeken in te voeren de dwalingen van de oude Donatisten, de publijke Kerk gruwelijk lasteren, de eenvoudige van dezelve zoeken af te trekken, kan dezelve niet anders worden aangezien, als een ſcheurzieke, en voor de publijke Gereformeerde Kerk ſchadelijke Secte; *Tit. h. van de Labadisten Art.* 1. *in principio*, en aldaar Kerkelijke Middelen *N.* 1. *Politijcque N.* 3.

Art. II.

Kerkelijke Middelen, tegen de zelve.

Om deeze ſchadelijke Secte tegen te gaan, zal dienstig zijn, dat de Kerk gebruike deeze navolgende Kerkelijke Middelen.

1. Dat alle Predikanten, met Prediken, Catechiſeren, particuliere Aanſpraaken en Waarſchouwingen, aan de Ledemaaten van de Gemeente, de dwalingen en quade gevoelen der Labadistiſche Secte tegengaan, en daar 't noodig is, haare Gemeenten bekend te maaken, der Labadisten gruwelijke lasteringen tegen de publijke Kerk en aangenomene Leere.

2. Dat

2. Dat men die geene, die haar zo verre laaten vervoeren, dat zij haar onthouden van 't gehoor van Gods Woort en 't gebruik van 't H. Avontmaal, met alle voorzigtigheid, zagtmoedigheid, en ook ernst zal zoeken te rechte te brengen, zo door overtuiging uit Gods Woord, als haar voor te lichten door een heilige en godzalige wandel; doch indien zij niet willen hooren, maar geheel halsterrig blijven, of dat zij geheel onze Kerk verlaaten, en tot de Labadisten overgaan, zo zal men na de ordre der Kerke, door de Kerkelijke Censure tegen dezelve procederen.

3. Dat, om de Labadisten te beneemen alle stoffe van lastering tegen de publijke Kerk, de Kerkelijke Censure tegen de ongeregelde, zo Leeraars als Lidmaaten, strict worde geëxerceert.

4. Dat de Clasſen en Kerkenraaden, hebben te letten en tegen te gaan, 't drukken en divulgeren der Labadistische Boeken, als niet hebbende behoorlijke approbatie; conform *'s Lands Placaaten. T. h. van de Labadisten. Art.* 1. 2.

TITU-

TITULUS XLIII.

SECTIO SEPTIMA.

Van de Jooden.

Art. I.

Middelen tot bekeering der Jooden.

Tot bekeering der Jooden zal men aanwenden zodanige middelen, als bevonden zullen worden daartoe dienstig te zijn; in 't bijzonder, dat een jegelijk den Heere God vieriglijk bidde, dat 't den Alderhoogsten eens behaage 't dekzel van haare herten af te lichten in 't leezen van de Wet en de Propheeten, op dat zij onzen Zaligmaker uit dezelve moogen leeren kennen, en ook voor de haare aanneemen, en doordien de kennis van de Hebreeuwsche taal daartoe zeer nodig is, dat de Studenten, Candidaten en Predikanten haar in dezelve zullen hebben te oeffenen, op dat zij bequaam moogen zijn, om de Jooden uit haar eigen taal en boeken van dwalingen te overtuigen, en alzo tot kennis van den waren Messias en de ware bekeering in Christo Jesu te brengen; *Sijnod. Franeq.* 1679. *Sess.* 4. *Art.* 19.

TITULUS XLIV.

Van de Nieuwe overgesette Bijbel.

Art. I.

Den nieuwen overgesetten Bijbel en Nieuwe Testament na de order van de laaste Nationale Sijnode tot Dordrecht, geauthoriseert en geapprobeert van haar Hoog Mog. de Staaten Generaal, zal volgens derzelver ordre in de Kerken en publijke Schoolen van Nederland gebruikt worden, en zullen alle Kerkelijke Perzoonen en Leeraars daar na zich moeten reguleren, tot conservatie van de Eenigheit in de Gereformeerde Kerken en Schoolen van Nederland; volgens *Placaat van haar Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal. den* 29 *Julij* 1637. De Nieuwe overgesette Bibel in de Kerken van Nederland gebruiken.

Art. II.

De Nieuwe oversetting des Bijbels, (die uit de Kerkebeurs in de Kerken word onderhouden), zal alwaar dezelve niet is, van de Kerkvoogden worden geëischt, om dezelve uit de Kerke middelen te verschaffen ende betalen; *T. h. Art.* 6. Dezelve ten kosten van de Kerk van de Kerkvoogden eischen.

Art. III.

Het Exemplaar van de Corectie der Druk-fauten des Bibels, in Casſa Deputatornm bewaren.

Het Exemplaar van de Correctie der Drukfauten des Bibels, A. 1654. tot Leiden gemaakt door de Gecommitteerde *ad iſtam Correctionem*, (na welke nu de Bibels moeten gedrukt worden; volgens *Placaat van de Staaten van Holland. den* 19 *Maart* 1655.) zal in *Casſa Deputatorum* worden bewaart en gehouden; *T. b. Art.* 5. 8.

TITU-

TITULUS XLV.

Van de Lombarden.

Art. I.

Alle de Lombarden of Bankhouders, zullen zonder onderscheid tot des Heeren Tafel toegelaten worden, zo zij eerlijk en stigtelijk wandelen, ende haar houden bij de bezwoorene Wetten en Reglementen, waarop zij de Bankhouding van de resp. Officieren en Magistraten hebben aangehandelt; *T. h. Art. 7.*

De Lombarden hoe admissibel tot des Heeren Tafel.

TITU-

TITULUS XLVI.

Van de Weesen en haar opzigt.

Art. I.

Papisten geen Curators over Weesen der Gereformeerde.

Over de Weesen van Gereformeerde Ouders, van wat staat of conditie zij zijn, zullen geen Paapsgesinde *Tutores* of *Curatores* moogen zijn, nog dezelve ter opvoeding na haar neemen; volgens *Placaat van hun Ed Mog. den* A. 1641. en zal een ijder Predikant of Classis, onder wiens opsigt zulks mogte geschieden, zijn Overheid haares ampts vermaanen; *T. h. Art.* 1. 3. Zie bijzonder *Sijnod. Venanam* 1662. *Art.* 58. *Placaat van haar Hoog Mog. de Staaten Generaal den* 30 *Aug.* 1641., *en den* 14 *April.* 1649.

Art. II.

Geen Mennoniten of Papisten Binnen-Weesvaders of Moeders zijn.

Alzo Mennoniten en Papisten behooren geweert te worden, om te zijn Binnen-Weesvaders ofte Moeders, word de toezigt dies te neffens den Classen en Deputaten aanbevoolen, om ter plaatze, daar zulke mogten zijn aangestelt, bij de Officier en Magistraat ter plaatze aan te houden, ten einde zij moogen afgezet worden, en bij weigering dies zulks te remonstreren aan haar Ed. Mog.; *T. h. Art.* 2.

Art.

Art. III.

Wees of andere Voogden ongedoopte Kinderen onder haar opzigt hebbende, behooren dezelve te laaten doopen; *T. b. Art.* 5. Voogden ongedoopte Kinderen te laaten doopen.

Art. IV.

Weesen van Lidmaaten onderhoudt van nooden hebbende, zullen zoo zeer niet de Armevoogden kunnen werden opgedrongen, maar men zal in deezen de oude gewoonte na vereisch van zaaken houden; *T. b. Art.* 4. Weesen der Lidmaaten door wie te onderhouden.

Art. V.

De Kerk, en bijzonder de Deputaten Sijnodi, worden gelast bij de Hooge Machten des Lands, op 't verbod van 't Momboirschap der Mennoniten over Kinderen van Gereformeerde Ouders ernstig aan te houden, op dat dezelve niet vergiftigt worden met Sociniaansche en andere dwalingen, ten krachtigsten onder haar heerschende; *T. b. Art.* 1. 3. De Momboirschap der Mennoniten door wie en hoe tegengaan.

TITULUS XLVII.

Van de Herbergen en Dronkendrinken.

Art. I.

IJder Predikant op de Executie der Placaaten tegen Dronkendrinken urgeren.

ALzo door de Hooge Machten des Lands verboden is, op Sondagen, Kers, Paasch en Pinxterdagen als Bededagen, voor, onder en tusschen de Predikatie Wijn, Brandewijn ende Bier te drinken, of andere Dronkenschappen te plegen, zo in de Herbergen als andersints; als ook dat de Herbergiers op die voorschreve tijden geen gelaagen moogen zetten, als alleen den reisenden Man met kost en drank voorzien; nog ook, dat in de Huisen en voor de Toonbanken der Apothekers, Brandewijnbranders en Koopmanschapshuisen eenige sterke dranken zal uitgetapt, om aldaar gedronken te worden; volgens *'s Lands Ordonnantie den* 10 *Dec.* 1590. *Lib. IV. Tit.* 1. en *Placaat der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 9 *Febr.* 1661. Daarenboven 't Dronkendrinken bij 't besteden der Doodkisten, beluiden van Dooden, en diergelijke; volgens *Placaat der Ed. Mog. Hrn Gedep. den* 7 *Maij* 1649., gerenoveert *den* 24 *Febr.* 1671.; zo is 't, dat een ijder Predikant belast word, zijn uiterste devoir aan te wenden bij zijn Officier, dat deeze zonde van Dronkenschap volgens de Placaaten daar af serieuslijk worden tegengegaan; *T. h. Art.* 3. 5. Aanschrijving daar

daar te neffens aan de Officieren en Magistraaten door de *Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 4 *September* 1657.

Art. II.

De Dienaaren des Woords, zullen door openbaare Leere, Vermaaning, als ook door Cenfure over de Ledemaaten, de Excesfen in de Ledemaaltijden tegengaan, en zoeken te verhinderen; *T. h. Art.* 4.

De Excesfen in de Ledemaaltijden hoe door de Leeraars tegen te gaan.

TITULUS XLVIII.

Van de Kerkendienst in Oost- en West-Indiën.

Art. I.

Poincten van de Bezorging en Correspondentie met de Kerken in Oost- en West-Indiën.

De Poincten aangaande de Bezorging of Correspondentie met de Kerken in Oost- en West-Indiën, voorgeslagen van de Kerk van Noord-Holland, en veraccordeert met de Kerk van Zuid-Holland, zijn deeze navolgende. Om voor te koomen alle verwijdering en dissentien, die tusschen de resp. Sijnoden zouden konnen ontstaan; zo is 't, dat de Verzorging of Correspondentie met de Kerken in Oost- en West-Indiën zal worden onderhouden ende gelaaten bij alle de resp. Kerken, Classen en Sijnoden, daar de Kameren zijn; die dan goede zorge zullen draagen, dat dezelve Kerken in de ver gelegene Quartieren blijven bij dezelve Leere der Waarheid, en de Kerkelijke Ordre en Regeering met de Kerken deezer Lande, en dat tot der tijt toe in een *Nationaale Cœtu* hier op anders zoude moogen worden gedisponeert; en tot onderlinge contantement der resp. Sijnoden, zijn bij provisie deeze navolgende zaaken voorgeslagen en goetgevonden.

1. Dat alle Kerken en Classen, daar de Kameren zijn, 's jaarlijks in haare Sij-

noden

noden zullen doen een pertinente opening van de ſtaat der Kerken in Oost en West Indiën, wat Predikanten en Zieketroosters daar heene gezonden zijn; en dat 't ſummier daar van in *Actis Sijnodalibus* zal worden geinſereert, en alzo gebragt tot kennis van de gemeene Sijnoden deezer Landen.

2. Dat de Correspondenten op hun kosten moogen medeneemen de Copien van de Claſsicaale Acten, en alle andere Misſiven ende ſtukken, die van eenige aangelegentheid zijn.

3. Dat zo wanneer eenige merkelijke zwaarigheit in deeze Indiſche Kerken mogten ontſtaan, de Leere of Ordre rakende, die in een particuliere Claſsis of Sijnode niet wel zoude kunnen afgehandelt worden, zullen de reſp. Sijnoden deezer Landen, om mede hun Reſolutie daar over te bekoomen, aangeſchreven worden; en in cas de zaak zulk een langen uitſtel niet zoude kunnen lijden, evenwel zulks aan de Eerw. Gedeputeerde der reſp. Sijnoden zal worden bekend gemaakt.

4. Zo wanneer ook iemant uit de Claſſen of Sijnoden, daar geen Kameren zijn, genegen mogten zijn de Kerke Gods in Oost- en West-Indiën te dienen, dat die zich adresſeren zal aan eenige Claſſen of Kerken, daar de Kameren zijn, en voorzien zijnde met behoorlijke Atteſtatie van leere en leven, *cæteris paribus* altijt in goede re-

commandatie zal gehouden worden; *T. h. Art.* 3.

Art. II.

De vorige Poinćten onder limitatie aangenoomen.

De voorige Poinćten worden bij provisie bij de Sijnodus deezer Lande aangenomen, ter tijd toe de Correspondeerende Kerken iets anders zullen beraamen; nogtans alzo, dat alle de Clasſen en Sijnoden zullen moogen eenige Perzoonen inmediate adresſeren aan de Heeren Bewinthebberen, om in de Kerkendienst in Indiën aangenomen te worden; acquieſcerende verder in 't geene bij de Sijnoden van Zuid- en Noord-Holland gedaan is, of gedaan zal worden; *T. h. Art.* 4. 5.

TITULUS XLIX.

Van de Armegelden, en Breuken.

Art. I.

De Breuken, waar van de Armen haar aan part is competerende, zullen de Officieren en Magistraaten ter plaatze tot profijt van de Armen innen, en aan dezelve converteren, ter plaatse daar zij zijn voorgevallen; Zie onder anderen *'s Lands Ordonnantie*, 2*de Boek. Tit.* 11. *Art.* 3. volgens Aanschrijving door haar Ed. Mog. dienaangaande aan de resp. Officieren gedaan; *T. h. Art.* 2. 3. Breuken door wien aan de Armen te converteren.

Art. II.

Van de Stuivergelden, door Pachters van ijder gulden hunner Pachtpenningen wordende betaald, zal een oortjen worden geëmplojeert, ten profijte van de Armen ter plaatze, daar de verpachting geschied; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 15 *April.* 1590.; doch de vrije distributie daar af aan de Armen, word gelaaten aan de Grietslieden en de Magistraaten; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 25 *April* 1656.; zo nogtans, dat alle jaaren door de Grietslieden en Magistraaten van 't emploi der Oortjesgelden zal worden rekening gedaan op dag van de overbrenging der Stemmen, en vervolgens overgezonden De Oortjesgelden; door wien te distribueren.

zonden aan hun Ed. Mog.; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 11 *Maart* 1695. vernieuwt *den* 10 *Maart* 1701,

Art. III.

Van wien en door wien in te vorderen.

De Oortjesgelden, waar van de distributie wel aan de Armen in 't gemeen, doch bijzonder aan de Huisgenoten des Geloofs behoord te geschieden, zullen de resp. Opsienders der Gereformeerde Armen in qualiteit, van de Griestlieden en Magistraaten hun aanpart verzoeken, en indien hun Ed. hier in weigerachtig zijn, zal zulks hun Ed. Mog. de Gedep. Staaten, door de Opsienders voorschreven, of ijder sorterende Clasfis worden geremonstreert, *T. h. Art.* 4. 5. 6.

TITU-

TITULUS L.

Van de Armen en Bedelaars.

Art. I.

In 't onderhoud der Armen, als zijnde Politijk, zal men zich reguleren na de Resolutie en 't Reglement der *Ed. Mog. Hrn. Staaten* daar af gemaakt *den* 30 *Maart* 1660.; Zie *'s Lands Ordonnantie*, gerenoveert en geamplieert *den* 25 *April* 1711. *T. h. Art.* 3. 4. In 't onderhoud der Armen waar na te reguleren.

Art. II.

Wanneer eenige Plaatzen tot 't onderhoud der Armen onvermoogende zijn, zo word permissie gegeeven aan de Grietenijen, Steden en particuliere Dorpen, om tot onderhoud van hun Armen een omslag te maaken, over Land of Huisfloreen, Hooft en Schoorsteengelden, of andersins, volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 12 *October* 1709. Het onvermoogen der Plaatzen hoe te redresseren.

Art. III.

Een Ledemaat, te vooren minder gecensureert, daar na met bedekten naame opentlijk voorgestelt, en bij continuatie van wangedrag voor geen Ledemaat wordende erkend, vervallende tot armoede, koomt tot laste van de gemeene Voogden; *T. h. Art.* 9. Een geexcommuniceerde Ledemaat door de Armevoogden te onderhouden.

Art. IV.

Tot voorkooming van Bedelarijen, zullen geen Bedelbrieven of flechte Attestatien aan Ledematen, die met haar wooning niet vertrekken, verleent moogen worden; *T. b. Art.* 1. 2. *Tit.* 31. *Art.* 1.

Art. V.

In de Boekjes der Omlopers hoe niet te tekenen.

Zal geen handreiking gedaan worden aan of tekening in de Boeken der Omloopers, die Collecten doen enz. ten zij met speciaal consent van haar Ed. Mog. Hrn. de Gedep. Staaten; volgens *'s Lands Resol. T. b. Art.* 7. *Sijnod. Leovard.* 1682. *Art.* 41.

Art. VI.

De onwettige Tekenaars uit haar beurs restitutie doen.

Predikanten of Diakenen tekenende een *tantum* in de Collectboeken der Omloopers, die geen consent hebben als boven, zullen zo veel uit haar eigen beurs wedergeven aan de *Fiscus Classis*, en die aan de Diakonie, waar het van gegeven is; *T. b. Art.* 8.

TITULUS LI.

Van de Protesten.

Art. I.

Alle onnodige Protesten tegen 't besluit der Vergadering gedaan door de Dienaars of andere, wie 't weezen mogt, zullen worden geweert, en de nodige opgetekend; waar af de *judicature* zal staan bij de Vergaderingen; *T. h. Art.* I. Wat Protesten opgetekend zullen worden, en welke niet.

TITU-

TITULUS LII.

Van de Orgelen.

Art. I.

Het Orgelſpeelen in de Kerk geoorlooft.

Het Orgelſpeelen onder 't zingen voor en na de Predikatie, word verſtaan geoorlooft te zijn, als er geen ontſtigting te vreezen is; *T. b. Art.* 1.

TITU-

TITULUS LIII.

Van de Comediën.

Art. I.

De Studenten, of eenige andere Perzoonen zal niet geoorlooft zijn, Comediën (die ook hier te Lande verboden zijn, volgens *Resol. der Hrn. Staaten. den* 25 *Maart* 1603.) te speelen, zelf ook niet de Geestelijke Comediën of Tragediën uit den Woorde Gods, als strekkende tot ontheiliginge van den Woorde Gods. Maar men behoorde te arbeiden, dat zij zo veel moogelijk geweért, en alle Leden der Kerke van dezelve afgeraden worden; alzo ook dat de Overheid daartoe vertoont worde, de Inconvenienten die daar uit volgen, en gebeden, zulks te willen remedieren; volgens besluitinge der *Nationaale Sijnoden Dordr.* 1578. *Quæstio* 26. *Middelb.* 1581. *Quæstio* 93. *T. b. Art.* 1. De Comediën niet geoorlooft.

Art. II.

Het is goetgevonden, dat de Deputaten Sijnodi bij Hun Ed. Mog. zullen hebben aan te houden tot afschaffing van alle Comediespeelen; *T. b. Art.* 2. De Deputaten tot affchaffing derzelver aanhouden.

TITULUS LIV.

Van de Placaaten en 's Lands Resolutien.

Art. I.

De Placaaten en 's Lands Resolutien den Clasfen toedienen.

Hun Ed. Mog. hebben op verzoek der Deputaten Sijnodi iterativelijk aangenoomen, om ijder Clasfis te dienen van de Placaaten en Copien der Refolutien de Kerke rakende, die daarom telkens van de Deputaten Sijnodi en de Clasfen dienen ingevorderd te worden; *T. h. Art.* 2. 5. *Sijnod. Franeq.* 1693. *Sess.* 4. *Art.* 19. *Tit.* 24. *Art.* 38.

Art. II.

Daar af een Sijnopfis door de Canonicus te maaken.

Zal de *Canonicus* een *Sijnopfis* of *Repertorium* bij een ftellen, van de Refolutien en Placaaten van hun Ed. Mog. de Heeren Staaten deezer Provintie ten refpecte van de Kerk genoomen en geëmaneert, mits dat de Deputaten Sijnodi eerst bezorgen en bevorderen bij hun Ed. Mog., dat zij alle zodanige Refolutien en Placaaten magtig worden; *T. h. Art.* 4. *Tit.* 63. *Art.* 4.

TITU-

TITULUS LV.

Van het Voorleesen.

De Voorlesing van eenige Capittelen uit Gods Woord voor de Predikatie is noodig; *T. h. Art.* 1. De Voorlesing der Capittelen voor de Predikatie noodig.

TITU-

TITULUS LVI.

Van de Ongeregeltheden.

Art. I.

Hoe tegen te gaan 't drinken, bijzonderlijk bij Dooden.

Alzo de Hooge Machten des Lands, de Ongeregeltheden en 't Dronkendrinken op Sondagen, en 't langluiden over de Dooden, 't zuipen en drinken bij 't bekleeden der Dooden, bij 't besteden der Doodkisten, bij 't begraven der Dooden, en de overdaadige Leedmaaltijden; bij strenge Placaaten verboden hebben, die alrede zijn geallegeert en te zien *Titulus* 38. en 74, als ook 't schadelijk Mestrekken, Haairplukken en Vuistslagen; volgens *Resol. der Hrn. Staaten. den* 20 *Febr.* 1652. zie 's Lands Ordonnantie; zo is 't, dat ijder Predikant alle devoiren aanwende, niet alleen door ernstige Predikatien daar tegen, als bijzonder bij zijn Officier, dat deeze Ongeregeltheden volgens serieuse Placaaten daar af werden tegengegaan, en des noods zijnde, dat de Deputaten Sijnodi renovatie der Placaaten daar tegen verzoeken bij hun Ed. Mog. *T. b. Art.* 1. 2. 4. 6. 7. 8.

Art. II.

Hoe 't Papegaij-schieten, Ringrijden enz.

Alzo 't Papegaijschieten, Ringrijden, Gansetrekken, Breidspelen, en zodanige ijdelheden, niet alleen strekken tot ontheiliging des Sabbaths, maar oorzaaken zijn van groote Dronkenschap, Vechten en Doodslaan; zo is 't, dat de Leeraars worden

den gerecommandeert, door ijverige Predikatien en andere goede middelen behoorlijke devoiren daar tegen te doen; als mede dat zij haar resp. Officieren begroeten, om deeze en andere ijdelheden te wéêren; en des noods zijnde, dat de Deputaten executie en renovatie der Placaaten verzoeken bij hun *Ed. Mog. de Hrn. Gedep. Staaten. T. b. Art.* 5.

Art. III.

Alzo bij de hooge Overigheid serieuse Placaaten zijn geëmaneert tegen 't schrikkelijk vloeken en licht veerdig sweeren; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 22 *Febr.* 1667. geëxcuteert door hun *Ed. Mog. de Gedep. Staaten*; volgens *Resol. den* 10 *Aug.* 1667.; gerenoveert volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. voorschreven*, *den* 28 *April* 1699; zo dienen de Leeraars daar tegen bij alle gelegentheid te vigileren, en op de Executie der Placaaten aanhouden; *T. b. Art.* 9. 10. Hoe tegen vloeken en sweeren te waaken.

TITULUS LVII.

Van de Academie.

Art. I.

De Statuten der Academie en Instructie voor de Ed. Hr. Curatoren.

De Statuten van de Academie van Franequer, zijn te vinden in de *Resol. der Ed. Mog. Hr. Staaten. den* 12 *Maart* 1653. en de Instructie voor de *Ed. Hrn. Curatoren* in de *Resol. derzelver Heeren*, *den* 24 *Febr.* 1660.

Art. II.

De Professoren verboden te leeren enz. dat strijd tegen de Formulieren van Eenigheid enz.

De Professoren in de H. Theologie, als ook de andere op de Academie van Franequer, zullen niet vermoogen leeren, disputeeren ofte schrijven zodanige stellingen, die directe of indirecte strijdig zijn tegen eenig stuk der Leere begrepen in de Formulieren van Eenigheid, in den Heidelbergsche Catechismus en expresse Sijnodale Wetten; als mede dat geen Professor zal vermoogen een publijk Professor ofte Predikant, 't zij buiten of binnen deeze Provintie in zijn Geschriften ofte Lessen door te haalen, of verdagt te maaken van eenig quaad gevoelen ofte Leere; maar ter contrarie de Discipilen zoeken bequaam te maaken tot 't wederleggen der Partijen, en de vreeze Gods inplanten, bij pæne van suspensie en cassatie; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 3 *Junij* 1682. *T. b. Art.* 4.

Art.

Art. III.

Over de Verschillen tusschen de Heeren Vitringa en Roël, aangaande de eeuwige Geboorte des Zoons Gods en de Dood der Rechtveerdigen, zal op de Academie niet moogen worden gedisputeert; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. den* 25 *en* 28 *April.* 1691. en zullen geen Boeken over die Quæstie moogen worden geapprobeerd; volgens *Resol. derzelver Ed. Mog. Hrn. den* 30 *October.* 1691.

De Verschillen tusschen Vitringa en Roël de hand opgelegt.

Art. IV.

Zo wanneer buiten verwagting Verbintenissen tusschen Natien, en suip Collegien op de Academie te Franequer weder mogten *exteren*, zo zal men zich hebben te reguleren na *Art.* 1. *en* 2. *hujus Tituli.*

De Middelen tegen Verbintenissen en suip Collegien.

TITULUS LVIII.

Van de Pauselijke Superstitien en Stoutigheden.

Art. I.

Alles dat hier toe behoord is alrede gestelt *sub Titulus* 43. *Sectione tertia van de Paapen en Jesuiten.*

TITULUS LIX.

Van de Almanach.

Art. I.

Alle de ongeregeltheden in de Almanachen en de Propoosten na Pasquillen ſmaakende, zijn genoegſaam tegengegaan en verboden door de Placaaten, verbiedende 't drukken van alle lasterlijke, diffamatoire en ſeditieuſe Boeken, of Boexkens, Liedekens en Geſchriften, gelijk aangeweſen is; *Tit.* 41. *Art.* 7. *hujus Libri*, waar toe men zich kan refereren.

TITULUS LX.

Van de Catechisatie.

Art. I.

Noodig te geschieden door de Leeraars.

Alzo de Catechisatien hoognodig zijn, tot opbouw en voortsetting van 't Rijke Christi, zo is 't, dat van de Dienaars des Woords beneffens de Predikatien ook de Catechisatien voor de Bejaarde en Jeugd zullen worden onderhouden, daar 't eenigsins mogelijk is, ter *judicature* van de *Classis*, en zal daar ontrent ernstlijk onderzoek gedaan worden in *Censura Morum*; *T. h. Art.* 2. 4. 5. 7. 12.

Art. II.

Censura over de nalatige.

De Predikanten nalatig zijnde in 't Catechiseeren, zullen van alle Clasficale en Sijnodale Sesfien en Digniteiten verstoken zijn, ter tijt de nalatigheid verbetert is; maar bij continuatie dies, zal de Clasfis zodanige ordre stellen op de negligenten, als zij zullen bevinden te behooren; *T. h. Art.* 4. 5. 7. *Tit.* 39. *Art.* 9. 19.

Art. III.

Middelen tot onderwijs der Jeugd.

De Middelen, die tot onderwijs der Kinderen in de gronden der Goddelijke Waarheid zullen moeten in praktijk gebragt en onderhouden worden, zijn deeze navolgende

1. Dat alle de Predikanten zullen gehouden-

den zijn, op ijder Zondag namiddag de Catechismus te prediken, of ten minsten Catechisatien houden voor de Bejaarde en Jeugd.

2. Dat ijder Schoolmeester tweemaal, of ten minsten eenmaal 's weeks de Kinderen zal moeten Catechiseren over de gronden der Waarheid, en alle Maandags morgens de Kinderen onderzoeken, of zij de Predikatien en Catechisatien, die Zondags geschied zijn, hebben bijgewoond, en dat ijder Predikant met een van zijn Ouderlingen ten minsten eenmaal ter maand in de School zullen verneemen, of deeze plichten van de Schoolmeesters al worden waargenoomen, en tot dien einde door ondervraging van de Jeugd zelf onderzoek neemen.

3. Dat de Predikanten in alle voorvallen, en voornaamentlijk in haare vierendeels jaars Huisbezoekingen, de Ouders ernstig zullen vermaanen, om haar plechtige beloften bij de Doop van haare Kinderen afgeleit, getrouwelijk te volbrengen, en tot dien einde bij de Kinderen door ondervraaging te verneemen of die plicht van de Ouders al is waargenoomen.

4. Om dit bovenstaande dies te krachtiger aan te binden, dat de Kinderen 10, 12 of 14 jaaren oud zijnde, opentlijk voor de Kerkenraad zullen onderzogt worden, hoe verre zij in de kennis van de gronden der Waarheid gevordert zijn.

5. Indien gevonden wierden, die nalatig waren, ernstig te vermaanen, en met die onwillig waren, volgens Kerkelijke Ordre op 't zagste en ernstigste na bevinding van zaaken te handelen.

6. Dat bij alle *Censura Morum* ijder Predikant met een van zijn Ouderlingen in de Classicale Vergadering zal moeten verschjinen om hier van rekenschap te geven, of dit bovenstaande in alle getrouwigheid word waargenomen.

7. Dat deeze Middelen de Kerkeboeken zullen worden geinsereert, en ten minsten eenmaal 's jaars opentlijk van de Predikstoelen voor de Gemeente afgekondigt; *Tit. h. Art.* 12.

Art. IV.

Verbodt der Catechisatien zonder consent des Kerkenraads.

Daar zullen geen Bijeenkomsten, Conventiculen en Catechisatien zonder kennis en approbatie van de Kerkenraad ter plaatze moogen gehouden worden, onder pænen daartoe bij den Lande gesteld; en zijn de Grieslieden en Magistraaten daar toe gelast, de Classen en Kerkenraaden in haare bedrijve residerende, in 't weeren van voorschreve Conventiculen de behulpzaame hand te bieden, en de Ordonnantie daar af ter executie te stellen; volgens *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 24 *Febr.* 1671. *den* 19 *Junij* 1672. *den* 11 *Junij* 1675. Aanschrijving daar af aan de Grietslieden en Magistraaten door hun *Ed. Mog. Hrn. Gedep.*

Gedep. den 13 *Nov.* 1675., nader *Resol. der Ed. Mog. Hrn. Staaten. den* 25 *Febr.* 1680. *Placaat daar af door hun Ed. Mog. Hrn. Gedep. Staaten den* 9 *Maart.* 1680. Zie '*s Lands Ordonnantie*; *T. h. Art.* 9. Zie ook *Tit.* 43. *Sectio prima van de Sectarissen hujus Libri.*

Art. V.

Zal in de Classen in *Censura Morum* omvraging geschieden, of niet ergens Catechisatien buiten consent van de Kerkenraaden gehouden worden; *T. h. Art.* 10. Het onderzoek hier af in Censura Morum.

TITULUS LXI.

Van de Dienst op de Vlooten.

Art. I.

De ordre der beſtelling deszelfs.

De ordre van beſtelling van de Dienst op de Vlooten, zal zijn in gelijkformigheid van de Legerdienst, die te zien is *Tit.* 29. *Art.* 2. *hujus Libri. T. b. Art.* 2. *en T.* 29. *Art.* 7.

Art. II.

De Zieketroosters moeten geëxamineert zijn.

De Capiteinen ter Zee zullen geen Zieketroosters op haar onderhebbende Oorlogſchepen moogen aanneemen, als die te vooren zijn geëxamineert, en met Kerkelijke Atteſtatie voorzien, in conformite van de ordre en practijke van de Provintie van Holland; volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Raaden ter Admiraliteit tot Harlingen, den* 1 *October* 1668. *Tit. b. Art.* 3.

TITULUS LXII.

Van de Licentie der Philosophen.

Art. I.

Is hoognodig, dat de *Licentia Philosophandi* worde ingetoomt, bijzonder voor zo verre dezelve zouden moogen aanloopen tegen de autoriteit van de H. Schriftuur, word overzulks de Deputaten in last gegeeven, om bij hun Ed. Mog. de Heeren Staaten, en hun Ed. Mog. de Heeren Gedeputeerde Staaten, samp de Ed. Heeren Curatoren en Professoren *Academiæ Franequeranæ*, bij alle gelegentheid te verzoeken, dat daar tegen worde gewaakt; *T. h. Art.* 1. De Licentie der Philosophen in te toomen.

TITU-

TITULUS LXIII.

Van de Canonicus.

Art. I.

Zal alle twee jaaren de Extractboeken suppleren.

ZUllen de Extractboeken der Sijnodale Resolutien alle twee jaaren den Canonicus worden toegezonden, om de Sijnodale Resolutien te excerperen, aan te tekenen, en onder haare tituls te brengen in gemelde Etractboeken, en alzo te suppleren 't geene daar aan deficieert, en zal zijn arbeid en dienst in deezen vergolden worden; *T. h. Art.* 1.

Art. II.

Desgelijks van hun Ed. Mog. de Gedep. Staaten.

Zal de Canonicus desgelijks suppleren 't Extractboek van hun Ed. Mog. de Gedep. Staaten, en tot recompense van zijn dienst aan 't Collegie van hun Ed. Mog. is aan dezelve 's jaars toegelegt 25 Car. Guld.; volgens *Resol. van hun Ed. Mog. T. h. Art.* 1. 2. 3.

Art. III.

Een Extractboek door de Canonicus aan te leggen en te houden.

De Canonicus is geordonneert door hun Ed. Mog., om ten kosten van 't Land aan te leggen en te onderhouden een authentijcq Extractboek, waar na in 't toekoomende alle de ingeslopene *Vitia* in de andere Extractboeken zullen kunnen worden verbetert, en de defecte gesuppleert; en zal het zelve met de Dood van de Canonicus

cus worden overgelevert aan 't Collegie der Ed. Mog., om 't zelve aan de nieuwverkorene Canonicus weder ter hand te ſtellen volgens *Reſol. der Ed. Mog. Hrn. Gedep. Staaten. den* 18 *Febr.* 1721.

Art. IV.

De Canonicus zal een *Sijnopſis* of *Repertorium* bij een ſtellen van de Reſolutien en Placaaten van hun Ed. Mog. de Heeren Staaten en Geputeerden deezer Provintie ten reſpecte van de Kerk genomen en geëmaneert; mits dat de Deputaten Sijnodi eerst beſorgen en bevorderen bij hun Ed. Mog., dat zij alle zodanige Reſolutien en Placaaten moogen magtig worden; *T. b. Art.* 4. *Tit.* 54. *Art.* 4.

Een Sijnopſis van 's Lands Reſolutien enz. door de Canonicus te maken.

TITU-

TITULUS LXIV.

Van de Drukfauten in Bijbels en Liturgien.

Art. I.

Zie dit alles gestelt *sub Titulus* 41. van de Drukkerijen en Boekwinkels.

TITULUS LXV.

Van de Noodlijdende Kerken, en Subsidien voor de Paltze, Gulikſche en andere Kerken.

Art. I.

Alle de Noodlijdende Kerken, Franſche Vluchtelingen, en andere zullen ingevolge expres bevel, zich eerst aan de Ed. Mog. Hrn. Staaten des Lands moeten adresſeren, en zo lang dit niet is geſchied, zal men daar in moeten ſuperſederen, en de recommandatien in *ſtatu quo* laaten; *Tit.* 68. *Art.* 1.

Aan Noodlijdende Kerken op wat voet contribueren.

Art. II.

De Liefdegaven voor de Paltze en Gulikſche Kerken zullen door de Predikanten van de reſp. Claſſen aan de Deputaten Sijnodi voor Alderheiligen overhandigt, en als dan terſtont door *Dom. Exburſarius* moeten overgemaakt worden, waartoe de Deputatus Sijnodi onderſteunt door de Gecommitteerde *ad Sijnodum*, in de eerste Vergadering na de gehoudene Sijnodus de reſp. Leden van zijn Claſſis zal aanmaanen en aandringen, dat de voornoemde Liefde gaven voor de Herfſt worden gecontribueert; en zo wie in gebreke blijft voor die tijt te contribueren, zal een Car. guld. verbeuren; *T. h. Art.* 7. 9.

De Subſidien voor de paltz en Gulik voor Alderheili. contribueren.

Art. III.

Hoe dezelve te verdeelen.

Alzo er groot onderſcheidt is tusſchen de Kerken van de Paltz en Gulik, zo in nood als in getal, zo is gereſolveert, dat twee parten van de Subſidien aan de Kerk van de Paltz, en een part aan die van Gulik zullen worden uitgedeeld; *T. b. Art.* 3. 4.

Art. IV.

De Poincten die van voorſchreve Kerken dienen waargenomen te worden.

Deeze navolgende Poincten moeten van de Paltze en Gulikſche Kerken worden waargenomen.

1. Dat de Penningen koomende uit de Liefdegaven, na conſcientie en grootheid der behoeftigheid, doch niet na gunst worden uitgedeeld.
2. Dat de voorſchreve Kerken alle jaaren een net en ample rekening geven van al 't geene zij ontfangen van alle Sijnoden, en op wat wijze zij 't wederom uitdeelen, met genoegſaame Quitantien van die Perzoonen, aan welke 't word uitgetelt, en zullen deeze Quitantien worden toegezonden aan de Christelijke Sijnodus van Stad en Lande, als 't eerste Sijnode, op dat 't zelve door die voorſchreve Sijnodus aan de andere Sijnoden van Nederland mag worden bekend gemaakt.
3. Dat dezelve Kerken gehouden zullen zijn, bij 't overſenden van voorſchrevene Quitantien, te voegen een pertinente ſtaat van 't geene elk zo Pre-

dikant

dikant als Schoolmeester in 't voorgaande jaar getrokken heeft uit zijn eigenlandsche tractement, inkomsten, accidentalia, en Liefdegaven door de Nederlandsche Kerken, en van elders toegezonden; op dat alzo de Christelijke *Sijnodus Frisiæ* ten allen tijde van de waare nood berigt mag hebben, waar van de Deputaten Sijnodi bij 't overzenden der Liefdegaven de voornoemde Kerken dienen kennis te geven; *T. b. Art.* 2. 8. *Resol. der Hrn. Gedep. den* 12 *Junij* 1700.

Art. V.

De Kerk van Gulik zal tot voorkoominge van kosten niet aan alle Clasſen, maar aan elk Sijnode een Brief met een Lijste der uitgedeelde Penningen in 't toekoomende ſchrijven; *Sijnod. Harl.* 1736. *Sesſ.* 2. *Art.* 2. Ut ſupra.

Art. VI.

Litthauwen en Grunſtad.

De Kerken van Litthauwen en de Kerk van Grunſtad worden aangenoomen onder de Noodlijdende Kerken; *Sijnod. Venanæ* 1739. *Sesſ.* 2. *Art.* 2. *Snec.* 1740. *Sesſ.* 2. *Art.* 2.

Art. VII.

De Adjunct Predikant van Gronauw.

De Clasſen hebben aangenoomen ondersteuning te doen, aan de Adjunct Predikant van Gronauw, exempt Doccum; *Sijnod. Harl.* 1743. *Sesſ.* 2. *Art.* 3. *N.* 7.

Art. III.

Hoe dezelve te verdeelen.

Alzo er groot onderfcheidt is tusfchen de Kerken van de Paltz en Gulik, zo in nood als in getal, zo is gerefolveert, dat twee parten van de Subfidien aan de Kerk van de Paltz, en een part aan die van Gulik zullen worden uitgedeeld; *T. b. Art.* 3. 4.

Art. IV.

De Poincten die van voorfchreve Kerken dienen waargenomen te worden.

Deeze navolgende Poincten moeten van de Paltze en Gulikfche Kerken worden waargenomen.

1. Dat de Penningen koomende uit de Liefdegaven, na confcientie en grootheid der behoeftigheid, doch niet na gunst worden uitgedeeld.
2. Dat de voorfchreve Kerken alle jaaren een net en ample rekening geven van al 't geene zij ontfangen van alle Sijnoden, en op wat wijze zij 't wederom uitdeelen, met genoegfaame Quitantien van die Perzoonen, aan welke 't word uitgetelt, en zullen deeze Quitantien worden toegezonden aan de Christelijke Sijnodus van Stad en Lande, als 't eerste Sijnode, op dat 't zelve door die voorfchreve Sijnodus aan de andere Sijnoden van Nederland mag worden bekend gemaakt.
3. Dat dezelve Kerken gehouden zullen zijn, bij 't overfenden van voorfchrevene Quitantien, te voegen een pertinente ftaat van 't geene elk zo Predikant

dikant als Schoolmeester in 't voorgaande jaar getrokken heeft uit zijn eigenlandsche tractement, inkomsten, accidentalia, en Liefdegaven door de Nederlandsche Kerken, en van elders toegezonden; op dat alzo de Christelijke *Sijnodus Frisiæ* ten allen tijde van de waare nood berigt mag hebben, waar van de Deputaten Sijnodi bij 't overzenden der Liefdegaven de voornoemde Kerken dienen kennis te geven; *T. b. Art.* 2. 8. *Resol. der Hrn. Gedep. den* 12 *Junij* 1700.

Art. V.

Ut supra.

De Kerk van Gulik zal tot voorkoominge van kosten niet aan alle Classen, maar aan elk Sijnode een Brief met een Lijste der uitgedeelde Penningen in 't toekoomende schrijven; *Sijnod. Harl.* 1736. *Sess.* 2. *Art.* 2.

Art. VI.

Litthauwen en Grunstad.

De Kerken van Litthauwen en de Kerk van Grunstad worden aangenoomen onder de Noodlijdende Kerken; *Sijnod. Venanæ* 1739. *Sess.* 2. *Art.* 2. *Snec.* 1740. *Sess.* 2. *Art.* 2.

Art. VII.

De Adjunct Predikant van Gronauw.

De Classen hebben aangenoomen ondersteuning te doen, aan de Adjunct Predikant van Gronauw, exempt Doccum; *Sijnod. Harl.* 1743. *Sess.* 2. *Art.* 3. *N.* 7.

Art. VIII.

De penningen der Noodlijdende Kerken hoe te verdeelen.

Word door Hun Ed. Mog. de Heeren Gedeputeerden aan de Clasſen vrijheid gegeven, om de Liefde gaven ten nutte voor de Kerken van de Paltz en Gulik geſchikt, zo te verdeelen, dat men uit dezelve aan anderen Noodlijdende Kerken ook iets konde mededeelen; *Sijnod. Leov.* 1752. *Seſſ.* 2. *Art.* 2. *N.* 14. op 't voorſtel in *Sijnod. Docc.* 1751. *Seſſ.* 3. *Art.* 3. *N.* 13. door welke andere Noodlijdende Kerken, niet de Kerken alleen van het Graafſchap Veldens (gelijk zulks uit *Art.* 2. *N.* 13. *Sijnod. Leov.* 1752. zoude kunnen worden opgevat) maar alle Noodlijdende Kerken moeten worden verſtaan, gelijk nader verklaart en beſloten is in *Sijnod. Snec.* 1754. *Art.* 2. *N.* 10. over een koomende het oogmerk van 't *Sijnod. Docc.* 1751. *Art.* 3. *N.* 13.

Art. IX.

Lijst der Noodlijdende Kerken over te neemen

Met goedvinden van hun Ed. Mog. de Heeren Commisſarien Politicq, is door de Christelijke Sijnodus beſlooten, de Lijst, van de Noord-Hollandſche Sijnodus opgeſtelt, nopens de Noodlijdende Gemeentens, die om hulpe ſmeeken, en aanzoek doen, *welke ze zijn* en *waar gelegen*, over te nemen, welke Lijst geinſereert is in de Acten *Sijnod. Franeq.* 1756. *Art.* 2. *N.* 1.

Art.

Art. X.

Elk Clasſis zal aan de Vergaderinge der Deputaten bij het overleveren der gelden voor de Noodlijdende Kerken, een nette ſtaat opgeven, hoe veel door haar aan ijder bijzondere Kerke werd toegelegt; *Sijnod. Docc.* 1758. *Art.* 23. *inter particularia.* Een ſtaat hoe veel aan ijder Kerk word toegelegt, over te zenden aan de Deput.

Art. XI.

Uit kragt van de meerderheid der *Vota* van de E. Clasſen (tot welken dit ſtuk in de voorgaande Sijnodus *ad referendum* was genomen), is beſlooten en derhalven tot een Sijnodaale reſolutie gemaakt, dat de Liefdegaven voor de Noodlijdende Kerken geſchikt, *alleen* in Zilver geld zullen worden overgezonden, *Sijnod. Venanæ* 1760. *Art.* 2. De penningen voor de Noodlijdende Kerken in Zilvergeld over te zenden.

Art. XII.

Volgens appointement op het request van Dom. Deputati aan hun Ed. Mog. gepræſenteert, zijn de Kerken van *Groot-Poolen* en *Pools-Pruisſen* onder de Noodlijdende aangenomen; *Sijnod. Snec.* 1761. *Art.* 12. Groot-Poolen en Pools-Pruisſen onder de noodlijdende aangenomen.

Art. XIII.

Insgelijks zijn de Kerken van *Nasſau Saarbruk*, *Butzauw*, *Mitthauw* en *Pirmazens* op ingeleverd request door Dom. Deputati bij hun Ed. Mog. aangenomen, om op de lijst der Noodlijdende Kerken ge- Insgelijks de Kerken van Nasſau Saarbruk enz.

ſteld te worden; *Sijnod. Snec.* 1761. *Art.* 13.

Art. XIV.

Ut ſupra die van Neijla.

Gelijk mede de Kerk van *Neijla* in het Graafſchap Brandenburg Bareuth volgens request door Dom. Deputati gerecommandeert, bij hun Ed. Mog. onder de Noodlijdende Kerken is aangenomen; *Sijnod. Bolsw.* 1762. *Art.* 11.

Art. XV.

Noodlijdende Kerken in contextu af te handelen.

Is op de Christelijke Sijnodus beſlooten, om onder het Lemma van de Noodlijdende Kerken, in contextu af te handelen de zaaken van alle de genoemde Noodlijdende Kerken; *Sijnod. Franek.* 1763. *Seſſ. ſecund. Art.* 2. *N.* 9. *in fine.*

Art. XVI.

De brieven betreffende de Noodlijdende Kerken, aan wien te behandigen.

De Brieven (bijzonder der Noodlijdende Kerken) dewelke aan de Sijnode worden geaddresſeert, en in handen van den *Exburſarius* moeten zijn, zullen binnen de tijd van 14 dagen, van die ze ontvangt, aan de *Exburſarius* overgezonden worden, onder de boete van 5 Car. guld.; *Sijnod. Venanæ* 1767. *Art.* 5., op voorſtel in *Sijnod. Leov.* 1766. gedaan *Art.* 10 *in fine.*

Art. XVII.

De Kerk van Dresden aangenomen.

Op ingeleverd Request *per Deput. Sijnodi*, hebben mijn Heeren de Gedeputeerde Staaten goedgevonden, om aan de Clasſen

te

te permitteren, dat ze de Hoogduitſche Gereformeerde Gemeente te Dresden moogen onderſteunen met haare Liefdegaaven, tot onderhoud van een Hoogduitſch Prædicant; en om een huis te kunnen bouwen tot waarneming van den Godsdienst; *Reſol. den* 25 *Febr.* 1768. *Sijnod. Snec.* 1768. *Art.* 2. *N.* 15.

Art. XVIII.

De Waldenſche Kerken in de Valeijen van Piemont aangenomen.

Insgelijks bij *Reſol. van den* 28 *Maij* 1768. permitteren Mijn Heeren de Gedeputeerde Staaten, dat aan de Euangeliſche Kerken in de Valeijen van Piemont niet alleen een milde gifte worde gegeven, maar teffens een Jaarlijkſche Subſidie worde toegeſtaan; des dan onder de Noodlijdende worden aangenomen; *Sijnod. Snec.* 1768. *Art.* 2. *N.* 16.

ADDENDA.

TIT. XXII.

Van de opkomsten der Dienaaren.

Art. VI.

Om de tien Jaren te requesteren.

Alle tien jaaren moet bij de Hoge Machten des Lands de *novo per request* werden aanzoek gedaan, tot betaaling van de Tractementen der Predikanten, dewelke hetzelve uit 's Lands Cassa ontvangen, volgens *Resol. van hun Ed. Mog. in den Jare* 1769. Zie *de Acta Sijnodi Bolsw.* 1769. *Art.* 4.

TIT. XXIV.

Van de Sijnode.

Art. XL.

Wegens de Lijst der Verstorvenen en Verroepene Predikanten.

De Lijst der Verstorvenene en Verroepene Predikanten, moet onmiddelijk agter de Sijnodalia gestelt werden, en meede door de *Deputatus Exbursarius* afgeschreven werden met naukeurige meldinge van den dag, op welken een Predikant overleeden is; *Sijnod. Franeq.* 1770. *Art.* 25. *inter particularia.*

TIT. XXVIII.

Van de Gravamina.

Art. VII.

Men zal zich ſtrikt aan de Wet *Art.* 6. vermelt, houden; *Sijnod. Franeq.* 1770. *Art.* 25. *inter particularia.* Zich ſtrikt aan de Wet houden.

TIT. XLI.

Van de Boekedrukkerijen.

Art. XV.

* Bij *Reſol. van mijn Heeren de Gedeputeerde Staaten in dato den* 6 *Julij.* 1769. is Geen naamloſe Boekjes te drukken.

 1. Ver-

* Met recht dunkt mij mag men zich verwonderen, dat de Eerw. Canonicus, zo zorgvuldig in 't plaatzen deezer Reſolutie, twee anderen over ergere materien weinige jaaren te vooren gevallen, heeft agter gelaaten. Immers wierd in den Jaare 1755 ingevolge de Reſolutie van hun Ed. Mog. de Heeren Gedeputeerde Staaten van Vriesland de dato den 27 Febr. zeker boekje, getijteld TAIJLOR *over de Verzoeninge, te Harlingen bij* V. v. D. PLAATS *gedrukt*, bij de Boekverkopers opgehaald en verboden te verkoopen, bij pœne van 25 Goude Vriesſche Rijders; als behelzende Sociniaanſche ſtellingen, enz. Insgelijks in den Jaare 1765 volgens Publicatie van hun Ed. Mog. de dato den 11 Jan. bij pœne van 50 Gouden Vrieſche Rijders, het Boekje genaamt; *Verhandeling over de Verdraagzaamheid in het ſtuk van Religie, door de Heer* VOLTAIRE; *uit het Franſch vertaald* en bij A. FERWERDA *te Leuwarden gedrukt*, als vervattende (volgens inhoud der Publicatie) veele ergerlijke en aanſtotelijke pasſagien en bewoordingen niet alleen, maar ook geſchikt tot verſmadinge van den gantſchen geopenbaarden Godsdienst enz.

1. Verboden het verders doen drukken, distribueren en disſemineren van een door den Drukpers uitgegeven Boekje in den den Jare 1769. tot Titul voerende; *Verhandeling over de Tolerantie of Verdraagzaamheid in het ſtuk van den Godsdienst, door een Liefhebber der waare Regtzinnigheid. Gedrukt te Leeuwarden bij* H. A. DE CHALMOT, met alle de nopens dat ſtuk voor en tegen uitgekoomene gedrukte Boekjes, onder boete van 50 Gouden Vriesſche Rijders.

2. Worden de Boekdrukkers en Verkopers in deeze Provincie gelast, zich op het zorgvuldigste te wagten van het drukken en verkoopen van allerlei zoort van Naamlooſe, en zonder met, en volgens Kerken-ordre uitgegevene voorziene boeken, bij pæne van te zullen worden geſtraft conform de Wetten van den Lande, tegens de Overtreders daar van geſtatueerd.

DE KERKEN-ORDENINGEN
DER
GEREFORMEERDER
Nederlandsche Kerken, in de vier Nationaale Sijnoden gemaakt en gearresteert.

MITSGADERS,

Eenige andere in de Provintiaale Sijnoden van HOLLAND en ZEELAND geconcipieert en besloten.

Waar bij nog andere, in bijzondere Vergaderingen goedgevonden, bijgevoegt zijn.

Vermeerdert en verrijkt met een Voorreden van

G. NAUTA.

in Leeven

Predikant tot Oudkerk, en Canonicus van Friesland.

Actor. 15. *vers* 6.

Ende de Apostelen ende Ouderlingen kwamen te zamen, om op deeze Zaaken te merken.

1 *Cor.* 14. *vers* 40.

Laat alle dingen eerlijk en met orden geschieden.

BERIGT.
AAN DEN
LEZER.

Alle verstandige en getrouwe Leeraren des Goddelijken Woords van de Nederlandsche Kerken, zullen onzes oordeels, genoegzaam overtuigt staan, van de groote nuttigheid en voordeel van de Kerken-Orders der Nationale Sijnoden, zedert de tijden der Reformatie gemaakt, om de Kerken in Nederland daar na ordentelijk te bestieren.

Alwaarom wij niet nodig achten, desselfs nuttigheid, als genoegzaam in de Voorreden voor dit Werk vertoont, en de ondervindinge ten allen tijde hebbende geleert, aan te prijzen. Het is ten minsten gewis, dat de Kerk van Friesland de gemelde Kerken-orders, als zeer dienstig in 't Kerk-bestier te zijn, heeft geoordeeld, belastende daarom elk Leeraar in 't bijzonder om een Exemplaar van de Acten der Nationale Sijnoden tot zijn privé gebruik te hebben, en dat dezelve alle jaaren in de Classicale vergaderingen gelezen worden, volgens expresse Sijnodale resolutien daar af zijnde. Maar bemerkende, dat dezelve door gebrek van exemplaaren in de handen van zeer weijnige Leeraren zijn, zo hebben wij zeer dienstig geoordeeld, dat dezelve herdrukt wierden. Te meer, alzo door ons als Canonicus op publique ordre van de Hooge Machten, des Lands is opgesteld een Compendium der Kerkelijke Wetten voor de Friesche Kerken; het welke niet met volkoomene dienst kan gebruikt worden, ten zij ijmant bij der hand heeft deeze Kerkenorders der Nationale Sijnoden, door dien dezelve gestadig bij ons zijn geallegeert. Wij hebben evenwel zulks niet willen ter hand nemen zonder voorige kennisse van onze Kerk; alwaarom wij de noodzaakelijkheijd en dienstigheijd der herdrukkinge van dit Werk het E. Collegie der Deputaten Sijnodi hebben voorgeslagen; als ook het E. Classis van Leeuwarden (waar van wij een lid zijn) bij welke het zelve als wenschende daar van bedient te zijn, approbatie gevonden heeft. Op ons vertoog is den Drukker volveerdig geweest, om het zelve te herdrukken tot dienste van de Kerk; waar toe hij het zelve, als van nieuws herdrukt met verbeterde speldinge, en aan alle Kerkelijke per-

zoonen aanbied. Wij dan, in deezen zuijverlijk niets anders beoogen, als het welwezen van Godes Kerk, bidden en wenschen van God den Almachtigen, dat dit Werk met zijne rijke zegeningen, als van ouds bekroond worde, tot weeringe van wanordere en ergernissen, tot opbouw van Godes Kerke en tot prijs van Zijnen Heerlijken Naam. Amen.

Der Beminden Lezer dienstveerdige Dienaar.

G. NAUTA,

Eccl. in Oudkerk enz. Canonicus.

VOOR-

VOORREDEN

Aan den Onpartijdigen Lezer.

De Heijlige Schrift geeft ons te kennen, dat God de Heere twee Regeeringen ingesteld heeft, namentlijk, eene Burgerlijke ende eene Kerkelijke Regeeringe, *Rom.* 13: 1. *Matth.* 17. 18. 1 *Pet.* 5: 2., dewelke, al is 't dat ze in veele zaaken van elkanderen onderscheijden zijn. (Want in de Burgerlijke Regeeringe Heerschappije vereischt word, die in de Kerkelijke niet geleden moet worden, *Matth.* 20: 25, 26. *Luc.* 22: 25, 26: Ten anderen, daar worden de Rebellen ende Overtreders aan den Lijve, ja met er Dood gestraft: Hier wordenze alleen voor Heijdenen ende afgesnedenen gehouden. *Matth.* 18: 17.) Nogtans hebben deeze twee Regeeringen dat gemeen, dat tot welstand ende behoudenisse derzelven, bijeenkomsten ende vergaaderingen noodig zijn. Nopende de Policie getuijgen die de Rijxdagen van der Rijx-Vorsten, de Lands-Dagen ende Dagvaarden van de Republijken ende Provintien, in welken de Souverainiteit der zelver word vertoont, ende al waar met Souveraine authoriteijt ende macht de gemeijne Landzaaken worden beraamt ende beslooten, Wetten gemaakt ofte verandert. Dat in de Kerke inzonderheijd deeze bijeenkomsten noodig zijn, wijst ons voor eerst aan de naam Kerke ofte Gemeijnte. Want deeze kan niet bestaan in eenen perzoon, maar bestaat in een vergaderinge van veel perzoonen. Daarom word de Kerke mede een Kudde genaamt, *Luce* 12. *Joan.* 10. Ten anderen; leert ons dit Christus, *Matth.* 18. alwaar hij gezegt hebbende, *zegget de Gemeente*: tot verklaringe daar bij doet: *Waar twee of drie in Mijnen naam vergadert zijn, enz.*; om ons te Leeren dat de Kerke bestaat in een vergaderinge. Ten laatsten blijkt dit ook, dewijl in de Kerke geen Souverain hoofd en is, behalven Jesum Christum, die zijne Kerke zijn Woord heeft achterlaaten, op dat zij daar na in Leere ende Leeven haar zelven zouden reguleeren, zonder eenige heerschappije d'een over d'andere te gebruiken.

Deeze Vergaderingen zijn tweederlei. Eerstelijk, wanneer alle de Ledemaaten der Kerke bij een koomen om Gods Woord te aanhooren, de Sacramenten te gebruijken, den Naame des Heeren opentlijk aan te roepen, ofte met Lofzangen

zangen groot te maaken. Ten tweeden, wanneer de Opzienders ofte Regeerders der Kerke bij een koomen en vergaderen om te handelen van de Leere ofte Ceremonien der Kerke, ofte van eenige andere zwarigheden. Dusdanige Vergaderingen zijnder eertijds driederlei geweest. De eerste was een particuliere vergaderinge van zommige nabuurige Kerken in een zeeker quartier bij elkanderen geleegen, ende worden *Sijnodus particularis* genoemt. Zodanige zijn onze Clasficale vergaderingen. De tweede was een bijeenkomste van alle de Kerken onder eene Provintie reforteerende, ende dit worde *Sijnodus Provincialis* ende *Nationalis* genoemt. Zodanige Sijnodus worde gehouden als alle de Kerken van *Duitſchland*, ofte van *Vrankrijk* bij een kwamen. De derde was een bijeenkomste van alle de Christen-Kerken, die in de geheele Wereld bekend waaren, ende worde *Sijnodus Oecumenica* genoemt. Deeze Sijnodaale vergaderingen plagten om driederlei oorzaaken beſchreven ende gehouden te worden. De eerste was om de Waarheid ende zuivere Leere des Goddelijken Woords tegen de valſche Leeraaren voor te ſtaan, ende de dwaalingen ende valſche Leeringen tegen te ſtaan, ende uit de Kerken te bannen. Ten anderen, om de uitterlijke Ceremonien ende Ordonantien der Kerke te maaken, op dat in die *Bijeenkomsten*, *Predikatien*, *Bedieninge der Sacramenten*, *Oeffeninge der Diſcipline ende in de Betrachtinge der Ampten* goede ordre, tot ſtigtinge der Kerke Christi dienende, gehouden, ende alle confuſie ende ergernisſe geweert worde. Ten laatsten worden deeze Sijnoden beſchreven ende gehouden om particuliere zaaken, zeekere perzoonen, ofte Kerken betreffende, gelijk, wanneer een Kerken-Dienaar verkoren, ende in zijn dienst geſteld; ofte van wegen zijn valſche Leere, ende ergerlijk leeven, afgezet zoude werden. Item om questien die in minder Vergaderingen niet konden afgedaan worden. Desgelijks als er in een particuliere Kerke, ofte ook in de gemeene Kerken, ſcheuringe ontſtond.

Aangaande d'eerste oorzaak, bevinden wij dat de Heijlige *Apostelen* daarom een Sijnodale vergaderinge gehouden hebben. Act. 15: 1. *Zommige afkoomende van Judea leerden den Broederen, zeggende: Ten zij dat gij niet beſneden wordt na Moſes Wet, zo en kunt gij niet zalig worden. Als er dan geen kleine wederſtand ende twistinge geſchiede bij Paulo ende Barnabæ tegen haar, ordineerden zij dat Paulus ende Barnabas, ende zommige andere van haar zouden opreiſen na Jeruſalem tot de Apostelen ende Ouderlingen, om deezer vragen wille. Zij dan van de Gemeente geleit zijnde, reisden, ende als zij te*

Jeru-

Jerusalem kwamen, werden zij van de Gemeente ontfangen ende van de Apostelen ende van de Ouderlingen, ende zij verkondigden alles wat God met haar gedaan hadde. Ende daar stonden zommige op van de secte der Pharizeen, die, geloovig geworden waaren, zeggende, men moetze besnijden, ende geboden de Wet Moses te houden; ende de Apostelen ende Ouderlingen kwamen te zaamen, om op deeze zaake te merken. Indien de Heijlige Apostelen (die op een bijzondere wijze met den Heiligen Geest vervult zijnde, 't Woord Gods verkondigden, gelijk haar de Geest gaf uit te spreeken, *Actor.* 2: 4., die in haar Leere niet konden dwaalen, ende derhalven een ieder van haar in 't bijzonder authoriteit ende macht hadden deeze questien te decideeren, ende daar over *Sententie Definitive* uit te spreeken); nodig geacht hebben een *Sijnodum* te beroepen, aldaar de zaake voor te stellen, ende te overwegen, om eendrachtelijk eene heilzaame resolutie over de zelve te neemen; hoe veel te meer moeten alle andere Leeraaren ende Regeerders der Kerke, die zwakke Menschen zijn, ende doolen kunnen, wanneer eenig verschil over de Leere ontstaat, zulks noodig achten, ende dat exempel navolgen. Alzo leezen wij bij EUSEBIUS *Histor. Ecclesiast. lib. 6. cap.* 32. wanneer BERILLUS een Bisschop of Kerken-Dienaar tot *Bostren* in *Arabia*, leerde dat Christus Jesus voor zijn geboorte uit Maria niet en heeft gehad eene eigene zelfstandigheid; zo is tot *Philadelphia* in *Arabia* een Sijnodus vergadert, alwaar ORIGENES ADAMANTIUS met deezen BERILLO uit Gods Woord heeft gedisputeerd, ende hem van zijn dwaalingen overtuigd, waar door BERILLUS zijn voorgaande dwaalingen verwerpende, het rechte gevoelen van de Eeuwige zelfstandigheid, ende Godheid Christi heeft aangenoomen. Anno Christi 265. tot *Antiochien* DEMETRIANUS Bisschop ofte Kerken-Dienaar gestorven zijnde, is PAULUS SAMOSATHENUS in zijn plaatze verkooren: Deeze heeft de Eeuwige Godheid Christi verloochent, ende geleerd dat Christus na zijn natuure niet meer dan een gemeen Mensche en was, gelijk als wij. Als de Bisschoppen zulks vernoomen hadden, hebben zij een Sijnodum beschreven ende gehouden binnen *Antiochia*. In deezen Sijnode hebben zommige geleerde Mannen met SAMOSATHENO gedisputeert, als FORMULIANUS Bisschop te *Cæsarea* in *Cappadocia*, GREGORIUS ende ATHENODORUS gebroeders beide Bisschoppen in *Ponto*, HELENUS Bisschop te *Tharsen*, NICOMAS te *Iconien*, HIJMENÆUS Bisschop te *Jerusalem*, ende andere meer. Zij hebben SAMOSATHENO verscheiden vraagstukken voorgesteld om zijn grond te stikken, ende uit zijn eigen mond zijne dwaalingen te verstaan; maar hij wilde hem zelven

niet rondelijk verklaren. Ten laatsten heeft hij met Eede verklaard dat hij zulke dwaalingen, als hem te laste geleit werden, niet toe en ſtond, ende dat hij bij de Apoſtoliſche Leere vast bleef; met welke verklaaringe de *Sijnodus* te vreden zijnde, heeft God van wegen de eenigheid der Kerken gedankt, ende is alzo geſcheiden. Maar alzo naderhand verſtaan werde dat Paulus Samosathenus tot zijne, te vooren verloochende dwaalinge, wederom vervallen was, hebben die boven-gemelde Mannen gearbeit, niet om hem terſtond uit te werpen, maar door brieven te bekeeren, en alzo de wonde te heelen. Formilianus is tot *Antiochien* gekoomen om met Samosatheno te ſpreeken, maar Samosathenus heeft met beloften van beteringe ende af-ſtand zijner dwaalinge Formilianus na huis doen wederkeeren. Daar na als Formilianus wederom met Samosatheno zoude handelen, is hij middelertijd op de reize geſtorven. Nademaal Samosathenus voortging in zijne dwaalinge, is er Anno Christi 270 wederom binnen *Antiochien* een *Sijnodus* beroepen, in 't welke veel Bisſchoppen ende Leeraaren zijn verſchenen. Samosathenus zijn zaak verantwoordende, gebruikte duistere en dobbelzinnige manieren van ſpreeken, niet willende zijn gevoelen rondelijk openbaaren. Maar daar was eenen Malchion (die eertijds School-Meester was geweest) ende een Priester ofte Leeraar te *Antiochien* was geworden. Deeze heeft met vragen Samosathenum uit zijn hol getoogen, zijn dwaalingen aan 't licht gebragt, tegen hem in den *Sijnodo* gedisputeert, ende hem overwonnen. De *Sijnodus* alles gehoord ende gezien hebbende, heeft Samosathenum geëxcommuniceert ende van zijnen dienst afgezet. Samosathenus niet willende de Sententie des *Sijnodi* nakoomen, heeft de *Sijnodus* den Keijzer Aurelianus (niet tegenſtaande hij een Heiden ofte Afgoden-Dienaar was) de geheele zaake vertoond, de welke heeft geoordeeld, dat Paulus de Sententie des *Sijnodi* zoude na koomen. Euseb. *Histor. Eccleſ. lib.* 7. *cap.* 27, 28, 29. Niceph. *Histor. Eccleſ. lib.* 6. *cap.* 27, 28, 29.

Anno 324. is er een *Sijnodus* te *Nicea* in *Bithinien* gehouden uit oorzaak van Arii dwaalingen. Alexander Bisſchop tot *Alexandria* in *Egijpten* hadde op een tijd geleerd dat de Zoon des Vaders eene eere met den Vader waardig was, om dat hij eens wezens met den Vader, en den zelven gelijk was. Arius een Priester heeft dit tegengeſproken, zeggende; na dien de Zoon van den Vader is gegenereert, zo heeft hij 't beginzel zijns wezens van den Vader, ende daar is een tijd geweest dat de Zoone niet en was. Alexander heeft

met ARIO gesproken om hem van zulken gevoelens af te trekken, maar hij bleef wederspannig. ALEXANDER heeft een *Sijnodum* van zommige Bisschoppen vergadert, in welke ARIUS gehoort, gecondemneert en van zijn dienst afgezet is. ARIUS heeft zijn beklag bij veele Bisschoppen gedaan, ende door zijne bedrieglijke woorden eenige verleit. EUSEBIUS Bisschop tot *Nicomedien* (ARII zaake toegedaan) heeft ARIUM voorgestaan, ende zommige Bisschoppen ende Leeraaren op zijn zijde gekreegen. CONSTANTINUS de Keizer dit vernemende, heeft HOSIUM CORDUBENSEM na *Alexandriam*, om den twist tusschem ALEXANDRUM ende ARIUM ter neder te leggen, gezonden; doch HOSIUS heeft niets uitgeregt. De Keiser CONSTANTINUS merkende dat dien twist door alle de Kerken haar zelven verspreide, ende dat de vijanden der Christelijke Religie uit deezen twist oorzaake namen, om dezelve Religie te bespotten, ende dat de Heidenen in Comedie ende Tragedie speelen op de Christenen schimpten, ende haare Leere lasterden, heeft goed gevonden met zwaare kosten ende groote moeite een Algemeen *Sijnodum* te beschrijven binnen *Nicea*, tot dien einde aan alle Bisschoppen van *Europa*, *Asia* ende *Africa* brieven gezonden. De Keiser is zelve in den *Sijnodo* verscheenen, ende boven aanzittende, om de hevigen ende oploopenden ter neder te zetten, de kijvers en de lasteraars te bedwingen, ende alle confusien te weeren, heeft de vergaderinge vermaant, datze na eenigheid zouden trachten, ende na dien zij hadden de Leere des Heiligen Geests, beschreeven van den Propheeten ende Apostelen, datze alle voorvallende questien daar uit zouden verklaaren, ende definieren. EUSEBIUS NICOMEDIENSIS heeft van ARII wegen een schrift den *Sijnodo* overgelevert, vervattende ARII gevoelen van Christi Perzoone, vol lasteringen. De *Sijnodus* heeft ARIO ende zijne medestanders opgeleit te bewijzen uit Gods woord, 't geene in haar overgeleverde schrift begreepen was. ATHANASIUS ende zommige andere hebben met ARIO geconfereert ende gedisputeerd. De *Sijnodus* alles aangehoord hebbende, heeft ARII gevoelen verworpen ende gecondemneert.

Wanneer MACEDONIUS die de Kerken met zijne schadelijke ketterij onrustig maakte, leerende dat den Heiligen Geest niet dan een bloote creatuure is; heeft de Keiser THEODOSIUS MAGNUS binnen *Constantinopoolen* een Algemeene *Sijnodum* beroepen, in welke deeze dwaalinge MACEDONII is geëxamineert ende gecondemneert, Anno 385. Desgelijks als NESTORIUS Bisschop te *Constantinopoolen* in Christo twee Perzoonen stellen wilde, eene Goddelijke ende eene

Menschelijke; ende niet toestond dat MARIA *Dei para*, dat is, die God gebaard heeft, genaamt mochte worden; ofte dat men zoude moogen zeggen, dat God gekruist ende gestorven was; zeggende wijders, dat het Woord des Vaders Christo niet anders heeft bij gewoont, dan gelijk hij den Propheeten ende Apostelen bij gewoont heeft. Dit heeft groote beroerten in de Kerken veroorzaakt, CIJRILLUS Bisschop tot *Alexandrien* heeft hem zelven mannelijk daar tegen gestelt. Derhalven THEODOSIUS de tweede, een Zoone ARCADII, ziende wat zwaarigheid hier uit met er tijd mochte ontstaan, heeft aan alle Bisschoppen door *Europam*, *Asiam* ende *Africam* geschreeven, datze binnen *Ephesien* bij een zouden koomen, ende zo wie ongehoorzaam bevonden zoude worden, zijn straffe zoude draagen. NESTORIUS is geciteert, ende ontboden zijnde tot drie maalen toe, niet verscheenen. De *Sijnodus* heeft des niet te min de dwaalingen NESTORII gecondemneert, Anno 435.

Desgelijks wanneer EUTICHES een Abt te *Constantinopoolen* in een vreemd gevoelen van de Perzoone Christi was gevallen, in Christo niet meer dan een natuur bekennende, de twee natuuren met haare eigenschappen onder een vermengende; heeft FLAVIANUS Bisschop tot *Constantinopoolen*, hem zelven daar tegen stellende, eenen particulieren *Sijnodus* gehouden binnen *Constantinopoolen*, al waar dit gevoelen EUTICHES voorgestelt, overwoogen, ende gecondemneert is. EUTICHES hadde grooten aanhang, onder deeze was CHRIJSAPIUS een vermoogende Prince bij den Keiser THEODOSIUS, zijn groote vriend, den welken het doen van FLAVIANUS zeer gespeten heeft. Deeze, met nog andere vrienden van EUTICHES, hebben den Keiser THEODOSIUS zo verre gebragt, dat hij een Algemeene *Sijnodus* beleid ende uitgeschreeven heeft, 't welk te *Ephesen* wederom gehouden zoude worden, om het different ende verschil tusschen FLAVIANUS ende EUTICHES opgerezen, te beslechten ende te vereenigen. Des Keisers Huisvrouw ende CHRIJSAPIUS hebben het stuk zo beleid, dat de Keiser aan DIOSCHORUS Bisschop tot *Alexandrien* een bijzonder vriend van EUTICHES, geschreeven heeft, dat hij in de *Sijnode* zoude presideeren. DIOSCORUS heeft in den *Sijnodus* CHRIJSAPIUM met een hoop gewapende krijgs-knegten doen koomen, op dat hij de Bisschoppen een vrees aanjaagen, ende zijne authoriteit versterken zoude. Daar na heeft hij EUTICHES overgeleverde schrift met twijffelagtige woorden gesteld, geleezen, ende terstond geroepen dat het met de Leere des *Sijnodi Nicenæ* over een kwam. Die hier tegen zeide, (als FLAVIANUS ende andere meer) heeft

heeft hij met woorden verdooft, ende voorts met dreigementen aangegaaan. EUTICHES is aldaar gejustificeert, ende FLAVIANUS niet alleen gecondemneert, maar boven dien zo van DIOSCORUS zelve, als van anderen, zo gestooten ende met voeten getreden, dat hij den derden dag daar aan gestorven is. THEODOSIUS de Keiser, van zijne Huisvrouwe, en CHRIJSAPIUS misleid zijnde, heeft dit alles ongemerkt laaten heene gaan, ende de *Acta* deezes *Sijnodi* geapprobeert; waar van hij op zijn dood-bedde groot berouw ende leedweezen gehad heeft. THEODOSIUS gestorven zijnde is, MARTIANUS Keiser geworden. LEO den Bisschop van *Roomen* ende andere meer, hebben den Keiser geremonstreert, dat het noodig was een algemeen *Sijnodus* te vergaderen, op dat aldaar de dwaalingen van EUTICHES, in den voorgaanden *Sijnode* geapprobeert, ende de condemnatie ende wreede mishandelinge aan FLAVIANUS geschied, geresumeert ende verbeetert moggten worden. De Keiser heeft een Algemeen *Sijnodus* verordent binnen *Chalcedon*, een Stad tegen over *Constantinopoolen* geleegen. Daar zijn over de 600. Bisschoppen vergadert geweest. De Keiser is zelve in de *Sijnode* præsent geweest, ende heeft de vergaderinge voorgehouden, waarom hijze hadde bij een geroepen, daar na vermaand datze in de Leere van de Perzoone Christi, naast Gods woord, na haar Formulier des Geloofs, in *Concilio Nicæno* beslooten, reguleeren zouden. In deeze *Sijnode*, is DIOSCORUS Bisschop tot *Alexandrien* beschuldigd. Eerstelijk van dat hij de Bisschoppen in 't voorgaande *Sijnode* te *Ephesen* gedwongen hadde, EUTICHES dwaalingen toe te staan ende te ondertekenen, waar van zij nu leedweezen hadden. Ten tweeden, dat hij FLAVIANUS ende andere vroome Bisschoppen gecondemneert ende uit haaren dienst gestooten, ende ter dood toe mishandeld hadde. Dit alles is ook in den vollen *Sijnodus* beweezen. Hier omme is DIOSCORUS tot driemaal toe van de *Sijnodus* ontboden ende gedaagt, om hem zelven te verantwoorden, maar hij weigerde te koomen. Zo heeft de *Sijnodus* hem gecondemneert en van zijnen dienst gesteld. Deeze sententie is van de *Sijnodus* den Keiser MARCIANUS vertoont, ende bij hem geapprobeert. Daar na is van de Leere NESTORII ende EUTICHES gehandelt, welke na den regel des Goddelijken woordts overwoogen, van de geheele *Sijnodus* gecomdemneert is geworden.

Uit alle deeze exempelen ziet gij Christelijken Leezer, dat zo de oude Kerken, als de Godzalige Keiseren den *Sijnodus* (verstaat een vrije ende wettelijke) hebben gehouden voor het eenige middel, om alle dwaalingen uit de Kerken te ver-

bannen, ende de zelven in eenigheit des onvervalsten Geloofs te behouden. Daarom zeide de Keiſer CONSTANTINUS in *Concilio Nicæno*: *Zo haast ik verſtaan hebbe uwe oneenigheid, op dat ik daar tegen met mijn arbeit ende naarſtigheid remedie zoude vinden, hebbe ik uw alle t' zaamen (zonder uitſtel) ontboden, daarom ô alderliefsten, laat het aan UL. niet ſchorten, ende wilt uw zelven niet t' zoeken maaken, in 't wechneemen van deoorzaaken deeze rouder, uw voortkruipende oneenigheit.* EUSEB. in 't leeven van CONSTANT. *lib.* 3. *cap.* 12. Ende in zijnen brief aan alle Kerken na 't houden van de *Sijnodus* voorts geſchreeven, ſpreekt hij aldus: *Maar aangezien zulks (te weeten, een Geloof, opregte liefde, ende eendrachtigen Godsdienst) niet vastelijk konde verzekert worden, ten waare alle Bisſchoppen, ofte 't meeste deel der zelven bij een vergadert zijnde, een iegelijk zijn gevoelen van die dingen die de Heilige Religie betreffen, bijgebracht zoude hebben: zo is 't, dat, wanneer de vergaderinge (die zo groot geweest is, als moogelijk was) bij een gekoomen is; ik als een van den uwen (want ik weigerde mij niet, daar over ik ook nu blijde ben) mij zelven neffens UL. tot die handelinge gevoegt ende begeeven hebbe. Ende daar is zo lange van alle zaaken ſcherpzinnelijk onderzocht, tot daar een ſententie (Gode, den Aanſchouwer aller dingen behaaglijk, ende tot eenigheit der gemoederen dienstelijk) uitgeſprooken is; zulks dat niets is overgebleven, 't welk de oneenigheit ende controverſien des Geloofs betreffende was.* EUSEB. *ibidem cap.* 16.

Dat ook verſcheidene Sijnodale vergaderingen zijn gehouden, om Ordonnantien te maaken op 't ſtuk van de uitterlijke Ceremonien der Kerke, op dat in de uitveeringe der Ampten, Bijeenkomsten, Predikatien, Bedieninge der Sacramenten, ende Oeffeninge der Diſcipline, goede ordre gehouden, ende alle confuſie ende ergernisſe geweert werde, leert ons dat vermaarde *Sijnodus* der *Apostelen Act.* 15: 20. Het welke beſlooten heeft, *dat een iegelijk hem onthoude van de beſmettinge der Afgoden, ende van Hoererije, ende van verſtikten, ende van bloede.* Welke ordonnantie om ergernisſe te vermijden, voor dien tijd goed gevonden is; 't zelve blijkt mede in de Kerkelijke Historien. Het is wel waar dat wij in Godes Woord, dies aangaande, veele treffelijke *Canones* ofte Ordonnantien hebben; als van een Bisſchop ofte Leeraar 1 *Timoth.* 3: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. ende *Titum* 1: 6, 7, 8, 9. Van een Diaken, 1 *Timoth.* 3: 8, 9, 10. Van het inſtellen ende inlijven der Kerken-Dienaaren, 1 *Timoth.* 4: 14. ende *cap.* 5: 22. Van dat men den Godsdienst in de Gemeente in bekende taale moet doen. 1 *Corinth.*

rinth. 14. Van de bedieninge des Doops *Matth.* 28. Des Avondmaals. 1 *Corinth.* XI. van de Difcipline ofte Kerken-tucht. *Matth.* 18: 15. ende 1 *Corinth.* 5: 5. ende 11. ende 2 *Thesf.* 3: 14, 15. *Tit.* 3: 10. 1 *Timoth.* 6: 20. Item van den Houwelijken ftaat, 1 *Corinth.* 7. *Hebr.* 13: 4. Van 't fcheiden des Houwelijks, *Matth.* 19: 6. ende 1 *Corinth.* 7. Maar de ervarentheit heeft geleert, dat er in die bovengemelde materien zo veel *cafus* ende questien voorvallen dat het dikwils noodig is geweest om eenigheit ende ruste in de Kerke te behouden, ende verwarringe ende ergernisfen te vermijden, Sijnodale vergaderingen te beroepen ende te houden. Gelijk bij exempel, of de Leeraaren over de Ouderlingen, ende deeze over de Diakenen geen authoriteit ende gebied hebben? of 't een Ouderling, in abfentie van een Leeraar, niet geoorlooft is een Predikatie te doen, ende den Doop ofte het Avondmaal te bedienen? of eenen die blind is, die in onecht gewonnen is, ofte die in Politijque Regeeringe is, evenwel het Predik-Ampt mach bedienen? of een Predikant eigen goed bezitten, ofte een Huisvrouw trouwen mach? of bij alle Lidmaaten der Kerke de beroepinge, aan de aanneeminge, aan een Leeraar ftaat, dan alleen bij de Overheit ende Kerken-Raad? of de Kerken Raad ofte de Overheit het meeste zeggen hier in behoort te hebben ofte elke evenveel? of het de Kerke ofte Overheit toekomt den *Sijnodus* te beroepen? of iemant van wegen de Overheit, ofte van wegen de Kerke behoort te prefideeren? of een Leeraar die in de vervolginge is afgevallen, ofte overfpel, ofte doodflag heeft bedreven, ende daar van berouw betoont, wederom in zijnen dienst zal gefteld worden? of men andere Feestdagen, behalven den Sabbath, behoort te vieren? ende indien, ja, of men dan Paasfchen op den zelven dag behoort te houden (op den welken den Joden eertijds haar Paasch Feest hielden) ofte den Sondag daar aan volgende, waar over eertijts tusfchen de Oofterfche ende Westerfche Kerken groot verfchil ende moeite is opgereefen? of men de Sacramenten, zonder voorgaande Predikatie, mach bedienen? of men in de bedieninge des Doops, drie befprengingen zal gebruiken, ofte maar een? of die van de Ketters gedoopt zijn, als zij haar tot de rechte Kerke bekeeren, herdoopt moeten werden? of men onder den wijn des Avondmaals geen water mach mengen, ende daar geen wijn is te krijgen, of men daar het Avondmaal met ander nat, ofte alleen met brood niet mach houden? of men het brood ende wijn den Kranken die daar na verlangen, niet behoort in

haar huis te brengen? of men het Avondmaal ſtaande ofte zittende, ofte knielende zal ontfangen? of men 't alle Sondagen, of drie, ofte viermaal in 't jaar zal houden? Alzo zijn veel questien, nopende de Discipline der Kerke ofte Boettucht voorgevallen; naamentlijk, over hoedanige zonden de affnijdinge moet geſchieden, ende wat trappen daar in onderhouden moeten worden? of de Vrouw bij haaren afgeſnedenen Man mach blijven woonen? of zijn Kinderen als bondgenooten behooren in de Kerke gedoopt te worden? enz. Alzo zijn ook in materie des Houwelijks eenige questien voorgevallen; te weten, of een Geloovige behoort te trouwen een Ongeloovige? of een Geloovige getrouwt zijnde met een Ongeloovige, ende van de zelve in den Godsdienst verhindert zijnde, ofte merkende dat de Ongeloovige de Geloovige met geweld wil dwingen, om zijn doolingen aan te hangen, dan niet mach ſcheiden? of om ketterije, melaatsheit, ofte dolligheit 't Houwelijk niet mach geſcheiden worden? Dergelijke questien zouden nog meer konnen bijgebragt worden, die wij om de kortheit willen voor bijgaan. De Kerken Christi merkende dat hier van Gods Woord met uitgedrukte woorden niet en definieert, maar dat men bij forme van conſequentie, ende lettende op 't geene dat meest tot vrede, eenigheit ende ſtichtinge der Geloovigen dient, moet reſolveeren; hebben goed gevonden, na dat de nood zulks vereiſchte, een *Sijnodus* te beroepen, daar deeze dingen voor te ſtellen, te overwegen, ende gezamentlijk te beſluiten 't geene na den regel van Gods Woord, tot weg-neeminge van confuſie ende ergernisſe, ende tot ſtigtinge der Gemeenten aldaar noodigst ende dienstelijkst bevonden worde. Alzo leezen wij bij Eusebius *Histor. Ecclef. lib.* 5. *cap.* 21. dat in de Christen-Kerke een groote questie is opgereezen, overmits het Paaſch-Feest, want sommige Kerken hielden dit Feest op de eerste volle Maan die daar komt, na dat de Zon in 't eerste *punctum Arietis* is getreden, op welken dag de Jooden haar Paasſcha pleegen te houden, andere waaren daar aan geërgert, ende hielden haar Paasſcha ofte Paaſch-Feest op den naastvolgenden Sondag. Derhalven, om deeze confuſie ende oneenigheit te verhoeden en te beteren, heeft Victor een Bisſchop van Romen een *Sijnodus* gehouden, ende geordonneert, dat men het Paaſch-Feest op den Sondag zoude houden. Ten tijden Cijpriani heeft Novatus geleert, dat men den geenen die in de vervolginge afgevallen ende den Afgoden eenige eer beweezen hadden, al beweezen zij leetweezen, evenwel niet behoorden tot de gemeenſchap der Kerke wederom op te neemen

ende te ontfangen. Over deeze questie zijn verscheidene *Sijnoden* gehouden, zo in *Africa*, als in *Asia* ende *Europa*, in welken NOVATI gevoelen is verworpen ende gecondemneert. Ter zelven tijd is ook in *Africa* geweest eene Bisschop ofte Leeraar met naame FIDUS; deeze wilde staande houden, dat men de Kinderen voor den achsten dag niet behoorde te Doopen, gelijkze voor den achsten dag in 't oude Testament niet besneeden moesten worden. CIJPRIANUS heeft een *Sijnodus* beschreeven, daar is deeze questie voorgesteld, ende 't gevoelen FIDI verworpen; CIJPRIANUS *lib.* 3. *Epist.* 8. In deezen tijd is ook die questie gemoveert; of een Leeraar die afvallig is geworden ende hem zelven met afgoderije besmet heeft, berouw en leedweezen bewijzende, weder in zijnen dienst behoorde gesteld te worden. Waarom CORNELIUS Bisschop tot *Romen*, een *Sijnodus* heeft gehouden, ende besllooten; dat men den zelven wel tot de gemeenschap der Kerke opneemen, maar tot den Kerken Dienst niet toelaaten zal; ziet CIJPRIANUS *lib.* I. *Epist.* 4.

Ten tijde van ORIGINES, TERTULLIANUS ende CIJPRIANUS wierde den Maagdelijken staat hoog verheven, ende men begost te drijven dat een Kerkendienaar geen echte Huisvrouw behoorde te hebben, ende indien hij voor het aanvaarden zijner Kerkendienst een Huisvrouwe getrouwt hadde, dat hij die zelve niet behoorde bij hem te houden; daarom wanneer *'t Sijnodus Nicena* vergadert was, is deeze questie neffens andere voorgesteld, ende als veele 't Houwelijk der Kerkendienaaren tegenstonden, ende den zelven een Wet wilden voorschrijven, datze geen Huisvrouwen behoorden te trouwen, ende zo iemant voor het aanvaarden zijns Kerkendienstes een Huisvrouwe getrouwt hadde, dat hij de zelve zoude verlaaten; zo stond PAPHNUTIUS op, die onder de vervolginge MAXIMINIANI des Keisers, zijn rechter ooge uitgesteken, ende de zenuwe in zijn slinker harsse in tweên gesneeden was, om het getuigenisse der Waarheit; deeze al was 't dat hij zelve in den Maagdelijken staat leefde, vond die Wet niet goed, ende stelde hem zelven daar tegen, ende onderrechte de Vergaderinge met veel treffelijke redenen uit Gods Woord, zo dat eindelijk besllooten worde een iegelijk in deeze zaake zijn vrijheit te laaten. SOZON. *lib.* I. *cap.* 23. die meer bewijs begeert, leeze THOMAS *Concilior.*

Ten laatsten, dat ook *Sijnodale* vergaderingen zijn beschreeven ende gehouden, om particuliere questien, zekere Kerkendienaaren ofte Kerken betreffende, is kennelijk. Want wanneer een Kerkendienaar verkooren, beroepen ende in den

Kerkendienst gesteld, ofte van wegen zijn valsche Leer ende ergerlijk leeven afgesteld zoude worden, zijn daar omme vergaderingen gehouden, als te zien is, eerstelijk in Godes Woord *Act.* 1: 15, 16, 17, 23, 24, 25. JUDAS een van de twaalve hadde hem zelven verhangen, in zijn plaatze moeste een ander verkooren worden die met de elve een getuige der opstandinge Christi wezen zoude, derhalven hebben de Apostelen een vergaderinge van 120. Menschen beleit, ende in de zelve, (met gemeen advijs) twee Mannen, te weeten JUSTUM ende MATTHIAM verkooren ende voorgesteld, om een van deezen te kiezen, en in den Dienst des Apostelschaps te stellen, ende den naam des Heeren aangeroepen hebbende, gaven zij het Lot, *ende het Lot viel op* MATTHIAM, *ende hij werd met gemeener bewillinge verkooren tot de elve.* Agtervolgende dit exempel, hebben de oude Kerken om de beroepinge van een Bisschop eenen particulieren ofte Provincialen *Sijnode* gehouden. Hier van getuigt die ordonnantie in de *Sijnodo Nicæna* gemaakt: *Een Bisschop zal (zo het doenlijk is) van alle Bisschoppen zijner Provintie geordineert, dat is, verkooren ende in zijnen Dienst gesteld worden.* RUFINUS *lib.* 1. *cap.* Item de Wet in *Sijnodo Laodicena* gemaakt: *Geen Bisschop zal in dien Dienst gesteld worden zonder oordeel des Metropolitaans, ende der ontrent gelegene Bisschoppen, Cant.* 12. EVAGRIUS *getuigt* ook *lib.* 3. *cap.* 6. dat te *Ephesen* de Bisschoppen in een *Sijnode* der Bisschoppen verkooren wierden. Daarom als ATHANASIUS Bisschop van *Alexandrien*, gestorven was, vergaderden de Bisschoppen, ende verkooren PETRUM in zijn plaatze, THEODOR. *lib.* 4. *cap.* 20. NECTORIUS Bisschop te *Constantinopoolen* gestorven zijnde, heeft de Keiser ARCADIUS een *Sijnode* beleit, ende aldaar JOHANNES CHRIJSOSTOMUS, dien hij zogte in NECTORII plaatze te stellen, voorgesteld, welke ook van de Bisschoppen verkooren is; THEOD. *lib.* 5. *cap.* 27. Desgelijks als daar een Bisschop was, die om zijn valsche leere, ofte quaad leeven, afgezet zoude worden, wierde een *Sijnodus* beroepen, ende aldaar wierde die questie afgehandelt. Daarom is ARIUS in *Sijnodo Nicæna* afgezet ende geëxcommuniceert; SOCRATES *lib.* 1. *cap.* 6. ende THEODORUS, ACACIUS, ende URZARIUS Bisschoppen zijn afgezet, om haare Ariaansche ketterijen in *Sijnodo Sardicensi*; THEOD. *lib.* 2. *cap.* 8. Hier om is 't dat EUDOXIA de Huisvrouwe des Keisers ARCADII, een weerzin ende haat tegen JOHANNES CHRIJSOSTOMUS, overmits zijne vrijmoedige bestraffingen opgenoomen hebbende, ende poogende hem te deporteeren, heeft een *Sijnode* doen vergaderen, ende daar gezonden Mannen die hem beschul-

ſchuldigd hebben; SOCRATES *lib. 6. cap. 16.* Als MARCELLINUS Bisſchop van *Romen* onder vervolginge des Keiſers DIOCLETIANI, uit vreeze den Afgoden geoffert hadde, hebben de Kerken een vergaderinge gehouden in een Stad *Simiesla*, ende aldaar MARCELLINUS ontboden, hem zijn afvalligheit voorgehouden, ende van zijn dienst gezet; THOMI *Concilior.* Wanneer nu de *Arianen* ende *Euſebianen* ATHANASIUS bij den Keiſer CONSTANTINUS met veelderlei ſchandelijke ſtukken bezwaard ende beſchuldigt hadden, heeft de Keiſer een *Sijnode* beleid te *Cæſarea* in *Paleſtina*; maar ATHANASIUS weigerde daar te koomen, overmits zijn partien daar zijn rechters zouden geweest hebben. Derhalven heeft de Keiſer een ander *Sijnode* beroepen te *Tijrus*, ende ATHANASIUS met een ſcherpen brief geboden, in deeze *Sijnode* hem zelven te verantwoorden. ATHANASIUS is gekoomen, ende heeft alle de leugenen ende valſche beſchuldingen zijner Vijanden wederleid, beſchaamt, ende zijne onſchult openbaar gemaakt; SOCRATES *lib.* 1. *cap.* 20, 21. THEOD. *lib.* 1. *cap.* 27, 28, 29.

Wijders is 't ook kennelijk uit het vierde *Concilio Carthaginenſi*, *Canone 66.* Als iemant verdrukt wierde van zijn Bisſchop, zo mogt hij tot den *Sijnodus* zijnen toevlugt neemen. Ja zo iemant hem bezwaart vond in de uitſpraake van een Particulier ofte Provinciaal *Sijnode*, die mogt appelleeren tot een andere ofte meerder vergaderinge, ende daar door kwam 't wel te geſchieden dat twee, drie, ofte vier Provinciale *Sijnoden* bij een kwamen. Te *Carthago* is eenen twist opgereeſen die een ſchadelijke ſcheuringe veroorzaakt heeft, waar van de oorzaak deeze was. MENSURIUS Bisſchop te *Carthago* geſtorven zijnde, is met gemeene ſtemmen in zijn plaatze CECILIANUS verkooren. DONATUS met zijn adherenten hebben uitgeſtrooit dat hij niet wettelijk was verkooren, ende hebben derhalven een anderen Bisſchop tegen CECILIANUS opgeworpen. Ieder zijnen aanhang hebbende, is de Gemeente in tweeën geſcheurt. DONATUS ende de zijne geen contentement neemende in 't geen de *Sijnode* aldaar in deeze zaake gedaan hadde, hebben van den Keiſer CONSTANTINUS MAGNUS verzogt, dat hij over dit verſchil Rechters wilde ſtellen. CONSTANTINUS verſtoort zijnde overmits DONATUS ende de zijne, hem met deeze Kerkelijke verſchillen moeijelijk vielen, ende niet willende het oordeel aan hem neemen, ſchrijft aan MILTIADES Bisſchop te *Romen*, dat hij aldaar een *Sijnode* moest vergaderen, ende daar bij ontbieden eenige uit *Vrankrijk*, als MATERMIS Bisſchop tot *Ceulen*, RETICIUM Bisſchop tot *Auguſtodunum* in *Bourgonjen*, ende MARINUM

Bisſchop tot *Arles*, ende zend beide de partijen tot deezen *Sijnode*. Welke alles gehoort ende overwogen hebbende, CECILIANUM juſtificeert, zijn electie confirmeert, ende DONATUS met zijn aanhang condemneert. DONATUS heeft geappelleert, ende van den Keizer andere Rechters wederom verzogt. De Keiſer heeftze wederom gezonden tot den *Sijnode*, ende derhalven tot *Arles* in *Vrankrijk* een groote *Sijnode* van verſcheidene Provincien beroepen, daar is de zaake gereſumeert, ende DONATUS wederom gecondemneert. EUSEB. *Hist. Eccleſ. lib.* 10. *cap.* 5. AUGUSTINUS in zijn Brieven.

Wanneer ook eenige Leeraaren ofte Bisſchoppen, die te vooren, overmits haare valſche leere, afgeſneeden waaren, haar zelven met de Kerke Christi wilden verzoenen, plagte zulks in een *Sijnode* te geſchieden, als te zien is bij SOCRATES, *Histor. Eccleſ. lib.* 4. *cap.* 11. alwaar hij beſchrijft, hoe de *Macedonianen* aan den Keiſer VALENTINIANUS ende zommige Bisſchoppen, verzoekende met rechtgevoelende Kerken te vereenigen, heeft de Keiſer een *Sijnode* beſchreeven ende beleid in *Sicilien*, alwaar de *Macedonianen* gehoord, verzoent ende weder opgenoomen zijn. Wederom als een Bisſchop van een flegte tot een beter plaatze beroepen wierde, ende der Kerken nuttigheit zulks vereiſchte, zo moeste in een *Sijnode* die zaake verhandelt worden, *Concil. Carthag.* 4. *Canone*. 27.

In ſumma, aangezien verſcheidene perzoneele ofte particuliere zaaken konnen voorvallen, zo heeft de *Sijnodus Nicæna* verordent *Canone* 5 dat alle jaar, tot dien einde een Provinciaal *Sijnode* gehouden zal worden; RUFINUS *lib.* 1. *cap.* 6 ende het *Concilium Conſtantinopolitanum* onder THEODOSIUS MAGNUS, heeft goed gevonden, dat, wanneer den nood zulks vereischt, de voorvallende zaaken van ieder Provincie, van den Provinciale *Sijnode* afgedaan zullen worden. SOCRATES *lib.* 5. *cap.* 8.

Dit heeft beminde Leezer, de Gereformeerde Kerken deezer Nederlanden bewogen, eenige Clasſicale ende Sijnodale vergaderingen, niet tegenſtaande de bloedige vervolgingen, van den beginne aan, in te ſtellen ende te onderhouden. Want zij agteden zodanige bijeenkomsten ende correſpondentien het eenige middel te weezen, om de Kerken voor ſcheuringen, valſche leere ende ſuperſtitien te behoeden. Ja, gelijk de nagels ende ſpijkers in een Schip de planken ende balken aan malkanderen verbinden ende vereenigen, welke verbintenisſe ende vereeniginge de eenige behoudenisſe van 't Schip is in de onſtuimige Zee; alzo ver-

verstonden zij dat de bijeenkomsten der Kerken, de zelve aan malkanderen verbinden, ende dat de verbintenisse de behoudenisse ende welvaaren van de Kerken is tegen alle Scheurmaakers, valsche Leeraaren, ende anderen. Zij zagen dat het met den Kerken gelegen is, gelijk met een bondel Pijlen, die vast bij een gebonden blijvende, niet ligtelijk gebrooken konnen worden, maar gescheiden zijnde geen gewelt konnen wederstaan; daarom deden zij zo groote naarstigheit om door 't middel deezer Vergaderingen vast aan malkanderen te houden. Des te meer, aangezien den *Satan* nimmermeer op en houd de Kerke Gods te bestrijden, ende zijn boos ende schadelijk zaad der oneenigheit, valsche leere ende superstitien te zaaijen; daarom hebben zij haar zelven als vroome Soldaaten, steunende op de beloften Christi, *Matth.* 18: 20. vast aan malkanderen gehouden, ende met gemeenerhand dat zaad (eer het wortel ofte loof kreeg) uitgewied.

In deeze vergaderingen, van welken veele een kwaad gevoelen hebben, ende zommige onbeleefdelijk spreeken, zijn zij niet bezig geweest met Politique zaaken, nog hebben ook niet gepractiseert de authoriteit ende behoorlijke heerschappije der Overheden te verminderen, ende haar zelven toe te eigenen, veel min om een nieuw Pausdom ('t welk zij met lijf ende ziel bevogten hebben) op te rechten. Maar zij hebben Kerkelijke Ordonnantien gemaakt, tot conservatie ende behoudenisse van de zuivere Leere des heiligen Euangeliums, ende uitsluitinge van alle heerschappije, scheuringen, verwarringen ende ergernissen. *Tot bewijs van dien*, *ziet hier* beminde Leezer, de vier Kerken-ordeningen in den Nationalen *Sijnoden* tot *Embden*, *Dordrecht*, *Middelburg*, ende in *'sGraven-Hage* beraamt ende goed gevonden; mitsgaders eenige andere in den Provincialen *Sijnoden* in *Holland* ende *Zeeland* geconcipieert ende gesloten. Doch op dat niemant zoude denken, dat ik hier alleen stelle de Kerkelijke Ordonnantien bij den Kerken in haaren *Sijnoden* gemaakt (agterlaatende de Kerken ordeningen die bij de Hooge Overheit gesteld zijn, ende na 't gevoelen van zommigen de anderen bij de Kerken gemaakt in veel deelen overtreffen ende beschaamen), om die Lidmaaten, ende andere Liefhebbers ende Voorstanders der Gereformeerde Kerken te blinddoeken ende te abuseeren. Zo hebbe ik, om deeze suspitie voor te koomen, raadzaam geacht, dezelve hier bij te voegen, op dat een ieder de een met den anderen vergelijken, ende beide met Gods Woord ende ordonnantien der Ouder Kerken confereren ende examineeren mogte;

mogte; na de Leere PAULI. 1 *Thesſ.* 5: 21. *Proeft alle ding en behoud het goede.*

Maar eer ik beminde Leezer, een einde maake, kan ik niet nalaaten UE. kortelijk te waarſchouwen ende te onderrechten, van 't geene zommige, die Vijanden van alle *Sijnoden* ende Kerkelijke ordonnantien zijn, hier tegen werpen. Voor eerst werpen zij tegen dat wij Gods woord hebben, 't welk ons in alle zaaken, die 't Geloof ofte de Zaligheit des levens betreffende zijn volkoomen ter Zaligheit onderwijst, ende dat het daarom niet noodig is *Sijnoden* te vergaderen, ofte Sijnodaale Ordonnantien te maaken. Zij zeggen daar bij dat de Apostelen in alle haaren tijd niet dan een *Sijnode* gehouden hebben, niet van zaken die de regeeringe der kerken, maar het eenige fondament der Zaligheid in Chriſto betreffende waaren *Act.* 15. ende datze met haar exempel leeren, dat om Kerkelijke Ordonnantien geen Sijnodale vergaderingen noodig zijn. Maar hier is wel op te antwoorden. De Gereformeerde Kerken ſtaan haar geerne toe, dat wij Gods Woord hebben, 't welk ons in alle zaaken, die 't Geloof ofte de Godzaligheit des levens betreffen, volkoomen ter Zaligheit onderwijſt. Maar daar uit volgt niet dat er geen Sijnodale vergaderingen, ofte Sijnodale Ordonnantien van nooden zijn. Wij hebben hier vooren beweezen, dat niet tegenſtaande Gods Woord ons van de Kerkelijke regeeringe mede onderrecht, nogtans verſcheidene questien, ende caſus voorvallen, die ten aanzien, van alle haare omſtandigheden, aldaar niet gedefinieert nogte uitgedrukt zijn; ende dat om in zodanige questien een eenparige reſolutie te neemen, ende alle confuſien te vermijden, de vergaderingen noodig zijn, volgende de Leere PAULI 1 *Cor.* 14: 40. *Laat alle dingen eerlijk ende met orden geſchieden*, ende *Philip.* 4. *Wat eerlijk is, wat gerechtig is, wat rein is, wat lieflijk is, wat wel luit, dat bedenkt.* Maar dat zij zeggen, dat de Apostelen in alle haaren tijdt niet dan een *Sijnodus* gehouden hebben, *Act.* 15. moeste niet alleen gezeit, maar ook beweezen zijn. Het contrarie ſchijnt te blijken *Act.* 2. in de verkiezinge van MATTHIAS, ende *Act.* 11: 1, 2, 3. daar PETRUS reekenſchap geeft, waarom hij tot CORNELIUS ingegaan was, ende *Act.* 13: 1. ende 20: 17. enz. Ten anderen moeſte ook beweezen zijn, dat aldaar niet anders dan van zulk een zaake, die het eenige fondament der Zaligheit betreffende was, gehandelt is. Doch anders word bevonden; *Act.* 15: 29. daar zij deeze Ordonnantie maaken; *dat gij u onthoud van den Afgoden-offer, enz.* Waar uit ik dit beſluit maake; indien ten tijden der Apostelen, die in de leere niet

konden

konden dwaalen, ende elk alleen fententie definitive mogte uitfpreeken, de Sijnodaale vergaderingen noodig waaren; veel meer zijnze in onze tijden noodig, overmits wij nu zulke Mannen niet en hebben.

Nog werpen zij tegen; dat men eertijds de Geestelijke Rechten des Pausdoms *Jus Canonicum* genaamt, met alle de *Decreten* ende *Decretaalen* heeft tegengefprooken ende verworpen, om dat wij Gods woord, dat ons van alles onderrecht, in handen hebben, ende dat het fchijnt dat men die Geestelijke Rechten des Pausdoms heeft uitgemonftert, op dat men in plaatze van dien, de refolutien ende ordonnantien der *Sijnoden* ftellen mogte. *Antw.* zij doen de Gereformeerde Kerken groot ongelijk, die haare Kerkelijke ordonnantien bij de Geestelijke Rechten des Pausdoms vergelijken. Want deeze ftrijden tegen malkanderen, ende ook tegen Gods Woord; maar de Kerkelijke ordonnantien heeft nog niemant openbaarlijk daar van befchuldigt, veel min overtuigt. Ten anderen, de Geestelijke Rechten des Pausdoms zijn tot geen ander einde gemaakt ende gefmeet, dan om de onbehoorlijke heerfchappije des Paus van *Roomen* te ftabiliëeren ende te verdedigen; deeze ter contrarie verbieden alle heerfchappije, ende neemen weg alle occafie van dien.

Wederom moveeren zij deeze zwarigheit. Onder het prætext van Kerken ordeninge ofte Kerkelijke ordonnantien, zoekt men de confcientien der Menfchen een onbehoorlijk jok op te leggen, ende aan Menfchelijke inzettingen te verbinden, gelijk men in het Pausdom heeft gedaan, daar men met er tijdt de *Traditien*, *Decreten*, *Decretalen*, ende *Conciliums* in gelijke waardigheit ende authoriteit nevens Gods Woord gefteld, ende de confcientien der Menfchen met de zelve verftrikt heeft. *Antw.* hier ziet men wat deeze Menfchen voor hebben; naamentlijk, alle Kerkelijke Ordonnantien, zonder welke geen Kerke beftaan en kan, weg te neemen, ende eene ongehoorde ongebondentheit ende fchadelijke licentie in te voeren. Want deeze befchuldinge rustet op dit fondament; Alle die Kerkelijke ordonnantien maaken, zoeken de confcientien een onbehoorlijk jok op te leggen. Indien dit waarachtig is, volgt dan daar uit, dat in Gods Kerke geenerlei Kerkelijke ordonnantien, van Menfchen gemaakt, behooren ontfangen ofte geleden te worden? Hier tegen hebben wij alreede beweezen dat er Kerkelijke bijeenkomsten ende Ordonnantien noodig zijn. Maar de questie is, wat macht ende authoriteit deeze Kerkelijke wetten ofte Ordonnantien hebben over de confcientien, ende hoe verre

zo

zij de zelve verbinden? de Gereformeerde Kerke heeft hier van altijd zo geleerd, dat niemant met waarheit haar kan beschuldigen, datze deeze conscientien een onbehoorlijk jok heeft gezogt op te leggen, ofte aan Menschelijke inzettingen te verbinden. Want zij heeft geleert, ende leert als nog dat eigentlijk ende absolutelijk geen Wetten nog ordonnantien de conscientien verbinden, dan alleen Gods Woord van den Propheten ende Apostelen beschreeven, *Luc.* 16: 29. *Zij hebben Mosem ende de Propheeten, enz.* ende *Luc.* 10: 16. *Die u hoort, die hoort mij, die u verwerpt, die verwerpt mij.* Een iegelijks conscientie, hij zij Overheit ofte Onderzaat, is aan deeze Wetten verbonden; ende het is niemant (al waar hij Koning ofte Keiser) geoorloft het alderminste in deeze Wetten te veranderen. Maar behalven deeze Wetten, zijnder nog tweederlei noodige Wetten ofte Ordonnantien: eerstelijk Politicque, dienstig om de tweede Tafel de Wet der Zeden te onderhouden. Ten tweeden, Kerkelijke, noodig om de eerste Tafel, den Godsdienst aangaande, stichtelijk te betrachten. Van deeze Politicque Wetten der Overheden, heeft de Gereformeerde Kerke altijd geleert, ende leert als nog; dat alle Menschen haare goede, ende met Gods Woord over eenkoomende Wetten, die zij tot wettelijke, eerlijke ende behoorlijke voorstand ende welvaaren der Republijken ofte Koninkrijken maaken, een iegelijk, niemant uitgenoomen, moet gehoorzamen ende onderhouden; niet om datze in, ende van haar zelven alle Menschen verbinden (want dat komt Gods Wetten alleen toe), maar om dat Gods Woord zeit: *Geeft den Keiser dat den Keiser toebehoort*; *Matth.* 22: 21. ende, *een iegelijk zij der voornaamelijker Macht onderdanig: Want daar is geen Macht, dan van Gode, ende die Machten zijn, die zijn van Gode geordineert; zo dan, wie die Macht wederstaat, die wederstaat de Ordonnatie Gods*; *ende diese wederstaan, zullen het Oordeel tegen haar zelven neemen, geeft dan een iegelijk, dat gij schuldig zijt; schattinge, dien gij schattinge schuldig zijt*; *tol, dien gij tol schuldig zijt*; *vreeze, dien gij vreeze schuldig zijt*; *eere, dien gij eere schuldig zijt*, *Rom.* 13: 1, 2, 7. Volgens dien, zo iemant deeze Politicque Ordonnantien der Magistraaten openbaarlijk wederstaat ofte heimelijk overtreed, die wederstaat ende overtreed Gods gebod ende bezwaart alzo zijne conscientie. Daar op heeft PAULUS gezien, zeggende; *daarom moet men onderdanig zijn, niet alleenlijk om der straffe, maar ook om der conscientie*, *Rom.* 13: 5.

Aangaande de Kerkelijke Ordonnantien van de Kerke gemaakt,

gemaakt, ende van den welken geen bevel in Gods Woord word gevonden, heeft de Gereformeerde Kerke tot nog toe geleert, dat nademaal Christus den Christenen van 't jok der Ceremonien, bestaande in onderscheit van spijs, onderhoudinge der Feestdagen, enz. verlost heeft, niemant hem wederom, *eenig jok behoort op te leggen, ofte onder Menschelijke inzettingen dienstbaar te maaken*, *Act.* 15: 10. *Gal.* 5: 1. dat men de Christenen niet behoort te beneemen, haare vrijheit dieze van Christus ontfangen hebben, ende dat de Christenen haar zelven *niet moeten laaten oordeelen, in eeten ofte in drinken, ofte in den deele des Feest-daags, ofte nieuwe Maans, ofte der Sabbathen*, *Colosf.* 2: 16. aangezien zij in die middelmaatige dingen vrijheid van Christus ontfangen hebben, ende den Gods-dienst daar in niet gelegen is, 1 *Cor.* 8: 8. *De spijze en vordert ons bij God niet: want is 't dat wij ze eeten, zo en zijn wij niet te overvloediger; ende is 't dat wij ze niet en eeten, zo en zijn wij niet gebrekkelijker.* Het is ook kennelijk dat de Gereformeerde Kerke altijd haar zelven tegen het Pausdom gesteld heeft, 't welke den Mensche wijs maakt, dat haare conscientien zo wel aan de geboden der Kerke als aan Gods geboden zijn verbonden, ende dat de Kerkelijke Ordonnantien zo wel ter Zaligheit van nooden zijn, als Gods geboden; ende dat de Gods-dienst zo wel in 't onderhouden van de Kerkelijke Ordonnantien, als van Gods wetten, bestaat, ende heeft uit Gods woord beweezen ende staande gehouden, dat geen Kerkelijke Ordonnantien de Conscientien der Menschen verbinden maar alleen Gods wetten, en dat geen Kerkelijke Ordonnantien ter Zaligheit noodig zijn; dat ook geene Heiligheit ofte Gods-dienstigheit in 't onderhouden der zelven, is te zoeken ofte te vinden. Doch dat dezelve noodig geacht worden, tot welstand van den uiterlijken Gods-dienst, die in de Kerke word gepleegt, ende van de zichtbaare regeeringe der Kerke, ende op dat alle ergernissen ende confusien geweert worden, ende alle dingen, eerlijk ende met orden geschieden zouden; zulks, wanneer iemant een Kerkelijke Ordonnantie heeft overgetreden, zonder dat hij iemant heeft verergert, ofte confusie gezogt aan te rechten, ende evenwel den innerlijken Gods-dienst in de eerste tafel vereischt, onderhouden heeft; oordeelt de Gereformeerde Kerke dat zodanige met die overtredinge zijn conscientie niet besmet heeft. Want hij heeft niet misdaan tegen het oogmerk van de Kerkelijke Ordonnantien, 't welke is geen ergernisse ofte confusie te begaan, ende den uiterlijken

Gods-

Godsdienst ſtichtelijk te oeffenen. Wat reden hebben dan deeze tegenſpreekers, om de Gereformeerde Kerken, met dusdanige calumnien ende vercierde leugenen te beſchuldigen ende leelijk te maaken ?

Maar (op dat ik u beminde Leezer, niet langer op en houde) leest de Kerken-Ordeningen zelve, die zullen u ten vollen hier van onderrechten, ende de onnooſelheit der Gereformeerde Kerken aan d'eene zijde, ende de quaadwilligheit van zodanige Achterklappers aan d'ander zijde, ontdekken. Leest met verſtand, oordeelt met discretie ende voorzigtigheit, ende vaart wel ter Zaligheit.

A C T A,

O F T E

Handelingen der verſamelinge der Nederlandtſche Kerken die onder 't Kruis zitten, ende in Duitſchland, *ende* Oostvriesland *verſtrooit zijn, Gehouden tot* Embden *den* 5 *Octobris Anno* 1571.

I. Geen Kerke zal over een ander Kerke, geen Dienaar des woords, geen Ouderling, nog Diaken, zal d'een over d'ander heerſchappije voeren, maar een iegelijk zal hem voor alle ſuſpicien, ende aanlokkinge, om te heerſchen, wachten.

II. Om de eendrachtigheit in de Leere tusſchen de Nederlandſche Kerken te bewijſen, heeft het den Broederen goed gedacht, de belijdenisſe des Geloofs der Nederlandſche Kerken te onderſchrijven; insgelijks ook de belijdenisſe der Kerken in Frankrijk te ondertekenen, om daar mede haar verbindinge ende eenigheit met dezelve Franſche Kerken te betuigen; zekerlijk vertrouwende, dat de Dienaaren der zelver Françoiſche Kerken ook op haar zijde de belijdenisſe des Geloofs der Nederlandſche Kerken, tot getuigenisſe van onderlinge eendrachtigheit, onderſchrijven zullen.

III. Men heeft verkooren Petrus Dathenus, ende Johannes Taffinus, die dit den Kerkendienaaren ter naastkoomende verzamelinge in Vrankrijk aanzeggen, ende ter naaster t' zamenkomste den Broederen der Nederlandſche Kerken, antwoord weder in brengen zullen.

IV. Men zal ook de Nederlandſche Kerkendienaars die in deeze verzamelinge niet en zijn, vermaanen, dat zij in die zelve onderſchrijvinge bewilligen; 't Zelve zal men ook allen anderen doen, die van nu voortaan, tot den dienst des woords beroepen zullen worden, eer zij in haaren dienst treden.

V. De Broeders hebben geacht, dat men in den Gemeente der Françoiſche ſpraake, de forme des Geneefſchen Catechismi, ende in de Gemeenten der Nederduitſche ſpraake, de forme des Heidelbergſchen, behoort te gebruiken; doch

 alzo,

alzo, dat, of daar eenige Kerken, eene andere forme van Catechismus (den woorde Gods gelijkformig zijnde) gebruikten, die zullen te veranderen, niet gedwongen worden.

VI. In een iegelijke Kerke zal men t' zamenkomsten ofte Consistorien der Dienaaren des woords, Ouderlingen ende Diakenen hebben, die ten minsten alle weeken eenmaal gehouden zullen worden, ter plaatze ende tijd die een iegelijk Gemeente zal achten de bekwaamste en gelegenste te weezen.

VII. Beneven deezen Consistorien, zullen ook alle drie ofte zes maanden, Classicale vergaderingen gehouden werden, van zommige Kerken die bij een gelegen zijn, na haare gelegentheit ende nooddruft.

VIII. Daar benevens, zullen jaarlijksche vergaderingen, aller verstrooide Kerken in Duitschland ende Oost-Vriesland bijzonder, aller Engelscher Kerken bijzonder, ende aller Kerken onder 't Kruis bijzonder, gehouden worden.

IX. Vorder zal men alle twee jaaren eens, een algemeene vergaderinge aller Nederlandsche Kerken houden.

X. Beide de *Frankfoortsche* Gemeenten, de *Schonausche*, de Françoische tot *Heidelberg*, de *Frankendaalsche*, ende die van S. LAMBERT zullen een Clasfis maaken. Een ander Clasfis zullen maaken beide de *Ceulsche* Kerken, beide die *Aaksche*, die van *Mastricht*, die van *Limburg*, die van *Nuis*, ende die in 't Land van *Gulik* zijn. Een ander Clasfis zullen maaken die van *Wezel*, van *Emmerik*, van *Gogh*, van *Rees*, van *Gennep*, ende anderen die daar meer in 't Land van *Cleef* zouden moogen zijn. Een ander Clasfis zullen maaken, die Kerken van *Embden* met den vreemden Dienaaren des woords, ende Ouderlingen van Braband, Holland, ende West Vriesland.

XI. Beide die Gemeenten tot *Antwerpen*, die Gemeente van *'s Hertogen-Bosch*, van *Breda*, van *Brusfel*, ende andere die in Braband zijn mogten, zullen ook een Clasfis maaken. En een andere Clasfis zullen maaken die van *Gent*, van *Ronsen*, van *Oudenaarden*, van *Coomen*, ende die andere die in Oost- ende West-Vlaanderen zijn. En een ander Clasfis zullen maaken, die *Doorniksche*, *Rijsselsche*, *Atrechtsche*, *Armentiersche*, *Valencijnsche*, ende de Walsche Kerken. Een ander Clasfis zullen maaken de Gemeente van *Amsterdam*, van *Delft*, ende andere *Hollandsche*, *Over-Ysselsche*, ende *West-Vriesche* Kerken.

XII. Men zal die van Engeland vermaanen, datze haare Kerken in Clasfen afdeilen.

XIII. De Dienaaren des woords, zullen van de Consistorien met het oordeel ende goeddunken der Classicale vergaderin-

gaderinge; ofte drie Ministers uit de genabuurde Kerken, verkooren worden. Verkooren zijnde, zullen zij der Gemeente voorgesteld worden, op dat zij, ofte door stilzwijgen der Gemeente aangenoomen worden, ofte zo daar iet waare, daarom die Gemeente in de verkiesinge niet bewilligen en wilde, dat binnen 15 dagen ongevaarlijk voortgebragt werde. Nogtans of eenige Kerken, daar de verkiesinge bij 't gemeene volk staat, achteden, dat haare gewoonheit niet te veranderen en waare, die zullen gedraagen worden, ter tijd toe, dat het door die algemeene Sijnodale vergaderinge, anders zal verordent zijn.

XIV. Dezelve wijze zal men ook in de verkiesinge der Ouderlingen ende Diakenen houden, behalven dat men niet behoeven en zal 't gevoelen des Clasfis ofte der omleggende Kerkendienaaren te verwachten.

XV. Alle jaaren zal 't halve deel zo wel der Ouderlingen, als der Diakenen, verandert worden, andere in haare plaatze gesteld zijnde, die ook twee jaaren lang dienen zullen; doch dat de Kerken (voornaamelijk die onder 't Kruis zitten) haar vrijheit van langer ofte korter tijd te neemen, na haare gelegentheit ende nooddrufstigheit behouden.

XVI. De Dienaaren des woords zullen geëxamineert, dat is, onderzogt worden, van den geenen daar van zij verkooren worden. Is 't dat haar leer ende leeven voor goed bekent word, zo zullen zij met gebeden daar toe dienende, ende opleggingе der handen (doch zonder superstitie ende noodzaakelijkheit) bevestigt worden.

XVII. Het en zal geen Kerkendienaar geoorloft zijn, in een andere Gemeente te Prediken zonder bewilliginge des Dienaars der zelver Gemeente ende Consistorie, ofte in afweezen des Dienaars, zonder consent der Consistorien.

XVIII. Die zich in den Kerkendienst indringen, in die plaatzen daar de Kerkendienst nu ingesteld is, dezelve zullen van de Consistorien vermaant worden, dat ze afstaan, maar is 't dat ze evenwel hartnekkelijk voortvaaren, zo zal men terstont drie ofte vier, ofte ook meer, is 't moogelijk, van de omleggende Kerkendienaaren der Clasfe, zonder welke deeze Kerke is, beroepen, ende hem die het is verklaaren, een Scheurmaaker te zijn. Ende aangaande de toehoorders, is 't dat ze alle vermaaningen ende waarschouwingen hartnekkelijk verachtende, den Scheurmaaker (welke hem nu verklaart is, zulk een te zijn) voortvaaren aan te hooren, zo zal de Consistorie, na uitwijzen der Kerkentucht, ofte Christelijke straffe, handelen.

XIX. Eens, ofte driemaal in den Doop met water te be-

ſprengen, word voor een middelmatig ende vrij gehouden; daarom laaten wij den Kerken haare gewoonheit, die ze hier in hebben, behouden, ter tijd toe, dat anders in de nadingkoomende algemeene Sijnodale vergaderinge verordent worde.

XX. Getuigen in den Doop te neemen ofte niet te neemen, achten wij voor een middelmatig ding; derhalven zal men de Kerken haar oude gewoonheit laaten, een iegelijk na haare vrijheit, ter tijd toe dat daar van anders in de algemeene Sijnodale vergaderinge beſlooten werde.

XXI. In den Gemeenten, daar ons vrijheit gegeeven word, te moogen reformeeren, achten wij dat men gemeen ſpijsbrood gebruiken, ende 't zelve in de uitdeilinge des Nachtmaals breeken moet: Maar ſtaande ofte zittende 't Nachtmaal te ontfangen, oordeelen wij middelmatig te zijn. Derhalven zullen die Gemeenten zulk eene wijze gebruiken, die hen de aldergelegenste dunkt te zijn. Pſalmen te zingen, of 't iet wat uit de Heilige Schrift te leezen, terwijle 't Heilige Avondmaal uitgedeelt word, word den Kerken vrij gelaaten. Insgelijks ook ſtaat in de vrijheit der Kerken die woorden Christi, ofte Pauli te gebruiken, in 't uitreiken des Broods ende des Wijns; waar in men toe zien zal, dat het uitſpreeken der woorden, met der tijd niet tot een ſchijn ofte waan van *Conſecratie* getrokken en werde.

XXII. Niemant die nog onder de macht zijner Ouderen ſtaat, ofte der geener die in plaats der Ouderen zijn, en behoord hem zelven zonder haare bewilliging in den Houwelijken ſtaat te begeeven; ende die Houwelijkſche beloofte, zonder haare conſent gedaan, is van geener waarde. Zo daar nogtans eenige van de Ouders hier zich zo onbeſcheiden ende hart beweezen te zijn, dat ze in geenderlei wijze wilden bewilligen ('t welk zomtijds uit haat der Religie, ende uit andere oorzaaken geſchied) als dan zal het in 't oordeel der Conſiſtorie ſtaan, of daar eenige billijke oorzaake zij, zulk eene Heilige ordeningen te verhinderen of te breeken.

XXIII. De ondertrouwe wettelijk gedaan zijnde, en zal geenzins moogen gebrooken worden, al waar 't dat beide partijen daar in bewilligden. Daarom zal 't raatzaam zijn, als de Ondertrouwe geſchied, dat de Kerkendienaar ofte een Ouderling daar bij zij, op dat, eer der onderlinge beloftenisſe geſchiede, vernoomen werde, of zij beide die reine Religie bekennen; of haar Ouders in haar Houwelijk bewilligen; ende is 't, dat beide partijen, ofte een van beiden, te vooren in den Houwelijken ſtaat geleeft hebben; of men door geloofwaardige ende zekere getuigenisſen, van den aflijvinge der eerste partije verzekert is.

XXIV. Die naamen der perzoonen die in den Houwelijken ftaat te bevestigen zijn, zal men drie Sondagen, ofte anders driemaal, mits dat er een tamelijke tijd tusfchen zij, voor de Gemeente uitroepen.

XXV. Wij gevoelen dat de Kerkelijke difcipline ofte Christelijke ftraffe, in een iegelijke Gemeente behoort onderhouden te worden; derhalven zal 't den Dienaaren des woords ampt zijn, niet alleen opentlijk te leeren, vermaanen, ende ftraffen, maar ook in 't bijzonder eenen iegelijk tot zijn plicht te vermaanen, 't welk ook de Ouderlingen vrij ftaat te doen.

XXVI. Daarom, indien iemant in de reinigheit der leere gedwaalt, ofte in de opregtigheit des levens gezondigt zal hebben, zo verre als 't verborgen ende zonder opentlijke ergernisfe toegegaan is, zo zal men den regel onderhouden, welken Christus uitdrukkelijk voorfchrijft. *Matth.* 18.

XXVII. Ende de verborgen zonden, daar de Zondaar (in 't heimelijk, ofte van eenen, ofte met twee ofte drie getuigen, vermaant zijnde) leetweezen van bewijst, en zal men der Confiftorien niet aandraagen; maar die verborgen zonden, die der algemeene welvaart, ofte der Kerken, eenige merkelijke fchade ende verderffenisfe toebrengen mogten, als daar zijn verraderije, ofte verleidinge der zielen, die zal men den Kerkendienaar aanzeggen, op dat men na zijnen Raad toe zie, wat hier in te doen ftaat.

XXVIII. Indien iemant heimelijk gezondigt hebbende, de vermaaninge van twee ofte drie perzoonen niet en hoort; of 't die eene openbaare zonde begaan heeft, die zal men voor de Confiftorie brengen.

XXIX. Die zonden welke van haar natuure openbaar zijn, ofte die der Gemeente (om der verwerpinge, der vermaaningen wille) geopenbaart worden, die zal men opentlijk verfoenen, niet na het oordeel van een ofte twee perzoonen, maar na het gevoelen der gantfcher Confiftorie, ende dat op zulk een wijze ende forme, welke men achten zal tot opbouwinge eener iegelijker Gemeente, allerbekwaamst te weezen.

XXX. Zo wie hartnekkelijk die vermaaningen der Confiftorie verwerpen zal, dien zal men van der gemeenfchap des Nachtmaals af-houden; ende afgehouden zijnde, is 't dat hij na veele vermaaningen geen teken van berouw en bewijst, zo zal dit den voorgang zijn, tot der uitfluitinge.

XXXI. De Kerkendienaar zal den hartnekkingen zondaar, opentlijk van den Predikftoel vermaanen, hij zal zijn zonde duidelijk verklaaren, en wat naarstigheit men gedaan heeft,

hen beſtraffende ende van 't Nachtmaal afhoudende; hij zal de Gemeente vermaanen dat ze vieriglijk voor deezen onboetvaardigen zondaar bidden, eer dat de Gemeente tot de laatste remedie der uitſluitinge te koomen, gedwongen werde. Zulke drie vermaningen zal men doen. In de eerste en zal de zondaar niet genoemt worden, op dat men hem eenigzins verſchoone. In de tweede, zal men hem noemen. In de derde, zal men der Gemeente aanzeggen, dat men hem excommuniceeren, ofte uitſluiten zal, ten zij dat hij zich bekeerde, op dat hij, is 't dat hij hartnekkig blijft, door ſtilzwijgende bewilliginge der Gemeente, afgeſneden werde. Maar aangaande den tijd, hoe lange de eene vermaaninge na de ander geſchieden zal, dat zal aan 't oordeel ende goeddunken der Conſiſtorie ſtaan. Indien hij ook door deeze naarstigheit der Dienaaren, tot bekeeringe niet en kan gebragt worden, zo zal een zulken hartnekkingen Menſch, verbanninge ende afſnijdinge van den Lighaame Christi, voor de Gemeente verkondigt worden. De Kerkendienaar, zal 't gebruik ende 't einde des Bans, in 't breede verklaaren, ende zal den geloovigen vermaanen, dat zij geene al te gemeenſaame, ende onnodige converſatie ende geſelſchap, met den verbannen hebben, maar zijn geſelſchap ſchouwen, tot dien einde, voornaamentlijk, op dat die verbande, ofte uitgeſlootene beſchaamt zijnde, ernstlijk bedenke zich te bekeeren.

XXXII. Die daar zwaare ende de Gemeente Godslasterlijke zonden begaan hebben, ofte zulke ſtukken, die door die authoriteit ende 't gewelt der Overheit behooren geſtraft te werden, hoewel zij met woorden boetvaardigheit betuigen, zo zullen zij nogtans van den Nachtmaale afgehouden worden. Doch, hoe dikwils dat geſchieden zal, zulks zal aan 't oordeel der Conſiſtorie ſtaan.

XXXIII. Is 't dat die Dienaars des woords, die Ouderlingen ofte Diakenen, eenige openbaare zonden, die tot ſchande ende lasteringe der Gemeente ſtrekten, ofte door de macht der Overheit, behoorden geſtraft te werden, bedreeven hebben: Zo zullen die Ouderlingen ende Diakenen, door de authoriteit der Conſiſtorien, terſtont van haaren dienst afgezet worden; maar de Dienaaren des woords, zal men haaren dienst voor een tijd lang opzeggen, doch of men ze te eenemaal, van haaren dienst afzetten zal, daar zal de vergaderinge der Claſſis over oordeelen. Met welkers oordeel, is 't dat zij niet te vreeden zijn, zo zullen zij haar beroepen, op den Provinciale ofte Lands Sijnode.

XXXIV.

XXXIV. Maar of die Dienaaren des woords, ende die Ouderlingen ende Diakenen afgezet zijnde, na dat zij de Kerke, door haare boete voldaan hebben, wederom tot den dienst behooren toegelaaten te werden, waar 't dat ze wederom verkooren wierden: Zo veel de Ouderlingen ende Diakenen aangaat, zal het aan der Confiftorie discretie ofte oordeel ftaan: Maar zo veel als de Dienaaren des woords belangt, over die zal de Clasficale vergaderinge oordeelen.

XXXV. De Kerkendienaaren, gebooren uit Nederland, die zich in vreemder Kerkendienst begeeven hebben, zo zij wederom van de Nederlandfche Kerken geroepen worden, zullen naarstigheit doen, dat ze die beroepinge volgen, haare Keiken eenen zekeren tijd beftemmende, in welken zij haar met anderen Kerkendienaaren voorzien moogen. Maar zo de uitlandfche Gemeenten, haar niet willen laaten gaan, zo zal men die zaak betrekken tot andere Kerken, die niet fufpect en zijn. Ende die zich nog aan niemant verbonden hebben, zal men vermaanen, dat ze haare vrijheit behouden, op dat ze konnen volgen, zo zij beroepen worden.

XXXVI. Men zal ook Ledemaaten der Kerke vermaanen, die eeniger Kerkendienaars dienst, in de tijd der vrijheit gebruikt hebben, dat zij den zelven met onderhoudt, zo hij gebrek heeft, verzorgen.

XXXVII. Die uit deeze verftrooijenge in eenige Stadt ofte plaatze vergadert zijn, zullen eenige *Studenten* onderhouden, die aan hem verbonden zullen zijn, der welker dienst, zo die geenen die zij onderhouden hebben, ontbeeren moogen, ende toelaaten dat een andere Kerke die zelve gantfchelijk, tot haar met verbindinge overneeme, zo zullen zij die gedaane onkosten wederom moogen eifchen, maar dat en zullen zij niet moogen doen, is 't dat zij die alleen, voor een tijd uitleenen.

XXXVIII. Daar is een Regjster befchreeven der Kerkendienaaren die nu geen dienst en hebben: Item der geener die tot den Kerkendienst bekwaam zijn. Ende is uit elke Clasfe der geener die hier zijn, eenen Kerkendienaar verkooren, die de Kerkendienaars zijnes Clasfis uit den naam deezer Sijnodale vergaderinge, vermaanen zal, dat zij naarstelijk verneemen. of eenige Kerken in haaren Clasfe zonder Kerkendienaars zijn, ende zodanige Kerken vermaanen, eenen Dienaar te beroepen, dat zij ook zommige uit den Register voorftellen, op dat met gemeenen raade iemant beroepen werde.

XXXIX. Tot Embden zijn verkooren, DOMINICUS JULIUS, CORNELIUS RHETIUS, JOHANNES ARNOLDI. Te Weesel: JOHANNES LIPSIUS, PETRUS RIJKIUS, MICHAEL JORDAANS, op dat de Nederduitsche Kerken, die geen Dienaaren hebben, weeten dat ze aan deeze Mannen schrijven zullen; ende op dat deeze den Kerken eenige Dienaaren in haare, ofte in de naastgelegene plaatzen woonende, aangeeven.

XL. Zo daar eenige Kerke zo arm ende behoeftig waare, dat zij den Dienaar, welken zij beroepen niet onderhouden konde, zo zal de Clasfis zulks verzorgen; ende zullen voor eerst zommige nabuurige Kerken 't zaamen gevoegt moogen werden: Daar benevens zullen de Dienaaren der verstrooide Gemeenten vermaant worden, dat zij de Lidmaaten der Kerken tot bijstand aanporren; doch inzonderheit zullen zij die aanporren, die uit dezelve Provintie ofte Landschap zijn, daar in de Kerke leit. Ende de Kerkendienaren zullen anderen in deezen deele met exempel voorgaan.

XLI. De Dienaaren des Clasfis zullen in die plaatzen, daar men den dienst des woord niet zal kunnen opregten, Leezers, Ouderlingen ende Diakenen verordeneeren, op dat alzo de Kerken verzamelt moogen worden.

XLII. De Dienaaren ende Ouderlingen der Clasfen, die onder 't Kruis zijn, zullen in allen Steden ende Dorpen onder haaren Clasfe, ofte daar omtrent gelegen, naarstelijk onderzoeken ende verneemen na den geenen, die tot de reine Religie genegen zijn, om dezelve tot haaren schuldigen pligt te vermaanen: Derhalven zullen zij poogen, Kerken, ofte ten minsten beginselen der Kerken te vergaderen; ende om zulks te beter na te koomen, zo zullen de Clasfes, alle de naastgelegene Steden ende Dorpen onder haar verdeilen, op dat niet versuimt en worde. Die zelve zorge zullen de verstrooide Gemeenten over die Steden ende andere bijleggende plaatzen draagen, voornaamentlijk, die wijt van de Clasfe gelegen zijn. De verstrooide Geloovigen, zullen de Kerkendienaaren der Clasfen onder 't kruis hier in helpen, hen voorzichtelijk aangevende, de Naamen der geener die zij weeten dat tot de Religie geneegen zijn geweest, in die plaatzen, daar zij uitgeworpen, ofte uitgeweeken zijn.

XLIII. 't Is zeer oorbaarlijk dat er zulk een vereeniginge der Kerken zij, dat ze dikwils met onderlinge Brieven, malkanderen te kennen geven, wat daar dienstelijk zal zijn, tot de onderhoudinge ende wasdom der Kerken in 't gemeen ofte ook zommige in 't bijzonder, ende dat zij voornaamentlijk van de ketters, scheurmaakers, huurlingen, landloopers, ende

ende andere zodanige ſchadelijke Menſchen, malkanderen verwittigen, op dat de Kerken zich voor zodanigen wachten kunnen.

XLIV. Op dat men de zwaare belastingen der Kerken voorkome en verlichte, welke dagelijks toekomen, door de lichtvaardigheid der gener die al te ligtelijk haare woonplaatzen veranderen, en der gener die onder 't dekzel dat zij geloovig en behoeftig zijn de Aalmoezen, den Huisgenooten des Geloofs toekomende en van nooden zijnde, ontrekken: Zo hebben wij voor raatzaam aangezien, dat in allen en jegelijke Kerke verkondigt werde, dat de geenen die van daar vertrekken, voortaan niet en zullen als Huisgenooten des Geloofs geholpen worden in andere Gemeenten, ten zij dat ze Atteſtatie ofte getuigenisſe hebben, hoe zij zich te vooren in leere en leven bij de Gemeente, van waar zij gekomen zijn, gedragen hebben.

XLV. De Dienaaren zullen daar op letten, dat ze allen den genen die Atteſtatie ofte getuigenisſe begeeren, vraagen, uit wat oorzaake zij begeeren te vertrekken, en bevindende de oorzaak des vertreks, niet genoegzaam te zijn, zullen zodanigen Atteſtatie weigeren. De Dienaaren en Diakenen zullen ook toezien, dat ze niet te zeer genegen zijn haare Kerken van de Armen te ontlasten, met welken zij andere Gemeenten, zonder eenigen nood bezwaaren. Zo wien zij Atteſtatie geeven, zullen haar naam, toenaam, vaderlandt en handtwerk in den Brief uitdrukken, mitsgaders de oorzaak haares vertreks, en hoe lange zij in de Gemeente verkeert hebben, hoe zij zich gedragen hebben, wanneer zij van daar geſcheiden zijn, waar ze heenen gaan willen, en andere diergelijke dingen.

XLVI. Den genen die vertrekt, zal men zo veel geeven, als men achten zal genoeg te wezen, om tot de naaſte Gemeente, daar zij door pasſeeren zullen, te koomen, doch hoe veel het zij, zal men op de Atteſtatie teekenen. Het zelve zullen ook andere Gemeenten daar zij doortrekken, doen, ieder na zijne macht: Zij zullen de Atteſtatie bezien, en zo die oprecht is, zo veel mededeelen als noodig is, om tot de naastleggende Gemeente te koomen; hoe veel zij geven en wanneer zij van haar vertrekken, zullen zij op de Atteſtatie teekenen. Alzo zullen ook andere Gemeenten haar dragen, tot dat zij in de plaatze koomen, daar zij weezen wilden, alwaar de overgeleverde Atteſtatie zal geſcheurt worden.

XLVII. Alle die na de naastkomende maand Novembris, zonder eenige getuigenisſe, ofte met geen getuigenisſe, na deze forme beſchreeven, uit de Gemeente vertrekken zullen,

 die

die zullen voor geen huisgenooten des Geloofs, den welken men, na de leere Pauli, aldermeest behoort goed te doen, gehouden worden. Zo daar nochtans eenige koomen uit de Gemeenten onder 't kruis zittende, of uit zulke plaatzen daar geen Kerkendienst ingesteld en is, zo zal men die onderzoeken, of ze bidden en rekenschap haares Geloofs geven konnen: Item, uit wat oorzaake zij vertrokken zijn, en van diergelijke dingen meer; doch zal in de discretie der Diakenen staan, hoe veel men zodanigen tot onderstand zal geven.

XLVIII. Men zal den Heer van S. ALDEGONDE bidden, in den naam van deze Sijnodale vergaderinge, dat hij een Historie der dingen, die in zommige jaaren herwaarts geschiedt zijn, beschrijve; en voornamelijk van die dingen, die de oprechtinge der Kerken, de vervolginge der zelver, de afwerpinge en wederoprechtinge der Beelden, de volstandigheid der Martelaaren, de grouwelijke oordeelen Gods tegen de vervolgers, de veranderingen der Politien, enz. betreffen.

XLIX. Alle Kerkendienaaren, mitsgaders alle andere die met haar hulp dit voornemen konnen vorderen, zullen naarstelijk ondervraagen en onderzoeken, alles wat tot zodanigen Historie dient, en in geschrift overzenden, aan iemant der gener die hier toe verkoren zijn, welke deze dingen daar na aan den Heer van S. ALDEGONDE getrouwelijk zullen overschrijven.

L. En zijn hier toe verkooren: tot Embden, CHRISTOPHORUS BECANUS en CORNELIUS RHETIUS; te Weezel, PIETER DE RIJK en CAROLUS NIELIUS; te Keulen, ADRIAAN VAN CONINKSLOO en JOHANNES REGIUS; tot Aaken, JOHANNES CHRISTIANI en JOHANNES HEUKELOM; tot Frankfoort, de Heeren BAILLEUL en SEBASTIAAN MATTE; tot Heidelberg, PETRUS DATHENUS en JOHANNES TAFFINUS; te Frankendaal, CASPAR VAN DER HEIJDEN en PETRUS ANTHONII; te Schonau, FRANCISCUS JUNIUS; te St. Lamberts, NICOLAUS SCHOUBROUK.

LI. Niemant zal eenig Boek van hem zelven, of van een ander gemaakt, waar in van de Religie gehandelt wordt, doen, of te laten drukken, of anderzints in 't ligt brengen, ten zij dat 't zelve Boek van den Kerken-dienaaren des Classis, of van de openbare Professoren der Theologie, die van onzen geloove ofte Confessie zijn, geëxamineert en geapprobeert zij.

LII. In groote Gemeenten zal 't oorbaarlijk zijn, dat men zommige die hoope geven, dat ze de Kerke Godts t'eeniger tijd zullen konnen dienen, in 't bijzonder oeffene, in 't proponeren

poneren, en op dat het ordentelijk geschiede, zal een Kerken-dienaar over de Actie presideeren.

LIII. Deze Articulen de Wettelijke en behoorlijke ordre der Kerken betreffende, zijn alzo met gemeen accoort gesteld, datze (zo 't de nuttigheid der Kerken vereischt) verandert, vermeerdert en vermindert mogen en behooren te worden. Nogthans zal 't geen bijzondere Kerke vrij staan, zulks te doen; maar alle Kerken zullen arbeiden deze te onderhouden, tot dat in een Sijnodale vergaderinge anders besloten worde.

Tot Embden den 13 *Octobris in 't Jaar onzes Heeren* 1571.

CASPAR VAN DER HEIJDEN
Præses Synodi.

JOHANNES POLIANDER
Scriba.

ACTA

A C T A,

OFTE

Handelingen van de Provincialen Sijnode, der Kerken van Holland *en* Zeeland, *gehouden binnen* Dordrecht, *den* 16 *Junij begonnen, en den* 28 *geeindigt, in 't Jaar* 1574.

Van de Leere.

1. WOrdt voor goed aangezien, dat in een ieder Consistorie of Kerkenraad, en Clasſe, een Copie van de belijdenisſe des Geloofs, der Nederlandtſche Kerken, en Articulen bewaart worde; zo wel van de Articulen des Embdiſchen Sijnode, als die nu beſloten zijn.

2. De Broeders hebben beſlooten, dat men eenderlei *Catechismus* in alle onze Kerken houden zal; Welke *Catechismus* zal wezen de Heidelbergſche, tot dat in de *Sijnode generaale* anders beſlooten worde. Doch het zal aan der Dienaaren vrijheit ſtaan, dat ze zommigen in 't bijzonder het korte onderzoek laten leeren.

3. Tot uitroepinge der valſcher leeringen en dwalingen, die door het leezen der Ketterſche boeken zeer toenemen, zal men die middelen gebruiken, die hier na volgen. Ten eerſten, zullen de Dienaaren van de Predikſtoel het volk vermaanen tot naarſtige leezinge der Heilige Schriftuur, en van de ongezonde ketterſche boeken afmaanen; doch de naamen der boeken ſpaarlijk noemen. Ten tweeden, zullen de Boekverkoopers (de reijner leere toegedaan) van de Dienaaren vermaand worden, dat ze zulke boeken niet en drukken noch verkoopen. Ten derden, zullen de Dienaars in de Huisbezoekinge der Lidmaaten der Gemeente naarstelijk toezien, of in haare huizen eenige ſchadelijke boeken zijn, op dat ze hen vermaanen moogen, zulke boeken wech te doen.

Van de Kerkenraad.

4. Tot verklaringe des 6 Artijkel van *Embden*, dat in een iegelijk Kerke een t'zamen komſte der Dienaaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen wezen zal, verſtaan de Broeders, dat de Dienaars en Ouderlingen op hen zelven, en de Diakenen op hen zelven t'zamen koomen zullen, om elk zijne zaken te verhandelen. Doch in plaatzen daar weinig Ouderlingen zijn, zullen de Diakenen een deel des Kerkenraats

mogen wezen, en in den Kerkenraad geroepen zijnde, zullen gehouden wezen te komen.

5. De Dienaars en Ouderlingen zullen wel voor hen zien, dat zij in de Consistorien, Clasfen en Sijnoden, niet en verhandelen dan 't gene dat Kerkelijk is; en de dingen die ten deele Kerkelijk, en ten deele Politijk zijn, gelijk als veel in Houwelijks-zaken, en anderzins voorvallen, zo daar eenige zwarigheid in is, zullen zij het oordeel en de authoriteit der Overheid aanzoeken.

6. In alle Consistorien zal een zeker Boek wezen, daar in naarstelijk en getrouwelijk opgeteekent zal worden, wat tot regeering der Kerken dient; en t'elkens als eenig poinct geschreeven is, zal 't wederom gelezen worden, of daar iets af, of toe te doen waar, en men zal ter naaster vergaderinge leezen, wat in den laatsten besloten is.

7. Item, men zal in alle Gemeenten een Boek hebben, daar in men de namen der Kinderen die gedoopt worden, met de namen der Ouderen en Gevaders opschrijven zal: Item, der geener die men trouwt, en der geener die men in de Gemeente tot Lidmaat aan en neemt. Een jegelijk Dienaar zal ook de naamen der Lidmaaten der Gemeenten, die afsterven opteekenen, en de Overheden bidden, dat zij de graafmakeren, of die last daar van hebben, beveelen willen, Boek te houden van alle die sterven, op dat men altijd als 't de nood vordert, vereischen mach, wie daar gestorven is.

8. De beroepene Dienaaren des Woordts, zullen ordentelijk en bij beurten in de Consistorien presideeren.

Van de Clasfen.

9. In alle plaatzen zullen Clasfen zijn, dat is, vergaderingen van zommige Kerken bij malkanderen gelegen, volgende 't 7 Artijkel des Embdischen Sijnode. Welke Clasfen wij aldus gedeelt hebben. 1 Walcheren. 2 Het Landt van Schouwen en Duiveland. 3 Het Land van Voren, Overflakkee en Putten, uitgenomen Roon, Portugaal en Sarloos; Item, Goerede tot 'er tijd toe dat de Kerken beter voorzien zullen wezen, dat die van Overflakkee een Clasfe op hen zelven konnen wezen. 4 Delft, 't Wout, Lier, Naaldwijk, Maasland en Sluijs, Schipluij, Ouwerschie, Pijnaker, Berkel, Noortdorp, Bleijswijk, Soetermeer, Ketel. 5 's Gravenhage, Rijswijk, Voorburg, Wasfenaar, Monster, 's Gravenzande, Loosduinen, Eijkenduine, Schevelingen, Wateringen. 6 Rotterdam, Schiedam, Hillegontsberg, Delfshaven, Vlaardinge, Capelle, Cralingen, Seven-huizen, Ysselmonde, Portugaal, Roon en Sarloos. 7 Bommel, Buuren,

ren, Leerdam, Afperen, Heukelom, Gorkom, met haare omleggende Dorpen. 8 Dordrecht, Geertruidenberg, het Eijland van Swijndrecht met zijne Dorpen; Papendrecht met zijne Dorpen; Pietershoek met de zijnen De Cleunaart, en Fijnaart met den ruijgen Hil zullen onder Dordrecht behooren, zo lange 't Flakkée geen Clasfis op hem zelven maakt, en dan zullen zij behooren onder 't Flakkée. 9 Der Goude, Schoonhoven, Ouderwater, Woerden met haare Dorpen, en met alle Dorpen die daar leggen, tusfchen de Lek en den Ysfel, met Nieupoorte, Langerak en Ammers. 10 Leiden met het gantfche Rhijn-land. 11 Alkmaar. 12 Enkhuizen. 13 Hoorn. 14 Edam. En aangezien als noch weinige plaatzen, met Dienaaren voorzien zijn, sommige Clasfen twee en twee zullen hen t'zamen voegen; en als door Gods genade, de Kerken beter voorzien zullen wezen, zo zullen de Clasfen hen zelven wederom deelen mogen.

10. Aangaande den tijd der Clasficaler vergaderingen is befloten, dat zij alle Maanden vergaderen zullen, uitgenomen Dordrecht en Tergoude, die alle twee Maanden te zaamen komen zullen, tot dat zij op hen zelven zullen gezet worden. Zullen noch de Dienaaren, van allen Clasfen gehouden zijn, bij een te komen, t'elkens dat zij om eenige noodzaaken beroepen worden.

11. Men zal de Clasficale vergaderingen op verfcheidene plaatzen, de een na de ander houden, en 't zal de Clasfen vrij ftaan, t'elkens dat zij fcheiden, de plaatze der toekomende vergaderingen te benamen.

Van de Dienaaren des Woordts.

12. Om de confufie ofte verwerringe te vermijden, die uit de verkiezinge des gemeenen volks ontftaan mochte, is beflooten, dat de Dienaaren des Woordts, van de Confiftorie ter plaatzen daar zij dienen zullen, beroepen zullen worden, doch alzo dat hier in zonder advijs des Clasfis ofte twee ofte drie nabuurige Kerken, niet en gefchiede, en zullen alzo der Gemeenten voorgefteld worden, naar uitwijzen van 't 13 Artijkel des Embdifchen Sijnode.

13. De Dienaaren zullen opentlijk in de Clasficale vergaderingen geëxamineert worden.

14. De Dienaars die nu in den dienst der Kerken zijn, en noch niet geëxamineert, noch wettelijk beroepen en gezonden zijn, zullen van den Clasfe geëxamineert worden, als of zij noch nooit gedient en hadden, en in geval zij onbekwaam bevonden worden, in leere ofte leven, zo zal men ze van haaren dienst fuspendeeren ofte opfchorten tot dat ze be-

kwaam

kwaam zijn. Maar zo zij bekwaam waaren, of in hen eenige hoope van bekwaamheid befpeurd wierde, zo zal men hen met voorgaande correctie van haar voorige ongefchiktheid en lichtvaardigheid, op eenigen text der Schriftuur een Predikatie laten doen, om haare gaaven te hooren; de Confesfie en Artijkelen doen onderfchrijven; in de gehoorzaamheid en te zamenkomften der Clasfen verbinden; door een van de Ministers der Clasfe laten prefenteeren, en een forme van Confiftorie in den Gemeente ftellen, daar men ze gebruiken wil.

15. De Dienaaren des Woordts, zullen hen zelven in den dienst der Kerken verbinden, daar zij van beroepen zijn: En die zeggen dat zij aan andere Kerken verbonden zijn, zullen daar van zekere getuigenisfe in de Clasfe laten blijken, welke oordeelen zal of de zaake gewichtig genoeg is, om in andere Kerken-dienst te treden.

16. Geen Dienaar en zal uit de Kerke daar hij in is, in een ander vertrekken, zonder eerst van zijn Clasfe verlof begeert en verkregen te hebben, op dat hij niet alleen van zijne Kerke, maar ook van zijne Clasfe fchriftuurlijk befcheid brenge. Doch zullen de Clasfen wederom de Dienaaren met behoorlijk onderhoud, en andere dingen verzorgen.

17. Geen Minifter uit andere Kerken komende, zal aangenomen worden, zonder getuigenisfe te brengen van de Clasfe en Confiftorie van daar hij koomt, of daar geen Clasfis en is of ordentelijke Confiftorie, van geloofwaardige Minifters en andere perzoonen, over welke Atteftatie de Clasfe en de Kerke Oordeelen zal, of die genoegzaam is.

18. Men zal naarftig te Boek ftellen, den affcheid en getuigenisfe der Dienaaren die vertrekken. Maar aangaande de andere Lidmaaten, dier zelver naamen en de tijd van 't vertrek, en de oorzaaken (naar dat men vint dat er veel aangelegen is) zal men opteekenen.

19. Die buiten de ordeninge der Kerken hen zelven in de Kerken-dienst indringen, zullen van de Clasfen eens, twee of meermaals vermaant worden, dat zij reden van haar doen geeven; en is 't dat zij dit hardnekkig weigeren te doen, zo zullen zij verklaart worden *Schismatici*, dat is, Scheurmakers en Loopers te weezen; en haare naamen zullen de andere Clasfen te kennen gegeeven worden: Doch indien zij hen beklaagen dat hen ongelijk gefchied, zo zullen zij hen op den *Provinciaalen Sijnode* beroepen mogen.

20. Die Monnikken of Papen geweest zijn, en zich tot een

een Kerken dienst begeeren te begeeven, zal men niet toelaten, dan van de Clasſe geëxamineert zijnde naar deze proeven. Ten eerſten, zullen zij de Leere des Pausdoms verzaaken. Ten tweeden, haare beroepinge. Ten derden, zullen zij de rechte Leere bekennen, en zich der Disciplinen onderwerpen. Ten vierden, zal in haar de gaave van bekwaamelijk te ſpreken en te leeren, wezen. Ten laatſten, zal men ze eerst wel in ootmoedigheid en lijdzaamheid offenen.

Van de Proponenten.

21. Aangaande den geenen die niet geſtudeert hebben, als Handwerks-gezellen en diergelijken, de welke nochtans goed verſtand hebbende, begeerig zijn tot Proponeren, en tot den dienst der Kerken zich te begeven; zal men alleen die toelaaten, die deeze gaaven hebben. Ten eerſten, Godzaligheid, ootmoedigheit en zedigheit; daar naar goed verſtand en discretie: Ten laatſten gaaven van welſprekendheid.

Van de Schoolen.

22. Dewijle dat tot den dienst de Kerken en Politien goede Schoolen grootelijks van nooden zijn, en hier en tegen kwade Schoolen grootelijks ſchaden, zo zullen de Kerken-dienaars van allen Clasſen, voor eerst zorge draagen, op welke plaatzen Schoolen en Schoolmeeſters behoeven te wezen. Ten anderen, of de Schoolmeeſters der plaatzen daar men van handelt, voortijds een verordende of beſtelde belooninge gegeven is. Ten derden, zullen zij van de Overheid begeeren, dat het hen geoorloft zij een Schoolmeeſter te ſtellen; en dat de Overheid beveelet, dat onderhoud of *ſtipendium* te betaalen, 't welke eertijds placht betaald te worden. Ten laatſten, zullen zij verzorgen, dat de Schoolmeeſters de belijdenis des Geloofs onderſchrijven, en zich der Discipline onderwerpen; ook mede den Catechismum, en andere dingen (die der jeugt nut zijn) leeren. En zo daar eenige Schoolmeeſters waaren, die dit niet doen en wilden, zo zullen de Kerken-dienaars de Overheid bidden, dat zij geweert of afgezet worden. En zo de Dienaaren eenig van deeze voorverhaalde dingen, van de Overheid harer plaatzen niet verkrijgen konnen, zo zullen zij 't bij de Hooge Overheid aanzoeken, en de zaake voortdrijven.

Van de verkiezinge en bevestiginge der Dienaaren des Woordts.

23. Aangaande het Vasten en Bidden, omtrent de verkiezinge der Dienaaren, is beſlooten; wanneer men handelt van

eenen

eenen zekeren Dienaar des Woordts te verkiezen, die eertijds der Kerken Gods getrouwelijk gedient heeft, dat men niet en zal behoeven eenig vasten te houden. Maar is 't dat men vergaderen zal, om te beraadslaagen wie te verkiezen zij, zo zal men de Lidmaaten der Gemeenten, tot Huisvasten ende bidden vermaanen, het welke alzo niet en zal behoeven onderhouden te worden, in de verkiezinge der Ouderlingen en Diakenen.

24. Overmits de opleggingc der handen, in deeze jonkheit der Kerken tot superstitie getoogen, ende zommige bespottinge onderworpen zoude moogen weezen, hebben de Broeders beslooten, dat men dezelve nalaaten zal, ende de Dienaars alleen præsenteeren, als volgt.

25. De dienaaren die elders in den dienst geweest zijn, ende van nu voortaan nieuwelijk in een ander Kerke, zullen aangenoomen worden, zal men God met de Gebeden, ende der Gemeenten met een kleine vermaaninge beveelen, naar dat men hen de beloften van getrouwigheit afgenoomen zal hebben. Ende aangaande den geenen, die nu eerst in den dienst opgenoomen worden, die zal men op gelijkerwijze, doch met een langer vermaaninge ende *stipulatie* bevestigen in deezer forme. Ten eersten, of zij hier niet en gevoelen van God, ende der Gemeente tot al zulke dienst beroepen te weezen. Ten tweeden, of zij de Heilige Schrift houden het woord Gods ende de eenige volmaakte Leere der Godzaligheit te weezen, welke zommierlijk in de Catechismus begrepen, ende in deeze Gemeente oprechtelijk geleert word. Ten laatsten, of zij haaren dienst, volgende deeze Leere, getrouwelijk willen bedienen, ende den zelven met een Godzalig leven vercieren; ende of zij ergens inne straf baar bevonden worden, hen te willen laaten vermaanen, en de Christelijke straffe onderwerpen.

26. De Kerken zullen allezints Ouderlingen ende Diakenen hebben, die ordentlijk tot den Kerken-dienst verkooren zijn.

27. Aangaande het verkiezen der Ouderlingen ende Diakenen, dat zal gehouden worden na uitwijzen des 14 Artijkels des Embdischen Sijnode, namentlijk, dat de Kerkenraad het recht der verkiezinge hebben zal.

28. De Kerkenraad zal in de verkiezinge der Ouderlingen en Diakenen een dubbeld getal de Gemeente voorstellen, op dat zij de helft daar uit kiezen mach.

29. In de plaatzen daar de Christelijke Gemeente geen gemeenschap hebben en mach met de Gasthuisen, Heilige Geest ende andere Arme goederen, maar alleen de Aalmoes-

zen vergaderen ende uitgeven, die in de Kerken, ofte anderzints hen gegeeven worden, daar zal men bij de ordentlijke verkiezinge der Diakenen, hier boven verhaalt blijven; maar daar de Overheit haar in de gemeenschap der voorschreeven goederen toelaaten wil, daar zal de Kerkenraad een dubbeld getal van Diakenen kiezen, en daar naar dezelven, de Gemeente voorstellen; ende zo verre de Gemeente dezelve alle met stilswijgen voor goed houd, zo zal men de voorzeide Mannen de Overheit voorstellen, om daar uit de helft te kiezen, ende alzo zullenze verkooren blijven; maar daar men de eerste manier van verkiezinge evenwel hebben kan, zal men dezelve als de bekwaamste volgen.

30. Men zal ook de Ouderlingen ende Diakenen met afvraaginge der getrouwigheit, ende gebeden tot God in haaren dienst bevestigen, na de Forme, als boven van de Dienaaren gezeit is.

31. De verkoorene Ouderlingen ende Diakenen halve deel zal alle jaaren verandert worden, naar uitwijzen des 15 Artijkel, des Embdischen Sijnode.

32. De Ouderlingen ende Diakenen, in haaren dienst bevestigt zijnde, zullen de Belijdenis des Geloofs, en de Artijkelen der Discipline onderschrijven.

Van der Diakenen Ampt in 't bijzonder.

33. De Diakenen zullen alle weeken bij malkanderen op hen zelven vergaderen, om van der Armen zaaken rijpelijk te spreeken, ende zuilen haare vergaderingen door eenen, t'elken maale daar toe benaamt, onder hen met aanroepinge des naams Gods beginnen ende besluiten.

34. Aangaande de uitdeilinge der aalmoezen, wien en hoe veel, dat zal staan in discretie der Diakenen, die tot dien einde haar vergaderingen houden, op dat ze niet en doen zonder malkanders advijs in ordinaarlijke zaaken, en in gewigtige zaaken zal 't wel staan, dat zij den raad des Kerkenraads gebruiken.

35. Het zal ook der Diakenen Ampt zijn, het Arme geld zelfs uit te geeven, en niet door anderen zenden, op dat ze weeten hoe het besteed is.

36. 't Is besooten, dat de Diakenen in de plaatzen daar zij alleen de administratie der aalmoesfen hebben die zij ontfangen, voor de Kerkenraad haar rekeninge alle Maanden doen zullen. Maar daar zij gemeenschap hebben met de Heilige Geest en andere Arme goederen, daar zullen zij haar rekeninge doen, voor die geene die de Magistraat, benevens zommige van de Kerkenraad, daar toe ordineeren zal;

zal; ende dat zal men telken de Gemeenten voordraagen, op dat een iegelijk die wil, zich bij de rekeninge voegen mach.

Ordonnantien omtrent den dienst des Woords..

37. Overmits dat men met verfcheiden woorden, den ingang tot den Gebede ende Predikatie, pleeg te maaken, is goed gevonden, dat men eenderlei woorden gebruike, na dat den Pfalm gefongen is, naamentlijk deeze: *Onze hulpe ſtaat in den naam des Heeren, die Hemel en Aarde geſchapen heeft, Amen.* Men zal ook de Predikatie op eenderlei wijze befluiten met den zegen *Numeri cap. 6.*

38. De Kerkendienaaren zullen vermaant weezen, haare toehoorders met al te lange Predikatien niet te bezwaaren, ende dezelve zo veel mogelijk is, over eene uure niet uit te rekken.

39. Aangaande het Sondaagfche Evangelium dat men in 't Pausdom plag te gebruiken; is beflooten, dat het in de Kerken niet en zal gepredikt worden, maar dat men nuttelijk een gantfch Boek der Heiligen Schrift ordentlijk naar malkanderen uitlegge, op dat de Predikatien door te veel Texten niet lang en vallen. Daar benevens dat het volk van het misbruik afgetoogen, ende tot het recht verftand der ganfcher Schrift bekwaamelijker gebragt worde.

40. Aangaande de Materie der Predikatien, is goed gevonden, dat men aldermeest uit het nieuwe Teftament den volke leeren zal. Het zal ook wel aan de vrijheit der Dienaaren ftaan uit het oude Teftament te Prediken, doch met raad ende advijs des Kerkenraads.

41. Aangaande het gewoonlijke gezang tusfchen 't Gebedt ende Predikatie; *O God die onze Vader biſt enz.* dat zal aan de vrijheit der Dienaaren ftaan te houden of te laaten.

42. Alle Dienaaren zullen eenderlei forme van opentlijke Kerkgebeden gebruiken, doch dat zij wijsfelijk en kortelijk daar in voegen dat den tegenwoordigen nood eisfchen zal; als voor fpeciale Perzoonen der Overheden, voor eenige Kranken, enz. ende dit zijn de Gebeeden in de Catechismus vervat. Ende overmits het algemeene Gebedt des Sondaags naar de Predikatie te lang is, de welke op Vast en Bededagen bekwaamelijk gebruikt kan worden, zo is er een ander forme begrepen tot deeze woorden toe; *ende overmits het u behaagt, enz.*

43. Men zal in de Kerken de Pfalmen, door PETRUM DATHENUM in dichte gefteld, mitgaders de andere gezangen daar bij gefteld alleen gebruiken, tot dat in de Generaale Sijnode anders beflooten zal worden.

44. Men zal Sondaags naar het tweede Gebed der voordemiddags Predikatie deeze woorden aanhangen; *Wilt ons ook sterken in 't waarachtige Christelijke Geloove, enz.* met het Geloove daar aan. Ende voor de Predikatie des Catechismi, naar het Gebedt, de tien Geboden des Heeren naar den text *Exod.* 20. *Deut.* 5. Maar in de Week-Predikatien zal men geen van beiden doen.

45. Men zal Sondags des morgens en des namiddags in 't vergaderen des volks den Gemeenten vrij laaten benevens het Psalmzingen, te leezen, of alleen te zingen; doch daar men leest, zal men alleenlijk de Canonijke Boeken den Volke voorleezen, ende zodanige als den Kerkenraad oordeelen zal der Gemeente stichtelijkst te weezen, doch dat men toezie van zingen of leezen op te houden, tegen de uure dat de Predikatie begint.

46. De Dienaar is vrij gelaaten, voor of na de Predikatie de afgeroepene Perzoonen te trouwen.

47. De Clasfen zullen bij haare Overheden verzoeken, dat zij het koopen, verkoopen, arbeiden, drinken, wandelen, enz. zo lang de Predikatie duurt (inzonderheit des Sondags verbieden willen.) In welke zaaken, zo daar eenige Overheden zich onwillig bewijzen, zo zal mijn Heere de Prince moogen verzogt worden, dat zijn Excellentie de Overheit hier toe vermaane, om zich naar het exempel der geener die zulks al reede in 't werk gesteld hebben, te schikken.

48. De Dienaars zullen de Overheden verzoeken, dat zij de profane en wereltlijke uitroepinge van koopingen, verkoopingen, verlooren goed, enz. in de Kerken afzetten willen.

49. Hoe wel het staan voor de deuren der Kerken om de Aalmoesfen te verzamelen, het aldergevoeglijkste ende bekwaamste is, zo is nogtans besloten, dat de wijze van om te gaan, als nog in de vrijheit der Kerken staan zal. Doch zo zullen de Dienaaren arbeiden, dat zij het omgaan zonder ergernisfe (zo veel moogelijk is) af brengen.

50. Aangaande het speelen der Orgelen in de Gemeenten, houd men dat het gansch behoort afgezet te weezen, volgens de Leere PAULI 1 *Cor.* 14: 19. En al hoe wel men het als nog in zommige deezer Kerken alleen in 't einde der Predikatien gebruikt op 't scheiden van den Volke, zo dient 't nogtans meest om te vergeeten wat men te vooren gehoort heeft, ende is te vreezen, dat het hier naar tot superstitie zal gebruikt worden, gelijk het nu tot lichtvaardigheit dient, de welk zo 't afgeschaft waare, men zoude de Aalmoesfen be-

bekwaamelijker aan de deuren in 't uitgaan des volks verzamelen, dan dat men zulks in 't midden der Predikatie, tot groote hindernisse des dienstes doen moet.

51. Aangaande de opentlijke avond Gebeden, is beslooten, dat men ze niet in en brenge daar zij niet en zijn, en daar zij in 't gebruik zijn, zo stichtelijk ende voorzichtelijk afschaffe, als het moogelijk is, inzonderheit om deeze naarvolgende oorzaaken. Ten eersten, op dat men de ordentlijke Predikatien des te vieriger en naarstiger bezoeke. Ten tweeden, dat de huisgebeden des avonds, die een iegelijk Huisvader met zijn huisgezin schuldig is te doen, te vlijtiger onderhouden worden. Ten derden, op dat de algemeene Gebeden op de Vastdagen, die men zomtijds om eenige bijzondere nood gebruikt, te vieriger ende solemnelijker gehouden worden.

52. Van de Lijk-Predikatien is besloten, dat men ze met groote voorzigtigheit (zoekende de opbouwinge der Kerken) daar zij ingevoerd zijn, afzette; daar zij niet ingevoerd zijn, niet in en voere, om de gevaaren der superstitien, die daar uit koomen, te vermijden; om welker oorzaaken wille wij ook achten, dat het luiden der klokken, omtrent de begravingen der Dooden, allezins afgeschaft behoort te worden.

Van de Vier dagen.

53. Aangaande de Feest-dagen, neffens den Sondag, op de welke men zich van den arbeid bijzonder pleeg te onthouden, en in de Tempel te vergaderen, is besloten, dat men met den Sondag alleen te vreeden zal zijn; doch zal men de gewoonlijke materien van de geboorte Christi, Sondags voor de Christ-dag in de Kerken handelen, en het volk van de afschaffinge deezes Feest-dags vermaanen, en ook van der zelver materie op den Christ-dag Prediken, indien hij valt op een Predik-dag. Men zal ook op Paasschen, en Pingsterdag van de verrijzenisse en de zendinge des Heiligen Geestes Prediken moogen, 't welke aan de vrijheit der Dienaaren staan zal.

54. Op den Vast en Bededagen, zal men eenderlei forme houden op deeze wijze. Eerstelijk zal men de Gemeente te zamen roepen, en een Text voorneemen ende verklaaren. Item vierige gebeden voor en na gebruiken. Ende om zulks beter te doen 't volk tot onthoudinge van spijs, en drank, en andere toegelaatene dingen vermaanen; gelijk ook dat zij in den Tempel willen blijven, (zonder nogtans hier toe iemand te dringen) ende in eenige bekwaame plaatzen des Tempels wat voorleezen uit het Oude en Nieuwe Testament,

tot de gelegentheit des tijds dienende; men zal ook met twee Predikatien te vreden zijn, ten waare dat de Vastendag op den Sondag beleit worde, daar men anderzins driemaal gewoonlijk is te Prediken.

Van 't bezoeken der Kranken.

55. Het is der Dienaaren des woords ampt de Kranken te bezoeken, en het is gevaarlijk zekere perzoonen daar toe te ordonneeren, daarom zullen de Dienaars van de Ouderlingen en Diakenen begeeren moogen, dat zij hen hier in met haaren arbeid helpen willen, overmits dat 't haar Ampt meer dan andere Christenen is, de Zieken, arme en troosteloose Lidmaaten te bezoeken en te sterken.

56. Der Dienaaren Ampt is ook, als het nood vordert, bij de bedden der Kranken den Naam des Heeren aan te roepen.

Van de Doop.

57. Het verbond Gods, zal in den Kinderen (zo haast als men den Doop Christelijk bekoomen kan) met den Doop verzegelt worden, ten waare dat er eenige zwaare oorzaake zij, om den Doop een tijd lang uit te stellen, daar over de Kerkenraad oordeelen zal. Maar de affectie der Ouderen, die den Doop haarder kinderen begeeren uit te stellen, ter tijd toe dat de Moeders zelve haare kinderen presenteeren, ofte op de Gevaders lange wachten, is geen wetteiijke oorzaake om den Doop uit te stellen.

58. Men zal de Doop niet aandienen, dan alleen in een openbaare vergaderinge der Kerken bij de verkondiginge des Goddelijken Woords.

59. In de plaatzen daar zelden de Predikatien geschieden, ende nogtans kinderen ten Doop gebragt worden, zal eenen tijd geordonneert worden, dat men de kinderen in de Kerke ten Doop brengen zal, en men zal een teeken met de klok geeven, om het volk te zamen te roepen, ende een korte vermaaninge voor den Doop doen.

60. Aangaande den tijd des Doopens, voor of na de Predikatie, hoe wel den Doop op hem zelven behoort bedient te worden, zo is nogtans beslooten, dat men hem tusschen de Predikatie en het algemeene Gebed sluiten zal moogen, tot dat anders in 't *Generale Sijnode* beslooten zal worden.

61. De Vaders zijn gehouden en behooren vermaant te worden, bij den Doop haarer kinderen te zijn, op dat zij met den Gevaderen de voorgestelde vragen beantwoorden, ten zij dat zij door gewichtige oorzaaken verhindert worden.

62. Om

62. Om dat wij geen gebod van den Heere en hebben, Gevaders of getuigen te neemen, om de kinderen te Doop te presenteeren, zo en mach men niemant hier van een bijzondere nood opleggen; nogtans dewijle het een oud gebruik is, en tot goeden einde ingevoert, te weeten, om van 't Geloove der Ouderen, en den Doop des kinds te getujgen, en op hem te neemen den last het kind te onderwijzen, ingeval dat zijn Vader of Moeder hem afstorven; item om de onderlinge gemeenschap ende verbindinge der vriendschap onder den Geloovigen, te onderhouden; zo zullen de geene die dit gebruik niet en begeeren te volgen; maar haare kinderen zelve presenteeren willen, met naarstigheit aangeport en vermaant worden, dat zij geen twist en zoeken, maar dat zij zich naar de oude en de gewoonlijke ordeninge (die goed en profijtelijk is) schikken.

63. Is besloten, dat men de forme van af-eisschinge voor den Doop houden zal, alzo zij staat achter den *Catechismus*, behalven dat de Kerkendienaaren de Ouders tot onderwijzinge haarer kinderen, en de bijstaande Getuigen vermaanen zullen.

64. Het zal vrij staan, dat dezelve Dienaar, die de instellinge en het gebruik des Doops verklaart, ook Doope, ofte dat het verscheiden Dienaaren doen, doch zullen de Dienaars de forme, dat eenen Dienaar alle beide doe, in haare Kerken, zo verre als zij 't zonder Ergernisse ende ongelegentheit doen kunnen, invoeren.

65. De Broeders gevoelen dat het raadzaamste ende bestel waare, dat de Kerken eene besprenginge in den Doop gebruikten; doch hebben besloten, dat de manier van driemaal te besprengen gedragen zal worden in de Kerken daar zij in is, ter tijd toe dat men de andere manier beter invoeren kan.

66. Ende om dat het gevaarlijk is, dat alle Dienaaren elk een bijzonder vermaaninge voor den Doop doen zouden, zo is besloten, dat de forme eenderlei wezen zal, welke korter begrepen ende den Dienaaren toe gezonden is.

67. Aangaande de Dank-zegginge die naar den Doop volgt, zal men doen voor het algemeen Gebed.

Van het Avondmaal des Heeren.

Men zal geen Avondmaal des Heeren uitreiken, daar geen forme van Gemeente is; dat is, daar niet eenige Ouderlingen en Diakenen zijn, die zo wel op de anneeminge en regeeringe der geener die toegelaaten worden,

acht hebben, als de Dienaaren des Woords, als boven beflooten is.

69. De Kerken zullen daar na arbeiden, dat zij het Nachtmaal des Heeren alle twee Maanden houden, zo verre als 't moogelijk is.

70. Is beflooten, dat de ontfanginge ende examinatie der geener die zich tot de Gemeenten begeeven, gefchieden zal voor eenen Dienaar ende twee Ouderlingen, of voor twee Dienaars alleen, en zij zullenze beftemmen bij haar te koomen na haar gelegentheit, ende de belijdenisfe des Geloofs, zal opentlijk gefchieden in zulke plaatzen, daar een iegelijk bij hen koomen kan, 't zij in de Confiftorie of in den Tempel; ende daar zullen de naamen der geener die ontfangen worden, ftichtelijk verhaalt worden.

71. Die een wettelijk getuigenisfe brengt, zal tot het Nachtmaal toegelaaten worden, ten zij dat zij lange te vooren gefchreeven is geweest; want als dan moet men na zulke verneemen, even als of zij geen getuigenisfe hadden. Doch het betaamt dat wij genegener zijn die toe te laaten, dan af te fluiten, welker Godzaligheit bewezen word of door fchriftelijke, ofte door levendige getuigenisfe.

72. 't Is beflooten, dat de Belijdenisfe des Geloofs van den geenen, die te vooren geëxamineert zijn, in deeze jonkheit der Kerken, met een jaa-woord gefchieden zal.

73. Het is der Dienaaren ende Kerken-raads ampt, vlijtig acht te neemen, wie de Lidmaaten der Gemeenten zijn, en voormaals geweest zijn. Item of zij t'elken Nachtmaale communiceeren, zo niet, hen in 't bijzonder aan te fpreeken, of door andere bekwaame laaten aanfpreeken; ofte daar achterdenken is in leere of te leeven, zo het niet en helpt, voor den Kerkenraad ontbieden en vermaanen, en die verachters waarfchouwen ende dreigen met Gods gerichte; ende zo dit alles niet en helpt, met de Clasfe raadflaagen; doch dat men niet lichtvaardelijk tot de *Excommunicatie* en koome.

74. 't Is beflooten van de Voorbereidinge, voor het Nachtmaal des Heeren, dat men een fimpele Predikatie doen zal, na de gewoonte, in den welke gehandelt zal worden, van de beproevinge des menfchen, en van de verzoeninge met God en den Naaften, met vierige Gebeden.

75. Men zal ook voor het houden des Nachtmaals, in deeze beginfelen der Kerken, eenen eigentlijken Text (die op den Nachtmaale dient, en de verborgentheden daar in begreepen verklaart) in de Predikatie voor zich neemen, uit te

leggen,

leggen, ten waare dat de ordentlijke Text bekwaamelijk daar toegeleit konde worden.

76. Wij achten dat het ſtaan in 't houden des Nachtmaals des Heeren het voeglijkſte is, maar overmits 't exempel van zitten in deeze Kerken ingevoert is, zo kan 't als nog zonder ergernisſe niet achterlaaten worden; men zal nogtans middelerwijl den Volke leeren, dat het middelmaatig is, en na gelegener tijd al ſtaande voeglijker gehouden kan worden.

77. 't Is beſlooten, dat men in de uitreikinge des Broods in 't Nachtmaal gebruiken zal de woorden PAULI, 1 *Corinth.* 10. met deeze, bijvoeging: *Neemt, ende eetet, gedenkt ende gelooft, dat het Lichaam Christi gebrooken is tot een volkoomen verzoeninge aller onzer zonden.* Ende in de uitreikinge des Drinkbekers na de woorden PAULI; *Den Drinkbeker der dankzegginge, enz. Neemt drinkt alle daar uit, gedenkt ende gelooft, dat het dierbaar bloet Jeſu Chriſti vergooten is tot vergevinge aller onzer zonden.*

78. Het is goed gevonden dat men in alle Kerken, eendrachtelijk eenige plaatzen uit de Heilige Schrift leezen zal, terwijle men het Nachtmaal houd, ende pauſeeren, terwijle men de woorden PAULI ſpreekt.

79. Men zal ook een korte inleidinge maaken tot de Dankzegginge na het Nachtmaal des Heeren, waar in wij van de groote liefde Christi te onzewaart en de dankbaarheit, die wij hem ſchuldig zijn, vermaant worden.

80. 't Is beſlooten, dat men na de middag als het Nachtmaal gehouden is, de Predikatie des Catechismi, na gewoonte onderhouden zal.

81. Men zal op den dag des Nachtmaals, zo wel als op andere Sondagen trouwen, maar niet op Vast en Bededagen: en hoe wel het beter waare, dat men op den Sondag niet en trouwde, op dat hem een iegelijk te beter in den dienst des Heeren oeffenen mogte, zo en zal men nogtans deeze gewoonte (te deezer tijd) niet lichtvaardig veranderen; middelertijd zullen de Dienaaren na het beste ſtaan, daar het zonder ontſtichtinge geſchieden kan ende ingevoert worden.

Van de Diſcipline.

82. Op den 23 Artijkel des Embdiſchen Sijnode van de ſtraffinge der groover zonden is dit van de Broederen tot verklaringe bijgevoegt; dat men met den geenen die van groove zonden eenig berouw betoonen, niet terſtond tot de laaste *excommunicatie* zal voortvaaren, maar hem voor een tijd van het Nachtmaal af houden.

Van het Houwelijk.

83. De Dienaaren en zullen niemant uitroepen om te trouwen, dan die verklaaren dat zij zich ook willen laaten inzegenen en te zamen geven, en men zal hen vermaanen, dat zij bij malkander niet en woonen nog ſlaapen tot dat zij getrouwt zijn. Die hier tegen doen, zal men berispen; die niet gehoorzaam zijn, zal men de Overheit aangeeven. Men zal ook niet lichtvaardelijk tot de Hooge Overheit gaan, voor dat men voor de ordentlijke Overheit zijn devoir ofte beſte gedaan heeft.

84. Niemant zal uitroepen worden om te trouwen dan eerſt met getuigenisſe van conſent zijner Ouderen, en zo zij te vooren getrouwt zijn geweeſt, van de affſtervingen der eerſte partije geblijk getoont te hebben. Ende zo het geſchiede dat iemant de Dienaaren, nog de Kerkenraad hier in niet genoeg en dede, zo zullen de partijen die de Overheit aangeeven, en derzelver conſent den Dienaaren over brengen.

85. De perzoonen die trouwen willen, zullen opentlijk in de Gemeente afgeroepen ende getrouwt worden; ende zo iemant door krankheit verhindert zijnde, begeerde in huis te trouwen, daar van zullen de Dienaars ende Kerkenraad oordeelen, en zo zij het toe laaten (het welke niet zonder groote oorzaak ende rijpe deliberatie geſchieden zal) zo en zal 't evenwel niet geſchieden, dan de uitroepingen in de Kerke gedaan zijnde, en in de tegenwoordigheit der vrienden ende nabuuren, en de Dienaar zal 't de Gemeente opentlijk aanzeggen dat zij getrouwt zijn.

86. Men zal de naamen der geener die verkondigt worden op drie verſcheidene Sondagen van den Predik-ſtoel afroepen, of anderzins drie maal in groote nood, daar over de Kerkenraad oordeelen zal.

87. Het Houwelijk zal bevestigt worden in eene van die plaatzen daar de naamen uitgeroepen zijn. Doch zo iemant in een ander plaatze trouwen wilde, die zal getuigenisſe der uitroepinge van de Kerkenraad mede brengen, ende de Dienaar ter plaatze daar zij trouwen zullen, en zal dit niet doen zonder advijs des Kerkenraads.

88. Overmits de Officialen des Antichrists in 't Pausdom de authoriteit ende 't recht der Overheit in 't Echt-ſcheiden aan hen getrokken hebben, zo zal de Overheit uit Gods woord van den Dienaars gebeden ende vermaant worden, dat zij naar uitwijzen des Woords Gods ende andere wetten, die helpen, welke in zodanige zaaken haare hulpe behoeven te begeeren.

89. De onſchuldige partije, haar partije van Overſpel over-

verwonnen hebbende, zal van de Overheit eene uitſpraake van Scheidinge begeeren, ende zo de Overheit dat niet begeert te doen, zo zal zij van dezelve Overheit zoeken te verkrijgen, dat den Kerkenraad toegelaaten worde zulks te doen, als zij uit Gods woord oordeelen zal recht te weezen; zo men dit niet en kan verkrijgen, zo zal de Kerkenraad haar vermaanen in een ander plaatze te trekken, daar zij de hulpe der Overheit genieten kan.

90. Is beſlooten, dat de Kerkendienaars die gedeputeert worden op de Sijnode te gaan, getuigenisſe brengen zullen van de Kerkenraad ende Clasſis, ende niet van de Overheit.

91. Deeze Artijkelen tot behoorlijke Ordeninge der Gemeenten van Holland ende Zeeland dienende, zijn alzo door onderlinge bewillinge geſteld, dat zij zo het der Gemeenten nuttigheit anders eiſcht, zullen moogen ende moeten verandert, vermeerdert, ofte vermindert worden, nogtans zal dat niet eenige Gemeenten ofte Claſſen bijzonderlijk vrij ſtaan te doen; maar zullen arbeiden om die te onderhouden, tot dat in Generale, ofte Provinciale Sijnode, anders verordineert zal weezen.

CASPARUS HEIDANUS
Electus Sijnodi Præſes,

ARNOLDUS CORNELII
Scriba.

ACTA

A C T A,

OFTE

Handelingen des Nationalen Sijnode, der Nederlandtsche, Duitsche en Walsche Kerken, zo wel Inlandsche als Uitlandsche, gehouden tot Dordrecht, *Begonnen den* 2 *Juni, ende voleind den* 18 *des zelven Maands, Anno* 1578.

Van de Dienaaren des Woords Gods, Ouderlingen en Diakenen.

1. MEn zal over al toe zien, dat bekwaame perzoonen tot den dienst des Goddelijken Woords beroepen worden, en daarom zal men tot den zelven dienst niemant benoemen, dan die men genoegzaam beproeft heeft, dat zij rein in de Leere, ende oprecht van leeven zijn, met gaven, om anderen te leeren verciert, en een goed getuigenis binnen en buiten de Gemeente hebben.

2. De Nieuwelingen, die het Pausdom, of andere secten eerst verlaaten hebben, zullen tot den dienst des Goddelijken Woords niet toegelaaten worden, voor dat de Gemeenten van haare zuiverheit, en de bestendigheit in de Leere, en oprechtigheit des leevens genoegzaam verzekert zijn.

3. Als men een Dienaar beroepen zal, dewelke te vooren in dienst niet geweest en is, zo zal het zelve met gemeene Gebeden, en openbare of heimelijke Vasten geschieden na gelegentheit der Kerken; maar dit zal niet noodig zijn, als iemant geroepen word, die te vooren gedient heeft, alzo nogtans dat de eerstelijke Gebeden tot deezen handel dienstelijk nimmermeer na gelaaten zullen worden, 't welk ook in de verkiezinge der Ouderlingen en Diakenen genoeg zal zijn.

4. De benaaminge der Dienaaren zal geschieden van de Kerkenraad, met bijvoeginge der Dienaaren en oordeel des Classis, zo dezelve te zamen koomen kan, ofte zo niet, met twee of drie naastlegerige Dienaaren des zelven Classis. De onderzoekinge zal van den zelven geschieden, bij de welke de Beroepinge bestaat, welke onderzoekinge voornaamentlijk zal gebruikt worden over den geenen die te vooren in

in den dienst niet geweest, of niet genoegzaam onderzocht en zijn. Maar zo veel dien aangaat, welke de Univerfiteit tot Leiden, ofte eenige andere Univerfiteiten onzer Religie bekwaam zal geoordeelt hebben, en zullen van nieuws niet geëxamineert worden, wel verftaande, zo veel de Leere aangaat. De Dienaaren aldus verkooren en beproeft zijnde, zullen de Gereformeerde Overheit aangegeeven, ende voorts der Gemeente den tijd van veertien dagen voorgefteld worden, op dat, zo iemant iet hadde, 't zelve onverhindert mogte voortbrengen, 't welke hij in tijds bij den Kerkenraad doen zal, op dat de zelve met zommige uit den Clasfe daar van rijpelijk oordeelen mach, en zo niemant iet voorbrengt, zal 't zwijgen voor bewillinge geacht worden.

5. Daar na zullen de Dienaaren in haaren dienst met bewillinge en beantwoordinge der navolgende ftukken bevestigt worden. Ten eerften, of zij gevoelen dat zij van God en zijne Gemeente wettelijk tot deezen dienst beroepen zijn. Ten tweeden, of zij de Heilige Bijbelfche Schriftuur voor het eenig Woord Gods, en de volkoomene Leere der Zaligheit houden, ende alle Ketterijen daar tegen ftrijdende, verwerpen. Ten derden, of zij haaren dienst na deeze Leere getrouwelijk te bedienen, en den zelven met een vroom leeven te vercieren, bereid zijn. Item zo zij iet deden, dat ftrafbaar is, of zij haar zelven der Christelijke vermaaninge onderwerpen. Dit gedaan zijnde, zullen zij met oplegginge der handen, daar 't zelve met ftichtinge geschieden kan, of anders met het geeven der rechterhand, der gemeenfchap tot den dienst der Kerken aangenoomen worden, en met Gebeden Gode bevoolen, waar na ook de Gemeente kortelijk haares Ampts tot den Dienaar vermaant zal worden.

6. Gelijkerwijs niemant behoort tot deezen dienst beroepen te worden, dan die geene die een zekere plaatze toegefteld is, alzo moet een Dienaar die nog aan geen Kerke verbonden is, hem zelven de Gemeente, die hem beroept, toeeigenen. Ende zo de Gemeente of Dienaar eenige conditie bedingen wil, in welke een der partijen weigert te verwilligen, zo zal 't den Clasfis vrij ftaan daar over te oordeelen. Het en zal ook den Dienaar niet geoorloft zijn met verlaatinge zijner Gemeente een ander Beroepinge elders aan te neemen, zonder confent zijnes Kerkenraads ende Clasfis. Gelijk ook geen ander Kerke hem en zal moogen ontfangen, voor ende al eer hij wettelijke getuigenisfe zijnes affcheids getoont heeft. Maar zo het gefchiede dat iemant uit zulke plaatzen kwaame, in welke nog Kerkenraad, nog Clasfis is, dezel-

dezelve zal van eenige naast legerige Dienaaren, of andere geloofwaardige Mannen getuigenisse brengen. Ende aan de andere zijde zal de Gemeente ook gehouden zijn, haare Dienaaren van behoorlijk onderhoud te verzorgen.

7. Dewijle de Dienaaren haar leeven lang in haaren dienst verbonden zijn, zo en is 't haar niet geoorloft, dat zij haar tot een anderen staat des leevens begeeven, of haaren dienst verlaaten, ten waare dat zij geen Gemeente en hadden te bedienen. Ende zo het geschiede dat zij door ouderdom, of ziekten onbekwaam wierden tot de Oeffeninge haares dienstes, zo zullen zij nogtans des niet te min de eere en de naam eens Dienaars behouden; ende op dat zij de overige tijds haares leevens eerlijk door brengen moogen, zo zullen zij van de Kerken verzorgt worden. Zo zij ook om deeze of geene oorzaak eenigen tijd haaren dienst nalaten moeten, zo zullen zij nogtans haar tot alle tijden de beroepinge der Gemeente onderwerpen. Het en betaamt ook niemant van de eene plaats tot de ander te reizen om te Prediken, dewijle het ampt der Apostelen ende Euangelisten voor langen tijd in de Gemeenten Gods opgehouden heeft.

8. Die in eenige Vorsten, ofte andere groote Heeren Hoven de dienst des Woords bedienen, zullen ordentelijk ende wettelijk gelijk andere, beroepen worden; de Belijdenisse des Geloofs, en andere Kerkelijke ordeningen onderschrijven, en uit de alderbekwaamste des Hofsgezins Ouderlingen en Diakenen stellen; zij zullen ook in den Clasfen ende Sijnoden verschijnen, ende haar het Oordeel der zelve, als andere Dienaaren, onderwerpen.

9. Die zonder beroepinge, en buiten de wettelijke ordeninge der Kerken haar zelven in den dienst indringen, 't zij dat het geschiede in de Gemeente, daar nu alrede ordeninge gesteld is, of dat zij van zommige private perzoonen, onder welke geen ordeninge en is, beroepen worden, zullen van de naast legerige Kerkendienaaren om de ordeninge der Kerken te volgen vermaant worden; ende zo zij tweemaal vermaant zijnde niet gehoorzaam en zijn, zal de Clasfis te zamen koomen, en zodanige verklaaren verscheurders der Kerken en loopers te wezen. En die geene die zulke hooren, zullen vermaant en met gevoeglijke redenen tot ordeninge gebragt worden.

10. Gelijk men zonder wettelijke getuigenisfen niet lichtvaardig eenige beschulding tegen een Dienaar toe laaten mag, alzo wanneer het zelve wettelijk geschied, zo zal hij een ander tot exempel gestraft worden. De grove feilen en misdaden, die men acht dat met opschortinge en afzettinge van

den

den dienst moeten gestraft worden, zijn onder anderen deeze de voornaamste. Valsche Leere en Ketterije, verscheuringe der Gemeente, openbaare Godslasteringe, Simonie, trouwlooze verlaatinge zijnes dienstes, en indringinge in een ander dienst, Overspel, Hoererije, Dieverije, gewoonlijke Dronkenschap, Gewelt, Vechterije, schandelijk gewin, en kortelijke alle zonden en grove fauten, die andere voor de weereld eerloos maaken, en de afsnijdinge waardig gehouden worden.

11. In de plaatze daar eerst een Gemeente vergadert, en orden gesteld moet werden, zal de Dienaar die daar gezonden word, zommigen van de Godzaligsten neffens hen, zo tot Raad en de Regeeringe der Kerke, als ook tot bedieninge der Armen gebruiken, daar na zijne toehoorders vermaanen, dat zij haar door belijdenis des Geloofs tot het gebruik des Avondmaals begeeven, ende als de Gemeente een weinig toe genoomen zal hebben, zo zal hij uit het getal der geener, die ten Avondmaal geweest zijn, zommige ordentlijk tot Ouderlingen en Diakenen stellen.

12. Het recht van de benaaminge der Ouderlingen zal bij den Kerkenraad staan, alzo dat het na gelegentheit van een ieder Kerke, den Kerkenraad vrij staan zal, of een enkel getal van zo veel Ouderlingen, als daar noodig zijn, de Gemeente voor te stellen, om aangenoomen te worden (ten waare dat iemant iet daar tegen hadde) of een dobbel getal, uit welke, na beproevinge van acht dagen de helft zal worden verkooren, welke verkooren zijnde, zullen daar na nog andere acht dagen der Gemeente voorgesteld worden, eer zij in haaren dienst worden bevestigt. Welke wijze ook in de verkiezinge der Diakenen gehouden zal worden.

13. De verkooren Ouderlingen en Diakenen zullen twe jaaren dienen, welker halve getal alle jaaren zal verandert werden, en andere op gelijkerswijze beroepen, zullen met gelijker conditie in haare plaatze worden gesteldt. Maar zo veel de heimelijke Gemeente aangaat, of die deeze ordeninge niet en konnen houden, die word vrijheit gelaaten den tijd na haare gelegentheit en de nood te verkorten en te verlangen, waar over (zo daar eenige zwaarigheit ontstaat) zal bij de Classe geoordeelt worden.

14. Der Diakenen Ampt is, de Almoezen naarstelijk te vergaderen, en daar na getrouwelijk en discretelijk (na nood der behoeftigen) uit te deelen, den benauden te verzorgen en te vertroosten, ende naarstelijk toe zien dat niemant de Almoezen misbruikt.

15. De Diakenen zullen alle weeken, of zo dikmaals het noo-

noodig is bij malkanderen koomen, om van 't geene haar Ampt aangaat te beraadslaagen, en zullen alle Maanden, of anderzints na de gelegentheit in het bij wezen des Kerkenraads haar rekeninge doen.

Van de Kerkenraad, en andere Kerkelijke vergaderingen.

16. of 1. Om goede en wettelijke ordeninge in de Gereformeerde Gemeente deezer Nederlanden te stellen, is nut gevonden, dat vierderlei Kerkelijke vergaderingen gehouden worden. Ten eersten, den Kerkenraad in iegelijke Gemeente. Ten tweeden, de Clasficaie vergaderinge. Ten darden, de particuliere Sijnode. Ten vierden, de Generale of Nationale Sijnode.

17. of 2. In deeze vergaderingen zal niet gehandelt worden, dan van Kerkelijke dingen, ende dat na de wijze der Kerkenregeeringe. En zo veel die dingen aangaat die eensdeels Kerkelijk, eensdeels Politijk zijn (gelijkerwijs zomwijlen in Houwelijkſche zaaken ende dergelijke voorvalt) het verſchil dat daar over ontſtaat, zal bij de Overheit en Kerkenraad te zamen geſlist worden.

18. of 3. Men zal geen zaaken tot grooter vergaderingen brengen, dan die in mindere niet en hebben kunnen afgehandelt worden, ofte die den Kerken in 't gemeen aangaan.

19. of 4. Zo iemant hem beklaagt, dat hij door 't oordeel der mindere vergaderinge bezwaart is, die zal zijn zaake voor een meerdere moogen brengen.

20. of 5. Die tot vergaderingen afgezonden zullen worden, zullen haare brieven van Credentie en Inſtructie, van de geene die zij uit zenden, ſchriftelijk overbrengen, welke niet eer zullen geſchreeven worden, voor dat men de Artijkelen der voorgaande Sijnodale vergaderinge geleezen hebbe, op dat de dingen die eens afgehandelt zijn, niet van nieuws voorgeſteld werden.

21. of 6. In den Kerkenraad zullen de Dienaaren bij beurten preſideren, en de handelingen met aanroepinge van de naame des Heeren aanvangen, en met een Gebedt en Dankzegginge bekwaam tot de zaake beſluiten.

22. of 7. De Dienaaren des Woords en Ouderlingen, zullen met gemeen conſent ordonneeren na de gave van een iegelijk Dienaar, wie, waar, en in wat plaatze hij Prediken zal; en zo hier over eenige zwaarigheit valt, 't zij bij de Dienaaren, of bij de Gemeente, zo zal men na ordinare wijze voortvaaren, ter tijd toe dat de zaake bij den Claſſe ge-

ſtift word, welke voorzichtelijk toezien zal; dat niemant buiten reden verheven, of veracht word.

23. of 8. In alle zaaken (altijd uitgenoomen, van welke wij een uitgedrukt woord Gods hebben) als de ſtemmen naarſtelijk gewoogen zijn, zal men blijven bij 't advijs der meeſte ſtemmen, om daar na te beſluiten, 't welk een ieder ſchuldig zijn zal na te koomen.

24. of 9. In alle Kerken zal een Boek zijn, in 't welke naarſtelijk en getrouwelijk de handelingen (die in den Kerkenraad beſlooten, en met gemeene bewillinge der opteekeninge waardig geacht zijn) ingeſchreven zullen worden, dewelke men ter naaſter vergaderinge t'elken reize op leezen zal, op dat men niets en vergeete in 't werk te ſtellen. Daar beneven zal in de openbaare Kerk noch een ander Boek zijn, daar in de naamen der gener die in de Gemeente ontfangen worden, zullen geſchreven zijn. Alzo zal men ook den geenen die getrouwt zijn: Item, de afgeſtorvene Lidmaaten der Gemeente: Mitsgaders de Kinderen die gedoopt zijn; de Ouderen der zelve, en de Getuigen hier over genomen; ook den tijd (op welke den Doop geſchied is) op ſchrijven.

25. of 10. De getuigenis-brieven der Lidmaaten der Gemeente die vertrekken, zullen met gemeen advijs in de Kerkenraad, alzo geſchreven worden, dat de vroome en Godzalige, met deeze woorden werden gerecommandeert; *dat zij in de Kerke Gods Chriſtelijk zonder opſpraak en ergernis gewandelt hebben.* Maar zodaanige forme van getuigenis zal men die niet geven, dewelke alzo noch niet beproeft en zijn. En zo het gebeurde, dat door de haaſtige reize der geener die vertrekken willen, de te zamenkomſte der Kerkenraad niet en konde verwacht worden, zo zullen de Dienaaren des Woords met advijs van zommige Ouderlingen getuigenis geeven, in 't welke, zo zij arm zijn, ook geſteld zal worden (doch met discretie) hoe veel hen van den Diakenen gegeeven is: Item, wanneer en van waar zij vertrekken.

26. of 11. De Claſsicale vergaderingen, zullen beſtaan uit de Dienaaren des Woords en Ouderlingen der nagebuurde Kerken, dewelke alle maanden, of zes weeken, korter of langer (doch alzo dat zij den tijd van drie Maanden niet voor bij gaan) na gelegentheid der Gemeente, zullen te zaamen koomen in een plaatze, die daar toe met gemeen accoort geſtemd word.

27. of 12. Uit een iegelijk Gemeente zal een Dienaar des Woords met een Ouderling op de Claſsicale vergaderinge verſchijnen. En hoe wel alle Dienaaren der Claſſen, als ook alle Ouderlingen ter plaatze, daar de vergaderinge gehouden

word, in de Clasfe mogen komen, zo zullen nochtans niet meer dan twee van den Kerkenraad (daar toe verkooren) uit een iegelijke Gemeente ftemmen hebben.

28. of 13. In alle dusdanige vergaderingen, zal t'elkemaal een nieuwe *Præfes* verkooren worden met gemeene ftemmen, doch alzo, dat dezelfde geen tweemaal achter malkanderen zal mogen genomen worden, de welke men met gemeene ftemmen eenen *Scriba* toe voegen zal.

29. of 14. De *Præfes* het Gebed gedaan hebbende, zal een iegelijk bijzonder af vraagen, of ook in haare Gemeente de gewoonelijke ftraffe onderhouden word? of zij van eenige Ketterijen aangevochten worden? of zij twijffelen aan eenig ftuk der Leere? of op den Armen en Schoolen goede acht genoomen word? of zij tot de regeeringe haarer Kerke den raad of hulpe der Broederen van doen hebben? en andere diergelijke dingen meer.

30. of 15. Een iegelijk Dienaar zal bij gebeurte een korte Predikatie doen, van welke de andere oordeelen, en van 't geene dat verbeteringe onderworpen is, hen vermaanen zullen.

31. of 16. Als alle dingen afgehandeld zullen zijn, zal men *Cenfure* houden over den geene, de welke of in vergaderinge iet ftrafwaardig aangerecht, of de vermaaninge haares Kerkenraads veracht hebben.

32. of 17. In de Clasficale vergaderingen, dewelke laatst voor de particuliere Sijnode gehouden worden, zullen die worden verkooren, dewelke tot de particuliere Sijnode gaan zullen.

33. of 18. Ten laatften zal de plaatze en de tijd der naafte Clasficale vergaderinge genoemt worden.

34. of 19. Alle jaaren (ten waare den nood korter tijd eifchte) zullen te zamen komen vier, of vijf, of meer naastlegerige Clasfen, tot welke vergaderinge twee Dienaaren en twee Ouderlingen uit een iegelijke Clasfis koomen zullen; en hoewel andere Dienaaren en Ouderlingen derzelver Clasfen daar bij wezen mogen, zo zullen nochtans geene dan de afgezondene ftemmen hebben.

35. of 20. Als zij te zaamen gekomen zijn, zal de geene, die de naafte reize geprefideert heeft, of zo dezelve niet tegenwoordig is, de Dienaar ter plaatze daar de vergaderinge gehouden word, een Gebedt doen na den eifch der verkiezinge des *Præfidis*, zijnes *Bijzitters* en *Scriba*.

36, of 21. De verkorene *Præfes* zal een Gebedt doen, bekwaam tot de gantfche handelinge, daar na de naamen der geener, beide die tegenwoordig en die niet tegenwoordig zijn, doen

doen opſchrijven, op dat de afwezende verklaaren, redenen haarer abſentie. Daar na zal hij de Credentie-brieven, en de geſchreevene Inſtructien afvorderen, alle puncten ordentelijk voorſtellen, het gevoelen der gantſcher vergaderinge afvraagen, de ſtemmen doen optekenen, wat de meeninge des meerendeels is, verklaren, dezelve de *Scriba* ſchriftelijk doen vervatten, en 't geen geſchreeven is opentlijk doen voorlezen, op dat 't van alle bewilligt worde.

37. of 22. Die dingen die tot de Leere behooren, zullen eerst afgehandelt worden, daar na 't geene dat tot de Kerken-ordeninge behoort, en eindelijk de particuliere zaaken.

38. of 23. Het Ampt van de Præſes is, een iegelijk te beveelen zijn beurte te houden in 't ſpreeken, den heftigen en twistigen tot ſtilzwijgen te vermaanen, en zo zij 't zelve niet na komen, te doen gaan uit de vergaderingen, op dat zij na 't oordeel der Broederen behoorlijk moogen geſtraft worden.

39. of 24. Men zal met gemeen advijs of conſent der Sijnode een Gemeente verkiezen, dewelke last gegeven zal worden, om met advijs haares Claſſis de plaatze en tijd des naasten particulieren Sijnode te benaamen.

40. of 25. Aan deeze Gemeente zullen van de andere Gemeenten alle toevallende zwaare zaaken, die in de Claſſicale vergaderinge niet hebben kunnen afgehandelt worden, als ook alle 't geene dat den particuliere Sijnode aangaat, naarstelijk en bij tijds overgeſchreven worden.

41. of 26. Deze Gemeente zal de plaatze en de tijd der particuliere Sijnode, twee Maanden te vooren, of daar omtrent ſchriftelijk te kennen geven, en Copie van alle zwaare zaaken aan haar gezonden, aan een beſtemde Kerke van een ieder Claſſis tot deze particuliere Sijnode behoorende, over te zenden, op dat een jegelijk rijpelijk zich daar op bedenken moge.

42. of 27. Alle zaaken van de Sijnode afgehandeld zijnde, zullen alle de afgezondene Dienaaren en Ouderlingen, met de Gemeente daar de Sijnode gehouden is, het Heilige Nachtmaal houden, zo verre de gelegentheid der plaatze, en des tijds zulks toe laat.

43. of 28. De Kerke in welke het Sijnodus gehouden word, zal last hebben de Acten, of Ordonnantien deszelven Sijnode, op de naaſte Sijnode te beſtellen.

44. of 29. Deze voorgaande regel zal men ook in de Generalen of Nationale Sijnode houden, op dewelke verſchijnen zullen twee Dienaaren en twee Ouderlingen, niet van de Claſſe, maar van de particuliere Sijnode, zo wel der Walſche als de Duitſche ſpraake afgezonden, met brieven

van Credentie en Inftructie; aangaande de Leere, Ceremonien en de Kerkelijke Regeeringe, mitsgaders alle andere dingen, die in de particuliere Sijnode niet hebben konnen afgehandeld worden.

45. of 30. De Generale of Nationale Sijnode, zal ordinairlijk alle drie Jaaren gehouden worden, doch alzo dat zij, indien 't de nood eifcht, eer mach te zamen geroepen worden. En de particuliere Sijnoden zullen drie Maanden te vooren elk bijzonder vergaderen, om haar tot den Generaalen te bereiden.

46. of 31. Overmits in de Nederlanden tweederlei fpraake gebruikt word, de Duitfche en de Walfche, is goed gevonden dat de Gemeenten dezer beide fpraken haare bijzondere Kerkenraden, Clasficaale vergaderingen, en particuliere Sijnoden hebben en houden zullen. Doch zo de Gemeente van de een of de andere fpraake, alle haare particuliere Sijnoden willen te zamen roepen, dat zullen zij mogen doen; wel verftaande, dat in zulke vergaderingen van de eene fpraak alleen, 't geene in de handel der Ceremonien, Kerkelijke regeeringe, en andere zwaare zaaken, in dezen Sijnode befloten is, niet verandert en word. Maar zo men acht, eenige veranderinge van nooden te wezen, dezelve zal in de Nationale Sijnode beider fpraaken gefchieden. En zo het gebeurde dat de Nationaale Sijnode, van wegen de nood, voor de gewoonlijke tijd moefte beroepen zijn, zo zullen twee Clasfen, van welke fpraake eene, aan twee particuliere Sijnoden fchrijven, op dat zij verordineren mogen, wanneer en waar de Generale Sijnode gehouden zal worden.

Van de Schoolen.

47. of 1. Men zal arbeiden, dat over al Schoolen opgerecht worden, in de welke de kinderen niet alleen in fpraaken en konften, maar ook voornamentlijk in den Chriftelijke Catechismus onderwezen, en tot de Predikatien geleid worden.

48. of 2. De Gemeenten zullen alle mogelijke vlijt aanwenden, dat zommige Studenten van goeder hoope, door de Overheid, of andere particuliere perzoonen in de groote Schoolen onderhouden worden, dewelke namaals tot den dienst des Woordts zouden mogen gebruikt worden.

49. of 3. In de Gemeenten daar Studenten der Theologie zijn, zullen dezelve alle weken in een bijzondere vergaderinge, daar toe beftemd, in tegenwoordigheid der Dienaaren des Woordts, in 't Proponeeren geoeffent worden, op dat zij (door het oordeel en de vermaninge der zelve) tot den dienst bekwaam gemaakt mogen worden.

50. of

50. of 4. De Professoren der Theologie zullen de Belijdenisse des Geloofs der Nederlandsche Kerken onderschrijven.

51. of 5. Geen Professors der Theologie zal mogen Prediken, noch Sacramenten bedienen, dan die tot den dienst des Woords beroepen zijn.

52. of 6. Zo de Classis, of Sijnodus in de plaatze daar de Universiteit is, te zamen komt, zullen de Professoren der Theologie mede bijkomen, der welke een (uit de naame van alle) stemme zal hebben.

Van de Leere, Sacramenten en Ceremonien.

53. of 1. Om eendrachtigheid in de Leere te betuigen, achten wij, dat men in alle Kerken der Nederlanden de Belijdenisse des Geloofs in het 37 Artijkel begrepen, en in dezen Jaare 1578. herdrukt, en den Koning Philippus over veel Jaaren overgelevert, onderschrijven zal, en gelijk dit van de Dienaaren des Woordts en Professoren der Theologie gedaan zal worden, zo waar 't goed, dat 't zelve ook van de Ouderlingen geschiede.

54. of 2. In de Duitsche Gemeenten zal men de Catechismus gebruiken met de Psalmen van PETRUS DATHENUS overgezet; en in de Walsche die met de Fransche Psalmen tot nog toe gedrukt zijn. Het zal ook de Duitsche Gemeente vrij staan, het korte onderzoek des Geloofs, uit de Catechismus te zaamen getrokken, en met de voorzeide Psalmen DATHENI gedrukt, te gebruiken, om te onderwijzen, die hen tot de Gemeente begeven.

55. of 3. Niemant zal eenig Boek van hem zelven, of van iemant anders gemaakt, in 't welke van de Religie gehandelt word, laten drukken, of in 't licht brengen, door hem zelven, of door andere, eer het zelve van de Dienaaren des Classis, of van de Professoren der Theologie onzer belijdenisse over gezien, en voor goed gekent zal wezen.

56. of 4. De Dienaaren zullen een geheel Boek der Heilige Schrift ordentelijk ten einde toe, de Gemeente verklaaren; doch zullen zij meest de Boeken des Nieuwen Testaments voorneemen; hoe wel het hen nochtans vrij staan zal de materie haarer Predicatie uit de Boeken des Ouden Testaments te nemen, met advijs des Kerkenraads, dewelke op de stichtinge en de gaaven der Dienaaren acht nemen zal. En in plaatzen daar de Zondaagsche Evangelien noch gebruikt worden, zal men zulks dulden ter tijd toe, dat men het zelve bekwaamelijk zal mogen afstellen.

57. of 5. In de Gemeente daar het gebruik der Avond ge-

beden ingevoert is, en Predikanten genoeg zijn om die te doen, zal het zelve gedraagen worden, doch alzo dat daar door het noodzakelijke gebruik der Huis-gebeden niet nagelaten en worde: En zullen de Dienaaren meer op het Gebed acht nemen, dan om een lange Predikatie en wijdloopige verklaaringe te doen op 't geheele of halve Capittel, dat zij in de Avond-gebeden gewoonlijk nemen zullen: Maar daar zij noch niet ingevoert zijn, zal men het niet lichtelijk toelaten, ten waare in tijden van gemeene nooden, op dat de ordinare Predicatien en Huis-gebeden niet in verachtinge koomen. En het zal alle Kerken vrij ſtaan, te ordineren veele, of weinige Avond-gebeden te doen; en daar men acht dat zij beter afgedaan waren, zal men het advijs des Clasſis, en der Overheit der Gereformeerde Religie hier over gebruiken.

58. of 6. Overmits het gebruik der Lijk-predikatie zorgelijk is, zo gevoelen wij, dat zij in de plaatzen daar zij niet en zijn, niet behooren ingevoert te worden: Maar daar zij gewoonelijk zijn gehouden te worden, en het getal der Dienaaren genoegzaam is, dewelke met de Ouderlingen oordeelen dezelve niet onnut te zijn, zullen zij gedult worden, ter tijd toe, dat zij bekwaamelijk zonder ergernisſe zullen mogen afgezet worden. Nochtans met deeze waarſchouwinge, dat zij meer een forme van een ongepremediteerde vermaninge hebben, dan van een Predikatie die met de Gebeden begonnen en met dankzegginge beſlooten word. Dat men ook in dezelve der afgeſtorven lof niet verkondige. Het zal ook der Dienaaren ampt zijn, zorge te dragen dat het gebruik der Klokken (dewelke in 't Pausdom, zo in 't verſcheiden, als in 't begraven der menſchen, geluid worden) mag weg genoomen worden.

59. of 7. Het verbond Gods zal aan de kinderen der Chriſtenen, met den Heiligen Doop (zo haast als men den zelve bedienen kan) verzegelt worden, ten waare dat iemant eenige wettige redenen hadde om dezelve uit te ſtellen, van welke de Dienaaren met de Ouderlingen oordeelen zullen.

60. of 8. Men zal den Doop niet bedienen, dan in de Predikatie: Doch in de Dorpen daar weinig Predikatien gedaan worden, zal men een zekeren dag in de week bepaalen om den Doop te bedienen, alzo nochtans, dat het zelve zonder een korte Predikatie niet en geſchiede.

61. of 9. De Vader des kinds, dat gedoopt is, zal inzonderheit bij den Doop zijn, ten waare dat hij gewichtige oorzaake hadde zijnes afwezens, op dat hij voor zijn

kind bidde, en 't zelve den Heere opdraage, en beloove te doen 't welk hen van den Kerken-dienaar voorgehouden word, achtervolgende het formulier in de bedieninge des Doops gesteld. Doch de Getuigen zal men zo nauw niet verbinden, maar van haar plicht omtrent het kind vermaanen. De Ouders eer zij het kind ten Doop brengen, zullen bij een Kerken-dienaar, of Ouderling gaan, op dat de Gemeente kennisse hebbe van de geene die gedoopt zal worden.

62. of 10. Het is raadzamer en zekerder, dat alle Dienaaren het Formulier der Instellinge en des gebruiks des Heiligen Doops, 't welk daar toe beschreven is, volgen, dan een iegelijk zijn eigen verklaaringe vrij te laten.

63. of 11. Het is vrij den kinderen al zulke naamen te geeven als men wil, nogtans zal een iegelijk vermaant zijn, dat hij die naamen die Gode, of Christo eigen zijn, als daar zijn, *Immanuël*, *Salvator*, *enz.* of der Officieren en bijzondere diensten, *Engel*, *Baptista*, of dewelke anderzints superstitieus zijn, de kinderen niet toelaten gegeven te worden.

64. of 12. Niemant en zal in de Gemeente ontfangen worden, dan die te vooren van de Kerkenraad, of immers van een Dienaar en Ouderling, van de Hooftzomme der Christelijke Leere ondervraagt zijn: En eer zij ten Avondmaal des Heeren gaan, zullen zij in den Kerkenraad, of in de Kerken na de Predikatie die recht voor de bedieninge des Avondmaals geschied, opentlijk getuigen; dat zij de Leere der Gemeente (die van den Dienaar kortelijk verklaart zal worden) voor goed houden, en door de hulpe des Heeren in dezelve volstandig blijven zullen, en haar zelven der Christelijke vermaninge onderwerpen.

65. of 13. Aangaande den genen die met Getuigenis brieven uit andere Gemeenten koomen, zullen zonder belijdenis des Geloofs te doen tot den Avondmaal toegelaten worden. Maar die geen geschreven of levendig getuigenis hebben van geloofwaardige perzoonen, zal men op dat maal niet toe laten.

66. of 14. De Dienaaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen zullen voor het houden des Avondmaals onder malkanderen de Christelijke Censure, of onderzoekinge doen zo wel over de Leer, als over de wandel, en zullen de Christelijke vermaningen in der liefde aanneemen.

67. of 15. Voor het Avondmaal zullen de Dienaaren en Ouderlingen de Lidmaaten der Kerken bezoeken, voornaamelijk de zwakste, en den geenen die het meeste van doen hebben, op dat zij zo veel in hun is) met leeren, vermaanen, troosten en de opgerezene zwarigheden ter neder te leggen,

gen, de Gemeente tot deeze hoogwaardige handelinge recht bereiden.

68, of 16. Men zal voor de bedieninge des Avondmaals een Predikatie doen, in welke van de bekeeringe des menſchen, beproevinge zijns zelfs, en zijn verzoeninge met God en den Naasten, en diergelijke materien meer zal gehandelt worden. Maar op den dag des Avondmaals zelve, zal het nut zijn dat men van de Sacramenten zelve en met naamen van de verborgentheid des Avondmaals het volk leere, en tot dien einde een bekwaamen Text neeme, ten waare den gewoonelijken Text daar toe bekwaamelijk geſchikt konde worden. Doch na den middag zal men met de gewoonelijke Text of Catechismo voort varen.

69. of 17. Overmits wij middelmaatig achten in de belijdenisſe des Nachtmaals te ſtaan, of te zitten (het knielen nemen wij wech, om de ſuperſtitie en des gevaars wille van het brood aan te bidden) zo zullen de Gemeenten de wijze gebruiken, die een iegelijk alderbekwaamst zal oordeelen te zijn.

70. of 18. De woorden des Avondmaals zullen uit 1 *Corinth.* 10 *vers* 16. genomen worden, daar bij voegende deze woorden; *Neemt*, *eet*, *gedenkt*, *ende gelooft*, *&c.*

71. of 19. Terwijle het Heilige Avondmaal bedient word, zal men zommige Capittelen uit de Propheten, of Evangelisten van het lijden Chriſti voor lezen, of eenige Pſalmen zingen, na dat ijder Kerke oorbaarlijk te zijn oordeelen zal.

72. of 20. In alle middelmatige dingen zullen geen Kerken veracht worden die een andere wijze gebruiken, dan wij doen.

73. of 21. Gelijkerwijs het Avondmaal des Heeren niet behoort bedient te worden, in de plaatze daar noch geen Kerkelijke ordeninge geſteld is, alzo zal men in de welgeſtelde Kerken alle twee Maanden (zo veel mogelijk is) 't zelve bedienen. Doch zal men de Kerken, en inzonderheid de heimelijken, en die onder 't Kruis zitten, haare vrijheid laten, dat zo dikwils te houden als het haar gelegen is.

74. of 22. In tijden van Oorlog, Peſtilentie, dieren tijd, zwaare Vervolginge der Kerken, en andere openbaare elendigheden, zal men een Vaſten met Bidden aan ſtellen en heiligen, door raad der Kerken en bewillinge der Overheid, zo dat geſchieden kan, alzo dat de Gemeenten haar van 't gewoonelijk voedzel, en tijdelijke handelinge tot den avond toe onthouden zal, met bidden, het Woord Gods te hooren, de Heilige Schriftuure te lezen, en in andere Heilige oeffeninge, haare boetvaardigheid en geloove betuigen, en in de

waare

waare Godzaligheid toeneemen. Doch zal 't raadzamer zijn, het Vasten op andere dagen dan op den Zondag te houden.

75. of 23. Het was wel te wenfchen, dat de vrijheid van zes dagen te arbeiden, van God toegelaaten, in de Kerken gehouden, en den Zondag alleen geviert mochte worden: Nochtans, dewijl zommige andere Feeſtdagen (door authoriteit van de Overheid) onderhouden worden, te weeten den Chriſt-dag met de navolgende: Item de tweede Paaſch-dag: Item den tweeden Pinxſter-dag: Item in zommige plaatzen Nieuw-jaars-dag, en de Hemelvaarts-dag, zo zullen de Dienaaren naarſtigheid doen, dat zij met Predicatien (in welke zij inzonderheid van de Geboorte en de verrijzenisſe Chriſti, zendinge des Heiligen Geest, en diergelijke Artijkelen des Chriſtelijken Geloofs de Gemeente leeren zullen) den onnutten en ſchadelijken lediggang in een heilige en profijtelijke oeffeninge veranderen. Het zelve zullen de Kerken-dienaaren in de Steden doen, daar meer Feest dagen door authoriteit der Overheden onderhouden worden. Hier en tusſchen zullen alle Kerken arbeiden, dat het gewoonelijk gebruik aller Feest-dagen, behalven den Christ-dag (dewijle Paasſchen en Pinxſteren op een Zondag komen) zo veel mogelijk is, op 't aldergevoeglijkſte afgedaan worden.

76. of 24. De Pſalmen Davids van PETRUS DATHENUS overgezet, zullen in de Chriſtelijke te zamenkomſten der Nederduitſche Kerken, gelijk men tot noch toe gedaan heeft, gezongen worden, achterlaatende de gezangen die in de Heilige Schrift niet gevonden worden.

77. of 25. Het gebruik der Orgelen in de Kerken houden wij niet voor goed, inzonderheit voor de Predikatie; Daarom achten wij dat de Dienaaren behooren te arbeiden, gelijk zij voor een tijd gedult worden, dat zij alzo met den eerſten, en op 't allergevoeglijkſte wech genoomen worden.

Van 't Houwelijk.

78. of 1. De Houwelijkſche ondertrouwe zal geſchieden *per verba de præſenti*, dat is met woorden die tegenwoordige beloftenisſe en verbindinge mede brengen en uitdrukken, zonder conditie of uitzonderinge.

79. of 2. De heimelijke beloften zullen van geener waarde zijn, (ende die zullen voor heimelijk gehouden worden) dewelke niet in tegenwoordigheit van twee of drie van de Vrienden, Bloed verwanten, of anders van geloofwaardige perzoonen aan beide zijden zullen gedaan zijn.

80. of 3. Het zoude ook nut en te wenſchen zijn, dat wanneer dezelve geſchieden, een Kerken dienaar, of Ouderling

ling daar bij waare, op dat hij de naam des Heeren aanroepen, en beide partijen van haaren plicht vermaanen, ende hen naarftelijk mogte ondervragen, of zij iemant andere belofte hebben gedaan. En zo een van beiden een Lidmaat der Kerke is, of de andere partije ook de Religie is toegedaan, ende voornaamentlijk dat hij verzekert mogte worden van deeze navolgende ftukken.

81. of 4. Geen Minderjaarige (waar van men de verklaaringe neemen zal uit de Rechten en Conftumen des Lands) dewelke onder de macht haarer Ouderen, of der geener die in haare Ouderen plaatze ftaan; naamentlijk de Momboiren of Voogden (zullen zonder haar confent) beloftenisfe van houwelijk moogen doen; en de houwelijkfche beloftenisfe anders gedaan, en is van geener waarde. Doch zo eenige zo onredelijk of onwillig in deeze zaake haar hielden, dat zij geenfints en wilden bewilligen (het welke zomwijlen uit haat der Religie, en ander oorzaaken gefchied, zo zal den Kerkenraad befluiten wat hier in te doen ftaat.

82. of 5. Maar indien beide partijen, of een van beiden te vooren getrouwt is geweest, zo zal de dood de eerfte partije door wettelijke getuigenisfen moeten blijken.

83. of 6. De onbekende Vreemdelingen, en zullen tot de houwelijkfche beloften niet toegelaaten worden, het en zij dat zij door wettelijk getuigenis doen blijken dat zij vrij zijn.

84. of 7. De Overheit zal verzogt worden, dat zij de houwelijken niet en verbieden (zo veel zulks na gelegenheit der tijden en de plaatze gevoeglijk gefchieden kan) in die graden der bloed-verwantfchap en maagfchap, in welke dezelve, zo door Godlijke, als Keiferlijke Rechten toe gelaaten worden. Maar zo lange dat niet verkreegen kan worden, is het beter haare wetten gehoorzaam te zijn, dan in de zwaarigheded en ergernisfe te vallen, die daar uit volgen zouden.

85. of 8. De Ondertrouwe wettelijk gedaan zijnde, zal ook door beide partijen bewillinge niet gebrooken kunnen worden.

86. of 9. De naamen der geener die men trouwen zal zullen op drie Sondagen, of anderzins drie reizen, dat daar tamelijke tijd tusfchen beiden zij, in de Predikatie uitgeroepen worden.

87. of 10. De houwelijken zullen verkondigt worden, ter plaatze daar de partijen woonen, of daar zij bekent zijn; en zo iemant in een ander plaatze, dan daar zijn geboden afgekondigt zijn, getrouwt wil wezen, zo zal hij van de

Ker-

Kerkenraad getuigenis van zijn geboden mede brengen.

88. of 11. De geene tegens welker uitroepinge niet en is gekoomen, moogen op alle Predik-dagen in de Gemeente te zamen gegeeven worden, behalven op den gemeenen Vast en Bededag, 't welk ook te wenſchen waare, dat op den dag des Avondmaals niet en geſchiede.

89. of 12. *Hoe* wel Paulus de Weduwen geen zekeren tijd voorſchrijft, wanneer zij trouwen moogen, nogtans, dewijl hij haar vermaant dat zij in den Heere trouwen zullen, zo en lijd de eerlijkheit, ja ook de noodzaakelijkheit niet, dat zij voor vier Maanden en een half wederom trouwen zouden: Bijzonder, dewijle bij Keiſerlijke Rechten haar een Rouwjaar, dat is, een tijd van negen Maanden voorgeſchreeven is.

90. of 13. De Dienaaren zullen de partijen, die door Overſpel van de andere partije ongelijk geſchied is, vermaanen, dat zij haar verzoenen, 't welke zo zij niet verkrijgen kunnen, zullen zij wel verklaaren wat haar door 't Godlijke Recht toegelaaten zij, nogtans zullen zij haar onderrechten, dat zij zonder het oordeel ende authoriteit der Overheit niet weder trouwen moogen. En zo de verongelijkte Partije zodanige Overheit niet bekoomen kan, zal zij tot zulken plaatze gaan, daar zij een Overheit hebben mag, door welkers authoriteit de zaake geoordeelt worde.

91. of 14. Wanneer in houwelijkſche zaaken eenige groote zwaarigheit voor valt, zo zal de Overheit verzogt worden, dat zij twee of drie van de haare ordineeren, die met den Dienaaren der Claſſen, dezelve zwarigheit ter neder leggen.

Van de Kerkelijke Vermaaninge ende Straffe.

92. of 1. Overmits de Heere Christus, behalven den dienst des Woords en der Sacramenten, ook de Kerkelijke vermaaningen en ſtraffe ingeſteld heeft, zo zullen de Dienaaren niet alleen openbaar leeren, vermaanen, ſtraffen, en wederleggen; maar zullen ook in 't bijzonder een iegelijk vermaanen tot zijn behoorlijke plicht. Maar gelijk de Christelijke ſtraffe geeſtelijk is, en niemant van de ſtraffe der Overheit bevrijd, alzo word ook boven de Burgerlijke ſtraffe, de Kerkelijke ſtraffe noodzaakelijk vereiſcht, om den zondaar met God en zijn Naasten te verzoenen, en de ergernisſe uit de Gemeente Christi wech te neemen.

93. of 2. Zo dan iemant in de zuiverheit der Leere dwaalt, of in den wandel zondigt; zo verre als 't heimelijk is, en geen openbaar ergernisſe mede brengt, zo zal de regel

gel onderhouden worden, die Christus duidelijk voorfchrijft *Matth.* 18.

94. of 3. De heimelijke, daar van de zondaar in 't bijzonder van een, twee, of drie getuigen vermaant zijnde, niet en hoort, of een openbaare zonde begaan heeft, zulks zal de Kerkenraad aangegeeven worden.

95. of 4. De hartnekkige de vermaaninge des Kerkenraads verwerpende, zal van den Nachtmaale afgehouden worden. Maar zo hij afgehouden zijnde, na verfcheiden vermaaningen, geen teeken van boetvaardigheit geeft, zal dit de voortgang zijn tot de affnijdinge.

96. of 5. De Dienaar zal opentlijk de Gemeente van den hartnekkigen zondaar, vermaanen, de zonde openbaren, en den behoorlijken plicht die men gedaan heeft in hem te beftraffen, van 't Avondmaal af te houden, en daar na naarftelijk te vermaanen, voor den Volke verklaaren; en zal de Gemeente vermaanen dat zij voor deezen onboetvaardigen zondaar bidden, eer dat men gedwongen worde tot de laatfte remedie te koomen. Zodanige drie vermaaningen zullen daar gedaan worden. In de eerfte zal men den zondaar niet noemen, op dat hij eenigzins verfchoont worde. In de tweede zal men hem noemen. In de derde zal de Gemeente aangezeit worden, dat men hem affnijden zal, ten zij dat hij hem bekeere, op dat zo hij hartnekkig blijft, zijn affnijden door ftilzwijgen en bewillinge der Gemeente gefchiede. De tijd die tusfchen de vermaaninge gaan zal, zal aan 't oordeel des Kerkenraads ftaan. Ende in de affnijdinge van zodanige hartnekkingen zondaar, zal de Dienaar in 't breede verklaaren, het gebruik en het einde der zelve, en de Geloovigen vermaanen, dat zij geen onnoodige gemeenfchap of converzatie met de afgefnedenen hebben; maar zijn gezelfchap fchouwen, inzonderheit tot deezen einde, op dat de afgefnedene door fchaamte verflagen zijnde, ernstlijk bedenken mogte hem te bekeeren.

97. of 6. Van de zonden, die van haar natuure openbaar zijn, of die door verachtinge der vermaaningen de Kerken openbaar gemaakt worden, zal de verzoeninge openbaarlijk gefchieden, niet na 't zeggen van een of twee, maar na het oordeel des gantfchen Kerkenraads, op zulke wijze en forme, als tot opbouwinge elker Kerke alderbekwaamft zal geacht worden.

98. of 7. De geene die zwaare zonden begaan hebben, die de Kerke fchandelijk zijn, of ook die van de Overheit behooren geftraft te worden, al is 't dat zij boetvaardigheit bewijzen, zullen zij nogtans van de gemeenfchap des Avondmaals

maals (om de ergernis weg neemen, en haare boetvaardigheit te beproeven) afgehouden worden. Doch hoe dikmaals, of hoe lang dit geſchieden zal, zal aan 't goeddunken des Kerkenraads ſtaan.

99. of 8. Zo de Dienaaren, Ouderlingen of Diakenen, een openbaare grove zonde, die de Kerken ſchandelijk, of ook van de Overheit te beſtraffen is, bedrijven; zo zullen de Ouderlingen en Diakenen, wel terſtont van haar dienst (door 't oordeel des Kerkenraads) afgezet worden, maar de Dienaaren zal men van haaren dienst opſchorten; doch of men haar geheelijk afzetten zal, dat zal aan 't oordeel van de Clasſicale vergaderinge ſtaan.

100. of 9. Maar of de Dienaaren, Ouderlingen, of Diakenen afgezet zijnde, na dat zij de Kerke met boetvaardigheit voldaan hebben, zo zij wederom verkooren worden, toegelaaten zullen worden, zo veele als de Ouderlingen en Diakenen aangaat, zal den Kerkenraad oordeelen mogen, maar zo veel de Dienaaren aangaat, zal van de Clasſicale vergaderinge geoordeelt worden.

101. of 10. Geen Kerke zal over een andere Kerke; geen Dienaar over een ander Dienaar; geen Ouderling of Diaken over een ander Ouderling of Diaken, eenige heerſchappije voeren of de overhand hebben; maar liever zal hem een iegelijk van alle oorzaaken en ſuſpicien van dien wachten; hoe wel uit plicht der liefde de eene Kerke de andere, de eene Dienaar den anderen, enz. niet alleen moogen, maar ook behooren te vermaanen.

PETRUS DATHENUS
Electus Sijnodi Præſes,

ARNOLDUS CORNELII
Scriba.

A C T A,

DES

Nationaalen Sijnode gehouden tot Middelburg *in* Zeeland, *begonnen den* 29 *Maij Anno* 1581.

1. OM een goede Order in de Gemeente Christi te onderhouden, zijn daar in noodig de Diensten, opzigt der Leere, Sacramenten, en Ceremonien, te Zamenkomften, en Christelijke ftraffe, waar van hier na ordentlijk gehandelt zal worden.

Van de Diensten.

2. De Diensten zijn vierderlei. 1. der Dienaaren des Woords Gods. 2. der Doctoren. 3. der Ouderlingen. 4. der Diakenen.

3. Het en zal niemant, alhoewel hij een Doctor, Ouderling of Diaken is, geoorloft zijn, de dienst des Woords, of de Sacramenten te bedienen, zonder wettelijk beroep daar toe te hebben; en wanneer iemant daar tegen doet, en dikwils vermaand zijnde niet afftaat, zo zal de Clasfis oordeelen, of men hem voor een Scheurmaker verklaaren, of op een ander wijze ftraffen zal.

4. De Wettelijke beroepinge der geener die te vooren in den Dienst niet geweest en zijn; beftaat. Ten eerften, in de verkiezinge, de welke gefchieden zal door den Kerkenraad en de Diakenen, mitsgaders het oordeel des Clasfis, of van twee of drie der naaft legerige Dienaaren, met vaften en bidden; Ten anderen in 't examen of onderzoekinge bei de der Leere en des Levens, de welke bij den zelven beftaan zal, van den welken zij verkooren worden. Wel verftaande dat Nieuwelingen, Mis-priefteren, Monniken, en die anderzins eenige Secten verlaaten hebben, niet zullen toegelaaten worden, voor dat zij ettelijke Maanden lang beproeft zijn. Ten derden in de approbatie en goetkenninge, beide der Overheit, doende profesfie van de Gereformeerde Religie, den welken hij aangegeeven zal worden, als ook der gantfcher Gemeente. Wanneer den naam des Dienaars den tijd van veertien dagen in de Gemeente verkondigt zijnde, geen hindernisfe daar tegen gekoomen is. Ten laatften,

in de Beveſtinge der Gemeente, de welke met behoorlijke ſtipulatie en afvragingen geſchieden: En zo het de gelegentheit der Kerke lijden mag, met handopleggïnge, het zij in de Kerke opentlijk, of na dat gelegen is, in den Kerkenraad of Clasſe, doch altijd met openbare Gebeden, geſchieden zal.

5. Die nu alreede in den Dienst des Woords is, en in een ander Gemeente beroepen word, zal met Gebeden en met het geeven der rechterhand der gemeenſchap, ontfangen worden, en men zal niemant de Gemeente tegen haaren dank op dringen.

6. Een Dienaar des Woords wettelijk beroepen zijnde, is aan de Kerke Christi zijn leeven lang verbonden, alzo dat hij zo lange de Gemeente ſtaat, die hij dient, zijnen dienst niet onderlaaten, nog eenige andere beroepinge des levens aanvaarden mag, zonder het oordeel des particulieren Sijnode.

7. Men zal niemant tot den Dienst des Woords beroepen, zonder hen in de Kerke te ſtellen, die hij dienen zal, aan de welke, zo hij zonder conditie verbonden is, zal hij geen ander Kerkendienst aanneemen moogen, dan door oordeel en conſent des Clasſis, daar mede beide den Dienaar en de Kerke te vreden zullen moeten zijn. Voorts zal 't niemant geoorloft zijn, hier en daar te gaan Prediken, niet hebbende eenige zekere plaatzen, buiten conſent en authoriteit der Sijnode, of des Clasſis gelijk ook niemant in eenige andere Kerke eenige Predikatie zal moogen doen, zonder bewilliginge des Kerkenraads.

8. Het Ampt der Dienaars des Woords is in den Gebeden en Bedieninge des Woords aan te houden, de Sacramenten bedienen, en ten laatſten met de Ouderlingen Kerkelijke Diſcipline te oeffenen, en te verzorgen dat alles eerlijk en met orden geſchiede.

9. Onder de Dienaaren des Woords, zal gelijkheit gehouden worden, aangaande de laſten haares Dienstes, mitsgaders ook in andere dingen, zo veel mogelijk is, volgende het oordeel des Kerkenraads, en des van nooden zijnde, des Clasſis, 't welk ook in de Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

10. De Gemeenten zullen zorge draagen, dat haare Dienaaren behoorlijk onderhoud gegeven worde, en wanneer zij hier in haar plicht niet en doen, zal de Clasſis oordeelen, of zij van daar te neemen zijn.

11. Wanneer het geſchied, dat een trouwe Dienaar, door ouderdom of krankheit gebrooken zijnde, zijn Ampt niet

niet langer bedienen en kan, zo zal het de Gemeente vrijſtaan, te bezorgen, dat hem *ex bonis publicis*, zo veel toegeleit worde, daar op hij de reste zijns levens eerlijk en bekwaamelijk door koomen mogte; en dat ook de Weduwen en Wezen der Dienaaren, niet vergeten worden.

12. De Gemeenten zullen toezien dat er *Profesſoren* en Schoolmeesters zijn, die niet alleen de vrije konſten en ſpraken leeren, maar ook de *Theologie* en *Catechismus*, en haare toehoorders en Discipulen in de vreeze des Heeren onderwijzen.

13. Het Ampt der *Doctoren* in de *Theologie* is, de Heilige Schriftuure uit te leggen, en de zuivere Leere tegen de Ketterie en dwalingen voor te ſtaan.

14. De Gemeenten zullen arbeiden dat er Studenten zijn in de *Theologie*, die *ex bonis publicis*, dat is uit de gemeene goederen, onderhouden worden. Men zal ook in de Gemeente, daar men bekwaame perzoonen heeft, 't gebruik der Propoſitien aanſtellen, op dat zij door zulke eene oeffeninge tot den Dienst des Woords bereidet moogen worden.

15. De Ouderlingen zullen door het oordeel des Kerkenraads en der Diakenen verkooren worden, en zal het na de gelegentheit van ieder Kerke vrij zijn, zo veel als er van nooden zijn, de Gemeente voor te ſtellen, om van dezelve (ten waare dat er eenig beletzel voor viel) geapprobeert en goed gekent, en met openbare Gebeden beveſtigt te worden, of een dobbel getal, om het halve deel bij de Gemeente geapprobeert, op dezelve wijze in den dienst te bevestigen.

16. Der Ouderlingen Ampt is (behalven 't geene hier vooren Artijkel 8 gezeid is) hen met de Dienaaren des Woords gemein te zijn, opzicht te hebben, dat de Dienaaren, mitsgaders haare andere Medehulpers en Diakenen haar Ampt getrouwelijk bedienen; en wanneer het gaat tegen het houden des Avondmaals des Heeren, de geenen die haar tot het zelve begeeven hebben te gaan bezoeken, op dat zij haar daar toe te beter bereiden.

17. Dezelve wijze die van de Ouderlingen gezeit is, zal men ook houden in de verkiezinge, approbatie, en beveſtinge der Diakenen.

18. Der Diakenen eigen werk is, de Almoeſen en andere Armen goederen, naarſtelijk te verzamelen, en dezelve getrouwelijk en vlijtelijk na den eisch der behoeftigen, beide der ingezetenen en der vreemdelingen (met gemeen advijs) uit te deelen, de benauwden te bezoeken en te ver-

troos-

troosten, en wel toe te zien, dat de aalmoefen niet misbruikt en worden;waar van zij Rekening zullen doen in den Kerkenraad; en ook (zo iemant daar bij wil zijn) voor de Gemeente, tot zulken tijd als het de Kerkenraad goed vinden zal.

19. De Ouderlingen en Diakenen zullen twee jaaren dienen, en alle jaar zal het halve deel verandert, en de andere in de plaatze gefteld worden, ten waare dat de gelegentheit en 't profijt eeniger Kerken anders vereifchte.

Van de Kerkelijke t' Zamenkomften.

20. Vierderlei Kerkelijke t' zamenkomften zullen onderhouden worden, den Kerkenraade, de Clasficale vergaderinge, de Particuliere Sijnoden, en generale of Nationale Sijnode.

21. In deeze t' zamenkomften zullen geen andere dan Kerkelijke zaaken, en dezelve op Kerkelijke wijze, verhandelt worden.

22. In meerder Vergaderinge en zal men niet handelen, dan 't geene in mindere niet en heeft konnen afgehandelt worden, of dat de gemeene Kerken nut is en tot meerder Vergaderinge behoort.

23. Zo hen iemant beklaagt door uitfpraake van mindere vergaderinge verongelijkt te zijn, dezelve zal het tot een meerdere Kerkelijke vergaderinge beroepen moogen, en 't geene door de meefte ftemmen goed gevonden is, zal voor vaft en bondig gehouden worden, ten zij dat het bewezen worde te ftrijden tegen het Woord Gods, of tegen de Artijkelen in onze generale Sijnode beflooten, zo lange dezelve door geen andere generale Sijnode verandert zijn.

24. De Handelingen in alle t' zamenkomften, zullen met de aanroepinge van de Naame Gods begonnen, en met een Dankzegginge geëindigt worden.

25. Die tot de t' zamenkomfte afgezonden worden, zullen haar Credentiebrieven en Inftructien (ondertekent zijnde van den geenen die ze zenden) mede brengen, en deeze zullen alleene keurftemmen hebben.

26. In alle t' zamenkomften zal bij den *Præfes* eenen *Scriba* gevoegt worden, om naarftelijk op te fchrijven al 't geene waardig is opgetekent te worden. Het Ampt van den *Præfes* is, voor te ftellen en te verklaaren 't geene daar te handelen is; toe te zien dat een iegelijk zijn orden houde in 't fpreeken; die knibbelachtig en die te haaftig zijn in 't fpreeken, te beveelen dat zij zwijgen; en over de geene die geen gehoor en geven behoorlijke cenfure te laaten gaan. Voorts zal zijn Ampt uitgaan wanneer deeze t' zamenkomften fcheidet.

27. Het zelve zeggen heeft de Clasfis over den Kerkenraadt, 't welk de Particuliere Sijnode heeft over den Classis, en Generale Sijnode over den Particulieren.

28. In alle Kerken zal een Kerkenraad zijn, bestaande uit Dienaaren des Woords Gods en Ouderlingen, de welke ten minsten alle weeken eens te zamenkoomen zullen, alwaar de Dienaar of Dienaaren, zo daar meer zijn, bij gebeurte presideeren en de Actie regeeren zal.

29. Insgelijks zullen de Diakenen alle weeken te zamen komen, om van de zaaken, haar Ampt betreffende, te handelen.

30. De Classicale vergaderingen, zullen bestaan uit zommige genabuurde Kerken, dewelke elk een Dienaar met een Ouderling, ter plaatze en tijde bij hen in 't scheiden van zekere vergaderinge goet gevonden, (alzo nogtans dat men 't boven de drie Maanden niet uit en stelle) daar heenen afzenden zullen. In deeze t' zamenkomsten zullen de Dienaaren bij gebeurte, of anderzins die van dezelve vergaderinge verkooren werd, presideren, zo nogtans, dat dezelve tweemaal aan een niet zal moogen verkooren worden. Voorts zal de *Præses* onder anderen een iegelijken vragen. 1. of zij in haare Kerken haare Kerkenraads vergaderinge houden? 2. of de Kerkelijke Discipline geoeffent wordt? 3. of de Armen en Schoolen bezorgt worden? ten 4. of daar niets en is daar in zij het oordeel en hulpe des Clasfis (tot rechte instellinge haarer Kerken) behoeven? die Dienaar dien het in de voorgaande Classe opgeleit was, zal een korte Predikatie uit Gods Woord doen, van dewelke de andere oordeelen, en zo daar iet in gebreekt, aanwijzen zullen. Ten laatsten, zullen in de vergaderinge voor den Particulieren Sijnode, verkooren worden, die op dezelve Sijnode gaan zullen.

31. In 't einde van de Classicale en andere meerdere t' zamenkomsten, zal men Censure houden, over de geenen die iet strafwaardig in de vergaderinge gedaan, of de vermaaninge der minder t' zamen komste versmaat hebben.

32. De Kerke, in dewelke de Clasfis; item de Particuliere, of generale Sijnode te zamen komen zullen, zal zorge dragen, dat zij de acten der voorgaande vergaderinge, op de naastkoomende bestelle.

33. De Instructien der dingen die in de meerder vergaderinge te verhandelen zijn, zullen niet eer geschreven worden, voor dat de besluitinge der voorgaande Sijnoden gelezen zijn, op dat 't geene eens afgehandelt is, niet wederom voorgestelt en worde, ten waare dat men 't achtede te moeten verandert zijn.

34. Alle

34. Alle jaars, ten waare den nood eenen korter tijd vereischte, zullen vier of vijf, of ook meer genabuurde Clasfen te zamen koomen, tot welke particuliere Sijnode, uit ieder Clasfe twee Dienaaren, ende twee Ouderlingen afgevaardigt zullen worden. In 't scheiden zo wel der particulieren als den Generale Sijnode, zal een Kerke verordineert worden, de welke last hebben zal, om met advijs des Clasfis, den tijd en de plaatze der Sijnode te bestellen.

35. De Nationale Sijnode, zal ordinaarlijk alle drie jaaren eens gehouden worden, ten ware dat daar eenige dringende nood waare, om den tijd korter te neemen, tot deeze zullen twee Dienaaren ende twee Ouderlingen uit elke particuliere Sijnode, beide der Duitscher en Walsche Kerke of spraake, afgezonden worden. Voorts zal de Kerke, die last heeft om den tijd en plaats des generaalen Sijnode te benaamen, zo dezelve binnen den tijd van drie jaaren te beroepen waare, haar particuliere Sijnode vergaderen, en 't zelve ook des naastgelegen Kerken, die van een ander tale zijn, laten weten, dewelke vier Perzoonen daar heenen zenden zullen, om met gemeen advijs van de tijd en plaatze te besluiten. Dezelve Kerke die verkooren is, om de Generale Sijnode te zamen te roepen, wanneer zij van de tijd en plaatze beraatslagen zal, zal 't zelve den Staten Generaal in tijds te kennen geven, op dat met haare weten, en zo 't haar gelieft eenige tot den Clasfe te zenden, van de zaaken beslooten worde.

36. Alzo in de Nederlanden tweederlei spraake gesproken word, is goed gevouden dat de Kerken der Duitscher en Walscher spraake, elk op haar zelven haaren Kerkenraadt, Clasficale vergaderingen, en particuliere Sijnodum hebben zullen.

Van de Leere, Sacramenten en andere Ceremonien.

37. De Dienaaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen, item de Profesforen Theologiæ ('t welk ook den anderen Profesforen wel betaamt) en de Schoolmeesters, zullen de Belijdenis des Geloofs, der Nederlandsche Kerken ondertekenen.

38. Niemant zal zich onderwinden eenig Boek of Schrift, van hem of van anderen gemaakt of overgezet, handelende van de Religie, te laten drukken, of anderzins uit te geven, dan het zelve voorheenen doorzien en goed bekend zijnde van de Dienaaren des Woords zijnes particulieren Sijnodi, of Profesforen der Theologie onzer Belijdenisfe.

39. Het verbond Gods zal aan den Kinderen der gedoopte Christenen met den Doop (zo haast als men de bedieninge des zelven hebben kan) verzegelt worden, en dat in de openbaare vergaderinge, wanneer Gods Woord gepredikt word. Doch ter plaatze daar niet zo veel Predikatien gedaan en worden, zal men eenen zekeren dag ter Weke ordineeren, om den Doop extraordinaarlijk te bedienen, alzo nogtans dat het zelve zonder Predikatien niet en geschiede.

40. De Vader zal zijn kind ten Doope presenteeren, en in de Gemeenten daar men neffens den Vader, ook Gevaderen of getuigen bij den Doop neemt, welk gebruik niet lichtvaardelijk te veranderen en is, betaamt het dat men neeme, die der zuivere Leere toegedaan en vroom van wandel zijn.

41. De Dienaaren zullen in 't Doopen, het formulier van de instellinge en gebruik des Doops, 't welk tot dien einde beschreeven is, gebruiken.

42. De naamen der Gedoopten met haarer Ouderen en Getuigen: Item den tijd des Doops zullen van de Dienaar opgetekent worden.

43. Men zal niemant tot het Avondmaal des Heeren toelaaten, dan die na de gewoonheit der Kerken (tot welken hij hem voegt) Belijdenisse der Gereformeerde Religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenisse eens vroomen wandels, zonder welke ook de geene die van andere Kerken koomen, niet toegelaaten zullen worden.

44. Een ieder Kerke zal zulk een maniere van Bedieninge des Avondmaals houden, als zij oordeelt tot de meeste stichtinge te dienen. Wel verstaande nogtans, dat de uitwendige Ceremonien, in Godts Woordt voorgeschreven, niet verandert, en alle superstitien vermijdet worden.

45. Het Avondmaal des Heeren zal alle twee Maanden eens, zo zerre het moogelijk is, gehouden worden. Doch ter plaatze daar nog geen Kerkelijke Ordeninge en is, zal men eerst Ouderlingen en Diakenen stellen.

46. In middelmatige zaaken, zal men de buitenlantsche Kerken niet verwerpen, die een ander gebruik hebben, dan wij.

47. De Kerken, in dewelke 't gebruik der Avond-Gebeden is, zullen dezelve moogen houden; maar daar zij nog niet ingestelt zijn, zal men ze niet in laaten, ten waare in tijden van gemeinen nood, doch daar men ze begeert wech te neemen, zal 't zelve niet zonder oordeel des Classis (mitsgaders der Overheit, de Gereformeerde Religie toegedaan zijnde) geschieden.

48. Daar de Lijk-Predikatien niet en zijn, zal men ze niet inſtellen, en daar zij nu alrede zijn aangenoomen, zal naarſtigheit gedaan worden, om dezelve door de gevoeglijkſte middelen af te ſchaffen.

49. In tijden van Oorloge, Pestilentie, dieren Tijd, zwaare vervolgingen der Kerke en andere algemeene zwaarigheden, zullen Bede en Vaſt-dagen door het oordeel der Gemeente, en met bewillinge der Overheit, doende profesfesſie van de Gereformeerde Religie, aangeſtelt en geheiligt worden.

50. De Gemeenten zullen bij haar Overheden aanhouden, dat de Feeſt-dagen, uitgenoomen de Sondagen, Chriſtdagen, en Hemelvaarts-dag, afgedaan worden. Maar ter plaatzen daar meer Feeſt-dagen door bevel der Overheit gehouden worden, zullen de Dienaaren arbeiden, dat zij met Prediken den onnutten en ſchadelijken ledig gang, in een heilige en nuttige oeffeninge veranderen.

51. De Pſalmen Davids alleen zullen in de Kerken gezongen worden, laatende die gezangen die men in de Heilige Schriftuure niet vind.

52. De houwelijkſche ondertrouwe, zal geſchieden *per verba de præſenti*, ſimpelijk en zonder conditie. En wettelijk gedaan zijnde, zullen zij niet moogen ontbonden worden, al waar 't dat beide partijen daar in bewilligden.

53. De heimelijke beloften en zullen van geener waarde zijn, naamentlijk der geener, die onder de macht van haar Ouders of Voogden ſtaan, zonder bewilliginge der zelver, of die ook haar zelfs zijnde, zulks doen zonder eenige getuigen ten beiden zijden.

54. Het zal wel zijn dat een Dienaar of Ouderling bij de ondertrouwe genoomen worde, op dat eer hij haar aan beide zijden de beloften afneemt, uit zekere getuigenisſen verneeme, zo zij haar zelfs niet en zijn, of het met bewilliginge der Ouderen geſchiedt, of dit houwelijk niet verboden is, door eenigen graad van Bloet-vrientſchap of Swager-ſchap. Ten laatſten, of zij aan iemant anders gehouwelijkt of verlooft zijn.

55. De Naamen der geener die haar ten Echten Staat begeeven willen, zullen op drie Sondagen van den Predik-ſtoel verkondigt worden, en ter plaatze daar de Geboden gegeeven zijn, zullen zij te zamen gegeeven worden. Doch die elders begeeren te trouwen, zullen 't zelve moogen doen, mits brengende zekere getuigenisſe, dat haare Geboden gegeeven zijn.

56. Hoe wel in den Woorde Gods, den Weduwen geen ze-

zekeren tijd gesteld en is van te hertrouwen, nogtans, dewijle het haar gebied in den Heere te trouwen, zo lijd der eerbaarheit, ja ook de burgerlijke onderscheidinge der geslagten niet, dat zij haar voor vier Maanden en een half tot een ander houwelijk begeeven.

57. Indien iemant van zijn Echte-gade om Overspels wille gegaan zijnde, met dezelve niet wederom begeert te vereenigen, en hem tot een ander houwelijk begeeven zal willen, zo zal hem den Kerkenraad wanneer hij den Echtbreuk wettelijk voor de Overheit geprobeert heeft, verklaaren dat zulks in den Woorde Gods geoorloft zij.

Van de Censure en Kerkelijke vermaaningen.

58. Gelijkerwijs de Christelijke Straffe Geestelijk is, en niemant van den Burgerlijken Gerechte en Straffe der Overheit bevrijd, alzo worden ook beneffens de Burgerlijke Straffe, de Kerkelijke Censure nootzakelijk vereischt, om den Zondaar met zijn Kerke en met zijn naasten te verzoenen, en de ergernisse uit de Gemeente Christi wech te neemen.

59. Wanneer iemant tegen de zuiverheit der Leere of vromigheit des wandels zondigt, zo verre als het heimelijk is, en geen openbaare ergernisse gegeeven heeft, zo zal den Regel gehouden worden, welke Christus duidelijk voorschrijft *Matth.* 18.

60. De heimelijke zonden, waar van de Zondaar bij een in 't bijzonder, of voor twee of drie getuigen vermaant zijnde berouw heeft, zullen voor den Kerkenraad niet gebragt worden.

61. Zo iemant van een heimelijke zonde van twee of drie vermaant zijnde, geen gehoor en geeft, of anderzins een openbaare zonde bedreven heeft, zulke zal den Kerkenraad aangegeeven worden.

62. Zo iemant hartnekkiglijk de vermaaninge des Kerkenraads verwerpt. Item die een openbaare of grove zonde anderzins bedreven heeft, zal van den Avondmaale des Heeren afgehouden worden, en indien hij afgehouden zijnde na verscheiden vermaaningen, geen gehoor gevende, geen tekenen van Boetvaardigheit en bewijst, zo zal men ten laatsten tot de uiterste remedie, naamentlijk de affnijdinge koomen, volgende de Forme bij de Gemeente aangenoomen. Doch zal niemant af-gesneden worden, dan met voorgaande advijs des Classis.

63. Van de zonden die van wegen haar natuure openbaar,

of

of door verachtinge der Kerkelijke vermaningen, in 't openbaar gekoomen zijn, zal de verzoeninge (wanneer men zekere tekenen van Boetvaardigheit ziet) openbaarlijk gefchieden door 't oordeel des Kerkenraads en advijs des Clasfis, in zulke Forme en Maniere, als tot ftichtinge van een ieder Kerke, bekwaamfte geoordeelt zal worden.

64. Wanneer de Dienaaren, Ouderlingen of Diakenen, een openbaare grove zonde bedrijven, die der Kerke fchadelijk, of ook bij de Overheit ftrafwaardig is, zo zullen wel de Ouderlingen en Diakenen terftont na voorgaande oordeel des Kerkenraads, der zelver en der naaft gelegene Gemeenten, van haaren Dienft afgezet, maar de Dienaaren, opgefchort worden. Maar of zij geheel van den Dienft af te zetten zijn, zal in 't oordeel des Clasfis ftaan.

65. Voor 't overige de grove zonden, die waardig zijn met opfchortinge of afftellinge van den Dienft geftraft te worden, zijn deeze de voornaamfte. Valfche Leere of Ketterije, openbaare fcheurmakinge, opentlijke Blasphemie, Simonie, trouweloofe verlaatinge zijnes Dienftes, of indringinge in eens anders Dienst, Meineedigheit, Echtbreuk, Hoererije, Dieverije, Gewelt, gewoonlijke Dronkenfchap, Vechterije, Vuil-gewin; kortelijk alle de zonden en grove feiten, die den Auteur voor de Wereldt eerloos maaken, en in een ander gemein Lidmaat der Kerken, de affnijdinge waardig zouden gerekent worden.

66. De Dienaaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen, zullen voor het houden des Avondmaals, onder hen de Christelijke Cenfure oeffenen, en onderzoekinge doen, zo van de Leere als van het leven.

67. De geenen die uit de Gemeente vertrekken, zal een getuigenisfe haares wandels, bij advijs des Kerkenraads, gegeven worden. Voorts zal den Armen om genoegzame oorzaak vertrekkende, van den Diakenen bijftant gedaan worden, zo veel hem noodig is, ter plaatze toe, daar zij heenen willen, 't welk zij op haare Atteftatie tekenen zullen.

68. Geen Kerke zal over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaaren, geen Ouderling nog Diaken over andere Ouderlingen of Diakenen, eenige heerfchappie voeren.

69. Deeze Artijkelen de wettelijke ordeningen der Kerken aangaande, zijn alzo geftelt en aangenoomen met gemeen accoort, dat zij (zo het profijt der Kerken anders vereifchte) verandert, vermeerdert of vermindert moogen en behooren te worden. Het en zal nogtans geene bijzondere Gemeente,

Classe, of Sijnode vrijstaan zulks te doen, maar zullen naarstigheit doen om die te onderhouden, tot dat anders van den Generale of Nationale Sijnode verordent worde.

ARNOLDUS CORNELII
Præses.

YSBRANDUS BALKIUS
Assessor.

MICHAEL PANEELIUS
Scriba.

Par-

Particuliere of bijzondere Vraagen, voorgesteld en beantwoord in de Sijnode Generaal, gehouden tot Middelburg *in* Zeeland, *den* 29 *Maij Anno* 1581.

1. OP de vraage, of 't niet goed waare de Articulen des laatsten Dordrechtschen Sijnode te overzien, en daar uit te trekken een *Corpus Disciplinæ* of Kerken-ordeninge, om der Overheid gepresenteert en door de Authoriteit derzelver beveftigt te worden? is geantwoord ja: En zijn hier toe eenige verordineert, bij den welken 't voorschreven werk gedaan zoude worden: Is mede goed gevonden, dat al 't gene uit den Articulen in den *Corpore Disciplinæ* niet ingelijft was, tot den particuliere questien gebracht zoude worden, als hier na volgt.

2. Of men den geenen die in den aanvang met den lichtsten en niet ten vollen onderzocht zijnde, tot den Dienst des Woords toegelaten zijn, wederom zal examineren? is geantwoord, dat 't zelve in 't gemeene wel geraden schijnt te wezen: Doch of men zulks doen zal, staat de Classis te oordeelen.

3. Of de Dienaars, welke uit de Universiteit van Leiden of eenige andere (Professie doende van de Gereformeerde Religie) geroepen worden, van de Classen moeten onderzocht wezen? Antwoord, het zal genoeg zijn dat zij door een wettelijke getuigenisse betoonen, dat zij van de Professie der Theologie geëxamineert en geapprobeert zijn.

4. Wat stipulatie men gebruiken zal omtrent de Dienaars, welke in Dienste zijn? Antwoord, zij zullen in deeze navolgende vraagstukken bewilligen. Ten eersten, of hij haar gevoelen van God en zijner Gemeente tot deezen dienst wettelijk beroepen te zijn. Daar na, of zij de Heilige Bijbelsche Schrift voor 't eeuwig Woord Gods en de volkomene Leere der Zaligheid houden, verwerpende alle Ketterijen die daar tegenstrijden? Ten laatsten, of zij bereid zijn haaren dienst na dezelve Leere getrouwelijk te bedienen, en den zelven met een vroom leven te versieren? En zo zij iet strafwaardig doen, haar der Kerken Discipline onderwerpen.

5. Overmits de Kerke niemant uit een ander plaatze koomende, zonder wettelijke getuigenisse tot den Dienst ontfangen mach, zo word gevraagt hoedanig een getuigenisse die brengen zullen, dewelke uit zulk eer plaatze komen, daar noch Kerken-raad noch Classis is? Antwoord, zij zullen van de

naaste gezetene Dienaaren en andere geloofwaardige Perzoonen getuigenis brengen.

6. Of de geene die om een wettelijk oorzaak zijnen dienst onderlaten heeft, hem tot allen tijden de beroepinge der Kerken, schuldig is te onderwerpen? Antwoord, ja.

7. Of de geene die in Princen Hoven, en ander Heeren Hoven den Dienst des Woords betreden, ordentelijk en wettelijk, zo wel als andere zullen moeten beroepen worden, de belijdenisse des Geloofs en Discipline onderschrijven, en verkiezen Ouderlingen en Diakenen uit de bekwaamsten in 't voorschreeven Hof, en nevens andere Dienaaren op de Clasficale en Sijnodale vergaderinge zullen verschijnen, en haar na andere Dienaars exempel het oordeel der zelver onderwerpen? Antw. zij zullen alle deeze dingen onderhouden en nakomen: En zo veele de geene aangaat die in Gasthuizen of Weeshuizen dienen, dezelve zullen ook gehouden zijn na de Kerkelijke Ordonnantien haar te reguleeren.

8. Hoe men de Schoolmeesters examineeren zal? Antw. overmits der Steden gelegentheid verscheiden is, zo zal de Classe letten, wat best hier in te doen en bij der Overheid te verkrijgen zal zijn, op dat getrouwe en bekwaame Perzonen in den Dienst gesteld worden.

9. Wat men doen zal met die geene, die den Dienaars (welke Scheurmakers zijn) naloopen om haar te hooren Prediken? Antw. Men zal ze vermaanen tot afstant en met gevoegelijke middelen wederom tot orden brengen.

10. Wat een Dienaar doen zal, dewelke in een plaatze gezonden word, daar nog eerst eene Kerke te vergaderen en ordeninge te stellen is? Antw. Hij zal eenige van de Godzaligste, dewelke de belijdenisse des Geloofs voor goed en oprecht bekennen, en haar belooven de Kerkelijke discipline te onderwerpen, tot Ouderlingen en Diakenen bij provisie kiezen; door welke hulpe hij 't Nachtmaal des Heeren bedienen zal.

11. Hoe men de dingen beslechten zal, dewelke ten deele Kerkelijk en ten deele Politelijk zijn, gelijk veele in Houwelijksche zaaken voorvallen? Antwoord. Men zal de Overheid bidden, dat zij eenige Mannen verordenen willen, dewelke met de Classe daar van zullen oordeelen.

12. Of 't de Kerken dewelke weinige Ouderlingen hebben, geoorlooft is, den Diakenen tot den Kerkenraad toe te laaten? Antw. Het is geoorlooft, zo dikwils den Kerkenraad haarlieder raad, en hulpe van doen heeft: Boven dien zullen zij ook ordinaarlijk daar bij mogen wezen, zo zij beide het Ampt des Ouderlingschap, en Diakenschap bedienen.

13. Of

13. Of 't niet nut is dat in alle Kerken een Boek zij, in 't welke de Naamen der geener die ten Avondmaal gaan geschreeven worden? Item, der geener die getrouwt zijn? Antwoord ja: Inzonderheid in de openbaare Kerken; maar in andere die om de vervolginge haar noch heimelijk houden, wort 't zelve gelaaten. Doch zo is 't overal raadzaam daar 't zonder perijkel is, dat de naamen der getrouwden opgeschreeven worden.

14. Of 't niet geraden is, dat men den Armen die vertrekken, behalven haar openbaare Getuigenis brief, eenige beslooten missiven geeve, waar in, zo daar iet bijzonders is, 't zelve aangeteekend worde, doch alzo, dat van dezelve missiven, in de Atteftatie gewaagt worde? Antw. ja.

15. Of andere Dienaaren en Ouderlingen, behalven die van de Kerken afgezonden zijn, in de Classen mogen verschijnen? Antw. ja. En wanneer zij gevraagt worden zullen mogen advijs geeven; doch geen stemmen hebben.

16. Wat orden men houden zal in 't aanvangen der Sijnode? Antw. Den geenen die in de Sijnode gepresideert heeft, of zo hij niet tegenwoordig is, de Dienaar der plaatze daar de Sijnode te zamen koomt, zal een bekwaam Gebed doen tot de verkiezinge des *Præsidis*, zijnes Bijzitters en *Scribæ*: daar na zal hij den afgezondene haare Brieven van Credentien afvorderen; en derzelver naamen, als ook der geener die niet verschenen zijn, doen opschrijven; en dan zal de *Præses* met de meeste stemmen verkooren worden. Dit gedaan zijnde zal de verkooren *Præses* een Gebed doen tot den gantschen aanstaanden handel bekwaam: En of der absenten oorzaaken wettelijk zijn, onderzoeken, en de Instructien van een iegelijk afneemen. Daar na zal hij alle dingen ordentelijk voorstellen, der gantscher vergaderinge oordeel afvraagen, de stemmen vergaderen, hoedanig der meesten gevoelen is, uitspreeken, dewelke de *Scriba* opteekenen en daar na overluit voorleezen zal, op dat het van allen bewilligt worde. Voorts zal men eerst die dingen verhandelen, die de Leere aangaan, daar na de discipline, en eindelijk de particuliere zaaken.

17. Of 't raadzaam is, dat aan de Gemeente welke opgeleid is, bij advijze haarer Classe den tijd en plaatze des naasten particulieren Sijnode te bestemmen, van andere Classen in tijds alle voorgevallen zwarigheden toegezonden worden: Als ook 't geene in de Classicale vergaderinge niet heeft konnen geslecht worden; ten einde een iegelijke Classe van te vooren alle dingen neerstelijk overlegge, eer zij tot den Sijnode koomt? Antw. Het is ganschelijk geraden en men zal arbeiden dat zulks in 't werk gesteld worde.

18. Of niet 't goed en waare, dat in de Generale Sijnode op den eersten dag der t'zamenkomste een Predikatie uit Gods Woord gedaan, en een Vasten geheiligt worde? Antw. Het is zeer goed, en den Dienaar der plaatzen daar de Sijnodus vergadert, zal de Predikatie doen.

19. Wat Catechismus in de Gemeenten gebruikt zal worden? Antw. De Nederduitsche Gemeenten zullen gebruiken de geene die met de Psalmen van PETRUS DATHENUS overgezet is, en de Walsche die met de Françoische Psalmen tot noch toe gedrukt is geweest. Het zal ook den Nederduitsche Gemeenten vrij staan, een kort onderzoek des Geloofs uit den Cathechismo t'zamen getogen, en met de voorzeide Psalmen DATHENI gedrukt, te gebruiken, om die te onderwijzen, welke haar ten Avondmaale begeven.

20. Of 't nut zij de Zondaagsche Evangelien den Volke uit te leggen en te verklaaren? Antw. Het is raadzaam dat niet hier en daar een stuk, maar een geheel Boek des Ouden of Nieuwen Testaments uitgeleid worde, met dit onderscheid, dat men zulke Boeken verkieze, dewelke de gelegentheid der Kerken meest bekwaam zijn.

21. Wat Vraagen men omtrent den Doop gebruiken zal? Antw. Men zal bij de aangenoomene forme blijven: doch alzo dat het vrij zal staan deeze maniere van spreeken (in de tweede vraage van 't Formulier begreepen) namentlijk; *De Leere die hier geleert word* te gebruiken, of na te laten.

22. Of 't niet raadzaam en is, dat de Ouders die haare Kinders ten Doope presenteeren willen, 't zelve den Dienaars, of iemant van de Ouderlingen te vooren aanzeggen? Antw. Het is gantsch raadzaam, ten einde men hier door mach weten, wat voor Getuigen genoomen worden, en of dezelve toe te laaten zijn of niet, geoordeelt mach worden.

23. Of men de Kinderen die te Doopen zijn, allerlei Naamen geeven mach? Antw. Het is wel vrij: doch zal men naarstelijk toezien, dat men zulke naamen niet neeme, die, of Gode, of Christo eigen zijn, als *Emmanuël*, *Salvator*: Item, die van eenige Ampten genoomen zijn, als *Baptista*, *Engel*, of die anders overgelovig en superstitieus zijn.

24. Welke de bekwaamste middel of wijze zij, om aan te neemen den geenen die haar ten Avondmaale begeeren te begeeven? Antw. Zij zullen van den Kerkenraad of anderzins van een Dienaar met een Ouderling onderzocht worden: Daar na zullen zij betuigen dat zij de Leere voor goed en oprecht bekennen, en dat zij haar de Kerkelijke straffe onderwerpen, 't zij dat het geschiede in 't openbaar na de Predikatie die tot voorbereidinge ten Heil'gen Avondmaale geschied in de Gemeente, of in den Kerkenraad.

25. Of

25. Of 't niet nut en raadzaam is, dat de Dienaars des Woords, Ouderlingen en Diakenen voor de bedieninge des Heiligen Avondmaals de Cenfure onder elkanderen gebruiken? Antw. Het is gantfch nut en raadzaam.

26. Of 't niet raadzaam is, dat men voor de bedieninge des Avondmaals eene Predikatie doe, bekwaam om der menfchen herten daar toe te bereiden? Antw. Zulks kan wel nuttelijk gefchieden; doch zo zal een iegelijk Gemeente hier in doen, 't geene haar bekwaamft dunkt te wezen.

27. Of het nut is op den dach des Avondmaals van die materien een eigen Predikatie te doen? Antw. Het is nut, ten waare den ordinaaren Text hier toe bekwaamelijk konde geduidet worden.

28. Of men op den zelven dach namiddag in den Catechismo voortvaren, of iet anders (dienende tot dankzegginge) Prediken zal? Antw. Het laatfte kan wel nuttelijk gefchieden, doch zal 't zelve vrij ftaan.

29. Of men het Avondmaal ftaande, zittende, of gaande houden zal? Antw. De Gemeenten zullen de wijze gebruiken die hen de bekwaamfte dunkt te wezen; doch zal men het knielen achter laaten, om de fuperftitie en het perijkel van aanbiddinge te fchouwen.

30. Wat woorden in de bedieninge des Avondmaals gebruikt zullen worden? Antw. Men zal bekwaamelijk de woorden 1 *Corinth.* 10: *vers* 16. mogen gebruiken, daar bij voegende, *Neemt*, *eetet*, *gedenkt*, *&c.*

31 Of men terwijl het Avondmaal bedient word, iet uit de Heilige Schrift lezen, of Pfalmen zingen, of geen van beiden doen zal? Antw. Het zal ftichtelijk zijn, dat bij gebeurte Pfalmen gezongen, en Gods Woord gelezen worde.

32. Of de heimelijke Gemeenten gehouden zijn, de ordeninge 't onderhouden van alle twee Maanden het Heilige Avondmaal te houden? Antw. Het zal zodaanige Gemeenten vrij ftaan te doen na haar gelegentheid.

33. Hoe men de Vaftendagen houden zal? Antw. De Gemeente zal het gewoonelijk gebruik der fpijzen, mitsgaders de handelingen tot dezen leven dienende, onderlaten, en den gantfchen dag tot omtrent den avond toe met het leezen, en aanhooren des Goddelijken Woords, vierige Gebeden, en andere Heilige Oeffeningen doorbrengen.

34. Of 't gebruik der Orgelen in de Tempelen te houden is? Antw. Het word niet voor goed gehouden, inzonderheid voor de Predikatie; daarom de Dienaars arbeiden zullen dat 't zelve, gelijk het voor een tijd lang geduld word, met den aldereerften afgefteld werde.

35. Item

35. Item hoe lang iemant te houden is die minderjarig is en onder de macht zijner Ouderen ſtaat? Antw. Een iegelijk zal hem hier invoegen, na het recht en de conſtuime der Stad of des Lands daar hij in woont.

36. Wat men doen zal wanneer de Ouders daar de Kinders onderſtaan, haar onredelijk aanſtellen, in der Kinderen houwelijk niet willende conſenteeren? Antw. Den Kerkenraad zal bezien wat den zodanigen te raaden is, en of men anders de Overheit verzoeken zal, om haarer authoriteit daar tusſchen te willen ſtellen.

37. Of 't ook raadzaam is dat men Trouwe op dagen, op welken eenen Vaſten geheiligt is, of het Nachtmaal bedient wert? Antw. Het is beter dat zulks op andere dagen geſchiede.

38. Wat men die raaden zal, die op zulke plaatze woont, daar de Overheit geen kennisſe draagt van overſpel, om een houwelijk ter oorzaaken van dien te ſcheiden? Antw. Dat die hem begeve ter zulker plaatze, daar hij zulks met voorgaande kennisſe en wettelijk bewijs van 't feit bekoomen kan.

39. Hoe men met de hardnekkige zondaars zal tot de excommunicatie koomen? Antw. Zo iemant om zijne hardnekkigheit van de gemeenſchap des Avondmaals afgehouden zijnde, geen teken der boetvaardigheit bewijſt, zal de Dienaar in 't openbaar de Gemeente des zondaars zonde en hardnekkigheit te kennen geven; mitsgaders de neerſtigheit aan hem gedaan in 't afhouden van den Avondmaale, en hem menigmaal te vermaanen; zal ook de Gemeente vermaant werden voor deezen onboetvaardigen zondaar te bidden, eer men tot die uiterſte remedie der excommunicatie of afſnijdinge zal koomen; zodanige voorſtellen zullen er drie geſchieden. In den eerſten en zal een zondaar niet genoemt worden, op dat hij eenigzins verſchoont werde: In de tweede, zal met het advijs des Clasſis zijnen naam uitgedrukt werden: In de derde zal men de Gemeente te kennen geven dat men hem, ten zij dat hij hem bekeere, van de gemeenſchap der Kerken uitſluiten zal. Op dat zijne afſnijdinge (wanneer hij hardnekkig blijft) met ſtilſwijgende bewilliginge der Kerken geſchiede. Den tijd die tusſchen de voorſtellingen gaan zal, zal aan 't oordeel des Kerkenraads ſtaan.

40. Welk de bekwaamſte forme der excommunicatie of afſnijdinge zij? Antw. Alhoewel verſcheiden formen voorgeſchreven zouden konnen werden, zo zullen nogtans de Kerken deeze navolgende met ſtichtinge moogen gebruiken. Geliefde in den Heere Jeſu Christo, het is uwe lieden kenne-

lijk

lijk dat wij nu tot verscheiden tijden, bij zekere trappen Uw lieden voorgehouden hebben, wat eene groote zonde en zwaare ergernisse onze mede Lidmaat N. gedaan en gegeven heeft; ten einde hij door U. L. Christelijke vermaaningen en Gebeden tot God hem mogte bekeeren, en van de banden des Duivels (die hem gevangen houd) los geworden zijnde, ontwaaken tot den wille des Heeren. Maar wij konnen voor U. L. met droefheit niet verbergen, dat bij ons tot nog toe niemant is verscheenen, die in 't minste te verstaan gegeven heeft, dat hij door de menigvuldige vermaaningen aan hem gedaan, zo in 't bijzonder, als voor getuigen en in tegenwoordigheit van veelen, gekoomen zoude zijn tot eenig berouw zijner zonden, of eenig teken van waare boetvaardigheit aan hen zoude hebben laaten blijken. Dewijle hij dan zijne overtredinge (in haar zelven niet klein wezende) door zijne hardnekkigheit dagelijks nog grooter maakt; en wij U. L. laastmaal aangezeit hebben, in gevalle hij na zo lange patientie die de Kerk met hem gehad heeft, hem niet en bekeerde, dat wij gedrongen zouden zijn ons wijder over hem te bedroeven, en tot de uiterste remedie te koomen. Zo zijn wij genoodzaakt nu tegenwoordiglijk voor te varen tot zijner affnijdinge, volgens het bevel en den last ons gegeven in Gods Heilig Woord, ten einde hij hier door (iets moogelijk) tot beschaamtheit gebragt werde; dat men ook door dat verrotte en tot nog toe ongeneesselijk lid, het geheele Lighaam der Gemeente niet in perijkel stelle, en de naam Gods niet gelastert werde. Daarom wij Dienaars en Voorstanders der Gemeente Gods alhier, vergadert zijnde in den naam en macht onzes Heeren Jesu Christi, verklaaren voor U allen, dat N. uit oorzaake voorzeit, uitgesloten is, en uit gesloten word mits deezen, buiten de Gemeente des Heeren, en vreemt is van de gemeenschap Christi, der Heilige Sacramenten en alle Geestelijke zegeninge en weldaaden Gods die hij zijne Gemeente belooft en bewijst; en is daar om, zo lange hij hartnekkig en onboetveerdig blijft in zijne zoude, van U. L. te houden als een Heiden en Tollenaar, na het bevel Christi. *Matth.* 18. enz.

41. Of die afgezette Dienaars, Ouderlingen en Diakenen als zij door haar boetvaardigheit der Gemeente genoeg gedaan hebben, wederom verkooren moogen werden? Antw. Zo veel de Ouderlingen en Diakenen aangaat, zal 't zelve staan aan 't oordeel des Kerkenraads; maar zo veel de Dienaars des Woords belangt, zulks zal van de Classicale vergaderinge geoordeelt worden.

Vol-

Volgen andere Queſtien van nieuws Voorgeſtelt.

42. Of 't niet goed en waare om Secten en Ketterijen te weeren, met der Hooger Overheit conſent, een geſprek tegen de Papisten, Weder-Doopers, en andere Dwaalgeeſten te houden? Antw. Men zal doen, als gereſolveert is op de vijf en twintigſte Vrage in de Sijnode te Dordrecht, Anno 1578. En 't geene daar gezeit word alle van de Wederdooperen, zal verſtaan en gebruikt worden over alle andere Secten, en is vrij geſtelt den nood en gelegentheit zulks eiſchende: Dat een iegelijk Provintie en Particuliere Sijnode en Claſſe zal moogen (met der Overheits conſent) openbaarlijk tegen de Papisten en Wederdooperen disputeren. Doch zal zuks andere Sijnoden particulier aangegeven worden, om der zelver advijs te verſtaan van de forme der Disputatie en 't geene anderzins daar toe behoort. Men zal ook hulpe moogen zoeken tot deeze Disputatien bij de naaſtleggende Clasſen en Sijnoden particulier, daar men ze krijgen kan.

43. Wat men doen zal met eenen Dienaar op welken ſuſpicie valt, van ongezontheit of onverſtant in de Leere? Antw. De geene die hem ſuſpect houd zal met hem handelen; en indien dezelve Dienaar hem niet genoeg doet, zal hij twee Dienaaren met hem neemen, en zo hij van zijn dwalinge en onverſtand overtuigt zijnde, hartnekkig blijft, zal men de zaake brengen voor den Kerkenraad, dewelke hem vermaanen zal in zijne opinie niet te volherden; zo hij daar tegen nogtans volherdet, zal de zaak met advijs des Kerkenraads in de Claſſe gebragt werden.

44. Of 't niet goed waar een *Corpus Doctrinæ* te maaken, tegen alle Ketterijen, om den eenvoudigen te helpen, en de Leere des Euangeliums te verbreiden? Antw. Een iegelijk gave hebbende, zal een of meer Boekskens, de eene tegen deeze en de andere tegens geene Ketterije ſchrijven; of Boekskens alrede daar tegen geſchreven, overzetten.

45. Of 't niet goed en waare dat de Sijnode eenige Perzoonen laſt gave, die zo te eeniger tijd vreede-handelinge voorgenoomen mogtė worden, met Suplicatien van wegen der generale Kerken aanhielden, dat doch geen afgoderije of ſuperſtitie wederom opgerecht en werde? Antw. Is goed gevonden dat de Provintie daar de vreede-handel voorgenoomen zal moogen worden, voor de gemeene Kerken arbeiden zal, en ook ſchrijven aan de geene die Lidmaaten zijn of de Kerken toegedaan, en bij zijne Excellentie zijn zullen, haar vermaanende hier inne haar devoir te willen doen.

46. Of 't noodig waare des Zondaags na de Predikatie opent-

pentlijk en in 't gemene den boetvaardigen vergevinge, en den onboetvaardigen ſtraffe der zonden te verkondigen? Antw. Overmits de bindinge en ontbindinge der zonden genoegzaam in de Predicatie des Woords geſchied, zo is het onnodig een eigen forme daar van in te voeren.

47. Of 't niet goed en waare te maaken een zekere forme van *examen*, over die geene die tot den Dienst des Woords aangenoomen worden, overmits gezegt word dat hier in eenige te veel, en eenige te weinig doen? Antw. Het word niet noodig geacht alle Kerken aan een formulier te verbinden. Zullen evenwel de *examina* niet lichtelijk, nog onachtzamelijk, maar ernstlijk gedaan worden, in de bijzonderſte Hooft-Artijkelen der Christelijke Religie, en in die ſtukken, die van verſcheiden Ketteren allermeeſt beſtreden worden, na diſcretie van een iegelijke Claſſe, de welke niemant ordonneeren zal, om het *examen* te doen, dan die wel ervaren is.

48. Of de Predikanten die eerſt tot den Dienst aangenoomen zullen worden, niet en behooren die Gemeente daar zij geconverſeert of gewoont hebben, eerſt voorgeſtelt te worden, gelijk 't met de Ouderlingen en Diakenen geſchiedt? Antw. Ja; op dat, zo iemant eenige verhinderinge wist, waarom zulke tot den dienst niet behoorde te koomen, dezelve voorſtellen mogte.

49. Of 't niet raadzaam is de geene, die men in het Predik-Ampt wil ſtellen, en in een ander plaatze tot den Dienst uitzenden, ter plaatze daar hij geëxamineert word in den Kerkenraad of Claſſe, door handt-oplegginge met Vaſten en Bidden ontfangen word? Antw. Ja.

50. Is aangaande 't geene in 't kort Onderzoek gedrukt ſtaat, dat er een eenig God is, in drie Perzoonen *verſcheiden*; 't welk *onderſcheiden* behoort te zijn: daarom zullen de Drukkers vermaant worden, dat zij 't zelve beteren.

51. Of 't raadzaam is eenen Perzoon gantſch blind zijnde, in den Dienst des Woords te ſtellen; en wat men doen zal met de geene die alrede daar in zijn? Antw. Neen; ten waare dat uitnemende geleertheit en gaven bij hem waaren, en dan nog niet lichtelijk; en aangaande die alrede in den dienst zijn, zal de Claſſe neerſtig acht neemen, of zij met ſtichtinge dienen, en zoude wel noodig zijn, dat zij geſtelt of gevoegt wierden neffens anderen die haar gezicht hebben.

52. Of 't goed waare Leezers te ſtellen, daar geen Predikanten zijn? Antw. Men zal 't niet lichtelijk doen; maar in plaatzen die verre gelegen zijn van de Kerken daar Predi-

katie geſchiedt, en daar 't ſtichtelijk kan zijn, zal 't geſchieden moogen, dog met voorweten en advijs des Clasſis.

53. Hoe men handelen zal met de Paapſche Pastoren, of andere Papen die haar willen laaten Reformeeren als men ze van haaren Dienst niet wel opſchorten kan, uit vreeze dat andere Papen door de Overheit in haare plaatzen zouden moogen gezet worden? Antw. Men zal de Papen die haare ſuperſtitien verlaaten hebben, en recht begeeren te leeren, en eerlijk leven (hoe wel zij nog in allen niet genoeg verſtandig nogte geoeffent zijn) eenen tijd lang liever dulden, dan de Kerken in perijkel ſtellen. Zal evenwel neerſtigheit gedaan worden, dat zij in alles genoegzaam onderricht, hen tot de Gemeente begeeven en geëxamineert worden, om als waare Dienaaren Christi haar Ampt recht te bedienen.

54. Of een Dienaar met conſent des Clasſis van zijn Gemeente ontſlagen, niet mede van de Clasſe ontſlagen is; dan of hij evenwel ſchuldig is zijnen dienst aan de zelve te preſenteeren? Antw. Een Dienaar alzo ontſlagen zijnde en is aan de Clasſe niet vorder verbonden, maar ſtaat hem vrij elders te dienen, daar hij beroepen word.

55. Of iemant in den Dienst van Ouderlingſchap of Diakenſchap mach verkooren worden, of verkooren blijven, wiens Huisvrouwe geen Lidmaat der Kerke is? Antw. Men zal blijven bij den regel Pauli daar 't moogelijk is: Evenwel daar men 't anders niet hebben kan, zal men de bekwaamſte nemen; niet tegenſtaande dat de Vrouwen nog geen profesſie van Religie gedaan hebben, op dat de Kerke niet onbedient en blijve.

56. Of het raadzaam is het Ampt der Diakenesſen weder in te voeren? Antw. Neen: om verſcheiden Inconvenientie wille, die daar uit zouden moogen volgen, maar in tijden van Peſtilentie, of andere Krankheden, zo daar eenige Dienst bij kranke Vrouwen te doen waare, den Diakenen niet betamelijk, zo zullen zij zulks beſtellen door haare Huisvrouwen, of andere daar toe bekwaam.

57. Of een Dienaar te beſtraffen zij, als hij perzoonen trouwt die haar houwelijk onordentlijk van het bijſlapen begonnen hebben; ja, of men ze trouwen zal, eer zij met de Overheit, (wiens Gebodt zij overtreden hebben) verdragen zijn; Item, als hij trouwt twee perzoonen daar de eene Profesſie doet van de Religie, en de ander niet; item, als hij Doopt Kinderen, welkers Ouders getuigen ſtellen die de Religie niet toeſtaan? Is geantwoord op het eerſte artijkel. Dat het niet goed is de bevestinge der houwelijken uit te ſtel-

ſtellen, daarom zal den Dienaar, naar de behoorlijke proclamatien, voort moogen varen, en daar mede word de Overheit in haare gerechtigheit niet verhindert; doch zulke Perzoonen, Lidmaaten der Gemeente zijnde, zullen te vooren vermaant, en na Kerken-ordeninge geſtraft worden, op het tweede artijkel, dat de Dienaars zullen arbeiden zulke houwelijken te verhinderen, zo veel moogelijk is; maar zo zij immers voortvaren willen, zal hij ze trouwen. Op het derde artijkel, dat men de Ouders gewennen zal, zo veele het moogelijk is, dat zij de Dienaars aanſpreeken eer zij haare Kinders preſenteeren ten Doope, op dat zij van haaren ſchuldigen plicht, en ook om bekwaame getuigen te zoeken, vermaant worden. En zullen de Dienaars tegen deeze en diergelijke misbruiken, dikwils haare Predikatien richten.

58. Of 't raadzaam is een ſommier des Catechismus te maaken? Antw. Men zal voor de kleine Kinderen in de Latijnſche Schoolen gebruiken, het ſommier des Catechismus beſchreeven door Bezam, en uitgegeeven *Græce & Latine.*

59. Of het niet goet waare eenige uitlegginge op de Catechismus in forme van korte Predikatien, of anders voor de aankoomelingen te maaken? Antw. Ja, en is eenigen last daar toe gegeeven.

60. Of 't niet goed waare bij de Overheit aan te houden, dat de ontheiliginge des Sabbaths, de overdadige Bordeelen, en allerlei andere openbaare misbruiken en zonden, ſtrijdende tegen de eerſte en tweede Tafel der Wet Gods, wech genoomen en geweert worden? Antw. Ja: dewelke bij Requeſten geſchieden zal, zo bij de generale als particuliere Staten van elke Provintie.

61. Of 't niet goet en waare een gemeen Almoeze en Weesordeninge te maaken? Antw. Ja: en is eenigen opgelecht, 't zelve te ontwerpen, en daar na met eenige Polijtijken te communiceeren.

62. Of 't niet goet en waare het geſprek tegen de Luiterſchen tot *Maulbron* in den Paltz gehouden, in 't Nederduitſch over te zetten? Antw. Is raadzamer gevonden 't Boek der Theologanten tot *Nieuwſtadt*, tegen het Boeksken der Luiterſchen *Formula concordiæ* genaamt, uitgegeven over te zetten; 't welke eenigen opgeleit is te doen.

63. Of 't niet noodig is, volgende een voet van de lofweerdige Sijnoden met 't voorgaande advijs der Overheit, alle Ketters tegen de waare Leere Christi ſtrijdende, tot den Generale Sijnode te beroepen? Antw. Het zal ditmaal blijven, bij 't geene boven op de twee-en-veertigſte Vrage ge-

ſtelt is.

64. Of 't niet goet waare beneffens de Clasſicale vergaderingen ook eenige Jaarlijkſche bezoekingen der Kerken aan te ſtellen, of *inſpectores*, of *ſuperintendentes* te maaken; doch met behoorlijke *Limitatie*? Antw. Het is onnoodig en zorgelijk; maar de Clasſen en Sijnoden particulier zullen haar plicht doen, volgende de Kerken-ordeninge artijkel 30 en 34 en op dat niet alleen lange voorbedachte Predikatien van de Dienaaren in de Clasſicale vergaderingen gedaan worden, zo zal 't in des Clasſis macht ſtaan (als noodig is) iemant eenen text te geven, om des anderen daags, een Predikatie daar op te doen.

65. Of 't niet goet en waare, dat dezelve Dienaar niet tweemaal na den anderen tot den Sijnode gezonden wierde, op dat andere Dienaars ook leeren mogten? Antw. Het zal allen Kerkenraaden, Clasſen, en partikuliere Sijnoden vrijſtaan tot den Clasſen, Sijnoden, particulier en generaal te zenden uit haare Collegien, die zij daar toe bekwaam vinden, na haar believen.

66. Waar men de kosten vinden zal, die in de particuliere en generale Sijnoden van de Dienaaren en Ouderlingen gedaan worden; dewijle veel Kerken die niet vermoogen te dragen? Antw. Men zal ze verzoeken van de geenen, die den Kerkendienaars haar onderhoud geven.

67. Of 't niet noodig waare een Vaſtendag aan te ſtellen, jegens dat de Sijnode generaal vergaderen zal? Antw. Overmits het in deezen tijd openbaarlijk niet wel geſchieden kan, zal men 't doen zo veel 't moogelijk is, in de Clasſicale vergaderingen en Kerkenraaden en de zaaken met Gebeden Gode den Heere vieriglijk beveelen.

68. Of het Avontmaal des Heeren gehouden zal worden ter plaatze daar de Sijnode generaal of particulier te zaamen komt? Antw. Men zal doen na gelegentheit der Kerken; en zo het te pasſe komt, het Avontmaal liever veertien dagen of drie weeken vroeger of ſpader houden.

69. Of in den particulieren en generalen Sijnoden ſtemmen behooren te hebben, de geene die niet gedeputeert en zijn? Antw. Neen: maar zij zullen advijs moogen geven tot openinge der zaaken; als boven in de vijftiende Vrage gezegt is.

70. Alzo aangegeven is dat eenige minder Vergaderingen zomtijds contrarie beſluiten, tegen 't geene in meerder Vergaderinge verordineert is, waar uit disordre en ongelijkheit der Kerkelijke regeeringe of bedieninge ſpruitet; is gevraagt of 't niet goet en waare, dat de Acten van de mindere vergaderin-

ringe op de meerdere gebracht worden, om geëxamineert te worden; als het Kerke-Boek in de Clasſe; en het Clasſis Boek in de Sijnode particulier? Antw. Neen: maar om hier in te voorzien, wanneer iemant zulks verneemt, die zal naarſtigheit doen, dat het gebeetert worde door particuliere vermaaningen; of zo het niet en helpt, door de authoriteit van meerdere Vergaderinge.

71. Of de Ouderlingen van kleine Stedekens en Dorpen om kosten te ſchuwen wel uit de Clasſen moogen blijven? Item, of om der zelver oorzaaken wille niet genoeg zoude zijn, dat een Ouderling en Dienaar uit elke Clasſe op den particulieren Sijnoden kwaamen, wanneer dezelve zulks goet vonden? Antw. Neen: maar men zal volgen den 30 en 34 Artijkel der Kerken-ordeninge. En dewijle hier in bij veel gebrek is, zal dat gebeetert worden; 't welke lichtelijk zal konnen geſchieden, zo zij ſpaarzaamlijk gedurende de te zamenkomſten leven.

72. Alzo in Holland in Martio laaſtleden, een Placaat van de Staten uitgegeven is, dat de School-Meeſteren van de Clasſen geëxamineert zullen worden, is gevraagt waar in dit examen geſchieden zal? Antw. In de zuiverheit des Geloofs en bekwaamheit tot dien Dienste.

73. Of het de Lidmaaten der Kerken vrijſtaat te drukken, en te verkoopen Boeken, die met Ketterije of met eenige onſtichtelijke lichtveerdigheit beſmet zijn? Antw. Het is niet geoorloft.

74. Waar voor men den Doop van de Vagebonden Prieſteren houden zal? Antw. Dewijle zij macht hebben om te Doopen, volgende de Ordre der Roomſche Kerke, zo zal den Doop bij haar bedient (hoewel zij uit haare plaatzen verdreven zijn) niet weder verhaalt worden. Maar den Doop van de Monniken en dergelijke die geen macht hebben om te Doopen, volgende dezelve ordre, zal van geender weerde gehouden worden.

75. Waar voor den Doop de Wederdooperen te houden is, wanneer iemant te vooren niet gedoopt zijnde, van haar in zijn ouderdom gedoopt word, of men zulk een tot de waare Religie koomende met eenen nieuwen Doop zal aanneemen? Antw. Men moet eerſt verneemen wat forme de Wederdooperen gebruiken in haaren Doop; en of zij alle eenerlei forme van Doopen hebben.

76. Alzo aangegeeven is van eenen, die drijft dat men in 't Avondmaal het Brood niet en behoort tot ſneden te ſnijden maar van geheele Brooden te breeken; is gevraagt wat daar van te houden is? Antw. Men zal blijven bij 't gebruik der

Nederlandſche Kerken, en de geene die contrarie doen vermaanen van haare opinie af te ſtaan.

77. Of 't toegelaaten zij (gelijk aangedient is bij zommige te geſchieden) het Brood voor de bedieninge des Avontmaals geſneden of gebroken in ſtukskens ter Tafelen te brengen? Antw. De breekinge zal in de tegenwoordigheit der Gemeente geſchieden.

78. Of men wanneer het Avondmaal gehouden word, den Kranken profesſie van de Religie doende en lange te Bedde gelegen hebbende, het Avondmaal tot haaren huize aandienen zal moogen, bijzonder zo daar eenige forme van Kerke vergadert is? Antw. Neen: want men zal de Sacramenten niet bedienen dan in de gemeene Vergaderinge, ter plaatzen daar de Gemeente ordinarelijk te zamen komt.

79. Is bij die van Wezel gevraagt, of in die Kerken daar 't gebruik van den kranken het Avontmaal te geven, aangenomen is; of 't ook ter plaatzen daar alleene een deel der Gemeente op de eene, en een deel op de andere tijd ten Avontmaal gaat, de Dienaar die het Avontmaal bedient, altijd ſchuldig is mede te communiceeren? Antw. Een Dienaar zal hem altijd zo Christelijk dragen, dat hij t'elkenmaal mede communiceeren mach, als hij het Avontmaal bedient, op dat hij de Communicanten met zijn goed exempel voor gaa.

80. Op wat wijze dat de Melaatſchen ten Avontmaale des Heeren te laaten zijn? Antw. Dat men ze zal laaten communiceeren, of in eenen hoek des Tempels alleene, daar 't geſchieden kan: of aan de gemeene Tafel in 't allerlaatſte.

81. Alzo de Lijk-Predikatien niet aangenoomen worden, is gevraagt, of men de Dankzegginge bij de begraffenisſe der Dooden, ſtaande achter in de Catechismus, voortaan in den druk niet achterlaaten zal? Antw. Men zal de Drukkers vermaanen zulks te doen.

82. Of de Ouderlingen in 't aanvangen haares Dienſtes, de Kerkenordeninge zullen onderſchrijven? Antw. Zij zullen in den Kerkenraad belooven, de Kerke te helpen regeeren, achtervolgende de Kerkenordeninge voorſchreeven, en deeze haare belofte in den Kerken-Boek geſchreven zijnde, en is geen onderſchrijvinge van nooden.

83. Of 't raadzaam is dat twee Perzoonen, wezende Ooms Kinderen, of in gelijken graat, malkanderen trouwen? Antw. Neen: ten eerſten om de ergernisſe der zwakken wille die daar uit ontſtaan. Ten tweeden; om der eerbaarheit wille. Ten derden, om dat de vriendſchap te beter tot anderen geſlachten uitſpreidet mach worden. Ten vierden, om dat het

ſtrijd tegen 't gebruik meeſt aller Gereformeerde Kerken.

84. Of eenige Huwelijkſche proclamatien in de openbaare Kerke geſchieden moogen in de weke buiten de Sondagen? Antw. De proclamatien of uitroepingen zullen gedaan worden op drie verſcheiden Sondagen; ten waare groote dringende nood, daar van den Kerkenraad oordeelen zal; behoudens dat de Dienaars in Holland hier in niet veranderen zullen, zonder voorweten haarer Overheit.

85. Hoe men handelen zal met eenen Perzoon doende profesſie der Religie, die jegens voorgaande vermaaninge hem door een Paap heeft laaten trouwen met eenen Perzoon, dewelke van zijnen natuurlijke Broeder te vooren misbruikt is geweeſt? Antw. Indien zulke vermaant zijnde hem niet bekeert, zal hij geexcommuniceert worden, en zijne bekeeringe zal dan blijken, als hij de perzoon die hij wettelijk (vermits bloetſchande) niet hebben mach, verlaat. Maar zo hij hem bekeert, zal hij met behoorlijke reconciliatie aangenoomen worden.

86. Of een Jonkman of Weduwenaar, hebbende beſlaapen eene Maagt of Weduwe, daar door verbonden is om die te trouwen, volgende *Exodi* 22: 16 en *Deuter*. 22: 28. Antw. Het waare te wenſchen, zo veele de macht aangaat dat de Wet Gods in 't gebruik waare, naamelijk, als de Vader die geſchonde Dochter geven wil, en de Gezelle zijns zelfs is, dat zij als dan elkanderen trouwen, of immers dat de Dochter haare houwelijkſche gave van de Gezelle ontfinge. Maar na dien contrarie uſantie in de Politie de overhand genoomen heeft, zo kan men anders niet wel oordeelen ter tijd toe, dat de Magiſtraat hier op andere Wetten zal gemaakt hebben. Zo veele de Weduwen aangaat, is geantwoord dat het bijſlaapen zonder belofte niet en verbind.

87. Een Perzoon beſlapen hebbende een Dochter, en heeft daar na de Suster van dezelve Dochter getrouwt, is de vrage, of hij aan de eerſte of tweede verbonden is, of dat hij geen van beiden hebben mach? Is geantwoord, dat hij geen van beiden hebben mach, mits het bloedſchande is: maar de Overheit behoort daar voor zorge te dragen, en zodanigen te ſtraffen.

88. Of een Man zijnes Huisvrouwens Susters of Broeders Dochters, daar af zijne Huisvrouwe Moei was, mach trouwen? Antw. Neen.

89. Of het geoorloft is te trouwen de Weduwe van dien, wiens Suster men te vooren ten houwelijk gehadt heeft? Is geantwoord, dat het niet eerlijk geſchieden kan.

90. Of de Conſcientie des geenen, die een heimelijke be-

lofte gedaan heeft, die hij niet en begeert, of niet en dient te houden, daar mede genoeg ontlaſt is, dat de Overheit met haare Ordonnantie de heimelijke beloften van onweerden verklaart? Antw. Die zulks doen zijn te vermaanen; maar zodanige beloften verbinden de Conſcientien niet tot volbrenginge des houwelijks; inzonderheit daar de Overheit de heimelijke beloften verboden heeft.

91. Of de Kinderen der geener, die ordentlijk en na den regel Christi geëxcommuniceert zijn, en gedurende de excommunicatie gewonnen zijn, ook buiten het verbondt zijn? Antw. Neen.

92. Of men 't geene in het 63 Artijkel der Kerkenordeninge van de openbaare verzoeninge; item hier boven particuliere queſtie 39. van 't openbaar voorſtelien des Naams voor de excommunicatie gezeit wort, te verſtaan is van een openbaare Actie, in de Kerke voor alle de toehoorders in 't gemeen, of voor de Gemeente alleen? Antwoord. Het word verſtaan van den geenen die tot het gehoor koomen.

93. Hoe men de Kamer ſpeelen die in de ſes-en-twintigſte vrage te Dordrecht onſtichtelijk geoordeelt zijn, weeren zal moogen? Antw. Een iegelijk zal zijne Overheit voor houden, de inconvenientien die daar uit volgen, en bidden zulks te willen remedieren.

94. Of 't een ouder in den Dienst, zijnen medehulper, nog jong in den Dienst des Woords zijnde, vermaanende en ſtraffende met recht als heerſchappije gebruikende beſchuldigt mach worden? Antw. Neen: daarom de andere de vermaaningen gehouden zal zijn te ontfangen.

95. Of 't de Canoniken en andere Geeſtelijke Perzoonen (zo men ze noemt) behoudende haare beneficien, als Dekenien, Proſterien, &c. doch zonder ſuperſtitie of afgoderie, tot den Avontmaale moogen ontfangen werden; en of zij daar na tot het Ouderlingſchap of Diakenſchap moogen aangenoomen werden? Antw. Zij zullen tot verzakinge alle ſuperſtitien, en tot recht gebruik haarder goederen vermaant worden; dewelke doende, zij van de gemeenſchap des Avondmaals niet afgehouden moogen werden: maar tot het Ouderlingſchap of Diakenſchap zullen zij niet toegelaaten worden, dan met groote voorzigtigheit.

96. Of een *Sijnode* particulier, over een afweezende Ouderling zo ſtrengelijk mach beſluiten, dat hij tot den Sijnode generaal zoude moeten gaan, zonder eenige excuſen plaats te geven, of dat een ander in zijn plaatze zoude moogen gehouden worden? Antw. Neen: maar om inconvenienten te ſchouwen, is raadzaam gevonden dat de particuliere Sijnoden

den Kerke nominere, dewelke naar haar discretie eenen Ouderling uit zenden zal.

97. Of 't de geene die in 't Ampt der Overheit zijn, niet moogen tot Ouderlingen, en wederom Ouderlingen tot Overheden genoomen werden? Antw. Het eene Ampt verhindert het ander niet.

98. Of niet een Clasſe macht heeft te retracteren, 't geene zij bevind in de voorgaande Clasſe tegen de Sijnode Nationaal beſlooten te zijn? Antw. Zij is 't niet alleen machtig, maar ook ſchuldig te doen.

99. Of Baſtaarden tot den Dienſt des Woords, Ouderlingſchap en Diakenſchap, mogen toegelaten worden? Antw. Daar en zijn geen redenen waarom het niet geoorloft zoude zijn, mits hebbende behoorlijke gaaven.

100. Of het ſtichtelijk is, dat de Huisvrouwen en Dienstknechten van de Lombaarts tot den Avondmaale toegelaaten worden? Antw. De Huisvrouwen voor de Dienaaren des woords verklarende, dat haar den handel haars Mans mishaagt, zo men bemerkt dat zij eenvoudig en vroom zijn, zullen toegelaaten mogen werden: Maar de Dienstknechten dewijle zij vrijheid hebbende om wat anders te doen, zo lange zij in zulken dienst blijven, zullen niet toegelaten worden.

101. Of 't noodig is, de perzoonen tot het Ouderlingſchap en Diakenſchap gedenomineert, de Overheid te preſenteeren, om daar uit de helft te kiezen, of de genomineerde perzoonen te bevestigen? Antw. Gelijk de nominatie Kerkelijk is, zo is ook de verkiezinge, en de Overheid (profesſie doende van de Religie) is mede begrepen onder de Kerke of Gemeente aan de welken de genoemde Ouderlingen en Diakenen (volgende het 40 Artijkel der Kerkenordeningen) voorgeſteld worden. Evenwel, indien de Overheid hier op drongen, en de Kerke in 't perijkel van twist of andere inconvenienten mochte koomen, zal men in de vreeze des Heeren overleggen, hoe verre men de Overheid hier in te wille zijn zal, en dat met advijs des Clasſis en particulieren Sijnode.

102. Of 't niet de Sijnode particulier van een Provintie (de nood zulks vereiſchende) extraordinaarelijk mach vergaderen, om van gemeene zaaken haarer Kerken te ſpreeken, zonder prejudicie van de ordinare te zamenkomſte? Antw. Ja.

103. Waar voor te houden zijn de Conſiſtorien die buiten de behoorlijke tijden, of extraordinaarelijk alzo gehouden werden, dat niet alle de Lidmaaten derzelver daar toe geroepen zijn? Antw. Zij zullen niet geleden werden; en de

geheelen Kerkenraad zal mogen veranderen wat alzo onbehoorlijk gedaan is: Maar als tot de extraordinaare vergaderingen ter behoorlijker tijd alle ontboden zijn, die daar toe behooren, hoe wel zij niet alle koomen, zal van weerden zijn, 't geene in zulke vergaderinge beslooten is.

104. Wat men doen zal, wanneer de Clasfe oordeelt dat men een Dienaar verplaatzen zal, en die Dienaar of Kerke daar tegens appelleert, of men dan verwachten moet de beroepinge of zamenkomfte des generalen Sijnode? Antw. Hij zal blijven ter tijd toe, dat de particuliere Sijnode de sententie des Clasfis approbeert; en als dan zal de translatie of verplaatzinge voortgaan, ter tijd toe in de Nationale Sijnode daar van kennisfe genoomen en anders geoordeeld werde.

105. Wat men doen zal, wanneer men geen Ouderlingen vinden kan, die haar ontledigen konnen om op de particuliere of generale Sijnode te gaan? Antw. Men zal neerftigheid doen, dat eenige gaan, en zo zij niet gaan, zullen zij gecenfureert worden.

106. Of 't in de examinatie der Dienaars des Woords het Oordeel van de Leere, zo wel bij de Ouderlingen en Diakenen, als bij den Dienaaren ftaan zal? Antw. de Ouderlingen zullen zo wel, aangaande het examen of onderzoek des levens en des wandels, ftemmen hebben als de Dienaars: Maar zo veel de Leere belangt, zullen zij advijs mogen geven; maar de Dienaars alleen ftemmen hebben.

107. Of het noodig zij van de afgeftorvene Lidmaaten der Kerken of ook andere die geen Profesfie gedaan hebben, regifter in de Kerken-raad te houden? Antw. Neen, maar het zal in 't gemeen de Overheid gerecommandeert werden.

108. Of het oorbaar is dat de Clasficale vergaderingen altijd op een plaatze gehouden worden, of dat zij bij gebeurte omme gaan? Antw. Zij zullen bij gebeurten omme gaan, zo veel het mogelijk is.

109. Of 't niet goed is, dat de Ouderlingen bij de Propofitie mede zijn, zo wel van de geenen die uit der Schoolen koomen, als die niet geftudeert hebben? Antw. Ja: zo zij daar toe vaceren konnen.

110. Of de Profesforen der Theologie in de Clasficaale vergaderinge haarer refidentie verfchijnende, wanneer van de Leere gehandelt word, mede behooren ftemmen te hebben? Is geantwoord Ja.

Geëindigt den 21 Juny 1581.

Kerken-

Kerken-ordeninge der Nederlandtſche Gereformeerde Kerken van beider Taalen, geſteld in den Natio-naalen Sijnode: te zamen beroepen en gehouden bij last van zijn Excellentie, in 's Gravenhage *den* 20 *Junij Anno* 1586.

1. OM goede Ordre in de Gemeente Chriſti te onderhouden, zijn daar in nodig de Dienſten, te Zamenkomſten, opzicht der Leere, Sacramenten en Ceremonien, en Chriſtelijke ſtraffe. Waar van hier na ordentelijk zal gehandelt worden.

Van de Dienſten.

2. De Dienſten zijn vierderlei: der Dienaaren des Woords, der Doctoren, der Ouderlingen en Diakenen.

3. Het en zal niemant, alhoewel hij een Doctor, Ouderling of Diaken is, geoorloft zijn den Dienst des Woords en der Sacramenten te bedienen, zonder Wettelijk daar toe beroepen te zijn: En wanneer iemant daar tegen doet, en meermaal vermaant zijnde niet afſtaat, zo zal de Claſſis oordeelen, of men hem voor eenen ſcheurmaker verklaaren, of op eenige ander wijze ſtraffen zal.

4. De Wettelijke beroepinge der geener die te vooren in den Dienst niet geweeſt en zijn, zo wel in de Steden als ten platten Lande, beſtaat. Ten eerſten in die Verkiezinge, dewelke geſchieden zal voor den Kerken-raad en Diakenen, mitsgaders het oordeel der Claſſen, of van twee of drie naaſtgelegene Dienaaren, en in plaatzen daar geen Kerken-raad en is, door de Claſſe met bidden en vaſten. Ten anderen, in de *Examinatien*, of onderzoekinge beide der Leere en des Leevens, dewelke bij dezelve ſtaan zal, van den welke zij verkooren worden: Welverſtaande dat Nieuwelingen, Miſprieſters, Monnikken, en die anderzins eenige Secte verlaaten hebben, niet zullen toegelaten worden, voor dat zij zekere tijd beproeft zijn. Ten derden, in de *Approbatie*, en goedkenninge der Overheid van de plaatze reſpectivelijk (dewelke zij zullen aangegeeven worden, om te vernemen of zij haares levens of burgerlijken wandels behalven eenige Wettelijke oorzaake heeft te wederſpreeken) en der gantſcher Gemeente; wanneer den naame des Dienaars, den tijd van veertien dagen in der Kerken verkondigt zijnde, geen hindernisſen daar tegen koo-

men

men. Ten laatsten, in de opentlijke *Bevestiginge* voor der Gemeente, dewelke met behoorlijke stipulatie en afvragingen, vermaaningen, Gebed en oplegginge der handen van den Dienaar, die de bevestinge doet (of eenigen anderen, daar meer Dienaaren zijn) toegaan zal, naar het *Formulier* daar van zijnde. Welverstaande, dat de opleggínge der handen zal mogen gedaan worden, in de Clasficale vergaderinge aan den nieuwen gepromoveerden Dienaar, die gezonden word in de Kerken onder 't Kruice.

5. Nopens die Dienaars die nu alrede in den dienst des Woords zijnde, tot een ander Gemeente beroepen worden, zal desgelijks zodanige beroepinge gefchieden, zo wel in de Steden als ten platten Lande, bij den Kerken-raad en Dienaaren, en het oordeel of advijs van de Clasfe, of immers van twee of drie naastgelegene Dienaaren derzelver, zo het zelve gefchieden kan: En in plaatzen daar geen Kerkenraad en is, bij de Clasfe: alwaar de voorfchreven beroepenen vertoonen zullen, goede Kerkelijke *Attestatie* van Leere en Leven. En alzo den Magistraat van der plaatze respectivelijk aangegeeven, en der Gemeente den tijd van veertien dagen voorgesteld zijnde, als boven, zullen met voorgaande stipulatien en Gebeden bevestigt worden.

6. Zal ook geen Dienaar dienst mogen aanneemen, in eenige particuliere Heerlijkheden, Gasthuizen of anderzins, ten zij dat hij voorhenen geadmitteert en toegelaten zij, volgende die voorgaande *Artijkelen:* en zal ook alzo wel als andere der Kerken-ordeninge onderworpen zijn.

7. Niemant en zal tot den Dienst des Woords beroepen worden, zonder hem in een zeker plaatze te stellen, ten waare dat hij gezonden worde, om hier of daar te Prediken in de Gemeente onder 't Kruice, of anderzins om Kerken te vergaderen.

8. Een Dienaar eens wettelijk beroepen zijnde, mach die Gemeente daar hij zonder conditie aangekomen is, niet verlaaten, om elders een beroepinge aan te nemen, zonder bewillinge des Kerkenraads met de Diakenen, en de geene die te vooren in dienst en Ouderlingfchap en Diakenfchap geweest zijn, mitsgaders die van de Magistraat, en met voorweten van de Clasfe: Gelijk ook geen ander Kerke hem zal mogen ontfangen, eer hij wettelijke getuigenisfe zijnes affcheids van de Kerke en Clasfe, daar hij gedient heeft, vertoont hebbe.

9. Aan de ander zijde zal den Kerkenraad, als reprefenteerende de Gemeente, ook gehouden zijn haar Dienaars van behoorlijk onderhoud te verzorgen, en zonder kennis-

fe

ſe en oordeel des Clasſis niet te verlaten, dewelke ook, bij gebreke van onderhoud, zal oordeelen, of die voorſchreeven Dienaars te verzetten zijn, of niet.

10. Dewijle een Dienaar des Woords eens wettelijk (als boven) beroepen zijnde, zijn leven lang aan den Kerkendienſt verbonden is, zo zal 't hem niet geoorloft zijn, zich tot een anderen ſtaat des levens te begeven, ten zij om groote en gewigtige oorzaaken, daar van de Clasſis kennisſe nemen en oordeelen zal.

11. Zo het geſchied dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte of anderzins onbekwaam worden tot oeffeninge haares Dienſtes, zo zullen zij nochtans (des niet te min) de eere en den naame eens Dienaars behouden, en van de Kerke die zij gedient hebben, eerlijk in haaren nooddruft (gelijk ook de Weduwen en Weezen des Dienaaren in 't gemeen (verzorgt worden.

12. Zo eenige Dienaars om de voorſchreeven, of eenige andere oorzaaken haaren dienſt voor een tijd onderlaaten moeſten, ('t welk zonder advijs des Kerkenraads niet geſchieden en zal) zo zullen zij nochtans ten allen tijden de beroepinge der Gemeenten onderworpen blijven.

13. Het zal niemant geoorloft zijn den dienſt zijner Kerken onderlatende, of in geenen zekeren dienſt zijnde, hier en daar te gaan Prediken, buiten conſent en authoriteit van de Sijnode of Clasſis: Gelijk ook niemant in een ander Kerke, eenige Predicatie zal mogen doen of Sacramenten bedienen, zonder bewillinge des Kerkenraads.

14. Des Dienaaren Ampt is in de Gebeden, en bedieninge des Woords aan te houden, de Sacramenten uit te reiken, op haar Mede-broeders, Ouderlingen en Diakenen, mitsgaders de Gemeenten goede acht te neemen, en ten laatſten met de Ouderlingen de Kerkelijke Discipline te oeffenen, en te bezorgen dat alles eerlijk en met order geſchiede.

15. Onder de Dienaaren des Woords, zal gelijkheid gehouden worden, aangaande de lasten haares Dienſtes, mitsgaders ook in andere dingen zo veel mogelijk is, volgende het oordeel der Kerkenraad, en (dies van noode zijnde) des Clasſis, het welke ook in de Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

16. Het Ampt der *Doctoren* of *Profesſoren* in de Theologie is, de Heilige Schriftuure uit te leggen, en de zuivere Leere tegen de Ketterijen en Dwaalingen voor te ſtaan.

17. De Gemeenten zullen arbeiden dat er Studenten in de Theologie zijn, die *ex bonis publicis* onderhouden worden.

18, In

18. In de Kerken daar meer bekwaame Predikanten zijn, zal men 't gebruik der Proponenten aanstellen, om door zulke oeffeningen eenige tot den dienst des Woords te bereiden. Welverstaande, dat geen Proponenten de Gemeente openbaarlijk van den Predikstoel zullen Leeren, dan die wettelijk geëxamineert en bekwaam gekent zijn in de *Universiteit* of Clasfe: En zullen nochtans haar niet vervorderen de Sacramenten te bedienen, tot er tijd toe dat zij volkomentlijk beroepen en bevestigt zijn.

19. De Kerkenraaden zullen alomme toezien, dat er goede Schoolmeesters zijn, die niet alleen de Kinderen leeren Leezen, Schrijven, Spraaken en vrije Konsten; maar ook die dezelve in de Godzaligheid en in den Catechismus onderwijzen.

20. De Ouderlingen zullen door het oordeel des Kerkenraads en der Diakenen verkooren worden: Zo dat het na de gelegentheid van een ieder Kerke vrij zal zijn, zo veel Ouderlingen als er van nooden zijn de Gemeente voor te stellen, om van dezelve (ten waare dat er eenig beletzel voorviele) geapprobeert en goed gekent zijnde, met openbaare Gebeden en stipulatien bevestigt te worden; of een dobbelgetal, om het halve deel bij de Gemeente verkooren, op dezelve wijze in den Dienst te bevestigen, volgende het formulier daar van zijnde.

21. Der Ouderlingen Ampt is (behalven 't geene dat boven, Artijkel veertien, gezeit is) hen met den Dienaaren des Woords gemeen te zijn, opzicht te hebben dat de Dienaaren, mitsgaders haare andere medehulpers en Diakenen haare Ampt getrouwelijk bedienen, en de bezoekinge te doen, naar dat de gelegentheid des tijds en der plaatzen, tot stichtinge der Gemeente, zo voor als naar het Nachtmaal kan lijden, om bijzonder de Lidmaaten der Gemeenten te vertroosten en te onderwijzen, en ook andere tot de Christelijke Religie te vermaanen.

22. Dezelve wijze die van de Ouderlingen gezegt is, zal men ook onderhouden in de verkiezinge, approbatie en bevestiginge der Diakenen.

23. Der Diakenen eigen Ampt is, de Aalmoesen en andere Armen goederen naarstelijk te verzamelen, en dezelve getrouwelijk en vlijtiglijk (naar den eisch der behoeftigen, beide der Ingezetenen en Vreemden met gemeen advijs) uit te deelen, de benauwden te bezoeken en te vertroosten, en wel toe te zien, dat de Aalmoesen niet misbruikt en worden; waar van zij rekeninge zullen doen in den Kerkenraad, en ook (zo iemant daar bij wil zijn) voor der

Gemeen-

Gemeenten, tot zulken tijd als het de Kerkenraad goed vinden zal.

24. De Diakenen zullen ter plaatze daar Huis- Zitte-meesters, of andere Aalmoeseniers zijn, van dezelve begeeren goede Correspondentie met hem te willen houden, ten einde de Aalmoesen te beter uitgedeelt mogen worden onder die geene die gebrek hebben.

25. De Ouderlingen en Diakenen zullen twee jaaren dienen, en alle jaar zal het halve deel verandert, en andere in de plaatze gesteld worden, ten waare dat de gelegentheid en 't profijt van eenige Kerken anders vereischte.

Van de Kerkelijke te Zamenkomsten.

26. Vierderlei Kerkelijke te Zamenkomsten zullen onderhouden worden, de Kerkenraad, de Classicaale vergaderingen, de particuliere Sijnoden, en de Generaale of Nationaale.

27. In deze te zamenkomsten zullen geen andere dan Kerkelijke zaken, en 't zelfde op Kerkelijke wijze verhandelt worden. In meerder vergaderinge zal men niet handelen, dan 't geen dat in mindere niet en heeft afgehandelt kunnen worden, of dat tot de Kerken een meerder vergaderinge in 't gemeen behoort.

28. Zo iemant hem beklaagt, door de uitspraake der mindere Vergaderinge verongelijkt te zijn, dezelve zal hem tot een meerdere Kerkelijke vergaderinge beroepen mogen; en 't geene door de meeste stemmen goed gevonden is, zal voor vast en bondig gehouden worden. Ten zij dat er bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods, of tegen de Artijkelen in dezen Generaalen Sijnode besloten, zo lange als dezelve door geen ander Generaale Sijnode verandert zijn.

29. De Handelingen aller te zamenkomsten, zullen met aanroepinge van de Naame Gods aangevangen, en met een dankzegginge besloten worden.

30. Die tot den te zamenkomsten afgezonden worden, zullen haare Credentie-brieven en de Instrumenten (ondertekent zijnde van den geenen die haar zenden) mede brengen, en deze zullen alleen keur-stemmen hebben.

31. In allen te zamenkomsten zal bij den *Præses* een *Scriba* gevoegt worden, om neerstelijk op te schrijven, 't geene waardig is opgetekent te zijn.

32. Het Ampt van den *Præses* is, voor te stellen en te verklaaren 't geene waar van te handelen is, toe te zien dat een iegelijk zijn ordre houde in 't spreeken; den knibbelachtigen en die te heftig zijn in 't spreeken, te beveelen dat zij zwijgen;

gen; en over dezelve geen gehoor gevende, de behoorlijke Cenſure te laten gaan. Voorts zal zijn Ampt uit gaan, wanneer die te zamenkomſte ſcheidet.

33. 't Zelfde zeggen heeft de Clasſis over den Kerkenraad, 't welk de particuliere Sijnode heeft over de Claſſe, en de generaale Sijnode over de particuliere.

34. In allen Kerken zal een Kerkenraad zijn, beſtaande uit Dienaaren des Woords en Ouderlingen, de welke ten minſten alle weken eens te zamen koomen zullen, alwaar een Dienaar des Woords (of Dienaaren, zo daar meer zijn) bij gebeurte Preſideeren en die Actie regeeren zal. En zal ook de Magiſtraat van de plaatze reſpectivelijk (indien 't haar gelieft) een of twee van de haare, wezende Lidmaaten der Gemeente, bij den Kerkenraad mogen hebben, om te aanhoren en mede van de voorvallende zaaken te delibereeren.

35. Welverſtaande dat in de plaatzen daar den Kerkenraad van nieuws is op te rechten, 't zelfde niet en geſchiedé, dan met advijs van de Clasſis. En daar 't getal van de Ouderlingen zeer klein is, zullen de Diakenen mede tot den Kerkenraad genomen worden.

36. In de plaatzen daar noch geen Kerkenraad en is, zal middelertijd bij de Claſſe gedaan worden, 't geene anders den Kerkenraad na uitwijzen deezer Kerken ordening opgelegt is te doen.

37. Insgelijks zullen de Diakenen alle weken te zamen koomen, om met aanroepinge van de Naame Gods (van de zaaken haaren Ampt betreffende) te handelen, daar toe die Dienaaren goede opzicht zullen nemen, en des nood zijnde haar daar bij laten vinden.

38. De Clasſicaale vergaderingen zullen beſtaan uit genabuurde Kerken, dewelke elk eenen Dienaar en eenen Ouderling ter plaatze en tijde bij hen, in 't ſcheiden van elke vergaderinge goed gevonden, (zo nochtans, dat men 't boven de drie Maanden niet uit en ſtelle) daar henen met behoorlijke Credentie afvaardigen zullen, in welke te zamenkomſten de Dienaars bij gebeurte, of anderzins die van dezelfde vergaderinge verkooren word, preſideeren zullen, zo nochtans dat dezelfde tweemaal aan een niet en zal mogen verkooren worden. Voorts zal de *Præſes* onder anderen een iegelijk afvraagen, of zij in haare Kerken haaren Kerkenraads vergaderinge houden; of de Kerkelijke Discipline geoeffent word; of de Armen en Schoolen bezorgt worden; ten laatſten, of er iet is, daar in hij het oordeel en hulpe der Claſſe tot rechte inſtellinge haarer Kerke behoeven. De Dienaar die 't in de voorgaande Claſſe opgelegt was, zal een korte Predikatie uit

uit Gods Woord doen, van welke de andere oordeelen, en zo daar iet in ontbreekt, aanwijzen zullen. Ten laatsten, zullen in de laatste vergaderinge voor den particulieren Sijnode verkooren werden, die op den zelven Sijnode gaan zullen.

39. In 't einde van de Clasficale en andere meerder te zamenkomsten, zal men Censure houden over die geene, die iet strafwaardigs in de vergaderinge gedaan, of de vermaningen der minder te zamenkomsten, versmadet hebben.

40. Zal ook de Clasfis daar zulks noodig zal zijn, de vrijheid hebben eenige haarder Dienaaren van de eene Clasficale vergaderinge, tot de andere te authoriseeren, om opzicht te nemen op de Leere, en 't leven der Predikanten, en den stand der Kerken onder die zelve Clasfe forterende, en daar van op de naaste vergaderinge rapport doen.

41. De Kerke in de welke de Clasfis (item, de particuliere of generale Sijnode te zamen komt) zal zorge draagen, dat zij de Acten der voorgaande vergaderinge op de naastkomende bestelle.

42. De instructien dier dingen, waar van in de meerdere vergaderingen te handelen zijn, zullen niet eer geschreeven worden, voor dat de besluijtingen der voorgaande Sijnoden gelezen zijn, op dat 't geene eens afgehandelt is, niet wederom voorgesteld en worde, ten waare dat men 't achtede verandert te moeten zijn.

43. Alle Jaars (ten waare dat den nood eenen korteren tijd vereischte) zullen vier of vijf, of meer nagebuurde Clasfis te zamen komen, tot welke particuliere Sijnode uit ider Clasfe twee Dienaars, en twee Ouderlingen afgezonden zullen worden. In 't scheiden (zo wel des particulieren als des generalen Sijnode) zal een Kerke verordent worden, die last hebben zal, om met advijs des Clasfis, den tijd en plaatze des naasten te stellen.

De *Nationaale Sijnode* zal ordinaarlijk alle drie Jaaren eens gehouden worden, ten waare dat er eenige dringende nood waare, om den tijd korter te nemen. Tot deeze zullen twee Dienaaren en twee Ouderlingen uit elke particuliere Sijnode, beide der Duitscher en der Walscher Kerke afgezonden worden. Voorts zal de Kerke die last heeft om den tijd en de plaatze des generaalen Sijnode te benoemen (zo dezelve binnen de drie Jaaren te beroepen ware) haar particuliere Sijnode vergaderen, en 't zelfde oók der naastgelegener Kerke, die van een ander Tale is, laaten weeten, dewelke vier perzonen daar heenen zenden zal, om met gemeenen advijse van den tijd en plaatze te besluiten. Dezelve Kerke die

verkooren is, om de generaale Sijnode te zamen te beroepen; wanneer zij met de Clasſe van den tijd en plaatze beraadſlagen zal, zal 't zelfde de Hooge Overheid in tijds te kennen geven, op dat met haaren weten, en (zo het haar gelieft mede eenige te zenden tot den Clasſe) van der zaake in tegenwoordigheid, en met advijs van haare Gedeputeerden beſlooten worde.

45. Alzo in de Nederlanden tweederlei ſpraaken geſprooken word, is goed gevonden, dat de Kerken der Duitſche en Walſche Taale op haar zelven haaren Kerkenraad, Clasſicaale vergaderingen en particuliere Sijnoden hebben zullen.

46. Is niet te min goed gevonden, dat in de Steden daar de voorſchreven Walſche Kerken zijn, alle Maanden zommige Dienaaren en Ouderlingen van beide zijden vergaderen zullen, om goede eendragt en correſpondentie met malkanderen te houden, en zo veel mogelijk is, na gelegentheid des noods, met raade malkanderen bij te ſtaan.

Van de Leere, Sacramenten en andere Ceremonien.

47. De Dienaars des Woords: Item, die Profesſoren in de Theologie 't (welk ook den anderen Profesſoren wel betaamt) zullen de Belijdenisſen des Geloofs der Nederlandſcher Kerken onderteekenen: En de Dienaars die zulks zullen refuſeeren, zullen *de facto* van haaren dienſt bij den Kerkenraad, of de Clasſe opgeſchorſt worden, ter tijd toe zij opſtinatelijken in weigeringen blijven, zullen zij van haare Dienſt geheelijken afgezet worden.

48. Insgelijks zullen ook de Schoolmeeſters gehouden zijn, de Artijkelen als boven, of in de plaatze van dien, den Chriſtelijken *Catechismus* te onderteekenen.

49. Niemant van de Gereformeerde Religie zal hen onderſtaan, eenig boek of ſchrift van hen of van eenen anderen gemaakt of overgezet, handelende van de Religie, te laten drukken of anderzins uit te geeven, voor dat 't zelfde voorhenen doorzien en goed gekent zijnde van de Dienaaren des Woords, zijns particulieren Sijnode of Profesſoren der Theologie onzer Belijdenisſe.

50. Het verbond Gods, zal aan den Kinderen der Chriſtenen met den Doop (zo haaſt als men die bedieninge des zelven hebben kan) verzegelt worden, en dat in de openbaare verzamelinge wanneer Gods Woord gepredikt word. Doch ter plaatzen daar niet zo veel Predikatien gedaan worden, zal men eenen zeekeren dag ter weeke verordineeren, om

den

den Doop extraordinaarlijk te bedienen, zo nochtans dat 't zelve zonder Predikatie niet en gefchiede.

51. De Dienaaren zullen haar befte doen en daar toe arbeiden, dat de Vader zijn Kind ten Doop prefenteere. En in de Gemeenten daar men neffens den Vader ook Gevaders of Getuigen bij den Doop neemt (welke gebruik in hem zelven vrij zijnde, niet lichtelijk te veranderen en is) betaamt het, dat men neeme die de zuivere Leere toegedaan en vroom van wandel zijn.

52. De Dienaaren zullen in 't Doopen het formulier van de inftellinge en gebruik des Doops, 't welk tot dien einde befchreven is, gebruiken.

53. De naamen der gedoopten, mitsgaders der Ouderen en Getuigen: Item, den tijd des Doops, zullen opgetekent worden.

54. Men zal niemant ten Avondmaal des Heeren toelaten, dan die na de gewoonheid der Kerken, tot dewelke hij hem voegt, belijdenisfe der Gereformeerde Religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenisfe eens vroomen wandels, zonder welke ook, die geene die uit andere Kerken komen, niet zullen toegelaten worden.

55. Een ieder Kerke zal zulke manier van bedieninge des Avondmaals houden, als zij oordeelt tot de meefte ftichtinge te dienen. Welverftaande, nochtans dat de uitwendige Ceremonien in Gods Woord voorgefchreeven, niet verandert, en alle fuperftitie vermijdet worde, en dat na voleindiginge der Predikatie en der gemeene Gebeden op den Predikftoel, het formulier des Avondmaals, mitsgaders het Gebed daar toe dienende voor de Tafel zal worden gelezen.

56. Het Avondmaal des Heeren zal alle twee Maanden eens, zo veel het mogelijk is, gehouden worden: En zal ftichtelijk zijn, daar het de gelegentheid der Kerken lijden kan, dat op den Paafchdag, Pinxterdag en Chriftdag het zelve gefchiede. Doch ter plaatzen daar noch geen Kerkelijke ordre en is, zal men eerft Ouderlingen en Diakenen bij provifie ftellen.

57. Alzo de Avont Gebeden in veel plaatzen vruchtbaar bevonden worden, zo zal in 't gebruik der zelver elke Kerke volgen, 't geene zij achtet tot haare meefte ftichtinge te dienen. Doch wanneer men ze begeeren zoude weg te neemen, zal 't zelfde niet zonder 't oordeel des Clasfis, mitsgaders der Overheit, de Gereformeerde Religie toegedaan, gefchieden.

58. Daar de Lijk-Predikatien niet zijn, zal men ze niet inftellen; en daar die nu alrede zijn aangenoomen, zal naarftig-

heit gedaan worden, om dezelve met door gevoeglijkste middelen af te schaffen.

59. In tijden van Oorloge, Pestilentie, dieren tijd, swaare Vervolginge der Kerken en andere algemeene swaarigheden, zullen de Dienaars der Kerken de Overheit bidden, dat door haar authoriteit en bevel openbaare Vast en Bede-dagen aangestelt en geheiligt moogen worden.

60. De Gemeenten zullen onderhouden, beneffens den Sondag, Christdag, Paasschen en Pinxteren; maar ter plaatzen daar meest Feestdagen, door bevel der Overheit gehouden worden, tot gedagtenisse der weldaden Christi (als de besnijdenisse Christi en Hemelvaarts-dag) zullen de Dienaars arbeiden, dat zij met Prediken den lediggang des volks in een heilige en nutte oeffeninge veranderen.

61. De Dienaars zullen allomme des Sondags ordinaarlijk in de namiddagsche Predikatie, de Somma der Christelijke Leere in den Catechismus vervattet, die tegenwoordig in de Nederlandsche Kerken aangenoomen is, kortelijk uitleggen, alzo dat dezelve jaarlijks mag geeindigt worden, volgende de afdeelinge des Cathechismi zelfs daar op gemaakt.

62. De Psalmen Davids zullen in de Kerken gezongen worden, latende de gezangen die men niet en vint in de Heilige Schrifture.

63. Alzo bevonden word, dat tot nog toe verscheiden gebruiken in houwelijksche zaaken alomme onderhouden zijn, en nogtans wel oirbaar is, dat daar inne gelijkformigheit gepleegt worde: zo zullen de Kerken blijven bij het gebruik, 't welke zij (conform Gods woord en voorgaande Kerkelijke Ordonnantien) tot nog toe onderhouden hebben, tot dat bij de Hooge Overheit (die men daar toe met den eersten zal verzoeken) een generale Ordonnantie, met advijs der Kerken Dienaaren, daar op gemaakt zal zijn, tot dewelke deeze Kerkenordening haar dit stuk refereert.

Van de Censure en Kerkelijke vermaaningen.

64. Gelijkerwijs de Christelijke straffe Geestelijk is, en niemant van den Burgerlijken gerichte en straffe der Overheit bevrijd, alzo worden ook beneffens de Burgerlijke straffe, de Kerkelijke Censuren nootzaakelijk vereischt, om den Zondaar met de Kerke en zijnen naasten te verzoenen, en de ergernisse uit de Gemeente Christi wech te neemen.

65. Wanneer dan iemant tegen de suiverheit der Leere of vromigheit des wandels zondigt; zo verre als het heimelijk is, en geen openbaare ergernisse gegeven heeft, zo zal den Regel onderhouden worden, welke Christus duidelijk voorschrijft.

fchrijft. *Matth.* 18.

66. De heimelijke zonden, wanneer de zondaar bij een in 't bijzonder, of bij twee of drie getuigen vermaant zijnde, berouw heeft, zullen voor den Kerkenraad niet gebragt worden.

67. Zo iemant van een heimelijke zonde van twee of drie perzoonen in der liefde vermaant zijnde, geen gehoor en geeft, of anderzins een openbaare zonde bedreven heeft, zulks zal den Kerkenraad aangegeeven worden.

68. Van zulke zonden die van haar natuurs wegen openbaar, of door verachtinge der Kerkelijke vermaaningen in 't openbaar gekoomen zijn, zal de verzoeninge (wanneer men zekere tekenen der boetvaardigheit ziet) openbaarlijk gefchieden door het oordeel des Kerkenraads; en ten platten Lande, of in mindere Steden, daar maar een Dienaar en is, met advijs van twee nagebuurde Kerken, in zulke forme en maniere als tot ftichtinge van een ieder Kerke bekwaam zal geoordeelt worden.

69. Zo wie hardnekkelijk de vermaaninge des Kerkenraads verwerpt (item die een openbaare of anderzins een grove zonde gedaan heeft) zal van den Avontmaal des Heeren afgehouden worden; indien hij afgehouden zijnde, na verfcheiden vermaaningen geen tekenen der boetvaardigheit bewijft, zo zal men ten laatften tot de uiterfte remedie (naamelijk tot de affnijdinge) koomen, volgende de forme in den Woorde Gods daar toe geftelt; doch zal niemant afgefneden worden, dan met voorgaande advijs der Clasfe.

70. Voor en aleer men tot de affnijdinge komt, zal men de hartnekkigheit des zondaars, de Gemeente opentlijk te kennen geven, de zonden verklaarende, mitsgaders de naarftigheit aan hem bewezen in 't beftraffen, afhouden van den Avontmaaale, en menigvuldige vermaaningen; en zal de Gemeente vermaant worden hem aan te fpreeken en voor hem te bidden. Zodanige vermaaningen zullender drie gefchieden. In den eerften zal den zondaar niet genoemt worden, op dat hij eenigzins verfchoont worde. In den tweeden zal met advijs der Clasfe zijnen naame uitgedrukt worden. In den derden zal men de Gemeente te kennen geven, dat men hem, ten zij dat hij hem bekeere, van de gemeenfchap der Kerken uitfluiten zal, op dat zijn affnijdinge, zo hij hartnekkig blijft, met ftilfwijgende bewilliginge der Kerken gefchiede. Den tijd tusfchen de vermaaninge, zal aan 't oordeelen des Kerkenraads ftaan.

71. Wanneer iemant, die geëxcommuniceert is, hem wederom wil verzoenen met de Gemeente door boetvaardig-

 heit;

heit; zo zal het zelfde voor de handelinge des Avontmaals, of anderzins na gelegenheit, te vooren de Gemeente aangezeit worden, ten einde hij ten naaſtkoomende Avondmaale (zo verre niemant iet weet voor te brengen contrarie) openbaarlijk met profesſie zijner bekeeringe weder aangenoomen worde, volgende het formulier daar van zijnde.

72. Wanneer de Dienaars, Ouderlinge of Diakenen een openbaare grove zonde bedrijven, die de Kerke ſchandelijk, of ook bij de Overheit ſtrafweerdig is, zullen wel de Ouderlingen en Diakenen terſtont na voorgaande oordeel des Kerkenraads der zelver en der naaſt gelegener Gemeente van haaren dienſt afgezet, maar de Dienaars opgeſchort worden. Maar of zij geheel van den dienſt af te zetten zijn, zal aan 't oordeel der Clasſe ſtaan.

73. Voorts onder de grove zonden, die weerdig zijn met opſchortinge of afſtellinge van den dienſt geſtraft te worden, zijn deeze de voornaamſte. Valſche Leere of Ketterije, openbaare Scheurmaakinge, opentlijke Blasphemie, Simonie, trouwelooze verlaatinge zijns Dienſtes, of indringinge in eens anders Dienst, Meineedigheit, Echtbreuk, Hoererije, Dieverije, Gewelt, gewoonlijke Dronkenſchap, Vechterije, vuil Gewin, kortelijk alle de zonden en grove feiten, die den Autheur voor de wereld eerloos maaken, en in een ander gemeen Lidmaat der Kerken de affnijdinge weerdig zouden gerekent worden.

74. De Dienaaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen zullen onder hen de Christelijke Cenſure oeffenen, en malkanderen van de bedieninge haares Ampts vriendelijk vermaanen.

75. Den geenen die uit de Gemeente vertrekken, zal een Atteſtatie of getuigenis haares wandels, met advijs des Kerkenraads mede gegeven worden, onder den Zegel der Kerken, of daar geen Zegel en is, van twee ondertekent.

76. Voorts zal den Armen, om genoegzaam oorzaaken vertrekkende, van de Diakenen bijſtand gedaan worden, na discretie, mits aantekenende op den rugge van de Atteſtatie, de plaatzen daar zij heenen willen, en de hulpe die men haar zal gedaan hebben.

77. Geen Kerke zal over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaaren, geen Ouderling nog Diaken over andere Ouderlingen of Diakenen eenige heerſchappije voeren.

78. In middelmaatige dingen zal men de buitenlandſche Kerken niet verwerpen, die een ander gebruik hebben dan wij.

79. Deeze Artikelen de wettelijke Ordeninge der Kerken aan-

aangaande, zijn alzo geſtelt en aangenoomen met gemeen accoort, dat zij (zo het profijt der Kerken anders vereiſchte) verandert, vermeerdert of vermindert moogen en behooren te worden. 't En zal nogtans geen bijzondere Gemeente, Claſſe, of Sijnode vrijſtaan zulks te doen, maar zullen naarſtigheit aanwenden om die te onderhouden, tot dat anders van de Generale of Nationale Sijnode verordineert word.

JACOBUS KIMEDONTIUS
Eccleſiæ Middelburgenſis Minister
Præſes Sijnodi electus.

ARNOLDUS CORNELII
Aſſeſſor.

WERNERUS HELMICHIUS
Scriba Sijnodi.

Brief des Graafs van *Leijceſter*, waar door hij de uitſchrijvinge of convocatie des voorgaanden Nationalen Sijnode gedaan heeft.

ROBERT Grave van LEICESTER, enz.
Gouverneur en Capitein
Generaal, enz.

E*Dele, Eerzaame, Lieve, Bijzondere, enz. Na onze komſte in deeze Nederlanden, hebben wij geen zaake zo zeer ter harten genoomen, als de Eere Gods, 't ſtuk van de Chriſtelijke Religie, ruſte en eendracht van de Kerken en Gemeenten, zonderling; gemerkt dat de Koninginne van Engeland, onze Genadigſte Vrouwe, ons 't zelve boven al bevolen en gerecommandeert heeft, en dat ook den welvaart van deeze Landen daar aan zo grootelijks gelegen is. Want wij geen beter middel en weten, om daar inne te voorzien, en goede ordre te ſtellen, dan met convocatie van eenen Generalen Sijnode; zo hebben wij goed gevonden, dezelve te doen houden en vergaderen, zo wel van de Nederlandſche, als Walſche Gemeenten deezer Vereenigde Provintien, binnen 's Gravenhage in Holland, tegen den* 20 *des toekomenden Maants Junii, na den Nieuwen Stijl. Verzoekende daarom aan U. L. en Amptshalven ordonneerende, dat Gij luiden van zulks wilt adverteeren de Claſſen 's Lands van Holland, of den geenen die onder hen luiden behooren, ten ein-*

de zij tegen de voornoemden dag, en tot derzelver plaatze willen ſchikken zulke Dienaaren des Goddelijken Woords, Ouderlingen, Diakenen, of andere van haar lieder Claſſe, Kerke of Conſiſtorie, zo wel van de eene als van de andere tale, t' zaamen in getalle van acht over de voorzeide Provintie, als zij zullen vinden daar toe bequaamſt, van goede leeven, geleertheit, verſtand, discretie en ijver tot der Eere Gods, voorzien met zulke brieven van Credentie, Inſtructie, volle macht en commisſie, als daar toe behooren. Om aldaar met elkanderen te aanhooren, delibereeren, adviſeeren, ſluiten en concludeeren, zulks als bevonden zal wezen, beſt dienende tot verbreiding der Eere Gods, reformatie van de abuizen en gravamina, *oprechtinge en onderhoudinge van goede ordeninge, ruſte, eendracht en ſtichtinge van de Kerke, zendende hen luiden Copije authentijcque van deezen, om hen daar na te reguleeren. Hier mede enz.*

Edele, Eerzaame, Lieve, Bijzondere, blijft Gode bevolen. Tot Utrecht den 8 Maij Anno 1586. *En was geparapheert,* AD. MEETKERKEN. *Onderſtont geſchreeven, U Lieder goede Vriend. En was ondertekent* R. LEICESTER. *Lager ſtond nog getekent* D. BURCHGRAVE. *De ſuperſcriptie was deeze; Edele, Eerzaame, Lieve, Bijzondere, Preſident en Luiden van den Rade Provinciaal in Holland.*

Onderſtond al nog, Gecollationeert jegens de principale Misſive, onderteekent als boven, en is daar mede op den 14 *Maij* 1586. *bevonden te accordeeren. Bij mij.*

P. HANNEMAN.

De Convocatie-Brief aan de Kerken van Holland geſchreeven.

MAURITZ gebooren Prince van Orangien, Grave van Nasſouw, Catzenellebogen, Vianden, Dietz, enz. Marquis van der Veere en Vlisſingen, Heere van Sint Vijt, Daesburgen, de Stad Grave en Landen van Cuijk, enz. Gouverneur en Capitein Generaal en Admiraal, mitsgaders de Preſident en Raden over Holland en West-vriesland, enz.

EErwaardige, Vrome, Discrete, Goede Vrienden, alzo d' Ex. des Graafs van Leijceſter, Gouverneur en Capiteijn Generaal geordonneert en bevolen heeft, dat tegens den 20 *des*

toekomende Maants Junii, binnen 's Gravenhage eenen Generaal Sijnodus geconvoceert en gehouden zal werden, zo wel van de Nederlandſche als Walſche Gemeenten deezer vereenigde Provintien, zo naarder blijken mach bij de Anthentijque Copije van de Misſive bij zijne Excelentie, tot dien einde aan ons gedirigeert en hier inne beſloten. Zo is 't dat wij navolgende de bevelen van zijn voorſz. Excellentie U. Lieden daar van bij deezen adverteeren, ordonneerende en bevelende dat gij jegens den vooofz. dag, en tot der zelver plaatze ſchikken of zenden zult, zulke Dienaaren des Godlijken Woords, Ouderlingen, Diakenen, of anderen van U Luider Clasſe, Kerke of Conſiſtorie, zo wel van de eene als van de andere tale, te zamen in een getal van acht over de Provintie van Holland, als Gij Lieden vinden zult daar toe bekwaamſte, van goeden leven, geleertheit, verſtand, discretie, en ijver tot er Eere Gods, voorzien met zulke Brieven van Credentie, Inſtructie, volle last en Commisſie, als daar toe behooren. Ten fine omme met de anderen te aanhooren, delibereeren, adviſeeren, ſluiten en concludeeren, dies in conformiteit van de voorzeide Misſive van zijn Excelentie, die Gij Lieden tot dien einde naarſtelijk zult viſiteeren, en U Lieden daar na reguleeren. Doende tot dien einde alle 't zelve verwittigen, den geenen die U Luiden goed dunken, en behooren zal, op dat de goede wille en believte van zijn Excellentie volbracht mach worden.

Eerwaardige, Vrome, Diſcrete, Goede vrienden, onze Heere God zij met u lieden. Geſchreven in den Hage den 14 *Maij Anno* 1586. *En was ondertekent* P. HANNEMAN, *en bezegelt met den Zegel van Holland, Zeeland en West-Vriesland. De ſuperſcriptie was: Aan de Eerwaardige, Vrome en Discrete Dienaaren des Godlijken Woords der Gemeenten van Holland, omme terſtont op te breeken en eerſtdaags te communicceeren met den Clasſen van Zuid-Hollandt.*

De Approbatie des voorgaanden Sijnode bij zijn Excellentie van *Leicester* gedaan.

N*a dat wij* ROBERT Grave van Leicester, Bander-Heer van Denbich, enz. Lieutenant van de Koninginge van Engeland, Gouverneur en Capitein Generaal van de vereenigde Nederlandſche Provintien, *hadden gedaan te zamen convoceeren de voorſchreeven Sijnode, die der voorſchreeven Kerken-ordeninge gedecreteert heeft in der maniere als vooren, en*

ons overgegeeven, om die te zien, examineeren en authoriseeren. Zo hebben wij dezelve Kerken-ordeninge alvooren gezonden aan den Gedeputeerden van mijn Heeren de Staten Generaal deezer vereenigde Nederlandsche Provintien, om die ook te overzien, de welke die hebben gezonden aan haar lieder respective Provintien. Daar na wij wel en rijpelijk op alles gelet hebbende, en vindende dat dezelve Kerken-ordeninge geen langer uitstel en kan lijden, hebben goed gevonden dezelve te approbeeren, ratificeeren en authoriseeren; vinden goed, approbeeren, ratificeeren en authoriseeren bij deezen, ordonnerende en bevelende wel expresselijk alle Gouverneurs, Balliuws, Schouten, Wethouderen, Officieren, Justicieren, Dienaaren des Goddelijken Woords, Kerkenraden, en alle andere van wat qualiteit of conditie die zijn, hen zich naar dezelve Ordonnantie te reguleeren. Alles bij maniere van provisie, en tot dat daar op anders geordonneert zij. Aldus gedaan in 's Gravenhage den 6 Augusti 1586. *en was geparagrafeert.* AD. MEETKERKEN. *Onderstondt* R. LEICESTER *Nog lager stond; ter Ordonnantie van zijn Excellentie, en was ondertekent.* GILPIJN.

Maar de E. E. Heeren Staten van de Geunieerde Provintien, hebben niet goed gevonden de voorgemelde Kerken-ordeninge te Authoriseeren en in te voeren, blijkende uit zeekere antwoord, 't welke de E. E. Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, de Gedeputeerden des Zuid-Hollandschen Sijnode, op haare Remonstrantie gegeeven hebben Anno 1591. Waar van de Copije hier na volgt.

ALzo de Staten van Holland en West Vrieslandt, bij de Gedeputeerden des particulieren Sijnode van Zuid-Holland vertoont is, dat zij binnen deezen Jaare overgegeeven hadden zeekere poincten van tweederlei gestalte; eenige van dien, dienende tot welstand der Politien, waar van de Gecommitteerden van de Staten, haar luider advijs bij geschrifte (na dat zij met de Remonstranten de zaak hadden gecommuniceert) de Staten hadden overgelevert, en daar op goede hope gegeeven was, dat bij Placaat daar in voorzien zoude worden, verzoekende daarom dat 't zelve tot goede effecte mach worden gebracht, overmits de nood en gewichtigheit

van

van de zaake vorderde. En op de andere poincten, aangaande de regeeringe, welftand en vorderinge der Kerken binnen deeze Landen, dat daar op mede Refolutie zoude moogen worden genoomen: En zo verre 't zelve voor deezen tijd niet konde gefchieden, ten eerften zoude moogen worden geresolveert.

1. *Dat niemant het Predik-Ampt zal moogen bedienen, dan wettelijk geëxamineert en toegelaten zijnde.*

2. *Dat de Predikanten in Leer of leven ongeregelt zijnde, onder Kerkelijke Cenfure onverhindert in ordre gehouden zullen moogen worden, mits dat de geene die hem bezwaart vind, hem mach gedragen aan de Sijnode particulier.*

3. *Dat de particuliere Sijnoden tegenwoordiglijk, en alle Jaars zal moogen befchreeven worden, en voorts bekwaame Commisfarisfen bij de Staten verordonneert, die op de Sijnodale vergadering zullen tegenwoordig zijn.*

4. *En alzo nootzakelijk de Academie tot Leiden met bekwame Profesforen, bijzonder in de Theologifche faculteit moet voorzien, en het Collegie tot Theologifche Studenten dient opgerecht te worden, dat dies aangaande mede ordre geftelt mach worden, gemerkt alrede in Dorpen en Steden van gefchikte Predikanten gebrek is, enz.*

Hebben de Staten voornoemt, tot dienst en vorderinge der Kerken Chrifti gerefolveert, verklaart, en geordonneert, verklaren en ordonneeren bij deezen.

1. *Dat niemant binnen de voorzeide Landen, het Predik-Ampt zal moogen bedienen, dan die wettelijk geëxamineert en toegelaaten zijn zal, als vooren.*

2. *Dat mede de ongeregelde Predikanten in Leer of leven onder Kerkelijke Cenfuren, als boven, onverhindert in ordre voortaan zullen moogen gehouden worden.*

3. *En dat tegenwoordig alhier binnen den Hage een particulier Sijnodus zal moogen gehouden worden, ten overftaan van den Heere* VAN BENTHUISEN *Prefident, en* LEONAART CASENBROOT *Raad voor den Hove van Holland, op gelijke laft en commisfie, als de Commisfarisfen in des voorleden Jaare was gegeven.*

4. *En dat voorts alle jaren een particuliere Sijnode zal moogen befchreeven en gehouden worden, ten overftaan en gelijke laft om acht te nemen, dat geen Politijke zaaken aldaar gehandelt worden, nog eenige Kerkelijke zaken die de Sijnode generaal zijn concerneerende; en dit alles bij provifie, tot dat anders daar in zal wezen geordonneert.*

5. *Hebben voorts de Staten belooft, en bevolen bij deezen op de vordere poincten, zo wel de Politie aangaande, als 't Collegie*

legie van de Studenten tot Leiden, met alzulke devoir te doen voorzien, als tot Gods Eere, welstand der Kerken, en dienst van de Landen bevonden zal worden te behooren. En voorts de zaken van de Kerken altijd te doen houden in goede recommandatie.

Gedaan in den Hage, onder 't Zegel van de Staten voornoemt, hier op gedrukt den 5 September 1591. Onderstondt: Ter Ordonnantie van de Staten, en was ondertekent, C. de Rechtere, bezegelt der E. E. Heeren Staten Zegel, op 't Spatium gedrukt in Rooden Wasse.

Ker-

Kerken-Ordeninge bij de E. Heeren Staten van Utrecht *Anno* 1590. *gemaakt en gearresteert.*

1. EN eerst, alzo bij den voorschreven Staten den 20 Aprilis 1587. Staats gewijze (na voorgaande beschrijvinge vergadert, en na rijpe deliberatie) geresolveert is, dat de Patronen van de Kerken of Pastoren ten platten Lande, of in de Steden gelegen, tot dezelve (ledig zijnde) de Staten van Utrecht of haare Gedeputeerden een ander bekwaam Perzoon zouden presenteeren, en die gepresenteerde Perzoonen door zulke Ministers in de Provintie van den Lande van Utrecht gezeten, als de Staten of haare Gedeputeerden goed vinden zouden daar toe roepen, doen examineeren, en bekwaam gevonden zijnde, met de Patroonen, tot dezelve plaatze admitteeren, en dat de Magistraat van de Stad of Steden (die de gantsche Gemeente van dezelve Steden representeeren) van geen minder conditie en behooren te zijn dan die Patroonen, zonderlinge daar die Christelijk is. Zo zullen van nu voorts aan, als eenige Kerk of Pastorije door versterf, destitutie, verlatinge van eenige Ministers of anderzints, zal komen te vaceeren in de Stad of Steden van den Landen van Utrecht, die van de Magistraat aldaar, eenen anderen gequalificeerde Perzoon in haar plaatzen beroepen en den Staten presenteeren, dewelke die zullen doen examineeren bij eenige Ministers in den Lande van Utrecht gezeten, ter presentie van eenige der Gereformeerde Religie toegedaan, die de Staten en Magistraat daar bij gelieven zullen te committeeren, om opzicht te neemen dat niemant door calumnie of eenige frivole poincten gerejecteert of onbekwaam verklaart werde.

2. Dat de voorschreven Ministers bekwaam bevonden zijnde tot zijn Ampt en Officie, bij de Staten en Magistraten aangenomen, en bij de Ministers in de Kerke voor zulks de Gemeente gedenuntieert en voorgedragen zal worden. Indien hij niet bekwaam gevonden werde, gerejecteert en eenen anderen bekwaamer in zijn plaatze bij de voorschreven Magistraaten beroepen, den Staten gepresenteert, geexamineert en geadmitteert worden in manieren voorsz.

3. Item, dat daar Patroonen zijn van de Kerken of Pastorije in de Steden of platten Lande gelegen, dezelve Patroonen binnen twee Maanden na dat de Vacatie van de Kerke of Pastorije (te haarer collatie staande) tot haare kennisse gekoomen of haar lieden gedenuntieert zal zijn, eenen anderen bekwaamen Minister den Staten zullen presenteeren, die

dezelve bij bekwaame Ministers van de oprechte Christelijke Religie in 't Land van Utrecht gezeten, zullen doen examineeren ter presentie van de Gedeputeerden van de Staten; en bekwaam bevonden zijnde, zullen bij de Staten geadmitteert worden, volgende derzelver Staten Resolutie vooren verhaalt.

4. Indien de Patroonen in gebreke blijven binnen den voorschreven tijd te presenteeren, zonder eenige wettige oorzaake of excuse te hebben, zullen de Staten eenen bekwaamen perzoon in de plaatze beroepen, die geëxamineert en voorts toegelaten zal worden zo voorschreeven is: En zal ook bij den Staten gelevert worden behoorlijke Acte, adresseerende aan die van de Gerechte, ten einde zij lieden hem als Minister admitteeren. En indien den gepresenteerden perzoon onbekwaam bevonden word, zal gerejecteert en voorts gedaan worden zo voorschreeven is.

5. En als eenige Kerke of Pastorije ten platten Lande ledig geworden is, daar geen Patroon is, zo zullen de Staten of haare Gecommitteerden eenen bekwaamen perzoon daar toe beroepen, den zelven doen examineeren in maniere voorschreven, die voorts geadmitteert, of gerejecteert, en eenen anderen in zijn plaatze gestelt zal worden als vooren.

6. Dat de voorschreven Ministers geen Ouderlingen, nog Diakenen zullen kiezen, maar zullen die in de Stad en Steden gesteld worden bij die van de Magistraat, die daar toe nemen zullen bekwaame en pacifique perzoonen, van de oprechte Christelijke Religie wezende, wiens Ampt en Officie zal zijn, zulks als henlieden bij particuliere Ordonnantie van den Staten en Magistraat geprescribeert zal worden.

7. En ten platten Lande zullen de Ouderlingen en Diakenen gesteld worden bij de Patroonen, daar die zijn van de oprechte Christelijke Religie, die den zelven den Staten zullen presenteeren, om geadmitteert, of om redenen gerejecteert, of andere in haar plaatze gesteld te worden. En daar geen Patroonen zijn, of daar de Patroonen niet en zijn van de oprechte Christelijke Religie, zullen gestelt worden bij den Staten, haar ordinaris Gedeputeerden, ofte den geenen die dezelve daar toe specialijk gelieven zal te committeeren.

8. Dat de Ministers, Ouderlingen en Diakenen geen Vergaderinge zullen mogen houden, dan op ordinaarische dagen en plaatzen, henlieden daar bij de Magistraat geaccordeert, of te accordeeren en niet anders, dan daar over geroepen en ontboden, zulke uit de Magistraat van de plaatze (we-

zende

zende de oprechte Chriſtelijke Religie toegedaan) als daar toe bij dezelve Magiſtraat gedeputeert en aangezogt zal worden.

9. En zullen in de voorſchreeven vergaderingen geen ſtukken moogen tracteeren, dan de Kerke aangaande. En zo verre bevonden wordt, dat de Miniſters, Ouderlingen en Diakenen eenige vergaderinge gehouden of reſolutie genoomen hebben, het zij bij monde of geſchrifte, dan ter gezetter plaatze en uure, en ter preſentie van de Gedeputeerden van den Magiſtraat, of dat zij daar andere zaken tracteeren, dan hen toegelaten is, zullen daar over arbitralijk bij den Magiſtraat geſtraft worden, na gelegentheid der zaken.

10. En zullen de Miniſters en andere Kerken-Dienaars in de Stad en Steden niet meer dan eens ter veertien dagen mogen vergaderen, en ten platten Lande eens des Maants.

11. En ingevalle de voorſchreeven Gecommitteerden van de Magiſtraat geroepen zijnde, niet zouden begeeren te komen, zal 't den voorzeiden Miniſters, Ouderlingen en Diakenen vrijſtaan haar vergaderinge dien tegenſtaande te mogen houden.

12. En wanneer den nood zal vorderen eenige extraordinare vergaderinge buiten den voorſchreeven beſtemden dage te houden, zullen de Miniſters als dan gehouden zijn, 't zelve aan die van de Magiſtraat goed tijds te verzoeken, met de verklaringe van de redenen waaromme, dewelke, na dat zij de redenen gefondeert of ongefondeert vinden, de vergaderinge afſlaan of accordeeren, zullen haare Gedeputeerden belasten haar mede in dezelve te laten vinden.

13. Die voorſchreeven Miniſters en Kerken-dienaars, en zullen voortaan geen Clasſes of Sijnode mogen houden, noch tot eenige Clasſes of Sijnode mogen zenden, of deputeeren, dan met conſent en believen van de Staten, of haare Gedeputeerden, en mits dezelve te voren overleverende die poincten en Articulen daar op de Clasſes en Sijnode gehouden zullen worden: En zullen de Staten, eenige uit den haaren, de oprechte Chriſtelijke Religie toegedaan deputeeren, die mede in de Vergaderinge van den voorſchreeven Clasſis en Sijnode (zo het hen goeddunkt) compareeren zullen, bij al 't geene daar gehandelt zal worden præſent zijn, en opzicht neemen dat daar niet en worde gehandelt den Politijken ſtaat of regeeringe van de Landen, Provintien, Steden en Leden van dien betreffende, of daar door de Gemeene ruſte van den Lande in 't Generaal of van de Provintie van Utrecht, Steden en Leden van dien in 't particulier geperturbeert zoude mogen worden.

14. Zo veel de Schoole aangaat, dezelve zal ſtaan tot dispoſi-

positie en Ordonnantie van de Magiſtraat in ieder Stad, om daar in te voorzien zo zij tot 't meeste gerief van de Gemeente dienſtelijk vinden zullen: Welverſtaande, dat indien eenige van de Ministers begeeren des Zondaags den Catechismus te leeren, dat zij 't zelve zullen moogen doen, en zullen die van de Magiſtraat hen daar toe bekwaame plaatze verleenen, om die te leeren den geenen die des begeeren, en daar gelieven zal te verſchijnen.

15. En ten platten Lande, zal bij de Patronen, daar die zijn van de oprechte Chriſtelijke Religie, anders bij den Staten en haar lieder Gecommitteerden, zulken ordre op de Schoole geſtelt worden, als na gelegentheid van ider plaatze bevonden zal worden dienſtelijk te zijn.

16. Dat de Miniſters, Ouderlingen en Diakenen van nu voortaan geen Zegel, Secretaris, noch Notaris zullen gebruiken.

17. Item, dat zij geen Legatien noch Brieven zullen mogen zenden aan Heeren, Vorſten, Republijken, Steden, Collegien of Gemeenten, het zij die gezeten zijn buiten of binnen die Provintien, zonder dezelve eerſt en alvooren den Staten of eenige die zij daar toe deputeeren zullen, of de Schout of Burgemeeſters van de Stad of Steden daar zij reſideeren, gecommuniceert en van den zelven verlof daar toe te hebben, op pœne van arbitrale correctie.

18. Zullen ook geen Brieven van eenige Heeren, Princen, Vorſten, Republijken, Steden of Gemeenten mogen ontfangen en openen, dan ter præſentie van eenige die de Staten daar toe deputeeren zullen.

19. Item, zo veel de Aalmoeſen aangaat, zullen de Ouderlingen en Diakenen, bij den Magiſtraat geſtelt, dezelve diſtribueren, met advijs van den geenen die van den Magiſtraat henlieden bijvoegen zullen.

20. En zullen de Miniſters gehouden wezen Gods Woord en 't Heilig Evangelium zuiver, oprecht en getrouwelijk te Leeren en te Prediken; tot opbouwinge der Kerken daar toe zij geroepen zijn, zonder hen met 't ſtuk de Politie of ſtukken der Waereldlijke Overheid aangaande, eenigzins te bemoeijen of te onderwinden, directelijk, noch indirectelijk, in eenige wijze of maniere, onder wat coleur, pretext of interpretatie 't zelve zoude mogen wezen. Zullen ook in geener manieren op de Regeeringe van de Staten van de Landen, van de Gouverneurs, Officieren of Magiſtraaten, generaalijk noch particulierlijk mogen Prediken, Leeren noch Spreeken in 't heimelijk noch in 't openbaar.

21. Maar zo iet bij den voorſchreeven Staten, Gouverneurs,

neurs, Officieren, Magiſtraat of iemant van haar lieden waare gedaan, geordineert en geſtatueert, of dat zij bevonden eenige ſchandaleuze abuizen ingekropen en getollereert te worden, die hen zouden dunken te ſtrijden tegens den Woorde Gods, dat zij den zelven daar van in 't privé, met alle beleeftheid en eerbiedigheid Chriſtelijk zullen vermaanen, en met Gods Woord onderrechten, zo veel in hen zal weezen, ten einde daar in zo behoorlijk is, geremediëert mach worden.

22. Zullen haar ook wachten in haare Predikatien te gebruiken eenige Propoosten, die zouden mogen ſtrekken tot eenige oneenigheid, oproer, ſeditie, of injurie van iemant: Welverſtaande, nochtans, dat 't geene concerneert leeringe of oeffeninge van de Religie, vermaaninge van een ieder Ampt en Officie, en ſtraffe der abuizen en ongeſchikte manieren van leven, niet gehouden zal worden voor injurie of invective, zo verre zulks geſchied met manierlijkheid, en zonder laſteringe of noteringe van eenige van de voorſz. of ook andere particuliere perzoonen, maar zullen altijd trachten na vrede, en den Volke daar toe vermaanen, ten einde zij de politijken vrede met alle menſchen (zo veel mogelijk is) onderhouden, zonder daar in reſpect te dragen van perzoonen, en van wat Religie die zijn of mogen wezen.

23. Zullen haar ook niet mogen bemoeijen, met het ſtellen of veranderen van de Perzoonen die in de Staten zullen compareeren, van den Magiſtraat, Burger-Hopluiden, of andere Officieren en Bevelhebberen, maar zullen den geenen die des toekoomt daar mede laten bewaaren, op pœne van bij dezelve geſtraft te worden als perturbateurs van de gemeene ruſte, of anderzins arbitralijk na gelegentheid der zaken.

24. Item, indien de Staten, of die van de Magiſtraat, haar lieten dunken (om eenige redenen en conſideratien die zij zouden mogen hebben) van noden te zijn, eenige Miniſters, of andere Kerken-dienaars te licentieren, of veranderen, zullen 't zelve mogen doen, en den geenen die 't henlieden goeddunken zal, deſtitueren en andere in haar plaatze beroepen in maniere voorſz. zonder dat daar in iemant anders te zeggen hebben zal; zonder ook dat de voorſz. Staten of Magiſtraat gehouden zullen wezen, iemant eenige redenen van zulk een deportement te geven.

25. Item, zullen de voorſchreven Miniſters, Ouderlingen en Kerkendienaars, belooven en zweeren, alle de voorſz. Poincten en Artijkelen, en een ieder van dien in 't bijzonder te onderhouden, en voorts de Heeren Staten Generaal van

de Geunieërde Landen, die van den Rade van Staten Gecommitteert tot de Regeeringe van de zelve Landen, en de Staten van Utrecht en haare Gedeputeerden, Gouverneurs, Generaal en Particulier van een ider Provintie, de Magiſtraaten en andere Waereldlijke Overheid in alle Politijke zaken te gehoorzamen, en in alles gehouw en getrouw zijn. En zo tot haar lieder kennisſe koomt dat er iet zoude worden gedaan, gehandelt of geattenteert, dat zoude mogen ſtrekken tegen de authoriteit van de voorſz. Overheit of iemant van hen, tot nader en jegens de gemeene ruſte van de voorſz. Provintie, Steden of Leden van dien, in 't generaal of particulier, dat zij 't zelve den Officier van dezelve plaatze, of den Magiſtraat zullen te kennen geven, en dat zij haar voorts overal en in alles zullen dragen, als goede Miniſters en Kerken-dienaars, ſchuldig zijn en behooren te doen.

Aldus gedaan en gearreſteert in de vergaderinge van de Staten, op den 29 Januarij 1590.

Andermaal gelezen en goed gevonden in de vergaderinge van de Staten, na voorgaande wettige beſchrijvinge, vergadert op den 6 Februarij Anno 1590.

Poinċten en Artijculen die men voorhouden, en doen onderteekenen, zal de Predikanten die alhier tot Utrecht *in dienſte zijn, en voortaan noch in dienſte zullen aangenomen worden.*

1. IN den eerſten, belangende den Doop, dezelve zal geadminiſtreert worden volgens de inſtellinge Jeſu Chriſti, zonder de Getuigen met eenige belaſtinge te verbinden, dan alleenlijk de Ouders der Kinderen te vermanen hares Ampts; welke Doop ook buiten den behoorlijken, of ongewoonelijken tijd zal aangedient worden de kranke Kinderkens, daar toe verzocht zijnde.

2. Item, belangende het Heilige Avondmaal Jeſu Chriſti, 't zelve zal zuiver geleert, bedient en uitgedeelt worden, na de forme van Godes Woord, en ordeninge van leezen en zingen bij de Kerken gebruikelijk.

3. Nopens de beproevinge, dezelve zal gehouden worden na de leeringe Pauli, zeggende, *den Menſche beproeve hem zelven*; en zonder eenig onderzoek of examinatie van des menſchen Conſcientie: Nochtans alzo, dat zulks vrij ſtaat den geenen die onderzocht, en ook opgeteekent begeert te zijn.

4. De

4. De Kerkelijke Discipline of Broederlijke vermaninge zal geſchieden na de leeringe Chriſti *Matth.* 18. te weeten, dat die van den Kerkenraad iemant onder den haaren zullen ordonneeren te gaan bij den geenen die disſoluit van leven is, om den zelven te vermanen van zijn abuizen en kwaad leven; en zo die geordonneerde niet gehoort en worde, zo zal een van de Dienaaren hem daar bij voegen, en den onboetvaardigen voor de derde en laatſtemaal vermanen en ſtraffen, en zo hij als dan noch niet en wil hooren, zo zullen zij lieden den zelven bevelen God Almachtig, en zijn mits dien onſchuldig in haar gemoet en Conſcientie; en den voorſz. onboetveerdigen zal van des Heeren Avondmaal afgehouden worden.

5. De proclamatien en ſolemnatien des Houwelijks, zullen geſchieden volgens de Ordonnantien van de Staten daar op gemaakt en gepubliceert.

6. Item, zullen alhier de Miniſters des Zondaags ten dienſte van den zwakken, Prediken de Epiſtelen en Evangelien van den zelven dage, en op andere dagen het geene zij na gelegentheid des tijds geraden zullen vinden, alles uit den Woorde des Heeren, en daar buiten niet.

Kerken-ordeninge gemaakt bij eenige Politijken en Ecclesiastijken in den Hage, *in Februarij Anno* 1591.

ACHtervolgende de Commisfie van de Heeren Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en West-Friesland, representeerende de Staten van den zelven Lande, in dato den eersten Februarij des jaars 1591. hier na van woord tot woord geinsereert. De Edelen en Gedeputeerden van de Steden van Holland en West-Friesland, geresumeert hebbende de Kerkenordeninge die in den jaare 1583. was geconcipieert; hebben verklaart, goedgevonden en geresolveert, dat ten einde een eenparige ordre, dies aangaande voortaan binnen den voorschreeven Lande mach worden onderhouden ter eeren Gods, en ten dienste van den Lande: En overzulks alle misverstand en oneenigheid cessserende en verhoed mogen worden, den 25 dezer Maand alhier in den Hage zullen compareeren, om te zamen in besonje te treden op de zaken van de Kerken, en zulks te resumeeren 't voorschreeven concept van den Kerken-ordeninge, en gezamentlijk ten besten te helpen advifeeren, op 't geene tot dien einde nodig en dienstig wezen zal, en de Staten van alles te doen rapport, *Jonkheer* WILLEM VAN SUIJLEN VAN NIJVELT, *de Advocaat van den Lande Mr.* GERARD VAN WIJNGAARDEN, en JOHAN VAN BANCHEM, uit den Hogen Raade; LEONARD CASENBROOD en DIRK VAN LEEUWEN uit den Provinciaalen Raade; ADRIAAN VAN WERENSTEIN en D. FRANCOIS MAALSON, HENRICUS CORPUTIUS van Dordrecht, ARNOLDUS CORNELII van Delft, JOHANNES UTENBOOGAART uit den Hage, GUALTERUS DE ROIJ van Leijden, JACOBUS ARMINIUS van Amsterdam, JOANNES DAMIUS van Haarlem, ANDREAS CASTRICOMIUS van Enkhuizen en GUILHELMUS PUPPIUS van Edam, die daar toe te zamen gecommitteert zijn, om gezamentlijk, of bij absentie van eenige derzelver, bij het meerendeel van hen lieden in de voorsz. zaken te besoigneeren. Alle welke perzoonen, ten fine als voren met den eersten zullen beschreeven worden. Gedaan in den *Hage* onder 't zegel van de Staten voornoemt hier op gedrukt, den 1 Februarij 1591. Ondertekent C. DE RECHTERE. En 't Zegel der voorsz. Staten in rooden Wasse daar op gedrukt. Hebben de voorsz. Gecommitteerden alle te zamen (uitgezondert GUALTERUS DE ROIJ Kerkendienaar tot Leijden, die overmits zijne indispositie niet

en is gecompareert geweeſt) naar verſcheiden vergaderingen, te zamenſpreekingen, beradingen en onderwijzingen, eendrachtelijk voor een goede ordre in de Chriſtelijke Kerke der voorſchreeven Landen goedgevonden, het concept van de Kerkelijke ordonnantie; zulks hier na volgt.

De *Ridderſchap*, *Edelen en Steden van Holland en West-Friesland*, repreſenteerende de *Staten van de zelve Landen*: allen die dezen tegenwoordig zullen zien of horen lezen, *Salut*: Alzo de Chriſtelijke Overheid toeſtaat, vooral goede zorge te dragen, dat de Leere des Heiligen Evangeliums onzes Heeren Jeſu Chriſti, in alle zuiverheid de Gemeente worde voorgedragen, en dat de Chriſtelijke Kerke in goede ordre en politie worde onderhouden; 't welk niet en mach geſchieden, ten zij dat er zekere regelen en ordonnantien worden voorgeſtelt, daar uit een iegelijk weten mach hoe hij hem in zijn Ampt, beroepinge en leven zal hebben te gedraagen. *Zo is 't*, dat wij, om hier in te voorzien, en ten einde de Kerken van Holland en Weſt-Friesland met goede eendracht en correſpondentie op eenen eenparigen voet worden geregeert; en dat er geene abuizen of ſcheuringen in en kruipen; maar dat hen de Gemeenten meer en meer om de zuivere Leere des Heiligen Evangeliums aan te nemen, meugen begeven. En hier op eerſt en alvooren gehad 't advijs van de *Preſident en Raden van den Hoge en Provintialen Raden*, mitsgaders van verſcheiden Kerken-dienaars van den voornoemden Lande. En inzonderheid gelet op de gelegentheid des tegenwoordigen tijds, bij proviſie, en tot dat bevonden zal worden anders te behooren, en zonder nochtans eenige buitenlandſche Kerken te misprijzen of prejudicieeren, al is 't dat die in middelmatige dingen eenig ander gebruik mogen hebben; geordonneert en geſtatueert hebben, ordonneeren en ſtatueeren bij deezen: dat over al in den Lande van *Holland* en *Weſt-Friesland*, in de bedieninge des Woord Gods en andere Kerkelijke zaken, of daar van dependeerende, onderhouden en achtervolgt zullen worden, de poincten en artijkelen hier na volgende.

Verkiezinge van de Kerken-Dienaaren binnen de Steden.

1. Eerſt, zo wanneer 't in de Steden aan eenige Dienaren des Woords Gods zal ontbreeken, zullen de Burgemeeſteren, Regeerders en Vroedſchappen derzelver Steden committeeren vier perzoonen, die zij daar toe alderbekwaamſt zullen verſtaan. En zullen de Burgemeeſteren, Regeerders

en Vroedfchappen voorfchreeven de Dienaaren des Woords Gods, en Ouderlingen der Kerken in dezelve Steden bevelen, mede uit den haren vier perzoonen te committeeren, die gezamentlijk naar voorgaande Gebeden en onderzoek, dies aangaande bij hen lieden te doen, procederen zullen tot verkiezinge van al zulken perzoon of perzoonen als hen goeddunken zal tot den voorzeiden dienft van noode, nut en bekwaam te zijn: En dezelve haare verkiezinge als dan voordragen het Collegie van de voornoemde Burgemeefteren, Regeerders en Vroedfchappen. En indien de gedaane verkiezinge den zelven aangenaam is, zal den verkooren perzoon (in der maniere navolgende) geëxamineert worden, en zo verre hij bekwaam bevonden word, en genoegzaam van God begaaft te zijn, zal hij den Gemeente in de Kerke voorgehouden worden: En indien binnen veertien dagen daar na niemant hem en openbaart, die eenige redenen weet voor te brengen, (daaromme men hem niet behoorde te ontfangen,) zal hij tot den voornoemden dienft met opleggingе der handen, of anders na de wijze van een iegelijke Kerke, aangenoomen en in de bedieninge van den voornoemden dienft gefteit worden. Maar zo verre de voorfchreven Burgemeefteren, Regeerders en Vroedfchappen verklaren de voorzeide verkiezinge hen lieden niet te behagen, zullen de voorzeide Gedeputeerden, en in de maniere als vooren, tot nieuwe verkiezinge van eenige anderen procederen.

Verkiezinge van de Kerke-Dienaren ten platten Lande.

2. En zo wanneer in de Dorpen een Dienaar des Woords van nooden zal wezen, zullen de Hooftofficier met den Schout en Gerechte aldaar, vier perzoonen uit een Parochie, die zij daar toe alderbekwaamft vinden, committeeren; die met drie Dienaaren uit den Clasfe van dien quartiere met een Ouderling van de Kerke, of daar geen Ouderlingen en zijn, met een vierde Dienaar van de voorzeide Clasfe gezamentlijk tot verkiezinge van een bekwaam Kerken-Dienaar zullen procederen, en den zelven behoorlijk doen examineeren, en daar na de Gemeente in de Kerke doen voorhouden, om 't zelve in de manieren als vooren gedaan, den verkooren Dienaar in dienft aangenoomen, en zulks als vooren gefteit te worden. En aangaande de Parochien en Kerken, daar van particuliere Heeren, of Ambachts-heeren recht van gift der Kerken hebben, en daar van in datelijk gebruik zijn; dezelve Heeren of Ambachts-heeren, zullen uit haare Heerlijkheden of Ambachts-heerlijkheden daar het zelve

valt,

valt, committeeren vier perzoonen, die zij daar toe bekwaamst verstaan; dewelke met drie Dienaaren van de Clasfis van dien quartier, en een Ouderling van de Kerke, of daar geen Ouderlingen en zijn, met een vierde Dienaar van den zelven Clasfis, gezamentlijk tot de verkiezinge van een bekwaam Kerken-dienaar zullen procedeeren. En 't zelfde gedaan zijnde, zullen die den voorfz. Heeren of Ambachts-heer prefenteeren: En indien hem de verkiezinge behaagt, zal hij geëxamineert, de Gemeente voorgehouden, en in den dienst gestelt worden, als vooren verhaalt is. Maar zo verre hij verklaart dat hem de verkiezinge niet en behaagt, zullen de voornoemde gecommitteerden, in de maniere als vooren, tot nieuwe verkiezinge van eenige andere procedeeren. En zal iegelijke Clasfe alle Jaars vier Kerken-dienaaren onder hen lieden deputeeren, die, als 't van noden zal wezen, over de voornoemde verkiezinge zullen staan, zonder dat de voorfz. verkiezinge geretardeert zal worden, door abfentie van iemant der voornoemde gecommitteerden, daar toe van te vooren geinfinueerd zijnde: Welke infinuatie bij den Hooft-officier, of den Heere, of Ambachts-heere binnen den tijd van twee Maanden zal moeten gefchieden, na dat de Kerke van een Dienaar zal wezen onvoorzien.

Van de Examinatie der Kerken-dienaaren.

3. De voorfz. Examinatie zal gedaan worden bij eén van de Profesfors der Heilige Theologie in de Univerfiteit tot Leiden, wezende van de Nederduitfche fpraake, en twee Kerken-dienaaren, die daar toe jaarlijks bij de Sijnodale vergaderinge zullen worden gecommitteert, ten overstaan van twee bij ons jaarlijks te committeeren, en insgelijks van de Gecommitteerden van de Burgemeesteren, Regeerders en Vroedfchappen van de Steden; en van de Hooft-officier, Schout en Gerechte van den Dorpe; den Heere of Ambachtsheere refpective die over de verkiezinge gestaan hebben, of eenige van haar lieden, indien zij daar bij begeeren te koomen. En zullen de voorgenoemde Gecommitteerden tot de examinatie, den verkooren Dienaar naarstelijk onderzoeken in tweederlei manieren: Eerst, of hij goede en rechte kennisfe en gevoelen heeft van de Heilige Schriftuure, en of hij bekwaam en fuffifant is om dezelve Gemeente, tot opbouwinge van Godes Kerke, voor te houden: Tot welke einde men hem zal doen tracteeren en uitleggen al zulke pasfagien van de Schriftuure, en Leeringen als men hem zal voorhouden, hem ondervragende op zeekere poincten van de Leere, en hem doende wederleggen de argumenten die

de vijanden der waarheid gewoon zijn daar tegen te werpen. En om te verhoeden, dat de geene die beroepen wordt niet en zijn van eenig kwaad gevoelen, zal van noden zijn hem te doen verklaren, dat hij wil houden en navolgen de Leeringen der Heilige Propheten en Apoſtelen, zo als die begrepen is in het Oude en Nieuwe Teſtament, en zommierlijk vervattet in den Catechismus bij de Kerken van Holland en Weſt-Friesland aangenoomen. En ten tweeden, zullen de Gecommitteerde voornoemt, naarſtig onderzoek doen na zijn voorgaande leven; of hij is van goede zeden, en hem onberispelijk heeft gedragen, volgende de regel daar van voorgeſteld, bij den Heiligen Apoſtel Paulus in de eerſte Sendbrief aan *Tim.* 3 cap. en aan *Titum* 1 cap. welverſtaande, dat de geene die eens geëxamineert, en op de gedane examinatie tot den Kerkendienſt geadmitteert is, en daar van goede getuigenisſe brengt, van nieuws niet geëxamineert zal worden, ten ware bij de Gecommitteerden op de verkiezinge anders word goedgevonden.

Van de Eed der Kerken-dienaaren.

4. Alle Kerken-dienaars zullen in 't aanneemen van den Dienſt gehouden wezen te zweeren aan handen van den Magiſtraat in de Steden, Hooft officier ten platten Lande, particuliere Heeren, ofte Ambachts-Heeren reſpective, of haare Gecommitteerden: Eerſt, dat zij Gods Woord en Evangelium oprechtelijk en getrouwelijk zullen Leeren en Prediken, tot opbouwinge der Kerken, daar aan zij hen hebben verbonden, zonder eenige nieuwe, en van te voren bij de Kerken niet aangenomene Leeringen den volke voor te dragen; en dat zij haare Leeringen niet en zullen misbruiken tot haare particuliere affectien, of om iemant daar door te behagen; maar dat zij alle dezelve met een oprechte conſcientie zullen rechten tot de Eere Godes, en meeſte ſtichtinge van zijne Gemeente.

5. Ten tweeden, dat zij zullen onderhouden deze Kerkelijke ordonnantie, en hen daar in, en in alles anders wel en getrouwelijk kwijten, zulks als goede en getrouwe Kerkendienaars betaamt en behoren te doen.

6. Ten derden, dat zij in alles de eere, en meeſte oorbaar van den Lande, en inzonderheid van de plaatze haarer reſidentie, zullen zoeken te vorderen, en na haar vermogen haar beſte doen, dat de Gemeente in goeden vrede en eendracht mach blijven; en dat zij haren Dienst niet en zullen zonder wettelijke oorzaake verlaten, zo in tijden van tegenſpoet, als van voorſpoet, 't zij dan van Vrede, Oorloge, Peste of anderzins.

7. En ten laatsten, dat zij hen zullen onderworpen houden alle politijke Rechten en Ordonnantien van den Lande, Steden en plaatzen haarder diensten, en dieshalven een iegelijk goet exempel geven om de Magistraten in alles gehoorzaam te zijn, voor zo veel haaren dienst zal toelaten, en zonder daar door te verminderen haare vrijheit, om Gods Woord vrijmoedig te mogen verkondigen.

8. En zullen de Kerken-dienaars als zij in eenige Steden of Plaatzen op den voorsz. Eedt ontfangen zijn, voor hen en haare Kinderen gehouden worden als Burgers of Poorters derzelver Steden en Plaatzen, en overzulks alle Steden Rechten en Vrijheden der zelver mede genieten.

9. Ende en zal niemant hem mogen onderwinden het Ampt van eenen Kerkendienaar te bekleden, zonder als vooren verhaalt is, verkooren, geëxamineert en geadmitteert te zijn.

Van 't Collegie der Studenten tot Leiden.

10. En ten einde men tot allen tijden bekwaame Perzoonen mag vinden, die men tot bedieninge der Kerken van Holland en West-Vriesland zal mogen beroepen, zal voortaan tot kosten van 't Gemeene Land in de Universiteit tot Leiden, ten langsten voor den tijd van zes achter-een volgende jaren onderhouden worden, een getal van zes-en-dartig Jongeren, die men uit de *Grammaticale* Schole zal verkiezen, en bij getuigenis van haar lieder Schoolmeesters, en anders goede hope van voortgang zullen geven; welke aldaar geduirende den voorzeiden tijd in *Studio Literarum & Theologiæ* gehouden, en tot bedieninge der Kerken geoeffent zullen worden, om haar lieder *Studium* volbracht zijnde, uit dezelve bekwaame Kerken-dienaars verkooren moogen worden, daar, en alzo 't van node zal wezen. Welverstaande dat alle dezelfde Jongeren, voor 't geheele Land gemeen zullen wezen. En dat een iegelijk van hen lieden geschikt zal moogen worden ter plaatze, daar hij na de gaven hem gegeeven bevonden zal worden best te dienen. En zullen altijd in Plaatze van de afgaande en beroepene Jongers, andere worden gesubstitueert, verkooren en verzocht, volgende de Ordonnantie daar van zijnde, of nog te maaken.

't Stellen van de Ouderlingen en Diakenen.

11. De Ouderlingen en Diakenen zullen alle jaaren gestelt worden, zulks als hier na volgt. Te weten, dat in Steden op gelijker wijze als hier vooren in 't artijkel is verhaalt, Burgemeesters, Regeerders en Vroetschappen vier Perzonen,

die zij daar toe allerbekwaamst houden, zullen committeeren, en voorts bevelen den Kerken-dienaaren en Ouderlingen aldaar, ook vier uit den haaren te deputeeren, die gezamentlijk zullen verkiezen een dardendeel meer Perzonen uit de gequalificeerde van de Gereformeerde Christelijke Religie tot Ouderlingen en Diakenen, als de gesteltenisse van de Kerke vereischen zal, daar uit, Burgemeesteren, Regeerders en Vroetschappen voornoemt het noodelijke getal zullen kiezen, dewelke daar na in de Kerke, na 't gebruik der zelven, den Volke voorgesteld zullen worden. En zo daar tegens in de veertien dagen geen wederzeggen gedaan word, zullen in den Dienst gestelt worden, als hier boven van de Dienaars gezeit is. En zal alle jaaren alleenlijk de eene helft van dezelve verkooren Ouderlingen en Diakenen verandert worden. Dies zullen die geene die twee jaaren gedient hebben afgaande, binnen twee jaaren daar na niet weder verkooren worden, ten waare zij gewilliglijk daar in consenteerden, of dat het kleine getal van de Gemeente anders vereischte. En ten platten lande zal bij gelijke vier Gecommitteerden van den Hooft Officier, Schout en Gerechte; item den Kerken-Dienaar en een Ouderling aldaar, met twee andere Kerken dienaars van de Classe van dien quartiere, de verkiezinge van de noodelijke Ouderlingen en Diakenen jaarlijks gedaan worden, de welke de Gemeente voorgedraagen, in dienste gestelt, en verandert zullen worden als vooren. En ter plaatze daar particuliere Heeren, of Ambachts-heeren recht van gifte der Kerke hebben als vooren, zal de deputatie van de voorschreeven vier Perzoonen bij de zelve Heeren, of Ambachts-heeren, of bij haare Gecommitteerden gedaan worden, en zal aldaar een dardendeel meer als het noodelijk getal verkooren en aan dezelve gepresenteert worden, om daar uit het noodelijk getal te kiezen, als vooren in regard van de Steden gezeit is.

Van der Ouderlingen beloften.

12. De voornoemde Ouderlingen zullen gehouden wezen te beloven in de Kerke voor den Volke, dat zij goede opzicht zullen nemen, dat de Dienaaren met haare medehulpers, en de Diakenen haar lieder bedieninge wel en getrouwelijk waarnemen, dat zij zullen daar op letten, dat alle schandalen en ergernissen naar hen vermoogen worden wech genoomen, en dat alles in de Kerke en bedieninge des Woords met goede ordre worde aangerecht; en dat zij hen voorts in alles zullen reguleren, achtervolgende 't Woordt Gods, en deeze Kerken-ordeninge.

Van

Van der Diakenen beloften.

13. Insgelijks zullen de voornoemde Diakenen gehouden wezen te beloven in de Kerken voor den volke, dat zij de Almoesſen naarstelijk zullen verzaamelen, en dezelve getrouwelijk en vlijtelijk na den eiſch der behoeftigen, met gemeenen advijſe uitdeelen; en dat zij wel zullen toezien, dat de Almoesſen bij niemant en worden misbruikt, en alles zullen doen dat goede en getrouwe Diakenen betaamt.

14. En tot goede beſtieringe van haar Ampt, zullen zij alle weken eens vergaderen. In welke vergaderinge zo om de Gebeden te doen, als om haare dingen te helpen dirigeeren, hem een Dienaar zal laten vinden.

15. Zullen mede de voorſchreeven Diakenen gehouden wezen, ten minſten eens jaars, van haar lieder adminiſtratie goede rekeninge te doen voor den Kerkenraad, ten overſtaan van de Gedeputeerden van de Magiſtraat, en een iegelijk van de Gemeente die begeeren zal daar bij te komen, tot zulken tijde als hen bij de Magiſtraat en Kerkenraad geordonneert zal worden.

Van de Doop.

16. Dat 't Verbond Gods aan de Kinderen verzegelt zal worden met de Doop in de openbare vergaderinge als Gods Woord gepredikt word, zo haaſt als men de bedieninge des Doops zelfs hebben kan. Doch dat ter plaatzen daar niet zo veel Predikatien gedaan en worden, eenen zekeren dag, of twee in de weeke verordineert zal worden, om den Doop extraordinarie des verzogt zijnde te bedienen, welverſtaande dat 't zelfde zonder Predikatie niet en zal geſchieden.

17. De Namen van de Gedoopten, mitsgaders der Ouderen (zo veel moogelijk is) item den tijd des Doops, zullen bij de Dienaaren in een zeker Register worden getekent, 't welk in de Kerke bewaart zal worden.

18. d' Ouders van de Kinderen die ten Doop gepreſenteert zullen worden, mitsgaders de Getuigen (indien daar eenige ten Doope zullen komen) zullen ter vermaninge van den Dienaar verklaaringe doen, dat hoewel onze Kinderen in zonden ontfangen en geboren, en daarom allerhande ellendigheit, ja de verdoemenisſe zelve onderworpen zijn, dat zij nochtans in Jeſu Chriſti geheiligt zijn, en daarom als Lidmaten zijner Gemeente behoren gedoopt te wezen, dat zij de Leere die in 't Oude en Nieuwe Teſtament, en in de Artikelen onzes Chriſtelijken Geloofs begrepen is, en dien conform geleert word, bekennen de waarachtige en volkomen Leere der Zaligheit te zijn, en dat de Ouders beloove zullen de Kinderen,

ren, als zij tot haaren verſtande komen, daar in (na haar vermoogen) te onderwijzen.

Van 't Avontmaal des Heeren Jeſu Christi.

19. Het Avontmaal des Heeren zal na de inſtellinge Jeſu Christi gehouden worden, en dat alle twee Maanden eens, of ten minſten viermaal in 't jaar, naar voorgaande verklaringe daar van in de Kerke te doen.

20. De Jonge lieden beneden de achtien jaren, en alle de geene die binnen twee jaren metter woone binnen de Stede, of plaatze haarder reſidentie zijn gekoomen, hen willende begeven ten Avontmaal des Heeren, zullen voor de eerſte reize goeds tijds van te vooren, hen laten vinden bij een van de Kerken-dienaaren, om van den zelven in den geloove onderricht te worden, en hen bekent te maaken reſpective. En andere boven de achtien jaaren oud zijnde, die zulke onderrechtinge in den geloove mede begeeren, zullen hen ook tot gelijken einde bij een van de Kerken-dienaars laaten vinden. En alle andere, hen genoeg onderrecht houdende, zullen 't zelve een van de Kerken-dienaars verwittigen, of doen verwittigen, mede voor de eerſte reize. En zullen alle te zamen in de Predikatie, die tot de voorbereidinge des Avontmaals gedaan zal worden, hen laaten vinden, om met den anderen de generale belijdenisſe des Geloofs, bij monde van de Kerken-dienaar te doen. En zal niemant van de Tafel des Heeren afgehouden worden, dan die geene die in de voorzeide onderrechtinge van den Kerken-dienaars, of om eenige openbaare ergernisſe, of ander letzel bij den Kerken-dienaars en Ouderlingen gezeit zal worden, daar mede voor een tijd nog op te houden.

Van de Feeſt-Dagen.

21. Ende en zullen in de voorſchreeven Landen, boven de Sondagen, geen andere ordinaris Feeſt-dagen gehouden worden, als Jaars-dag, een dag naar Paaſch-dag, Hemelvaarts-dag, een dag naar Pinxter-dag, Kers-dag, en een dag daar na.

Van Bede- en Vaſt-dagen.

22. Dat in tijden van Oorloge, Peſtilentie, Dieren tijd, zware Vervolginge der Kerken, en andere algemeene zwarigheden, Bede- en Vaſt-dagen bij der Overheit verordineert zullen worden, en dat ten zelfden tijd een iegelijk hem wachten zal, geduirende den Predikatien, in eenige Herber-

ge

ge te koomen, of iet zijn Ambacht of Koopmanſchap aangaande, te hanteeren.

Van de Pſalmen.

23. Dat men in de Kerken gebruiken en zingen zal de 150 Pſalmen Davids, de tien Geboden, de Lofzangen Zacharie, Marie en Simeons, het Gelove en Vader-onze, en anders geen Gezangen.

Van 't Trouwen.

24. En aangaande de manier van het celebreren van het Trouwen, mitsgaders de graden van Maagſchap en Swagerſchap, binnen dewelke verboden is het Hovwelijk te contraheeren, zullen de Magiſtraten, Kerken-dienaars, en alle ingezetenen van Hollandt en Weſt-Vriesland, reſpective hen reguleeren naar inhoud van den Placate van Politie gepubliceert, in dato den eerſten Aprilis Anno 1580. laatſtleden.

Van 't bezoeken der Kranken.

25. En om voorts ordre te ſtellen op de viſitatien van de Kranken en Gevangenen, zullen de Dienaars des Woords gehouden weezen, te verzoeken alle Kranken, die haar-lieder vermaaninge en vertrooſtinge begeeren zullen, welverſtaande dat een iegelijk gehouden word den Dienaar in tijds te verzoeken, voor en al eer den Kranken op 't afſcheiden zal weezen, en dat 't zelve geſchiede tot zulken tijde, dat den Dienaar daar door in zijn Predikatie niet en word belet.

Van 't bezoeken der Gevangenen, en vermanen der Patienten.

26. Zullen ook de Kerken-dienaars eens ter weeke ten minſten, eene bezoekinge en nootelijke onderwijzinge doen aan de Gevangenen. En zo wanneer iemant tot der dood veroordeelt is, zullen de Dienaars den Patienten met goed onderwijs en vertrooſtinge uit Gods Woord bij blijven tot zijn einde toe.

Van de Begravinge.

27. Zal voorts de begravinge der Dooden geſchieden, bij ſchoonen dage, met alle eerbaarheit en ſtilligheit, zonder dat er eenige Ceremonien of uitwendigheden zullen worden gebruikt, die tot ſuperſtitie, misgelooven, of ergernisſe zouden moogen ſtrekken.

Van

Van 't onderhouden der vergaderingen, van den Kerkenraad, Clasſis, en Sijnode Provinciaal.

28. En zo men verſtaat dat geen Kerke over andere Kerken, nog geen Dienaar over andere Dienaars, geen Ouderlingen nog Diakenen over andere Ouderlingen, nog Diakenen eenige heerſchappije gebruiken zullen, en van nooden is, dat door wettelijke te zamenkomſte de Kerken en Dienaaren in goede eendracht en correſpondentie worden gehouden, zo word geordonneert, dat van nu voortaan in de Landen van Holland en Weſt-Vrieslandt driederhande Kerkelijke te zamenkomſten zullen worden onderhouden, te weten, den Kerkenraad van elke plaatze, de Clasſicale vergaderinge van elk quartier, en de Provinciale Sijnode van de voornoemde Landen. En dat in de voorzeide te zamenkomſten geen andere dan Kerkelijke zaken op Kerkelijke wijze, verhandelt zullen worden, mits dat in meerder vergaderinge niet gehandelt zal worden, dan 't geene in minder niet heeft konnen afgedaan worden, of dat tot de Kerken der meerder vergaderinge in 't gemeen behoort.

Van de Kerkenraad.

29. Dat de voorzeide Kerkenraad alle weken gehouden zal worden, bij den Dienaar of Dienaars des Woords, met de Ouderlingen van een iegelijk Kerke, mits dat ter plaatze daar 't getal der Ouderlingen klein is, de Diakenen daar bij zullen gevoegt worden. Dat ook de Magiſtraat of Regeerders van de Steden of Dorpen reſpective vrij zal ſtaan, om iemant van haar (die zij daar toe bekwaamſt houden) daar bij te voegen, om op alles opzicht te hebben, en te helpen adviſeeren (is 't nood) en dat aldaar gehandelt zal worden, dat alle zaken in de Kerken met goede ordre, en tot meeſte ſtichtinge aangerecht, en dat alle ergernisſen onder de Gemeente gerezen, of te rijzen, wech genomen en voorgekomen moogen worden.

Van de Clasſicale Vergaderinge.

30. Dat in elk quartier, zulks die tegenwoordelijk verdeelt zijn, ter bekwamer plaatze viermaal 's jaars, een Clasſicale vergaderinge gehouden zal worden, die van de Magiſtraten van de Steden, daar dezelve gehouden zal worden (ten fine als voren) daar mede overgeroepen zijnde, die daar toe zullen mogen eenige (die zij daar toe bekwaamſt houden) committeeren, daar in vergaderen zullen ten minſten een Dienaar, met een Ouderling uit elke Kerke van de Steden, met

de

de Dienaars van de Dorpen van 't quartier, en naarstig onderzoek doen op 't leven en leeringe van een iegelijk Dienaar, de een de ander oeffenende tot vorderinge der Kerkendienst, en goede zorge dragen dat alle ergernissen, misbruik, en scheuringe in de Kerke vermijdet mach worden, en ordre stellen op 't onderzoek of de Kerken-dienaars (bijzonder ten platten Lande) haar lieder Ampt wel bedienen.

Van de Provinciale Sijnode.

31. Dat voorts alle Jaars op den tweeden Woensdag na Pinxteren, een Provinciale Sijnode van alle Kerken van Holland en West-Vriesland gehouden zal worden in 's Gravenhage; daar inne vergaderen, en stemmen zullen, Doctoren Theologiæ van de Universiteit van Leiden, met twee Dienaars, en een Ouderling bij elk Classe daar toe te committeren, die ten voorschreven dage en plaatze vergaderen zullen, zonder dat van node zal zijn daar toe eenige particuliere beschrijvinge te gebruiken, en dat aldaar gehandelt zal worden, 't geene dat tot goede eendracht in de Kerke, opbouwinge der Gemeente, en wegneminge van verhinderinge der Euangelische Leere bevonden zal worden te dienen, en dat ten opzien en overstaan van alzulke Gedeputeerden, als wij uit de Collegie van Rade of andere committeeren zullen, om aldaar te assisteeren, en zorge te dragen, dat alle zaken met goede ordre werden verhandelt.

32. Dat alle de geene die op eenige der voornoemde te zamenkomsten als Lidmaaten zullen verschijnen, goede blijken zullen medebrengen van de geene die hen gezonden hebben, voor en aleer zij tot eenige stemmen te geven, toegelaten zullen worden, en dat een iegelijk, 't zij die van de Magistraat, of ander secreet zal moeten houden, 't geene aldaar gehandelt zal worden, en daar uit eenigen twist, of ergernisse zoude moogen rijzen; welverstaande dat die van den Magistraat vrij zal staan, aan haar lieder Collegien te rapporteeren, 't geene zij bevinden zullen de Overheit aan te gaan.

33. Zo iemant sustineeren wil, door de aanspraake der minder vergaderinge verongelijkt te zijn, dezelve zal tot meerder beroepen. En 't geene bij den voorzeiden Provincialen Sijnode (de Kerkelijke zaaken aangaande) besloten word, zal voor vast en bondig gehouden worden, zo lange 't zelve in gelijke, of Nationaale vergaderinge niet verandert zij.

Van de Kerkelijke Censuren.

34. En ten einde de Kerkelijke Censuren (daar door men

nogtans

nogtans niet en verſtaat iemant van de ſtraffen der Politijke Rechten te bevrijden) in den Lande van Holland en West-Vrieslandt met goede ordre gebruikt mogen worden, zo word geſtatueert, zo wanneer iemant tegens de zuiverheit der Leere, of vromigheit des wandels gezondigt zal hebben, en de zonde heimelijk is, en geen openbaar ergernisſe gegeeven heeft, zal als dan den regel onderhouden worden door Christum *Matth.* 18. voorſchreeven, zo dat, indien den Zondaar bij een in 't bijzonder, of door twee of drie getuigen vermaant zijnde, berouw heeft, 't zelve voor den Kerkenraad niet gebracht zal worden. Maar zo hij van twee of drie vermaant zijnde, geen gehoor en geeft, of anderzins een openbaare zonde of ergernisſe heeft bedreven, zulks zal den Kerkenraad aangegeeven worden, en zo verre hij de vermaninge van den Kerkenraad hartnekkelijk verwerpt, en geen verklaringe van leetwezen daar van voor den Kerkenraad wil doen, zo zal hij van den Avontmaale afgehouden worden. En indien hij afgehouden zijnde naar verſcheiden vermaningen geen verklaringe van boetvaardigheit en wil doen, zo zullen die van den Kerkenraad 't zelve de Magiſtraat, dat is, Burgemeeſteren en Scheepenen in de Steden, of den Hoofd-Officier met zijne Mannen, of Rechters ten platten Lande, aangeven, en met hen lieder conſent tot de uiterſte remedien, te weten, de openbaare en naamkundige affnijdinge komen. Maar zo verre die van de Magiſtraat zwarigheit maaken, om in de voorzeide openbaare affnijdinge te conſenteeren, en die van den Kerkenraad nogtans dunkt de Kerken nodig te zijn, dat dezelfde haare voortgang hebbe, zo zal de zake gebracht worden in den eerſten Provintialen Sijnode als dan te houden, en aldaar bij die van den Sijnode, en alzulken getal van de Gedeputeerden als ons goetdunken zal, tot die zake daar bij te voegen, om bij gelijke ſtemminge getermineert en uitſpraake daar van gedaan te worden.

35. Welverſtaande zo verre de queſtie valt om de zuiverheit van de Leere van eenige Kerken-dienaars, dat in dien gevalle die van den Sijnode alleen het oordeel hebben zullen, of de voorgewende Leere gezont is, of niet, blijvende voorts de uitſprake van de affnijdinge van zulk een Leeraar tusſchen die van de Sijnode, en den voornoemden Gedeputeerden gemeen, indien dezelve Leeraar bij zijn kwade leeringe hartnekkelijk wil blijven.

36. Doch zo wanneer de Dienaar, Ouderlingen, of Diakenen een openbaare grove zonde bedrijven, die de Kerke ſchadelijk, of ook bij de Overheit ſtrafwaardig is; zullen de Ouderlingen en Diakenen, door oordeel des Kerkenraads, met

met advijs van den Magistraat afgezet, en de Dienaars van haaren Dienst opgeschort worden, blijvende tot kennisse van den Sijnode en voornoemde Gedeputeerden, of zij geheel van 't Predik-ampt zullen te zetten zijn of niet.

37. Dat onder de grove zonden waardig zijnde der opschortingen, of afstellingen van den dienst, deze zijn de voornaamste; *Valsche Leere of Ketterije*, *openbaare Scheurmakinge*, *opentlijke Blasphemien*, *Simonie*, *trouwelooze verlatinge zijns Dienstes*, *of indringinge in eens anders Dienst*, *Meinedigheid*, *Overspel*, *Hoererije*, *Dieverije*, *Gewelt*, *gewoonelijke Dronkenschap*, *Vechterije*, *vuil Gewin en Generalijk* alle zonden en grove feiten, die de misdoenders na rechten infameeren.

38. Dat boven dezen de Dienaars des Woords, Ouderlingen en Diakenen voor het houden des Avondmaals, onder henlieden de Christelijke Censure oeffenen, en onderzoekinge doen zullen, zo van den Leere, als van het leven in 't stuk haares Ampts.

Van de Schoolmeesters.

39. En alzo tot vorderinge van den Dienst der Kerken nodig is op de Schoolen goede ordre te houden, zo word den Officiers en Magistraten in de Steden, de Hooft Officieren ten platten Lande, Heeren en Ambachts-heeren, hebbende gifte van de Scholasterije, ernstelijk geboden, goede opzicht te nemen, dat van nu voortaan geen Schoolmeesters en worden aangenoomen of gedoogt, ten zij dezelve Schoolmeesters zijn van goed leven, en openbaare belijdenisse doen voor de Overheid aldaar, ten overstaan van eenige van de Kerken-dienaars, van te willen navolgen en onderhouden de Leeringe der Heilige Apostelen en Propheten, zo als die in het Oude en Nieuwe Testament begrepen, en zommierlijk in den Catechismus vervattet zijn: en dat zij de Jongeren niet en zullen leeren, 't geene dat daar tegen eenigzins is strijdende; op poene, dat, indien bij convenientie van de Officieren bevonden word, dat van nu voortaan eenige ongequalificeerde tot de voorzeide Scholen worden gestelt of gedoogt, de voornoemde Officiers daar over arbitralijk gestraft zullen worden.

Van het Drukken.

40. Gemerkt ook dat de ongeregeltheid die in 't Drukken gepleegt word, den Dienst der Kerken zeer schadelijk is, zo zal een iegelijk hem wachten te laten uitgaan, of drukken eenige Boeken, Liedekens, Refereinen, Schilde-

rijen, of iet anders ſtrekkende tot Godes laſteringe, beroerte, openbaare ergerniſſe, of anders tegen de gemeene eerbaarheid ſtrijdende, op poene van daar ten exempele van anderen, en zulks als na rechten, in alle rigeur geſtraft te worden. En ten einde men een iegelijk des te beter mag doen verantwoorden, 't geene hij uitgegeeven of gedrukt zal hebben, zal niemant eenige Boeken, of iet anders van nieuws mogen laten uitgaan, voormaals niet uitgegeven zijnde, zonder daar bij te voegen den naam van den Autheur; en zal niemant iet mogen Drukken, al is 't van te vooren uitgegeven, zonder daar bij te ſtellen den naam van den Drukker, mitsgaders 't jaar, en de plaatze daar 't gedrukt zal wezen: En dat voorts niemant eenige Boeken van de Theologie tracteerende, zal mogen laten uitgaan, zonder 't zelve eerſt te hebben laaten viſiteeren bij eenige, bij ons daar toe te committeeren.

41. Zonder dat wij met deze ordonnantie verſtaan te derogeeren de Placaaten, en Ordonnantien op eenige van de poinčten in dezen vervattet, bij ons uitgegeeven, in de poinčten in dezen niet verandert; gebieden daaromme en bevelen wel ernſtelijk den voorzeiden Preſident en Raden van den Hoogen en Provintialen Raden, mitsgaders alle Juſticieren, Officieren van den voornoemden Lande, en andere des nood zijnde, hen hier na te reguleeren, en de overtreders van dien te ſtraffen, en doen ſtraffen na gelegentheid der zaken. En ten einde niemant hier van ignorantie en pretendeere, ordonneeren wij dat deze tegenwoordige bij de Deurwaarders der voorzeiden Raden gepubliceert zal worden alomme in den Lande van Holland en Weſt-Friesland, daar men gewoonlijk is de Publicatie te doen, zo wij ernſtelijk verſtaan 't zelve tot der voornoemden Landen welſtand, en opbouwinge der Kerken Gods zonderling te dienen.

Gegeeven, enz.

En na dat de voorzeide Gecommitteerden van haare voorzeide beſoignen, de Heeren Staten voornoemt gedaan hadden rapport, en 't zelve haare E. E. in geſchrifte overgelevert, hebben verklaart dat zij in de voorzeide zake hebben gebeſoigneert op de voornoemde commisſie, om den Heeren Staten te gehoorzamen, na haar particuliere verſtand, zonder anderen van de Overheid, of Kerken daar bij te prejudiceeren. En hebben voorts verzocht, dat het de Heeren Staten zoude gelieven, haare voorzeide beſoignen ten beſten te verſtaan. En is dezen, ter Ordonnantie van de voornoemde Heeren Staaten, bij de voornoemden Gecommitteerden ondertee-

derteekent den 8 Martii 1591. En was ondergeteekent: WILLEM VAN SUIJLEN VAN NIJVELT, JAN VAN OLDENBARNEVELT, GERARD WIJNGAARDEN, JAN VAN BANCHEM, LEONARD CASENBROOD, THEODORUS VAN LEEUWEN, ADRIAAN VAN WERENSTEIN, FRANCOIS MAALSON, HENRICUS VAN CORPUT, JOANNES DAMIUS, ARNOLDUS CORNELII, JOHANNES UTENBOOGAART, JACOBUS ARMINIUS, ANDREAS CASTRICOMIUS, GUILHELMUS PUPPIUS.

Copia

A C T A,

OFTE

Handelingen des Provintialen Sijnode van Zeeland, *bij authorisatie van de E. Heeren Staten, gehouden binnen* Middelburgh *den* 1 *Februarij* 1591. Præside DANIEL DE DIEU, Asſesſore PHILIPPO LANSBERGO, *en* Scriba JOANNE MIGGRODIO: *Ten bijwezen van de Heer* ROELSIUS *Penſionaris van* Middelburgh, *en de Raadsheer* VOSBERGEN, *gecommitteert van de voorſz. E. Staten.*

TEn eerſten, zijn verſcheenen met behoorlijke brieven van Credentie, en ſchrifruurlijke Inſtructie.

Uit de Clasſis van Walcheren.

JOANNES SEU, DANIEL DE DIEU, en JOHANNES MIGGRODIUS, vergezelſchapt elk met zijn Ouderling; met namen, BOGAART, DIRK DE NEVE en PIETER ISAAX.

Uit de Clasſis van Schouwen.

HENDRIK BRANDT en ANTHONIUS LAURENTII als Miniſteſteren; ADRIAAN SEBASTIAANSZ en WILLEM SCHENK als Ouderlingen.

Uit de Clasſis van Suijt-Beverland.

ANDRIES KAANE, PHILIPPUS LANTSBERGEN en LOWIJS VERVESTEN als Miniſters; CORNELIS JANSSEN BOONE en DIGNUS MARINUSSEN als Ouderlingen.

Uit de Clasſis van Tholen.

JACOBUS BAZELIUS *de Jonge*, HENDRIK HENNINGUS, GERARADUS PLATTEEL als Miniſters; en ANTHOINE VERSTROPEN als Ouderling.

1. OM goede ordeninge in de Gemeente Chrifti te onderhouden, zijn daar in noodig de Dienften, te Zamenkomften, Opzicht der Leere, Sacramenten en andere Ceremonien, en de Chriftelijke ftraffe, waar van hier na ordentelijk zal gehandelt worden.

Van de Dienften.

2. De Dienften zijn vierderlei, der Dienaaren des Woords, der Doctoren, Ouderlingen en Diakenen.

Van de Beroepinge der Dienaaren des Woords in de Steden, zo klein als groot.

3, De Kerkenraad met de Diakenen, zullen haar Overheid aanfpreeken en van haar begeeren, dat 't hen believe eenige uit haar Collegie (weezende Lidmaaten van de Gemeente) te committeeren, ten einde zij bij een koomen, en gezamentlijk delibereeren over eenen bekwaamen Minifter; 't welk gedaan hebbende, zullen den zelven de Clasfis aandienen, involgende 't goeddunken der Clasfen, den verkoren Minifter te beroepen en aan te neemen. Doch zo daar eenig Collegie der Magiftraat waare, in het welke niemant is profesfie doende van de Gereformeerde Religie; zal deze beroepinge en verkiezinge toegaan door die van den Kerkenraad en Diakenen aldaar, met advijs der Clasfe; welverftaande, dat men zulks gedaan hebbende, verzoeken zal de Approbatie van dezelve Magiftraat.

Van der Minifterien beroepinge ten platten Lande.

4. In de Dorpen daar de Magiftraat beftaat uit eenige Lidmaaten der Kerke, zullen die van de Kerkenraad met de Diakenen aldaar haaren Magiftraat aanfpreeken, en van haar begeeren, dat het hen believe eenige van hen Collegie (profesfie doende van de Chriftelijke Religie) te committeeren, om gezamentlijk eenen bekwamen Minifter te verkiezen, en dat met advijs des Clasfis: Item, daar geenen Kerkenraad en is, zal 't zelve gefchieden bij de Clasfe alleen, met approbatie van de Magiftraat; behalven dat onder 't refort van Vlisfingen en Veere, achtervolgt zal worden de Refolutie dezen aangaande, hen bij de Staten vergunt, zo die den voorfchreeven Steden en Clasfe van Walcheeren aangefchreven is.

5. Geen Minifter zal verkoren en aangenomen werden, zonder voorgaande examinatie over leere en leven, te gefchieden bij den Clasfe of hun Gedeputeerden: Welver-

ſtaande aan den zulken die te vooren in den Dienſt des Woords niet geweeſt en is. De geene die te vooren Miniſters geweeſt zijn, zullen behoorlijke Atteſtatie van leere en leven over brengen na de ordre des Clasſis. Belangende voorts de nieuwelingen, Mispriefters, Monnikken en andere die eenige Secte verlaten hebben, en zullen tot den Miniſterie niet toegelaten worden, voor dat zij eenen merkelijken tijd beproeft zijn. Aangaande den beroepen Miniſter, na dat hij der Gemeente den tijd van veertien dagen, zonder eenige merkelijke tegenſpreekinge voorgeſtelt zal zijn, zal openbaarlijk in zijnen Dienſt beveſtigt worden, en dat met voorgaande ſtipulatie, afvraginge, vermaninge, gebed na het Formulier daar van zijnde, en met opleggin̄ge der handen, of met handgevinge, zo hij nooit gedient en heeft, maar met handgevinge alleen, zo hij te vooren gedient heeft.

6. Niemant zal mogen gevordert worden om opentlijk te Prediken, ten zij dat hij een beveſtigt Kerken-dienaar zij, aan zeker Gemeente verbonden: Doch hier in en word niet uitgeſloten, de oeffeninge van jonge Proponenten, en dat met geſloten deuren, noch ook de geene, die tot eenige Kerken, om onder 't Kruis te Prediken, gezonden worden.

7. De Dienaaren des Woords, die van nu af tot eenige Kerken beroepen worden, zullen hen zonder conditie aan haare Gemeente verbinden, in maniere dat zij dezelve niet en zullen mogen verlaten, om elders een beroepinge aan te neemen, zonder de bewillinge des Kerkenraads, met de Diakenen, en de gene die te vooren in dienſte van Ouderlingſchap en Diakenſchap geweeſt hebben, mitsgaders de Magiſtraat en met voorweten van de Clasſe; gelijk ook geen andere Kerke zulke en zal mogen ontfangen, eer hij wettelijke getuigenisſe zijns afſcheids van de Kerke en Clasſe daar hij gedient heeft, vertoont hebbe.

8. Aan de ander zijde zullen de gene, bij dewelke de beroepinge der Miniſteren ſtaat, gehouden zijn, dezelve van behoorlijk onderhoud te verzorgen.

9. Dewijl een Dienaar des Woords eens wettelijk (als boven) beroepen zijnde, zijn leven lang aan den Kerkendienſt verbonden is; zo zal 't hem niet geoorloft zijn, hem tot eenen anderen ſtaat des levens te begeven, ten zij om groote en gewichtige oorzaaken, daar van de Clasſe kennisſe nemen en oordeelen zal.

10. Zo eenige Dienaars door ouderdom, ziekten, of anderzins haaren dienſt voor een tijd verlaten moeſten, (het welke niet zonder advijs des Kerkenraads geſchieden en zal) zullen

zullen zij nochtans tot allen tijden de beroepinge der Gemeenten onderworpen blijven.

11. Het zal niemant geoorloft zijn, den Dienſt zijner Kerken onderlatende, of in geenen zeekeren dienſt zijnde, hier en daar te gaan Prediken buiten conſent en authoriteit der Sijnode of Clasſis; gelijk ook niemant in een ander Kerke eenige Predikatie zal mogen doen, of Sacramenten bedienen zonder bewillinge des Kerkenraads.

12. Der Dienaaren Ampt is, in de Gebeden en bedieninge des Woords aan te houden, de Sacramenten uit te reiken; op haare Medebroeders, Ouderlingen en Diakenen, mitsgaders de gantſche Gemeente goede acht te nemen; en ten laatſten met de Ouderlingen de Kerkelijke Discipline te oeffenen, en te bezorgen dat alles eerlijk en met ordre geſchiede.

13. Onder de Dienaaren des Woords, zal gelijkheid gehouden worden, aangaande de laſten haares dienſtes, mitsgaders ook in andere dingen (zo veel mogelijk is) volgende het oordeel des Kerkenraads en dies van nooden zijnde, des Clasſis, het welke ook in de Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

14. In Kerken daar meer bekwaame Predikanten zijn, zal men het gebruik der propoſitien aanſtellen, om door zulke oeffeninge eenige tot den Dienſt des Woords te bereiden.

15. De Kerkenraden en Clasſen, zullen alomme toezien, dat er goede Schoolmeeſters zijn, die niet alleen de Kinderen leeren lezen, ſchrijven, ſpraaken en vrije konſten, maar ook dezelve in Godzaligheid, en in den Catechismus onderwijzen, achtervolgende het Placaat van de School-ordeninge, onlangs bij laſte van de Heeren Staten gepubliceert.

Van de translatie of verplaatzinge der Miniſteren.

16. Wanneer een Miniſter in zeker Kerke dienende, bevonden word zo treffelijk begaaft te zijn, dat hij in een ander plaatze met meerder vrucht zoude konnen dienen, en het geviel dat dien Miniſter voorſchreeven van een zodanigen Gemeente begeert wierde; de Clasſis zal mogen deze zaake van de verplaatzinge vorderen, mits dit verzoek den zelven Dienaar des Woords, mitsgaders zijnen Magiſtraat en Kerkenraad voorhoudende, en zoekende dezelve door voegelijke redenen daar toe te bewilligen, voor handen ook hebbende eenen anderen bekwamen Dienaar des Woords, om in de plaatze van den anderen, die (uit oorzaake als vooren) elders verzocht word, met ſtichtinge geſtelt te worden.

17. Wanneer het gebeurt dat er in eenige Gemeente zekere merkelijke onwille rijst en opstaat tegen haaren Minister, waar door den zelven (hebbende nogtans stichtelijke gaven) bevonden zoude worden met vrucht daar niet langer te konnen blijven. In deezen gevalle zal de Classis arbeiden, door alle gevoeglijke middelen deeze onwille te weeren, en zo die niet en kan geschieden, het zal aan het oordeel der Clasfis staan. den voorzeiden te verstellen, en dat met verklaringe van zijn onschuld, zo hij onschuldig is.

Van de Doctoren.

18. Het Ampt der Doctoren of Professoren in de Theologie is, de H. Schrift uit te leggen, en de zuivere Leere tegen alle ketterijen en doolingen voor te staan.

Van de Ouderlingen.

19. De Ouderlingen zullen door het oordeel des Kerkenraads en der Diakenen verkoren worden, zo dat het haar gelegentheit van elke Kerke vrij zal zijn, zo veel Ouderlingen als daar van nooden zijn, der Gemeente voor te stellen, om van dezelve (ten waare dat er eenig beletzel voorviel) geapprobeert en goet gekent zijnde, met openbare gebeden en stipulatien bevestigt te worden; of te een dobbel getal, om het halve deel, bij der Gemeente verkoren te worden, en op dezelfde maniere in den dienst te bevestigen, volgende 't formulier daar van zijnde. Behalven dat hier inne gevolgt zal worden de Resolutie bij de Staten hier opgenomen, die den Steden en Clasfen respectivelijk aangeschreven is.

20. Der Ouderlingen Ampt is (behalven het geene dat boven Artijkel 12. gezegt is) hen met de Dienaars des Woords gemeen te zijn, opzicht te hebben dat de Dienaars, mitsgaders haare andere medehulpers en Diakenen, haar Ampt getrouwelijk bedienen, en de bezoekinge te doen, na dat de gelegentheit des tijds en der plaatze, tot stichtinge der Gemeente, zo voor als na het Avontmaal kan lijden, om bijzonder de Lidmaaten der Gemeenten te vertroosten en te onderwijzen, en ook andere tot de Christelijke Religie te vermaanen.

Van de Diakenen.

21. In alle Kerken zullen Diakenen wezen, Lidmaaten der Kerken zijnde, wel verstaande dat in zulke plaatzen, daar de Magistraat haar Huis-armmeesters stelt, zij beide te zamen maar een Collegie zullen maaken met een gemeene beur-

se,

ſe, zo wel in 't ontfangen als in 't uitgeven, ten einde dat alle de Armen zonder onderſcheid van Religie, na den eiſch van haaren nood mochten geholpen worden, gemerkt de Almoesſen zonder onderſcheid gecollecteert worden, op dat door deezen middel, alle geſchillen en kwaad vermoeden geweert, en alle goede eenigheit onderhouden worde.

22. De maniere van verkiezinge en beveſtiginge van Diakenen, zal conform wezen de voorgaande maniere van verkiezinge en beveſtiginge der Ouderlingen, doch alzo, dat in zodanige Plaatzen daar den Magiſtraat en Kerkenraad de Diakenen verkiezen, zulken gebruik ſtand grijpen zal ter tijd toe dat hier in anders met ſtichtinge zal konnen voorzien worden, welk voorzeide Collegie der Diakenen en Huis armmeeſters wekelijks bij een zullen komen, om met voorgaande aanroepinge van de naam des Heeren, van hen lieder bedieninge te ſpreeken, in diervoegen dat ook Miniſters des Heiligen Woords te dier plaatzen, tot haar lieder vergaderinge vrij acces zullen moogen hebben, zal ook dit Collegie te zijner tijd voor de Magiſtraat hunne openbare rekeninge doen, ook ten overſtaan van de Miniſters of eenige van de Kerkenraad daar toe gedeputeert.

23. Der Diakenen eigen Ampt is, de Almoesſen en andere Arme-goederen neerſtelijk te verzamelen, en den zelven getrouwelijk en vlijtelijk, na den eiſch der behoeftigen, bij der ingezetenen en vreemdelingen, met gemeenen advijſe uit te deelen, de benauwde te bezoeken en te vertrooſten, en wel toe te zien dat de Almoesſen niet misbruikt en worden.

24. De Ouderlingen en Diakenen zullen twee jaaren dienen, en alle jaar zal het halve deel verandert, en andere in haar plaatze geſtelt worden, ten ware dat het profijt en de gelegentheit eeniger Kerken anders vereiſchte, behalven dat hier inne zal achtervolgt worden, 't geene dat die van der *Goes* en *Vere* (deezen aangaande) is vergunt, en den voorſchreeven Steden en Clasſen reſpectivelijk aangeſchreeven.

Van de Kerkelijke te Zamenkomſten.

25. Vierderlei Kerkelijke te Zamenkomſten zullen onderhouden worden, den Kerkenraad, de Clasſicale vergaderinge, de particuliere of Provinciale Sijnode, en de Generale of Nationale.

26 In deeze te Zamenkomſten zullen geen andere, dan Kerkelijke zaken, en dezelve op Kerkelijke wijze verhandelt worden.

27. In meerder vergaderinge en zal men, niet handelen

 dan

dan het geene in mindere niet en heeft konnen afgehandelt worden, en daar toe de gecommitteerde van ieder Collegie of Kerkenraad van hen principalijk gelast zullen zijn.

28. Zo iemant hem beklaagt, door de uitfprake der minder vergaderinge verongelijkt te zijn, dezelve zal hem tot een meerder Kerkelijke vergaderinge mogen beroepen, en het geene door de meefte ftemmen goedgevonden is, zal voor vast en bondig gehouden worden; ten zij dat het bevonden worde te ftrijden tegen het Woord Gods, of tegen de argumenten in deezen Provincialen Sijnode befloten, zo lange als dezelve door geen ander Provinciale of Generale Sijnode verandert word.

29. Der Ouderlingen te zamenkomften zullen met de aanroepinge van de Naame Gods aangevangen, en met een dankzegginge beflooten worden.

30. Die in deeze voorfz. tweederlei vergaderinge of te zamenkomfte afgezonden worden, zullen haare Credentie brieven en Inftructien, (ondertekent zijnde van de geene die haar uitzenden) mede brengen, en deeze zullen geen keurftemmen hebben.

31. In deeze tweederlei te zamenkomften, zal bij den *Præses* en *Accesfor* eenen *Scriba* gevoegt worden, om naarftelijk op te fchrijven het geene waardig is aangetekent te zijn. Het Ampt van den *Præses* is, voor te ftellen en te verklaaren het geene waar van te handelen is, en wel toe te zien dat iegelijk zijn ordre houd in 't fpreeken, den knibbelachtigen, en die te heftig zijn in 't fpreeken te beveelen dat zij zwijgen, en over dezelve, geen gehoor gevende, de behoorlijke Cenfure te laten gaan. Voorts zal zijn Ampt uitgaan wanneer de te zamenkomfte fcheit.

32. Het zelve zeggen heeft de Clasfis over den Kerkenraadt, het welke de particuliere Sijnode heeft over de Clasfe, en de Generale Sijnode over de particuliere.

33. In alle Kerken zal eenen Kerkenraad zijn, beftaande uit Dienaaren des Woords en Ouderlingen, die ten minften alle weken eens te zamen komen zullen, alwaar den Dienaar of de Dienaars, zo daar meer zijn, bij gebeurte prefideeren en de actie regeeren zal. En zal ook de Magiftraat van de plaatze refpectivelijk (indien 't haar gelieft een of twee van den haaren, wezende Lidmaten van de Gemeente, bij den Kerkenraad mogen hebben, om te aanhooren en mede van de voorvallende zaken delibereeren.

34. Welverftaande dat in de plaatzen daar den Kerkenraad van nieuws op te rechten is, het zelfde niet en gefchiede dan met advijs van de Clasfe; en daar het getal van Ouderlin-

derlingen zeer klein is, zullen de Diakenen mede tot den Kerkenraad genoomen worden. En wanneer daar eenige particuliere uitsluitinge of diergelijke gewichtige zaken te verhandelen zijn, zo zal men daar bij roepen eenige notabele, zo wel van de Magistraat als andere, wezende te zamen Lidmaten van de Gemeente

35. In de plaatzen daar nog geen Kerkenraad en is, zal middelertijd bij den Clasſe gedaan worden, 't geene anders den Kerkenraad (naar uitwijzen der Kerken-ordeninge), opgeleit is te doen.

36. In Zeeland zullen vier Clasſes zijn, te weten, Walcheren met Ooſt-ende, Axele en Neuzen, *als* appendentien voor deezen tijd. De Clasſe van Schouwen met haare appendentien. De Clasſe van Suit-Beverland met Wolterdijk. De Clasſe van 't Land van Tholen met Reimers-waal, en Bergen op Zoom, als op deeze tijd daar mede geasſocieert. Deeze Clasſes zullen zo veel moogelijk is alle drie Maanden bij eenkomen, tot den welken zullen verſchijnen uit elke Kerke een Miniſter met een Ouderling of meer, na gelegentheit met Brieven van Credentie. Item zal aldaar eenen anderen *Præſes* t' elker reize zijn, 't zij bij keere geſtelt, of bij nieuwe verkiezinge.

37. Deeze *Præſes* zal een iegelijk Kerke afvragen, of zij haar Kerkenraads vergaderinge houden, of de Kerkelijke Discipline geoeffent word, of den Armen en Schoolen bezorgt worden; ten laatſten of daar iet is, daar in zij het oordeel en hulpe der Clasſe, tot rechte inſtellinge haarer Kerke behoeven. De Dienaar dien 't in de voorgaande Clasſe opgeleit was, zal een korte Predikatie uit Gods Woords of den Catechismus doen, van dewelke de andere zullen oordeelen, en zo daar iet in gebreekt, 't zelve aanwijzen. Ten laatſten zullen in de laatſte vergaderinge voor de Particulieren Sijnode verkooren worden, die op dezelve Sijnode gaan zullen.

38. In 't einde van de Clasſicale en ander meerder te zamenkomſten, zal men Cenſure houden over de geene die iet ſtrafwaardig in de vergaderinge gedaan, of de vermaaninge der minder te zamenkomſten verſmaat hebben.

39. Zal ook de Clasſis, daar zulks noodig is de vrijheit hebben, eenige haarder Dienaaren van de eene Clasſicale vergaderinge tot de andere te authoriſeeren, om opzicht te nemen op de leere en leven der Predikanten en den ſtand der Kerken (onder dezelve Clasſe ſorteerende) en daar van op de naaſte vergaderinge rapport te doen.

40. De Kerke in dewelke de Clasſis, item de Particuliere, of Generale Sijnode te zamen komt, zal zorge dragen, dat

zij

zij de Acten der voorgaande vergaderinge op de naastkomende bestellen.

41. De Instructie der dingen, die in de meerder vergaderinge te verhandelen zijn, zullen niet eerder geschreven worden, voor dat de besluitinge der voorgaande Sijnode gelezen zijn, op dat 't geene eens afgehandelt is, niet wederom voorgestelt worde, ten ware dat men 't achte verandert te moeten zijn.

42. Zo wanneer een hoogdringende nood voorvalt, zal de Sijnode Provinciaal, uit de vier voorsz. Classen bestaande, bij eenkomen, en dat met voorgaande authorisatie van de Heeren Staten van Zeeland. Tot welken Sijnode zullen uit ieder Classe koomen twee Predikanten en twee Ouderlingen van de bekwaamste en ervarenste. In het scheiden van elken Particulieren Sijnode, zal een zeeker Classis verordineert worden, om den tijd en plaatze van eenen anderen Sijnode te beschrijven.

43. Als er een Nationaal Sijnode beroepen word, zullen twee Ministers met twee Ouderlingen uit den Provincialen Sijnode van Zeeland (met authorisatie van de E. Heeren Staten) derwaarts afgeveerdigt worden.

44. Alzo in de Provintie van Zeeland, Gemeenten zijn van tweederlei sprake; is goed gevonden dat de Kerke van de Duitsche en Walsche talen, elk zullen op haar zelven haaren Kerkenraad, Classicale Vergaderinge en Particuliere Sijnode houden.

Van de Leere, Sacramenten en andere Ceremonien.

45. De Dienaars des Woords, item de Professores in de Theologie en andere Konsten en Talen, mitsgaders de Rectores van de publijke Scholen; zullen de belijdenisse des Geloofs der Nederlantsche Kerken, of den Christelijken Catechismus ondertekenen, en de Dienaaren des Woords die zulks zullen refuseeren, zullen *de facto* van haaren Dienst bij den Kerkenraad of Classe opgeschort worden, ter tijd toe zij haar daar in verklaart zullen hebben; en indien zij opstinatelijk in weigeringe blijven, zullen van haaren Dienst geheel afgezet worden.

46. Niemant van de Gereformeerde Religie van deeze Provintie, zal zich onderwinden eenig Boek, of Schriften van hem of van een ander gemaakt of overgezet, handelende van de Religie, te laten drukken of anderzins uit te geven, dan het zelve voorheenen doorzien en goed gekent zij van de Dienaars des Woords, zijnes Partidulieren Sijnode, of Professoren

fesſoren der Theologie onzer belijdenisſe.

47. Het Verbond Gods zal aan de Kinderen der Christenen met den Doop (zo haaſt als men de bedieninge des zelven hebben kan) verzegelt worden, en dat in de openbaare vergaderinge, wanneer Gods Woord gepredikt word, zal men eenen zekeren dag ter weeke verordineeren, om den Doop extraordinaarlijk te bedienen, zo nogtans dat het zelve zonder Predikatie niet en geſchiede.

48. De Dienaars zullen haar beſte doen, en daar toe arbeiden, dat den Vader zijn Kind ten Doope preſenteere, en in de Gemeente daar neffens den Vader ook Getuigen bij den Doop neemt (het welk gebruik in hem zelven vrij zijnde, niet lichtelijk te veranderen is) betaamt het dat men neme, die der zuivere Leere toegedaan en vroom van wandel zijn.

49. De Dienaars zullen in 't Doopen, het Formulier van de inſtellinge en gebruik des Doops (dat tot dien einde gedrukt is) gebruiken.

50. De naamen der gedoopte, mitsgaders der Ouderen en Getuigen, item den tijd des Doops zullen opgetekent worden.

51. Men zal niemant tot het Avontmaal des Heeren toelaten, dan die na de gewoonheit der Kerke, tot welke hij hem voegt, belijdenisſe der Gereformeerde Religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenisſe eens vromen wandels, zonder welk ook de geene, die uit andere Kerken koomen, niet toegelaaten zullen worden.

52. Alle de Kerken deezer Provintien zullen zo veel mogelijk is, eenderlei wijze in de bedieninge des Heiligen Avondmaals houden; welverſtaande nogtans dat de uitwendige Ceremonien in Gods Woord voorgeſchreeven, niet verandert, en alle ſuperſtitien vermijdet worden. En dat na voleindiginge der Predikatie en der gemeener Gebeden, op den Predikſtoel, het Formulier des Nachtmaals, mitsgaders het Gebed daar toe dienende, voor de Tafel zal gelezen worden.

53. Het Avondmaal des Heeren zal alle twee of drie Maanden eens, zo veel moogelijk is, gehouden worden, en zal ſtichtelijk zijn, daar 't de gelegentheit der Kerken kan lijden, dat op den Paaſch-dag, Pinxter-dag en Kers-dag, 't zelve geſchiede. Doch ter plaatze daar nog geen Kerkelijke ordre en is, zal men eerſt Ouderlingen en Diakenen bij proviſie ſtellen.

54. Alzo de Avond-Gebeden in veel plaatzen vruchtbaar bevonden worden, zo zal in 't gebruik der zelver elke Kerke volgen, het geene zij achtet tot haarder meeſte ſtichtinge te dienen,

dienen, doch wanneer men ze begeeren zoude wech te nemen, zal 't zelve niet zonder oordeel der Clasfe (mitsgaders der Overheit der Gereformeerde Religie toegedaan) gefchieden.

55. In tijden van Oorlogen, Peftilentie, diere Tijd, zwaare Vervolginge der Kerken en andere algemeene zwarigheden, zullen de Dienaaren der Kerken de Overheit bidden, dat door haar Authoriteit en bevel openbare Vaft- en Bededagen ingeftelt en geheiligt moogen worden.

56. De Gemeenten zullen onderhouden, beneffens den Sondag, den Chrift-dag, Paafch-dag en Pinxter-dag.

Van de Chriftelijke ftraffe of forme der Discipline.

57. Gelijkerwijs de Christelijke ftraffe Geestelijk is, en niemand van het Burgerlijk gerigte en ftraffe der Overheid bevrijt, alzo worden ook beneffens de Burgerlijke ftraffe, de Kerkelijke cenfure nootzaakelijk vereischt, om den Zondaar met de Kerke en zijnen Naasten te verzoenen, en de ergenisfe uit de Gemeente weg te neemen.

Van de opfchortinge en afzettinge der Minifters van haren dienst.

58. Wanneer een Minifter befchuldigt word een zulke zonde begaan te hebben, verdienende de ftraffe der opfchortinge van zijnen dienst. In deezen gevalle zullen de Perzoonen, aan den welken het beroepen der Minifteren (als vooren) ftaat, bij een koomen, en naar dat zij over deeze zaak naarftig onderzoek zullen gedaan hebben, en bevindende, dat de befchuldinge waarachtig is, alzo dat den befchuldigden overtuigt word, zullen ftraks den zelven, met advijs des Clasfes van zijnen dienft fuspendeeren, en dat zo lange tot dat hij bij het oordeel der voornoemde (die hem opgefchort hebben) bevonden zal zijn, dat hij met ftichtinge wederom in zijnen dienft treden mach.

59. Belangende de zonden, dewelke de ftraffe der afzettinge verdienen, zijn deeze; namentlijk, valfche hartnekkige Leere of Ketterije, openbaare Scheurmakinge, opentlijke Blasphemien, Simonie, trouweloze verlatinge des Dienftes, of indringinge in eens anders Dienft, Meinedigheit, Overfpel, Hoererije, Dieverije, Gewelt, gewoonlijke Dronkenfchap, Vechterije, Vuil-gewin, en in fumma dergelijke grove zonden die den Autheur bij der Werelt eerloos maaken. Over zulks, wanneer eenige Minifter ('t welk God verhoeden wil) een van deeze voornoemde zonden zoude begaan heb-

hebben, en 't zelve genoeg bleke; in deezen gevalle zullen die Perzoonen, aan den welke het beroep des Miniſters (als vooren) ſtaat, bij eenkoomen, en hem *de facto* van zijnen dienſt afzetten, en indien daar iets voorviel, waar door deeze afzettinge zoude belet worden, het waare door ongehoorzaamheit van de afgezetteden, of door onachtzaamheit van den geenen dien het Officie der afzettinge toekomt, in zulken geval zal de Sijnodus van deeze Provintie, met vier Gecommitteerden uit den Heeren Staten, wezende Lidmaten der Kerken, bij een koomen, ten einde zij gezamentlijke kennisſe deezer zaake genomen hebbende, Sententie definitive ſtrijken, welke ſententie zal bij den voorſz. Heeren Staten (als daar toe geauthoriſeert en gequalificeert zijnde) ter executie geſtelt worden.

60. Doch dit Artijkel word op deezer volgende maniere verſtaan, dat wanneer eenige Miniſter, openbaare Ketterije (als boven) bedreven hebbende, over deeze zijne Ketterije leetwezen hadde, na dat hij van zijnen dienſt afgezet is, en zal tot het gebruik van het Heilige Nachtmaal niet toegelaaten worden, dan met zijne openbare ſchultbekentenisſe en wederroepinge voor de Gemeente. Evenwel en zal den zodanigen tot den Dienst des Woords, niet wederom aangenomen worden, dan met ordonnantie van de Sijnode deezer Provintie. En zal deeze procedure ook gehouden worden ontrent zodanige Miniſters, die om eenigen van de zonden boven gemelt, afgezet zijn.

Van de afzettinge der Ouderlingen en Diakenen.

61. De Ouderlingen en Diakenen zullen om dezelve zonden, als vooren in de afzettinge van de Dienaaren des Woords vermelt ſtaan, van haaren dienſt afgezet worden, en dat bij den Kerkenraad met advijs der Clasſis.

Van de Gemeene Discipline.

62. De zonden gaan of de Leere of de Zeden aan. Onder de zonden die de Leere aangaan, tegen de waare Leere ſtrijdende, mach men deeze navolgende ſpecien tellen: Ketterſche leere, afval van de Chriſtelijke Religie en gemeenſchap der Kerken, tegenſpreekinge en laſteringe Gods, zijns Heiligen Woords, en der Heiliger Sacramenten, langduirig afblijven van des Heeren Heilig Avontmaal, komende en geſchiedende uit zorgeloosheit en verachtinge van alle goede vermaninge des Kerkenraads, en voorts alle zonden die grovelijk tegen de eerſte Tafel des Goddelijken Wets geſchieden.

63. De

63. De zonden tegens de goede zeden, zijn deeze, Doodslag, Overspel, Bloedschande, Vrouwenkracht, ongeoorloofde bijwooninge en dergelijke specie van *Concubinatus* en hoerdom, Roverije, Dieverije, Straatschenderije, Dronkenschap, en in summa wat daar grovelijk strijd tegen de twede Tafel.

64. Deeze zonden zo wel tegens de leere als tegen de zeden strijdende, zijn onderscheiden in heimelijke en openbaare.

65. Heimelijke zonden zijn, dewelke heel secreet en niemant bekent zijn, dan God en de Conscientie des geenen die ze begaan heeft, of die daar maar ergens binnens huize geschieden, dewelke over zulks behooren in 't heimelijk gebetert te worden.

66. Openbaare zonden zijn, dewelke ter eerster instantie alzo geschieden, dat zij de Menschen bekent zijn, wanneer die op Merkten, Straten in openbaare Vierschaaren, of publijke Wachten begaan worden. Item, dewelke door verachtinge van alle goede vermaningen openbaar worden, of zodanige Criminele misdaden, dewelke in haar zelven heimelijk zijnde, nochtans door klappernije of anderzins ruchtbaar geworden zijnde, behoorlijk met getuigen bewezen worden. Insgelijks zulke zonden, die de Overheid aan lijf, of met eenige andere noteeringe met voorgaande openbare Sententie dadelijk verweezen, of daar van Remis gegeven heeft.

67. Aangaande de tweede specie der heimelijke zonden tegens de rechte Leere, wanneer iemant in een heimelijke dwalinge staake, tegens 't fondament der Christelijke Leere, en 't zelve van iemant vernomen word, dezelve zal zulks den Minister des Woords te dier plaatzen aandienen, ten einde zulks door de heimelijke, vriendelijke en Christelijke vermaningen, met goede discretie gebetert worde, en zal den Minister hier in volgen de Trappen van onze Heere Christus verordineert, *Matth.* 18.

68. Nopens de openbaare zonden tegen de Leere, zal deeze forme der discipline gevolgt worden. De eenvoudige, die met Ketterije verstrikt zijnde, van de Gemeente Christi wijkt, en geen afbreuke en doet, alzo hij niemant verleidet; de Kerkenraad zal hem broederlijk vermanen, en zo hij geen gehoor en geeft tusschen dien tijd en 't aanstaande Nachtmaal, zo zal hij van 't Nachtmaal des Heeren gehouden worden: Daar en boven zal de Kerkenraad omtrent den zelven veele en langduurige vermaningen gebruiken, dewelke, zo hij die opstinatelijk verwerpt, in dezen gevalle zal den Kerkenraad na langen tijd in haare vergaderinge, met voorgaande

gaande advijs der Clasſe, verklaaren, dat zij hem voor geen Lidmaat der Gemeente meer en houden, tot dat hij hem bekeert; welke verklaringe aldus in den Kerkenraad gedaan zijnde, zal aan den zelven, door eenige van den Kerkenraad gebootſchapt worden, mitsgaders ook den geenen die den zulken kennen en na hem vragen. Eindelijk zo men bevindt dat de zodanige in hardnekkigheid voortgaat, en ja andere verleidet, zo zal men met hem, als hier na met den verleiders handelen.

69. Maar belangende de obſtinate laſteraars en verleiders, men zal tegens hen (naar alle behoorlijke vermaninge aan hen gedaan) tot de openbaare Excommunicatie procedeeren, naar uitwijzen der volle forme daar van in Drukke zijnde; welverſtaande, met voorgaande advijs des Clasſis, alzo dat wanneer den Kerkenraad met den Diakenen, tot het delibereeren van deeze noodzakelijke affnijdinge bij een zullen komen, daar tegenswoordig zullen zijn eenige van de Magiſtraat, wezende Lidmaaten der Gemeente, daar toe verzocht en gedeputeert, en zo de zodanige als vooren voor de excommunicatie hem bekeert, zo zal 't zelve met uitdrukkinge zijns Naams der Gemeente aangedient worden.

70. Belangende de heimelijke zonden tegens de zeden van de eerſte ſpecie, die alleen God en de Conſcientie der geener ze gedaan heeft, aangaan; daar over, zo lange die zo verborgen blijven, en heeft de Kerkelijke Discipline geen plaatze, en al warender eenige conjecturen door 't kwaad vermoeden, die zaake moet nogtans iemant blijken, *quia de occultis non judicat Ecclesia.*

71. Aangaande de andere zoorten van heimelijke zonden, als vooren in de beſchrijvinge, hier inne zullen de zulke, die daar afweten, volgen den uitgedrukten regel onzes Heeren Chriſti, *Matth.* 18. handelen. En den Kerkenraad en zal niet lichtelijk de klagten tegen eenige Perzoonen, door onzeker geruchten tot haare kennisſe komende, aanneemen, alwaren 't ook Perzoonen, die daar zeiden, dat zij daar af weten, maar men zal hen vragen, of zij ontrent haaren Chriſtelijken Broeder, het officie van de particuliere vermaninge gedaan hebben, en dat in haaren vollen leden, zeggen zij daar op neen, men zal ze op zodanige onbehoorlijke aangeeving berispen; zeggen zij en bewijzen zij dat ja, den Kerkenraad zal voort handelen na behooren en eiſch der zaken.

72. Nopens voorts de eerſte ſpecie der openbare zonden tegens de zeden, de welke van de Magiſtraat alhier niet en worden ordinaarlijk geſtraft, als Dronkenſchap, Kijven, Danzen, Vechten, Zingen van oneerlijke Liedekens, enz.

Men zal hier in alle voorzichtigheit en discrete moderatie gebruiken, in deeze manieren; dat, wanneer zulks tot kennisdes Kerkenraads gekomen is, dezelve die zo gezondigt heeft, zal, of in haar Collegie ontboden worden ter vermaninge, of door eenige van den Kerkenraadt aangesproken worden, en indien de geene, die hem als boven vergreepen heeft, zegt, dat het hem leet is, belovende beteringe, en zulks verklarende in de presentie van de vergaderden Kerkenraad, dat zelve zal alzo aangenomen worden; welverstaande dat tot weeringe van zodanig openbaar schandaal of ergernisse, en contentement der Kerke, zo zal den Kerkenraad, daags voor het Avontmaals des Heeren, ofte Sondaags voor de bedieninge van 't zelve, der Gemeente van den Predikstoel aanzeggen, dat, zo zij eenige zagen ter Tafel des Heeren gaan, aan dewelke zij eenig openbaar schandaal (als vooren) gezien hadden, dat over zulks een iegelijk hem daar mede zoude te vreden houden, en hem naarstelijk wachten van ergernissen te geven. Maar zo daar iemant waare, de welke uit oorzaake als boven vermaant zijnde, geen teken der boetvaardigheit en gave, waar door hem van de Kerkenraad de Tafel des Heeren verboden wierd, en bestont niet tegenstaande ter Tafel des Heeren te gaan, de alzulke zullen met alle heuzigheit daar van gehouden worden, en zo onder de voorgemelde eenige waaren, die vermaant zijnde, met den monde leetweezen beleden, en nogtans wederom vervielen, over de zodanige zal de uiterste straffe zijn, het verbieden van de Tafel des Heeren, tot der tijd zij hen bekeeren, daar en boven de zodanigen dewelke over deeze voorgemelde zonden vermaant zijnde, merkelijke verachtinge toonden. Item de zulke, die over zonden niet Crimineel zijnde, heimelijk geschied, maar daar na met volle trappen vermaant zijnde, hartnekkig blijvende openbaar worden, tegens de zodanige zal den Kerkenraad handelen als boven staat, tegens de eenvoudige tot Secten vervoerde.

73. Tegens de zulke die in 't heimelijk Criminele zonden gedaan hebben, die naderhand door klapperije in 't openbaar komen, alzo dat er twee of drie zijn, die 't zelve den Kerkenraad aandienen, en 't zelve gelijkelijk getuigen, den Kerkenraad zal die perzonen, mitsgaders den beschuldigden hooren. En hoewel de beschuldigde blijft bij 't loochenen van 't Crimen, zo zal men hem evenwel, om de ergernisse wil, eenen langen tijd van 't gebruik des Heeren Nachtmaal af houden, tot dat de zaake anders aan den dag kome, en zo dat niet en geschiede, als dan zal den Kerkenraadt oordeelen, of men hem kan met stichtinge tot des Heeren Tafel

toe-

toelaaten of niet. En zo het geviel dat dit ſtuk geheel zeeker wierd, en hij het bekende, blijvende nogtans den beſchuldigen obſtinaat, in verachtinge der vermaninge, zo zal men tegens hem tot de openbare excommunicatie voortgaan, na 't formulier daar van zijnde.

74. Belangende de laatſte ſpecie der openbare zonden tegens de zeden die de Magiſtraat aan lijf, of met eenige andere onteeringe met voorgaande openbare ſententie dadelijk verwezen, of daar van remis gegeven heeft. Indien de zodanige de vermaninge aanneemt en bekeert, zo zal zijne bekeeringe met uitdrukkinge zijns naams der Gemeente kennelijk gemaakt worden, maar zo hij obſtinatelijk alle vermaninge verwerpt, men zal tegens hem, mits in den eerſten trap zijnen naam uitdrukkende, tot de volle excommunicatie procedeeren, na 't formulier daar van zijnde.

75. De Dienaars des Woords, Ouderlingen en Diakenen, zullen onder hen, de Chriſtelijke Cenſure oeffenen, en malkanderen van de bedieninge haares Ampts vriendelijk vermanen.

76. Den geenen die uit een Gemeente vertrekken, zal een Atteſtatie of getuigeniſſe haares wandels, met advijs des Kerkenraads, mede gegeven worden, onder het Zegel van de Kerke, of daar geen Zegel en is, van twee onderteekent.

77. Voorts zal den Armen, om genoegzame oorzake vertrekkende van de Diakenen bijſtant gedaan worden, naar discretie, mits aantekenende, op den rugge van haar Atteſtatie de plaatze daar zij heenen willen, en de hulpe die men haar gedaan zal hebben.

78. Geen Kerke zal over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaaren, geen Ouderling of Diaken, over ander Ouderlingen of Diakenen eenige heerſchappije voeren.

79. In middelmatige dingen, zal men de buitenlandſche Kerken niet verwerpen, die een ander gebruik hebben dan wij.

80. Deeze voorgaande Artijkelen aldus bij deeze Provintiale Sijnode van Zeeland, als tot ſtichtinge der Kerken goed en dienſtelijk gevonden en beſloten, op het welbehagen der E. Heeren Staten van Zeeland, en zullen bij geen Kerke of Claſſe moogen verandert, vermeerdert, of vermindert worden.

Onderſtond Daniel de Dieu *Electus Sijnodi Præſes*, Philippus Lansbergius *Aſſeſſor*, Joannes Miccrodius *Electus Scriba*. Lager ſtond nog aldus: *Concordat collatione facta, per me*: en was ondertekent, C. Roels.

Die Staten, 's Lands en Graaflijkheit van Zeeland, alzo bij eenige Gedeputeerden van wegen de Clasſes van de Miniſters des Goddelijken Woords binnen Zeeland, verzocht zijn geweeſt den 18 Decembris in den jaare 1590. te moogen communiceeren en houden eenen Provintialen en particulieren *Sijnodum Zelandiæ*, op 't goed beleit van de Kerken ordeninge en Discipline der Gereformeerde Chriſtelijke Religie, en dat ons gelieven zoude eenige uit den onzen te deputeeren, om daar bij en preſent te wezen, waar op wij aleer dien aangaande te wille reſolveeren, hadden begeert bij geſchrifte te zien, de poincten, daar op de voorſchreven Sijnodale vergaderinge diende gedaan; na dien de voorſz. poincten bij ons gezien, rijpelijk verſtaan en overwogen zijn geweeſt, en ten opzichte van de gewichtigheit en importantie van dien, bij ons geconſenteert was den 18 der voorſchreven Maant Decembris, dat die Convocatie van de voorſchreven Sijnode zoude mogen geſchieden tot Middelburg in Zeeland, den eerſten Februarij daar na volgende van den jare 1591. Als wanneer wij iemant van onzent wegen zouden deputeeren, om in voorſchreven Sijnode preſent te wezen, en die Actie van den zelven te dirigeeren en modereeren, met expresſen verſtande, dat de voorſz. *Actien en Accitaten van de* voorſchreven Sijnode niet finalijk beſloten of uitgegeven en zouden mogen worden, voor en aleer dezelve bij ons gezien zijnde, zouden bij ons geapprobeert en gearreſteert wezen; en dat ten dien einde bij ons gecommitteert waaren geweeſt den 26 Februarij laatſtleden, *Meeſter* Willem Roelsius, en Caspar van Vosbergen, ter preſentie en overſtaan van dewelke, naar dien bij de Gecommitteerde van de voorſchreeven Sijnodale vergaderinge waren geconcipieert en beſloten, op 't goed bevinden van ons, de Acta dien aangaande hier vooren transſchreven. Zo is 't, dat naar nieuwe beſchrijvinge en rapport bij ons gedaan den 14 Martii laatſtleden, tot aggreatie en approbatie der zelver Acten, wij lieden Generalijk die zelve goed gevonden en geapprobeert hebben, zo wij doen bij deezen, zulks, die hier vooren ſtaan geſchreven, zonder prejuditie van ieder zijne privilegien en gerechtigheden. Behalvens eenige beſpreeken, die wij zo generalijk als particulijk hebben geconditioneert, daar af een ieder die 't zelve aangaat, mitsgaders de voorſchreven Clasſes reſpective elk naar zijn belangen bij ons particulier ſchrijvens, als nu mede gewaarſchouwt worden om hem daar na te reguleeren, zonder wederzeggen, wezende niet te min onze wille en meeninge, dat deeze Acta zullen wezen proviſioneel, om naar

gele-

gelegentheit en occurrentie, die te mogen veranderen, en daar toe, of af te doen, als in tijden en wijlen zal bevonden worden te behoren. En op dat alle de Clasfes en een ieder van de Minifters des Goddelijken Woords gezamentlijk, de Collegien van de Ouderlingen en Diakenen der Gereformeerde Chriftelijke Gemeenten hen hier na reguleeren, en voorts hen dragen politiquelijk na de Ordonnantien, Statuten, Wetten en Privilegien van den Lande nu wezende, of die in der tijd nog zullen bij ons mogen worden gemaakt of geadmoveert. Zo verftaan wij dat alle Minifters, Ouderlingen en Diakenen en andere de Gereformeerde Kerken dienende, gehouden zullen zijn eedt te doen van getrouwigheit, zulks ieder Burger of Ingezetenen fchuldig is te doen voor den Magiftraat hunner Refidentie, die daar toe mits deezen worden geauthorifeert, volgende het Formulier bij ons daar toe gearrefteert, en hier onder bij gevoegt.

Aldus gedaan in 't Hof van Zeeland tot Middelburgh, ter gewoonlijker Vergaderinge van de Staten 's Lands voornoemt, den 17 Maij 1591. En na refumptie eindelijk gearrefteert den 14 Septembris des zelven Jaars. Onderftond, Rijke *Vidit.* Lager ftond, Ter Ordonnantie van de voorfz. Staten, bij mij Chr. Roels.

Formulier van Ede te præfteeren bij de Kerkendienaars, van de 4 Clasfes van Zeeland

Dat beloove en befweere ik den Heeren Staten Generaal der Geunieërde Nederlandfche Provintien, en particulierlijk de Staten van Zeeland, en Haar E. Gecommitteerde Raden, mitsgaders de Magiftraat deezer Stede van N. houw', trouw', en gehoorzaam te wezen, en mij in alles te dragen, als een goed en getrouw Onderdaan en Ingezeten der voorfz. Geunieërde Provintien, en een Minifter des Goddelijken Woords der Gereformeerde Religie fchuldig is en behoort te doen: Zo moet mij God helpen.

Aldus gedaan, goet gevonden en gearrefteert bij den Staten van Zeeland, in 't Hof aldaar tot Middelburgh den 13 *November* 1591. *Onderftond: bij mij præfent.*

C. Roels.

KERKEN-ORDENINGE

GESTELT IN DE

NATIONAALE SIJNODE

Der Gereformeerde Kerken, te zamen beroepen en gehouden door ordre van de H. Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, binnen DORDRECHT in de Jaaren 1618 en 1619.

En (na veranderinge van eenige weinige Poincten) goedgevonden en gearresteert, bij de Ed. Mog. Heeren Staten des Furstendoms GELDERLAND en het Graafschap ZUTPHEN.

De Staten des Furstendoms Gelderland, *en het Graafschap* Zutphen *doen te weten, Alzo ons op den laatsten Landsdag in Majo deezes jaars* 1620. *binnen de Stad* Nijmegen *gehouden, voorgebracht en geëxibeert is, de Kerken-ordeninge der Nederlandsche Gereformeerde Kerken, van beide talen, gestelt in den Nationale Sijnode, te zamen geroepen en gehouden, door laste van de Hoog Mog. Heeren Staten Generaal, tot* Dordrecht *in* Holland, *Anno* 1618. *en* 1619. *dewelke voorzeide Kerken-ordening, hier na van woord tot woord aldus luidet.*

1. Om goede ordre in der Gemeente Christi te onderhouden, zijn daar in nodig de Diensten, te Zamenkomsten, opzicht der Leere, Sacramenten en Ceremonien, en Christelijke straffe. Waar van hier na ordentelijk zal gehandelt worden.

Van de Diensten.

2. De Diensten zijn vierderlei; der Dienaaren des Woords, der Doctoren, der Ouderlingen en der Diakenen.

3. Het zal niemant alhoewel hij een Doctor, Ouderling of Diaken is, geoorloft zijn den dienst des Woords en der Sacra-

cramenten te betreden, zonder wettelijk daar toe beroepen te zijn, en wanneer iemant daar tegen doet, en meermaal vermaant zijnde, niet af en ſtaat, zo zal de Clasſis oordeelen, of men hem voor eenen Scheurmaker verklaren, of op eenige andere wijze ſtraffen zal.

4. De Wettelijke beroepinge der geener die te vooren in den Dienſt niet geweeſt en zijn, zo wel in de Steden als ten platten Lande, beſtaat. Ten eerſten in de *Verkieſinge*, dewelke na voorgaande vaſten en bidden geſchieden zal door den Kerkenraad en Diakenen, en dat niet zonder goede correſpondentie met de Chriſtelijke Overheit ter plaatze reſpectivelijk, en voorweten ofte van de Clasſe, daar 't zelve tot nog toe gebruikelijk is geweeſt. Ten anderen, in de *Examinatie* of onderzoekinge beide der Leere en des Levens, dewelke ſtaan zal bij de Clasſe, ten Overſtaan van de Gedeputeerde des Sijnodi, of eenige der zelver. Ten derden, in de *Approbatie*, en goedkenninge van de Overheit, en daar na ook van de Lidmaten der Gereformeerde Gemeente van de plaatze, wanneer den naame des Dienaars den tijd van veertien dagen in der Kerken verkondigt zijnde, geen hindernisſe daar tegen en komt. Ten laatſten, in de opentlijke *Beveſtiginge* voor de Gemeente, dewelke met behoorlijke ſtipulatie en afvragingen, vermaninge, gebed en oplegginge der handen van den Dienaar die de beveſtiginge doet (of eenigen anderen, zo daar meer Dienaaren zijn) toegaan zal, na het *Formulier* daar van zijnde. Welverſtaande, dat de oplegginge der handen zal mogen gedaan worden in de Clasſicale vergaderinge aan den nieuwen gepromoveerden Dienaar, die gezonden word in de Kerken onder 't Kruice.

5. Nopens de Dienaars, die nu alrede in den Dienſt des Woords zijn, tot een ander Gemeente beroepen wordende, zal desgelijks zodanige beroepinge met correſpendentie als vooren, geſchieden, zo wel in de Steden, als ten platten Lande, bij den Kerkenraad en de Diakenen met advijs of approbatie van den Clasſe, alwaar de voorſz. beroepene vertoonen zullen goede Kerkelijke *Atteſtatie* van Leere en Leven, en alzo bij den Magiſtraat van de plaatze reſpectivelijk geapprobeert, en der Gemeente den tijd van veertien dagen voorgeſtelt zijnde, als boven, zullen met voorgaande ſtipulatien en gebeden beveſtigt worden. Onverkort in 't geene vooren gezeit is, iemant zijn deugdelijk recht van preſentatie, of eenig ander recht, voor zo veel het ſtichtelijk kan worden gebruikt, zonder nadeel van Gods Kerke, en goede Kerken-ordre, waar op de Hooge Overheden en Sijnoden der reſpective Provintien, wel gelieven te letten, en ten

 beſten

beften van de Kerken nodig ordre te ftellen.

6. Zal ook geen Dienaar dienft moogen aanneemen in eenige particuliere Heerlijkheden, Gafthuizen, of anderzins, ten zij dat hij voorheenen geadmitteert, en toegelaten zij, volgende de voorgaande *Artikelen*, en zal ook niet min als andere de Kerken-ordeninge onderworpen zijn.

7. Niemant en zal tot den Dienft des Woords beroepen worden, zonder hem in een zeker plaatze te ftellen, ten ware dat hij gezonden worde om hier of daar te prediken in de Gemeente onder 't kruice, of anderzins om Kerken te vergaderen.

8. Men zal geen Schoolmeefters, Handwerkslieden of andere die niet geftudeert en hebben, tot het Predik-ampttoelaten, ten zij dat men verzekert is van haare finguliere gaven, Godzaligheit, ootmoedigheit, zedigheit, goed verftand en discretie, mitsgaders gaven van welfprekentheit. Zo wanneer dan zodanige perzonen zich tot den dienft prefenteeren; zal de Clasfis dezelve (indien 't de Sijnodus goedvind eerft examineeren, en na dat zij dezelve in 't examen bevind, haar een tijd lang laten in 't privé proponeeren, en dan voorts met hen handelen, als zij oordeelen zal, ftichtelijk te wezen.

9. Nieuwelingen, Mis-priefters, Monniken, en die anderzins eenige fecte verlaten, zullen niet toegelaten worden tot een Kerkendienft. dan met groote zorgvuldigheit en voorzichtigheit, na dat zij ook eenen zekeren tijd eerft wel beproeft zijn.

10. Een Dienaar eens wettelijk beroepen zijnde mach de Gemeente, daar hij zonder conditie aangenoomen is, niet verlaten, om elders een beroepinge aan te nemen, zonder bewilliginge des Kerkenraads met de Diakenen, en die geene die te vooren in dienft van Ouderlingfchap en Diakenfchap geweeft zijn, mitsgaders die van de Magiftraat, en met voorweten van de Clasfe, gelijk ook geen ander Kerke hem zal moogen ontfangen, eer hij wettelijke getuigenisfe zijns affcheids van de Kerke en Clasfe, daar hij gedient heeft vertoont hebbe.

11. Aan de ander zijde zal den Kerkenraad, als prefenteerende de Gemeente, ook gehouden zijn haare Dienaars van behoorlijk onderhoud te verzorgen, en zonder kennisfe en oordeel des Clasfis niet te verlaaten, dewelke ook bij gebrek van onderhoud, zal oordeelen of de voorfchreven Dienaars te verzetten zijn, of niet.

12. Dewijle een Dienaar des Woords een wettelijk, als boven beroepen zijnde, zijn leven lang aan den Kerken-

dienft

dienſt verbonden is, zo en zal hem niet geoorloft zijn, hem tot eenen anderen ſtaat des levens te begeeven: ten zij om groote en gewichtige oorzaaken, daar van de Clasſis kenniſſe nemen en oordeelen zal.

13. Zo het geſchied dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte, of anderzins onbekwaam worden tot oeffeninge haares Dienſtes, zo zullen zij nogtans des niet te min de eere en den naame eens Dienaars behouden, en van de Kerke die zij gedient hebben, eerlijk in haaren nooddruft (gelijk ook de Weduwen en Weezen dèr Dienaaren in 't gemeen) verzorgt worden.

14. Zo eenige Dienaars om de voorſchreven of eenige andere oorzaken, haaren dienſt voor eenen tijd onderlaten moeſten, 't welk zonder advijs des Kerkenraads niet geſchieden en zal, zo zullen zij nogtans tot allen tijden de beroepinge der Gemeenten onderworpen zijn en blijven.

15. Het zal niemant geoorloft zijn, den Dienſt zijner Kerken onderlatende, of in geenen zekeren dienſt zijnde, hier en daar te gaan Prediken buiten conſent en authoriteit der Sijnode of Clasſis. Gelijk ook niemant in een ander Kerke eenige Predikatie zal moogen doen, of Sacramenten bedienen, zonder bewilliginge des Kerkenraads.

16. Der Dienaaren Ampt is in de Gebeden en bedieninge des Woords aan te houden, de Sacramenten uit te reiken, op haare Mede broeders, Ouderlingen en Diakenen, mitsgaders de Gemeenten goede acht te nemen, en ten laatſten met de Ouderlingen de Kerkelijke discipline te oeffenen, en te bezorgen dat alles eerlijk en met ordre geſchiede.

17. Onder de Dienaaren des Woords zal gelijkheit gehouden worden, aangaande de laſten haares Dienſtes, mitsgaders ook in andere dingen, zo veel mogelijk is, volgende het oordeel des Kerkenraads, en (dies van noden zijnde) des Clasſis, het welke ook in de Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

18. Het Ampt der *Doctoren* of *Profesſoren* in dè Theologie is, de Heilige Schrifture uit te leggen, en de zuivere Leere tegen de ketterijen en doolingen voor te ſtaan.

19. De Gemeenten zullen arbeiden dat er Studenten in de Theologie zijn, die *ex bonis publicis* onderhouden worden.

20. In de Kerken daar meer bekwaame Predikanten zijn, zal men 't gebruik der propoſitien aanſtellen, om door zulke oeffeningen eenige tot den dienſt des Woords te bereiden, volgende in deezen de ordre daar van, bij deezen Sijnode ſpecialijk geſtelt.

21. De Kerkenraden zullen alomme toezien dat er goede

Schoolmeesters zijn, die niet alleen de Kinderen leeren leezen, schrijven, spraaken en vrije konsten, maar ook dezelve in de Godzaligheit, en in den Catechismo onderwijzen.

22. De Ouderlingen zullen door het oordeel des Kerkenraads en der Diakenen verkoren worden. Zo dat het na de gelegentheit van een ieder Kerke vrij zal zijn, zo veel Ouderlingen als er van node zijn de Gemeente voor te stellen, om van de zelve (ten waare dat er eenig beletzel voor viel) geapprobeert en goed gekent zijnde, met openbare gebeden en stipulatien bevestigt te worden, of een dobbel getal, om het halve deel bij der Gemeenten verkooren te worden, en op dezelve wijze in den Dienst te bevestigen, volgende het Formulier daar van zijnde.

23. Der Ouderlingen Ampt is, behalven 't geene dat boven, Artijkel sestien, gezegt is, hen met de Dienaar des Woords gemeen te zijn, opzicht te hebben, dat de Dienaaren, mitsgaders haare andere medehulpers en Diakenen haar Ampt getrouwelijk bedienen, en de bezoekinge te doen, naar dat de gelegentheid des tijds en der plaatzen, tot stichtinge der Gemeente, zo voor als na het Nachtmaal kan lijden, om bijzonder de Lidmaaten der Gemeenten te vertroosten en te onderwijzen, *en ook andere tot de* Christelijke Religie te vermanen.

24. Dezelve wijze die van de Ouderlingen gezegt is, zal men ook onderhouden in de verkiezinge, approbatie en bevestiginge der Diakenen.

25. Der Diakenen eigen Ampt is, de Aalmoessen en andere Arme Goederen neerstelijk te verzamelen, en dezelve getrouwelijk en vlijtiglijk naar den eisch der behoeftigen, beide der Ingezetenen en Vreemden met gemeen advijs uit te deelen, de Benauwden te bezoeken en te vertroosten, en wel toe te zien, dat de Aalmoessen niet misbruikt en worden, waar van zij rekeninge zullen doen in den Kerkenraad, en ook (zo iemant daar bij wil zijn) voor de Gemeenten, tot zulken tijd als de Kerkenraad het goed vinden zal.

26. De Diakenen zullen ter plaatze daar Huiszittemeesters of andere Aalmoesseniers zijn, op dezelve begeeren goede correspondentie met hen te willen houden, ten einde de Aalmoessen te beter uitgedeelt mogen worden onder de geene die meest gebrek hebben.

27. De Ouderlingen en Diakenen zullen twee jaar dienen, en alle jaar zal het halve deel verandert, en andere in de plaatze gestelt worden, ten waare dat de gelegentheid en 't profijt van eenige Kerken anders vereischte.

28. Gelijk het Ampt der Christelijke Overheden is, den Heili-

Heiligen Kerkendienſt in alle manieren te bevorderen, denzelven met haar exempel den Onderdanen te recommandeeren, en de Predikanten, Ouderlingen en Diakenen in alle voorvallende nood de hand te bieden, en bij haar goede ordeninge te beſchermen: Alzo zijn alle Predikanten, Ouderlingen en Diakenen ſchuldig de gantſche Gemeente vlijtelijk, en oprechtelijk in te ſcherpen, de gehoorzaamheid, liefde en eerbiedigheid die zij den Magiſtraaten ſchuldig zijn; en zullen alle Kerkelijke Perzonen met haar goed exempel in dezen de Gemeente voor gaan, en door behoorlijk reſpect en correſpondentie, de gunſt der Overheden tot de Kerken zoeken te verwekken en te behouden; ten einde een ieder het zijne in des Heeren vreeze, van wederzijds doende, alle achterdenken en wantrouwen mogen werden voorgekomen, en goede eendracht tot der Kerken welſtand onderhouden.

Van de Kerkelijke te Zamenkomſten.

29. Vierderlei Kerkelijke te zamenkomſten zullen onderhouden worden, Kerkenraad, de Claſsicale vergaderingen, de particuliere Sijnodus, en de Generaale of Nationaale.

30. In deze te zamenkomſten zullen geen andere, dan Kerkelijke zaken, en dezelve op Kerkelijke wijze verhandelt worden. In meerdere vergaderinge zal men niet handelen, dan 't geene dat in mindere niet heeft afgehandelt konnen worden, of dat tot den Kerken der meerder vergaderinge in 't gemeen behoort.

31. Zo iemant hem beklaagt door de uitſpraake der minder vergaderinge verongelijkt te zijn, dezelve zal hem tot een meerder Kerkelijke vergaderinge beroepen mogen; en 't gene door de meeſte ſtemmen goed gevonden is, zal voor vaſt en bondig gehouden worden. Ten zij dat ter bewezen worde te ſtrijden tegen het Woord Gods, of tegen de Artijkelen in dezen Generalen Sijnode beſlooten, zo lange als dezelve door geen ander Generale Sijnode verandert zijn.

32. De handelingen aller te zamenkomſten zullen met aanroepinge van de Naame Gods aangevangen, en met een Dankzegginge beſloten worden.

33. Die tot de te zamenkomſte afgezonden worden, zullen haare Credentie-brieven en inſtructien, ondertekent zijnde van den geenen die haar zenden, mede brengen, en deze zullen alleen keur-ſtemmen hebben.

34. In allen te zamenkomſten zal bij den *Præſes* een *Scriba* gevoegt worden, om neerſtelijk op te ſchrijven, 't geene waardig is opgetekent te zijn.

35. Het Ampt van den *Præſes* is, voor te ſtellen en te

verkla-

verklaren 't gene te verhandelen is, toe te zien dat een iegelijk zijn ordre houde in 't ſpreeken; den knibbelachtigen en die te heftig zijn in 't ſpreken, te bevelen dat zij zwijgen: En over dezelve geen gehoor gevende, de behoorlijke Cenſure te laten gaan. Voorts zal zijn Ampt uitgaan, wanneer de te zamenkomſte ſcheidet.

36. 't Zelfde zeggen heeft de Clasſis, over den Kerkenraad, 't welk de particuliere Sijnode heeft over de Clasſe, en de Generale Sijnode over de particuliere.

37. In allen Kerken zal een Kerkenraad zijn, beſtaande uit Dienaaren des Woords en Ouderlingen, dewelke ten minſten alle weken eens te zamen komen zullen, alwaar den Dienaar des Woords (ofte Dienaaren, zo daar meer zijn) bij gebeurte preſideeren en die actie regeeren zal. En zal ook de Magiſtraat van de plaatze reſpectivelijk, indien 't haar gelieft, een of twee van den haaren, wezende Lidmaaten der Gemeente, bij den Kerkenraad mogen hebben, om te aanhooren, en mede van de voorvallende zaaken te delibereeren.

38. Welverſtaande, dat in de plaatzen daar den Kerkenraad van nieuws is op te rechten, 't zelfde niet *en geſchiede*, *dan* met advijs van de Clasſe. *En daar 't getal van den* Ouderlingen zeer klein is, zullen de Diakenen mede tot den Kerkenraad mogen genomen worden.

39. In de plaatzen daar noch geen Kerkenraad en is, zal middeler tijd bij de Clasſe gedaan worden, 't gene anders den Kerkenraad naar uitwijzen dezer Kerken-ordeninge opgelegt is te doen.

40. Insgelijks zullen de Diakenen alle weken te zamen komen, om met aanroepinge van de Naame Gods, van de zaaken haaren Ampte betreffende, te handelen, daar toe de Dienaaren goede opzicht zullen nemen, en des noods zijnde haar daar bij laten vinden.

41. De Clasſicale Vergaderingen zullen beſtaan uit genabuurde Kerken, dewelke elk een Dienaar en eenen Ouderling ter plaatze en tijd bij hen in 't ſcheiden van elke vergaderinge goed gevonden (zo nochtans, dat men 't boven de drie Maanden niet uit en ſtelle) daar heenen met behoorlijke Credentie afveerdigen zullen, in welke te zamenkomſten de Dienaars bij gebeurte, of anderzins die van de zelfde vergaderinge verkoren word, preſideeren zullen, zo nochtans, dat dezelve tweemaal aan een niet en zal mogen verkoren worden. Voorts zal de *Præſes* onder anderen eenen iegelijken afvragen, of zij in haare Kerken, haare Kerkenraads vergaderinge houden; of de Kerkelijke Discipline geoeffent word; of de

Armen

Armen en Schoolen bezorgt worden; ten laatſten, of daar iet is, daar in zij het oordeel en hulpe der Claſſe tot rechte inſtellinge haarer Kerke behoeven. Den Dienaar dien 't in de voorgaande Claſſe opgeleid was, zal een korte Predikatie uit Gods Woord doen, van welke de andere oordeelen, en zo daar iet in ontbreekt, aanwijzen zullen. Ten laatſten, zullen in de laatſte vergaderinge voor den particulieren Sijnode verkooren worden, die op den zelven Sijnode gaan zullen.

42. In een plaatze daar meer Predikanten zijn als een, zullen die al te zamen in de Claſſe mogen verſchijnen en keurſtemmen hebben, ten waare in zaken, die haare perzoonen of Kerken in 't bijzonder aangaan.

43. In 't einde van de Claſſicale, en andere meerder te zamenkomſten, zal men Cenſure houden over die geene die iet ſtrafwaardigs in de vergaderinge gedaan, of de vermaninge der mindere te zamenkomſten verſmadet hebben.

44. Zal ook de Claſſis eenige haarer Dienaaren, ten minſten twee van de oudſte, ervarenſte en geſchikſte authoriſeeren, om in alle Kerken, van de Steden zo wel als van het platte Land, alle jaar viſitatie te doen, en toe te zien, of de Leeraars, Kerkenraden en Schoolmeeſters haar ampt getrouwelijk waar nemen, bij de zuiverheid der Leere verblijven, de aangenoomen ordre in alles onderhouden, en de ſtichtinge der Gemeente, mitsgaders der jonge Jeugd na behooren, zo veel haar mogelijk is, met woorden en werken bevorderen, ten einde zij die geene, die nalatig in de een of de ander bevonden worden, in tijds mogen broederlijk vermaanen, en met raad en daad alles tot vrede, opbouwinge, en 't meeſte profijt der Kerken en Schoolen helpen dirigeeren. En zal ieder Claſſis deze Viſitatores mogen doen continueeren in haar bedieninge, zo lange het haar zal goed dunken, ten waare dat de *Viſitatores* zelve om redenen, van dewelke de Claſſis oordeelen zal, verzocht ontſlagen te werden.

45. De Kerke in dewelke de Claſſis, Item, de particuliere of Generaale Sijnode te zamen komt, zal zorge dragen, dat zij de Acten der voorgaande vergaderinge, op naaſtkomende beſtelle.

46. De Inſtructien der dingen, die in meerdere vergaderingen te handelen zijn, zullen niet eerder geſchreven worden, voor dat de beſluitingen der voorgaande Sijnoden gelezen zijn, op dat 't geene eens afgehandelt is, niet wederom voorgeſteld en worde, ten waare dat men iet achtede verandert te moeten zijn.

47. Alle

47. Alle Jaars (ten waare dat den nood eenen korter tijd vereifchte; zullen vier of vijf, of meer nagebuurde Clasfes te zamen komen, tot welke particuliere Sijnode uit ieder Clasfe twee Dienaars en twee Ouderlingen afgevaardigt zullen werden. In 't fcheiden zo wel des particulieren als des Generalen Sijnode, zal een Kerke verordent worden, die laft hebben zal, om met advijs des Clasfis, den tijd en plaatze des naaften Sijnode te ftellen:

48. Het zal iegelijk Sijnode vrijftaan, correfpondentie te verzoeken en te houden met zijn genabuurde Sijnode of Sijnoden, in zulker forme, als zij meeft profijtelijk achten zullen, voor de gemeene ftichtinge.

49. Ieder Sijnodus zal ook eenige deputeeren, om alles wat de Sijnodus geordonneert heeft, te verrichten, zo wel bij de Hooge Overigheit, als bij de refpective Clasfen, onder haar forterende, mede om te zamen of in minder getal over alle *examina* der aankomende Predikanten te ftaan. En voorts in alle andere voorvallende zwarigheden den Clasfen de hand te bieden, op dat goede eenigheit, ordre en zuiverheit der leere behouden en geftabilieert worden. En zullen deeze van alle haare handelingen goede *notitie houden; om* de Sijnode rapport daar *van te doen, en zo het geeifcht* word, redenen te geven. Ook en zullen zij niet ontflagen wezen van haaren dienft, voor en aleer de Sijnodus zelfs haar daar van ontftaat.

50. De Nationale Sijnode zal ordinaarlijk alle drie Jaren eens gehouden worden, ten waare dat er eenige dringende nood waare, om den tijd korter te nemen. Tot deeze zullen twee Dienaaren en twee Ouderlingen uit elke particuliere Sijnode, beider Duitfche en Walfche fpraake afgezonden werden. Voorts zal de Kerke die laft heeft om den tijd en plaatze des Generalen Sijnode te benoemen (zo dezelve binnen de drie Jaren beroepen waare) haare particuliere Sijnode vergaderen, en 't zelfde ook de naaft gelegene Kerke, die van een ander tale is, laaten weten, dewelke vier perzoonen daar henen zenden zal, om met gemeenen advijfe van den tijd en plaatze te befluiten. Dezelve Kerke die verkoren is om de Generale Sijnode te zamen te beroepen, wanneer zij met de Clasfe van den tijd en plaatze beraadflagen zal, zal 't zelfde de hooge Overheit in tijds te kennen geven, op dat met haar weten, en (zo het haar gelieft eenige mede te zenden tot den Clasfe) van der zaake in tegenwoordigheit en met advijs van haare Gedeputeerde befloten werde.

51. Alzo in de Nederlanden tweederlei fpraake gefproken word,

word, is voor goed gehouden, dat de Kerken der Duitſcher en Walſcher tale, op haar zelven haaren Kerkenraad, Clasſicale vergaderingen en particuliere Sijnoden houden zullen.

52. Is niet te min goed gevonden, dat in de Steden, daar de voorſz. Walſche Kerken zijn, alle maanden zommige Dienaaren en Ouderlingen van beide zijden vergaderen zullen, om goede eendracht en correſpondentie met malkanderen te houden, en zo veel mogelijk is na gelegentheit des noods met rade malkanderen bij te ſtaan.

Van de Leere, Sacramenten, en andere Ceremonien.

53. De Dienaaren des Woords Gods, item die Profesſoren in de Theologie ('t welk ook de andere Profesſoren wel betaamt) zullen de belijdenisſe des Geloofs der Nederlantſche Kerken onderteekenen, en de Dienaaren die zulks refuſeren, zullen *de facto* van haaren dienſt bij den Kerkenraad, of Clasſe opgeſchort worden, ter tijd toe zij haar daar inne geheelijk verklaart zullen hebben, en indien zij obſtinatelijk in weigeringe bleven, zullen zij van haaren Dienst geheelijk afgeſtelt worden.

54. Insgelijks zullen ook de School-Meeſters gehouden zijn de Artijkelen als boven, of in de plaatze van dien, den Chriſtelijken *Catechismus* ondertekenen.

55. Niemant van de Gereformeerde Religie zal zich onderwinden eenig Boek of ſchrift van hem, of van een anderen gemaakt of overgezet, handelende van de Religie, te laaten drukken, of anderzins uit te geven, dan 't zelfde voorheenen doorzien en goed gekent zijnde van de Dienaaren des Woords zijns Clasſis, of particulieren Sijnode, of Profesſoren der Theologie van deeze Provintien, doch met voorwetens zijns Clasſis.

56. Het Verbond Gods zal aande Kinderen der Chriſtenen met den Doop, zo haaſt als men de bedieninge des zelven hebben kan, verzegelt worden, en dat in de openbare vergaderinge, wanneer Gods Woord gepredikt word. Doch ter plaatzen daar niet zo veel predikatien gedaan worden, zal men eenen zekeren dag ter weeke verordenen, om den Doop extraordinaarlijk te bedienen, zo nogtans, dat 't zelve zonder predikatie niet en geſchiede.

57. De Dienaars zullen haar beſte doen, en daar toe arbeiden, dat de Vader zijn Kind ten Doop preſenteere. En in de Gemeenten, daar men neffens den Vader ook Gevaders of Getuigen bij den Doop neemt (welk gebruik, in hem zelven

ven vrij zijnde, niet lichtelijk te veranderen en is) betaamt het dat men neeme die de zuivere Leere toegedaan en vroom van wandel zijn.

58. De Dienaars zullen in 't Doopen zo der jonge kinderen als der bejaarde perzoonen; de formulieren van de inſtellinge en 't gebruik des Doops, welke tot dien einde onderſcheidentlijk beſchreeven zijn, gebruiken.

59. De bejaarde worden door den Doop de Chriſtelijke gemeente ingelijft, en voor Lidmaten der Gemeente aangenoomen, en zijn daarom ſchuldig het Avondmaal des Heeren ook te gebruiken, 't welk zij bij haaren Doop zullen beloven te doen.

60. De naamen der gedoopten, mitsgaders der Ouderen en Getuigen, item den tijd des Doops, zullen opgetekent worden.

61. Men zal niemant ten Avondmaal des Heeren toelaten, dan die na de gewoonheit der Kerken, tot dewelke hij hem voegt, belijdenisſe der Gereformeerde Religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenisſe eens vromen wandels, zonder welke ook de geene, die uit andere Kerken komen, niet zullen toegelaten worden.

62. *Een ieder Kerke zal zulke maniere van bedieninge des* Avondmaals houden, als zij oordeelt tot de meeſte ſtichtinge te dienen. Welverſtaande nogtans dat de uitwendige Ceremonien in Gods Woord voorgeſchreven niet verandert, en alle Superſtitie vermijdet worde, en dat na de voleindiginge der predikatie en der gemeene gebeden op den predikſtoel, het formulier des Avontmaals, mitsgaders het Gebedt daar toe dienende, voor de Tafel zal worden gelezen.

63. Het Avontmaal des Heeren zal alle twee Maanden eens, zo veel het mogelijk is, gehouden worden; en zal ſtichtelijk zijn, daar het de gelegentheit der Kerken lijden kan, dat op den Paaſchdag, Pinxterdag en Chriſtdag het zelve geſchiede. Doch ter plaatzen daar nog geen Kerkelijke ordre en is, zal men eerſt Ouderlingen en Diakenen bij proviſie ſtellen.

64. Alzo de Avond Gebeden in veel plaatzen vruchtbaar bevonden worden, zo zal in 't gebruik der zelver elke Kerke volgen 't geene zij achten tot haare meeſte ſtichtinge te dienen. Doch wanneer men ze begeeren zoude wech te nemen, zal het zelfde niet zonder 't oordeel der Claſſe, mitsgaders der Overheit, de Gereformeerde Religie toegedaan, geſchieden.

65. Daar de Lijk-predikatien niet en zijn, zal men ze niet inſtellen, en daar zij nu alreede zijn aangenomen, zal neerſtig-

ſtigheit gedaan worden, om dezelve met de gevoeglijkſte middelen af te doen.

66. In tijden van Oorloge, Peſtilentie, dieren tijdt, zware Vervolginge der Kerken, en andere algemeene zwarigheden, zullen de Dienaars der Kerken de Overheit bidden, dat door haare authoriteit en bevel, openbaare Vaſt en Bededagen aangeſtelt ende geheiligt worden.

67. De Gemeenten zullen onderhouden, beneffens den Sondag, ook den Chriſtdag, Paasſchen en Pinxſteren, met den navolgenden dag; en dewijl in de meeſte Steden en Provintien van Nederland, daar en boven nog gehouden worden, den dag van de Beſnijdinge en Hemelvaart Chriſti, zullen de Dienaars overal, daar dit nog in 't gebruik niet en is, bij de Overheden arbeiden, dat zij zich met de andere mogen conformeeren.

68. De Dienaars zullen allomme des Sondags ordinaarlijk in de namiddagſche predikatie, de Somma der Chriſtelijke Leere in den Catechismus, die tegenwoordig in de Nederlandſche Kerken aangenoomen is, vervattet, kortelijk uitleggen, alzo dat dezelve jaarlijks mag geeindigt worden, volgende de afdeelinge des Catechismus zelfs daar op gemaakt.

69. In de Kerken zullen alleen de 150 Pſalmen Davids, de tien geboden, het Vader onze, de 12 Artikelen des Geloofs, de Lofzangen *Marie*, *Zacharie*, *Simeons* gezongen worden; 't Gezang *O God, die onzen Vader biſt*, word in de vrijheit der Kerken geſtelt, om 't zelve te gebruiken of naar te laaten. Alle andere Gezangen zal men uit de Kerken weeren, en daar der eenige alreeds ingevoert zijn, zal men dezelve met de gevoegelijkſte middelen afſtellen.

70. Alzo bevonden word dat tot nog toe verſcheiden gebruiken in Houwelijkſche zaken alomme onderhouden zijn, en nogtans wel oorbaar is dat daar in gelijkformigheid gepleegt worde, zo zullen de Kerken blijven bij het gebruik, 't welk zij conform Gods Woord en voorgaande Kerkelijke Ordonnantien tot nog toe onderhouden hebben, tot dat bij de hooge Overigheit (die men daar toe met den eerſten zal verzoeken) een Generale Ordonnantie, met advijs der Kerkendienaaren, daar op gemaakt zal zijn, tot dewelke deeze Kerkenordening haar in dit ſtuk refereert.

Van de Cenſure en Kerkelijke Vermaninge.

71. Gelijkwijs de Chriſtelijke ſtraffe Geeſtelijk is, en niemant van den Burgerlijke gerichte en ſtraffe der Overheit bevrijd, alzo worden ook beneffens de Burgerlijke ſtraffe,

de Kerkelijke Cenfure nootzakelijk vereift, om den zondaar met de Kerke en zijne naaften te verzoenen, en de ergernisfe uit de Gemeente Chrifti wech te nemen.

72. Wanneer dan iemant tegen de zuiverheit der Leere, ofte vromigheit des wandels zondigt; zo verre als het heimelijk is, en geen openbaare ergernisfe gegeeven heeft, zo zal den regel onderhouden worden, welk Chriftus duidelijk voorfchrijft, *Matth.* 18.

73. De heimelijke zonden, waar van de zondaar bij een, en in 't bijzonder, of door twee of drie getuigen vermaant zijnde, berouw heeft, zullen voor den Kerkenraad niet gebracht worden.

74. Zo iemant van een heimelijke zonde van twee of drie perzoonen in der liefde vermaant zijnde, geen gehoor en geeft, of anderzins een openbaare zonde bedreeven heeft, zulks zal den Kerkenraad aangegeeven worden.

75. Van alzulke zonden, die van haar natuur en wegen openbaar, of door verachtinge der Kerkelijke vermaningen in 't openbaar gekomen zijn, zal de verzoeninge (wanneer men zekere tekenen der boetvaardigheit ziet) openbaarlijk gefchieden, door het oordeel des Kerkenraads; en ten platten Lande, of in mindere Steden, *daar maar eenen Dienaar* en is, met advijs van twee genabuurde Kerken, in zulken forme en maniere als tot ftichtinge van een ieder Kerke bekwaam zal geoordeelt worden.

76. Zo wie hartnekkelijk de vermaninge des Kerkenraads verwerpt, item die een openbaare of anderzins een grove zonde gedaan heeft, zal van het Avontmaal des Heeren afgehouden worden. En indien hij afgehouden zijnde, na verfcheiden vermaningen geen teken der boetveerdigheit bewijft, zo zal men ten laatften tot de uiterfte remedie, namentlijk de affnijdinge, komen, volgende de forme na den Woorde Gods daar toe geftelt. Doch zal niemant afgefneden worden, dan met voorgaande advijs der Clasfe.

77. Aleer men tot affnijdinge komt, zal men de hartnekkigheit des zondaars de Gemeente opentlijk te kennen geven, de zonden verklarende, mitsgaders de neerftigheit aan hem bewezen in 't beftraffen, afhouden van den Avontmale, en menigvuldige vermaningen, en zal de Gemeente vermaant worden hem aan te fpreeken, en voor hem te bidden. Zodanige vermaninge zullen der drie gefchieden. In den eerften, zal den zondaar niet genoemt worden, op dat hij eenigzins verfchoont worde. In den tweeden, zal met advijs der Clasfe zijnen naam uitgedrukt worden. In den derden, zal men de Gemeente te kennen geven, dat men hem

(ten

(ten zij dat hij hem bekeere) van de gemeenſchap der Kerken uitſluiten zal, op dat zijn affnijdinge, zo hij hartnekkig blijft, met ſtilſwijgende bewilliginge der Kerken geſchiede. Den tijd tusſchen de vermaninge zal aan 't oordeel des Kerkenraads ſtaan.

78. Wanneer iemant, die geëxcommuniceert is, hem wederom wil verzoenen met de Gemeente, door boetvaardigheit; zo zal het zelfde voor de handelinge des Avontmaals, of anderzins na gelegentheit, te vooren de Gemeente aangezegt worden, ten einde hij ten naaſtkomenden Avondmale (zo verre niemant iet weet voor te brengen ter contrarie) openbaarlijk met profeſſie zijner bekeeringe weder opgenoomen worde, volgende het formulier daar van zijnde.

79. Wanneer de Dienaars des Goddelijken Woords, Ouderlingen of Diakenen een openbare grove zonde bedrijven, die der Kerke ſchandelijk, ofte ook bij der Overheit ſtrafweerdig is, zullen wel de Ouderlingen en Diakenen terſtont door voorgaande oordeel des Kerkenraads der zelver en der naaſt gelegener Gemeente van haaren dienſt afgezet, maar de Dienaars opgeſchort worden. Maar of zij geheel van den dienſt af te zetten zijn, zal aan 't oordeel der Claſſe ſtaan.

80. Voorts onder de grove zonden, die weerdig zijn met opſchortinge of afſtellinge van den dienſt geſtraft te worden, zijn deeze de voornaamſte; valſche Leere of Ketterije; openbare Scheurmakinge, opentlijke Blasphemie, Simonie, trouweloofe verlatinge zijns dienſtes, of indringinge in eens ander dienſt, Meineedigheit, Echtbreuk, Hoererije, Dieverije, Gewelt, gewoonlijke Dronkenſchap, Vechterije, vuil Gewin. Kortelijk alle de zonden en grove feiten, die den Autheur voor de Wereld eerloos maaken, en in een ander gemeen Lidmaat der Kerken der affnijdinge weerdig zoude gerekent worden.

81. De Dienaaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen zullen onder hen de Chriſtelijke Cenſure oeffenen, en malkanderen van de bedieninge haares Ampt vriendelijk vermaanen.

82. Den geenen die uit de gemeente vertrekken, zal een Atteſtatie of getuigenisſe haares wandels met advijs des Kerkenraads mede gegeeven worden, onder den Zegel der Kerken, of daar geen Zegel en is, van twee ondertekent.

83. Voorts zal den Armen, om genoegzame oorzaaken vertrekkende, van den Diakenen bijſtand gedaan worden, na diſcretie, mits aanteekenende op den rugge van haare Atte-

ſtatie de plaatzen daar zij heenen willen, en de hulpe die men haar zal gedaan hebben.

84. Geen Kerke zal over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaaren, geen Ouderling of Diaken, over andere Ouderlingen of Diakenen eenige heerſchappije voeren.

85. In middelmatige dingen zal men de Buiten-Landſche Kerken niet verwerpen, die ander gebruik hebben dan wij.

86. Deeze Artijkelen, de wettelijke Ordeninge der Kerken aangaande, zijn alzo geſtelt en aangenomen met gemeen accoort, dat zij (zo het profijt der Kerken anders vereiſchte) verandert, vermeerdert of vermindert moogen en behooren te worden. 't En zal nogtans geen bijzondere Gemeente, Claſſe of Sijnode vrijſtaan zulks te doen, maar zullen neerſtigheit doen om die te onderhouden, tot dat anders van de Generale of Nationale Sijnode verordent worde.

Aldus gedaan en beſloten in de Nationale Sijnode binnen Dordrecht den 28 Maij Anno *1619.* in kenniſſe van *ons onderſz.* en *was ondertekent,*

JOHANNES BOGERMANNUS
Sijnodi Præſes.

JACOBUS ROLANDUS
Aſſeſſor.

HERMANNUS FAUKELIUS
Præſidis Aſſeſſor.

SEBASTIANUS DAMMAN
Sijnodi Schriba.

FESTUS HOMMIUS
Sijnodi Schriba.

Wij met rijpe overleſinge ende examinatie der zelver *Kerken-Ordeninge*, gedaan door Cantzler en Raden, met toedoen van onze ſpeciale daar toe Gecommitteerden uit de reſpective Quartieren, en op alles gelet hebbende, en vindende dat dezelve *Kerken-Ordeninge* niet langer uitſtel en kan ver-

verdragen, hebben goetgevonden tot rufte en eenigheit der Kerken in dit Furftendom en Graaffchap dezelve *Kerken-Ordening* te approbeeren, ratificeeren, gelijk wij dezelve approbeeren en ratificeeren bij deezen, uitgenomen de kleine veranderinge en duidelijke interpretatie; zo wij na de conftitutien van particuliere Kerken, Clasfen, Sijnoden, mede ooge genoomen hebbende op de conftitutie en regeeringe van dit Furftendom en Graaffchap bevonden hebben, het ftichtelijkft en oorbaarlijkfte te zijn. Ordonneeren daarom en bevelen hier mede de Dienaaren des Goddelijken Woords, Kerkenraaden, Clasficale en Sijnodale vergaderingen, en voorts allen anderen, van wat qualiteit en conditie die zijn, en deezen eenigzins aangaan mach, hen in deezen na de voorfz. Kerken-Ordeninge haar in haare refpective Kerken-bedieninge te reguleeren, alles bij provifie ter tijd en tot dat anders over dezelve Kerken-Ordeninge bij de gezamentlijke Geunieerde Provintien, of bij ons nader en fpeciaalder geordonneert zijn zal, ook mede ongekrenkt deezer Landfchaps refolutie, voor deezen op 't ftuk en beleit der Kerken genoomen. Aldus gedaan tot Arnhem den 21 Julij 1620.

Onderftond

Ter Ordonnantie als boven,

En was ondertekent

J A N D I B B E T S.

Volgen de Artijkelen, daar in de veranderinge en interpretatie gedaan is.

Art. 11. Aan de ander zijde zal den Kerkenraad, als reprefenteerende de Gemeente, ook gehouden zijn te bevorderen, dat haare Dienaars van behoorlijke onderhoud mogen verzien worden; zal ook den Kerkenraad dezelve haare Dienaars niet verlaten zonder kennisfe en oordeel des Clasfis, dewelke ook bij gebrek van onderhoud zullen oordeelen of de voorfz. Dienaars te verzetten zijn of niet.

Art. 13. Zo het gefchied dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte of anderzins onbekwaam worden tot oeffeninge haares Dienftes, zo zullen zij nogtans des niet te min de eere en de naame eenes Dienaars behouden, en van

de Kerke die zij gedient hebben, eerlijk in haaren nooddruft verzorgt worden.

Art. 41. De Clasſes zullen met conſent van de Overheit en reſpective Quartieren, op der zelver goedvinden tweemaal des jaars mogen vergaderen, en niet tot meerderen tijd, ten waare de nood van de Kerken in de reſpective Quartieren zulks kwaame te vereiſchen, en de voorſz. Overigheit en de Gedeputeerden van de Quartieren voorgedragen zijnde, haar conſent daar over gekregen worde. En zullen dezelve Clasſicale vergaderingen beſtaan uit genabuurde Kerken, dewelke elk eenen Dienaar en eenen Ouderling ter plaatze en tijde bij hen in 't ſcheiden van elke vergaderinge goedgevonden, daar heenen met behoorlijke credentie afveerdigen zullen, in welke te zamenkomſte de Dienaars bij gebeurte, of anderzins die van dezelve vergaderinge verkoren word, preſideeren zullen, zo nogtans dat dezelve tweemaal aan een niet en zal mogen verkoren worden. Voorts zal de *Præſes* onder anderen eenen iegelijken afvragen, of zij in haare Kerken haare Kerkenraads vergaderingen houden, of de Kerkelijke Discipline geoeffent word, of de Armen en Scholen bezorgt worden. *Ten laatſten, of er iets is, daar in zij het Oordeel en hulpe der Clasſe tot rechte inſtellinge haarer Kerken behoeven*; de Dienaar die 't in de voorgaande Clasſe opgeleid was, zal een korte Predikatie uit Gods Woord doen, van welke de andere oordeelen, en zo daar iet in ontbreekt, aanwijzen zullen. Ten laatſten zullen in de laatſte vergaderinge voor den particulieren Sijnoden verkooren worden, die op den zelven Sijnode gaan zullen. Was getekent.

J. DIBBETS.

FINIS.

RE-

REGISTER
VAN ZAAKEN IN HET
COMPENDIUM
DER
KERKELIJKE WETTEN
VAN
VRIESLAND
VOORKOMENDE.

A.

A. B. C. BOEK, hoe te drukken. 192.

ACADEMIE, de Statuten derzelver. 242. De Profesſoren verboden te leeren, dat ſtrijdig is tegens de Formulieren van Eenigheid. 242. De verſchillen tusſchen de Heeren VITRINGA en ROEL de hand opgelegt. 243.

ACTA SINODI *Provincialis* en *Nationalis* wie die moet hebben. Zie SIJNODALE SCHRIFTEN en CLASSIS.

ALMANACH. Alle Ongeregeltheden en Pasquillen in dezelve verboden. 245.

ALUMNI; in de Theologie Studeeren, en waar toe te houden, enz. 13.

ANNUS GRATIÆ, wie daar toe geregtigt zijn. 56.

APPELLEN, wie het vrij ſtaat te Appelleren. 114. Een Clasſis komt niet bij Appel, maar bij weege van klagte. 114. De ordre der Appellen. 115. De tijd van aanſtellinge en vervolginge. 115. Wanneer direct ad Sijnodum kan werden geappelleert. 115. Tijdig partij advers de aanſtellinge bekend te maken. 116. Een geſuspendeerde Appellant zal de Dienſt ſtaken bij proviſie. 116. In quæſtieuſe beroepingen zal de Introductie door de Clasſen geſchieden. 116. De Onkosten tot laste van de ſuccumberende. 117.

APPROBATIE der BEROEPINGEN, na 's Lands Refolutien. 24. Noodzakelijkheid deszelfs. 24. In queftie hoe de Beroepene zig gedragen zal. 25. Invalide ftemmen. 25. In Combinatien hoe de ftemmen tellen. 26. Cohieren ligten, die in quæftie moeten gelevert worden. 26. Onkosten daar van. 26.

ARMEGELDEN, zie OORTIESGELDEN en BREUKEN.

ARMEN en BEDELAARS, in het onderhoud der Armen waar naa zich te reguleren. 233. Het onvermogen der plaatzen, hoe te redresferen. 233. Een geëxcommuniceerd Lidmaat door de Kerkvoogden te onderhouden. 233. Geen Bedelbrieven, of flegte Atteftatien te geeven aan die niet vertrekken. 234. In de boeken der omlopers hoe niet te tekenen. 234. Onwettige Tekenaars zullen uit haar beurs reftitutie doen. 234.

ASSIGNATIE der DIENAAREN, plaats hebbende in geconqueſteerde Steden. 38.

ATTESTATIE van CANDIDANDI, zo Kerkelijke als der Profesforen. 10. Voor verroepene *Predikanten*, *van* Kerkenraad en Clasfis. 34. *Waar dezelve te vertoonen.* 34.

ATTESTATIEN van LIDMATEN, van wien moeten gegeven worden, en de manier hoe. 137. Aan die van de Duitfe tot de Franfe Kerk overgaan, & vice verfa. 137. Slegte Atteftatien en Bedelbrieven aan Armen die niet vertrekken, niet te geeven. 138 en 234.

ATTESTATIEN van HUWELIJKS-GEBODEN, niet weigeren, aan die elders willen trouwen. 138. Moeten weder vertonen een Atteftatie van de gefchiede Trouw, die elders Trouwen, of die van diverfe plaatzen zijn. 182.

AVONDMAAL, waar na in de bedieninge te reguleeren. 153. Wie ten Avondmaal moeten gaan. 153. Zie ook LIDMAATEN. De Bankhouders der Lombarden hoe admisfibel tot des Heeren Tafel. 223. Met Herbergiers hoe te handelen. 154. Wie in 't gemeen uitgeflooten zijn. 154. Diens geboden van de Vader zijn gefpiert. 154. Op de plaats der woninge moet iemant Communiceeren. 155.

AUTHOGRAPHA, zie COMMISSIEN.

B.

BEDEDAGEN, zie FEESTDAGEN.

BEDELAARS, zie ARMEN.

BEDELBRIEVEN, zie ATTESTATIEN.

BEROEPINGE des PREDIKANTS; 't Reglement daar van. 20. Hoe dezelve mag gefchieden na voorgaande Predikatie en Gebed. 20. Op vrije Paftorijen. 21. Het Najaar eerft verlopen zijnde. 21. Hoe Ouderling en Diaken elkeen ftem hebben daar toe. 21. Wanneer een nieuwe Nominatie plaats heeft. 21. Simonie verboden, en daar na onderzoek doen in Clasfe. 22.

BESCHULDIGERS, zie KERKELIJKE VERGADERINGEN.

BEVESTINGE des PREDIKANTS; decorum obferveren. 29. Tweemaal Prediken op ordinaare tijd. 29. Te gefchieden voor de Gemeente, en hoe. 29. Wanneer voor de Clasfis. 30. De gewoone afvraginge houden. 30. In quæftie door wien de Introductie. 30.

BOEKDRUKKERIJEN en BOEKWINKELS, zullen geen Theologifche Boeken zonder approbatie worden uitgegeven. 187. Ook geen Schriften den Adverfario overgeven. 187. Wat de Boeken der Profesforen fubject zijn. 188. Kerkelijke ftraffe tegens de Overtreders. 188. Zullen geen Theologifche als geapprobeerde Drukken. 188. Sociniaanfe, Ketterfe, enz. niet te drukken of verkopen. 189. De bijzondere Boeken door den Lande verboden. 190 en 264. Doctores Theologiæ moeten haare Boeken laten approbeeren. 192.

BURSARIUS vermag een afgedaane zaak niet weder in Sijnode brengen. 98. Zal menage houden, en rekeninge doen van Ontfang en Uitgaaf. 112.

BIJBELS met compleete Liturgien en Formulieren te drukken. 191. Te waken tegens de aanftotelijke Bijbelprenten. 192. De Nieuwe overgezetten Bijbel in de Kerken van Nederland te gebruiken. 221. Het Exemplaar van Correctie der drukfauten in Casfa Deputatorum te bewaaren. 222.

C.

CANDIDANDI, wanneer zig bij de Clasfis behoren aan te geeven. 9. Utf. bij den Kerkenraad. 10.

CANDIDATI, zullen de Catechismus en Confesſie ondertekenen. 12. De artijculen van haar pligten. 16. Geen beroep zonder Clasſis advijs afſlaan. 16 en 32. Moeten conſent van de Clasſis hebben, om op een vacante plaats te Prediken. 16. Het Najaar vergeefs niet bedienen. 16. Geen ander bedieninge zonder Clasſis conſent aanveerden. 17. Uitheemſche hier beroepen, wat jaaren zij moeten hebben. 17. Articulen van uniformiteit met de correſponderende Kerken, aangaande de Candidaten en Proponenten. 17. Optekeninge derzelver namen in Actis Sijnodalibus. 19.

CANONICUS, zal alle twee jaaren de Extract-boeken ſuppleeren. 252. Ook die van haar Ed. Mog. 252. Zal een Extract-boek voor zich houden. 252. Een Sijnopſis van 's Lands Placaaten en Reſolutien maken. 253.

CATECHISATIEN, nodig te geſchieden door de Leeraars. 246. Cenſure over de nalatige. 246. Middelen tot onderwijs der Jeugd. 246. Verbod der Catechiſatien zonder conſent des Kerkenraads. 248. Het onderzoek hier af in Cenſura Morum. 249.

CATECHISMUS niet te drukken *zonder Approbatie. 191.*

CENSURA MORUM tweemaal te houden in Clasſe, en op wat wijze, en waar op te ondervragen. 84. Ook die zig ergerlijk dragen in Clasſe in elk Vergaderinge. 90. In Sijnodo, en waar over te houden. 102.

CLASSICALE VERGADERINGEN, wie de Leeden deszelfs zijn. 81. Wat Predicanten geweert moeten worden. 81. Bij wat Clasſis zig iemant te voegen heeft. 82. Onder wat conditie tot een ander overgaan. 82. Moeten de Predikanten onder breuken van ſes ſtuivers en verdere Cenſure in Clasſe verſchijnen. 82. De plaats waar, en de tijd wanneer te houden. 83. Præſes en Scriba ampt aldaar. 83. Tweemaal 's Jaars Cenſura Morum houden in Clasſe, en de wijze hoe. 84. Ook over ergelijke na elk gehoudene Clasſis. 90. De Regel waar na de beſluiten genomen zullen worden. 86. De meerderheid der ſtemmen zal kragt hebben. 86. De Acta te boek brengen en voor het ſcheiden leezen. 87. Dezelve niet roijeeren. 87. De tijd en ordre van de Sijnodalia te behandelen. 87. Sijnodale Schriften bewaaren. 88. Een Extractboek houden. 88. Hoe verre de magt van een Clasſis over de Kerkenraad. 89. Hoe te gedragen omtrent andere Clasſen, en omtrent het Collegie der Deputaten. 89. Clasſicale opkomſten. 89.

CLAS-

CLASSIS censurabel die onwettig Approbatie weigert. 35. Ook die zonder dimisfie iemant aanneemt. 35. Haar devoir omtrent de translatie der Dienaaren. 37. Opzigt op de traagheid der Dienaaren. 39. Ordre stellen op de negligentie van de Dienaaren. 40. De Vacerende plaatzen bedienen. 49. Breuken daar toe. 51. Recht van Prediken aldaar, en niemant zonder deszelfs Consent. 51. Clasfis kan bij wijze van klagte tot de Sijnode koomen, als de sententie van Censure over iemant vernietigt is. 114. Zal ten allen tijde opzigt hebben op de Predikanten en Candidaten onder haar resort. 160. Zal in Sijnode moeten tonen dat waken tegens de Paapse stoutigheden. 211. Ook tegens de Sociniaanse. 212. Insgelijks tegens de Remonstranten. 216.

COHIEREN der stemmen mag de Clasfis, enz. ligten. 26. In beroepingen daar quæstie over valt, moeten ze gelevert worden. 26.

COMMISSARIEN der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden, wie, en hoe te verzoeken. 94.

COMMISSIEN; de Committeerden ad Sijnodum, als ook Correspondens en Deputatus moeten een jaar stil zitten, eer zij ad Sijnodum kunnen gecommitteerd worden. 70. Ad Correspondentiam en Deputatenschap twee jaar stil zitten, eer zij de novo kunnen gecommitteert worden. 71. Desgelijks een jong Predikant, eer hij mag een Commisfie bedienen. 71. Ad Authographa is een extraordinaare Commisfie. 71. Na Overijsfel het jaar te voren begeven. 72.

COMEDIEN zijn niet geoorloft. 237. Tot afschaffinge derzelver aanhouden. 237.

COMBINATIEN; hoe de stemmen te tellen aldaar. 26. Dorpen die niet gecombineert worden. 48. Bij wiens consent het geschieden moet. 48.

CONFESSIE en CATECHISMUS moeten van de Candidaten ondertekent worden. 12. Ook van Ouderlingen en Diakenen. 75. Van de Profesforen en Schoolmeesters. 142 en 168.

CONVENTICULEN verboden. 197.

CORRESPONDENTIE, met wat Kerken te houden. 118. De ordre te houden in het begeven der Correspondentien. 118. Middelen tot onderhoudinge derzelver. 119.

CORRESPONDENTEN door wien en hoe te eligeeren 98.

98. Deszelfs Credentialia wanneer te ſchrijven. 99. Moeten rapport doen aan de Sijnode, en de tijt wanneer. 119 en 121. Ad Authographa moeten haare Acten uitſchrijven en mede nemen. 119. Wat Acten, gaande na de Correſpondeerende Sijnoden, zij moeten mede nemen. 121.

CORRESPONDENTEN van de buitenlandze PROVINCIEN, zal tijdige aanſchrijvinge gedaan worden, en de Gravamina overgezonden van de Deputaten. 119.

CREDENTIALIA ad SIJNODUM hoedanig zij moeten zijn. 92.

D.

DAG des HEEREN, zie FEESTDAGEN.

DEPUTATEN SIJNODI, wie Leeden deszelfs zijn. 104. Bij verſterff van Primus en Secundus, wat te doen. 104. Mogen in gewigtigte zaken andere tot zig roepen. 105. De tijd van de ordinaare Vergaderingen. 105. Wanneer iemant geen ſesſie mag hebben. 106. *De extraordinaare* tot laſte van de ſchuldige. 106. De rang der zittinge. 106. Wat ordinaar te doen is. 106. Wat extraordinaar te doen. 106. Hoe te procederen bij de Overigheid. 107. In Appellen zullen alleen haar tafel houden. 107. De regel waar na zij zullen handelen. 107. Haar magt in Cenſure. 108. In de reſtitutie van een geſuspendeert Prædikant. 108. Omtrent een Clasſis. 108. In extraordinaare Commisſien hoe te werk te gaan. 109. Geen ordre ſtellen op vacerende plaatzen. 109. Pligten der Deputaten. Als te waken tegens de Sectariſen, de Handeling en Boeken, rapport doen in Sijnode, de Heeren Commisſarien en Correſpondenten aanſchrijven, en de Gravamina overzenden, register van de Sijnodale Schriften, en Recipis-boek houden. 109-112. Hun jaarlijks Stipendium, en hoe daar mede te handelen. 112. Geen Schulden mogen maaken. 112. Ontvang en uitgaaf der Vidualia aanbevolen, en daar van rekeninge doen in Clasſis. 59 en 60. Door de Sijnode te eligeeren, en hoe. 98. Wanneer de Deputaten in de Appellen worden voorbij gegaan. 115. Moeten de Acten der Correſpondeerende Sijnoden ontvangen en bewaren. 120. Tot afſchaffinge van de Comedien bij hun Ed. Mog. aan te houden. 237.

DIAKENEN, haar Ampt. 80. Ieder Kerk mag een hebben

ben. 80. Alle weeken Vergaderen. 80. Wanneer gerechtigd tot de Kerkenraad. 73. Niet verpligt tot die bedieninge als zij redenen van excuis hebben. 76.

DISCIPLINE; zie KERKELIJKE.

DOCTORES THEOLOGIÆ, moeten haare boeken laaten approbeeren. 192.

DOMPELAARS, zie MENNONITEN.

DOOP, gelijkformigheid deszelfs. 145, Kinderdoop, wanneer en waar te bedienen. 145. Wat ſlag van Kinderen al te Doopen. 145. Die ten Doop preſenteren, moeten op de afvraginge konnen antwoorden. 147. Door de Vader of andere te preſenteeren, en door wien niet. 147. Getuigen hoedanig zijn moeten. 148. De nalatige Ouders opwekken. 148. Het Formulier des Doops zonder veranderinge leezen. 148.

DOOP der VOLWASSENE aan wien te bedienen na Onderwijs. 148. Ook die haares Doops onkundig zijn. 149. Het Houwelijk geen reden van Doop. 150. Doop en Avondmaal gaan te zamen in volwasſene. 149. Niet elders te geſchieden zonder Atteſtatie. 150. Een Mennonijt niet Herdopen. 150. Nog een Papiſt wettelijk gedoopt. 150. Maar der Munniken, enz. onwettig. 151. De Doop der Vroedvrouwen en Munniken hoe tegen te gaan. 151. De naamen der Gedoopte, en de tijd op te tekenen. 151.

DRONKEN DRINKEN, zie HERBERGEN of ONGEREGELTHEDEN.

DRUKFAUTEN in Liturgien. 191. In Bijbels. 191.

E.

EMERITI, wanneer gemaakt worden, en hoe. 54. Het Stipendium. 54. Geen Leden van de Kerkenraad. 55. Moeten 10 Guld. Viduaal betaalen. 55.

EXAMEN, noodzakelijkheid deszelfs. 7. Zal ſtrikt gedaan worden. 7. Waar over. 8. Tijd hoe lang duuren. 8. Geſtudeerde perzoonen. 8. Wanneer de *Laici* admisſibel. 9. Proponenten peremptoir van dat Clasſis waar onder zij beroepen zijn. 9. Met uitheemſe Studenten hoe te handelen. 9. Op Kerkelijke getuigenisſe. 10. Item, Academiſche. 10. Wie niet admisſibel. 10. Het ſtaat aan de Clasſis,

ſis, en niet aan de Profesſoren, zo het præparatoir als peremtoir. 11. Elk Prædikant mag examineeren. 11. Wat daar voor te betalen. 12.

EXBURSARIUS moet de Acta Sijnodalia uitſchrijven. 101.

EXTRACTBOEK der Sijnodale Acten. 88. Zie ook SIJNODALE SCHRIFTEN en CANONICUS.

F.

FEESTDAGEN. De dagen die Godsdienſtig moeten onderhouden worden. 171. In wat manier goede Vrijdag. 171. Wanneer Bededagen en Dankdagen door de Overheid uit te ſchrijven. 171. Wat dagen bij Placaaten en Reſolutien verboden zijn te ontheiligen, en de Placaaten daar af. 172. Op de uitvoeringe der Placaaten aanhouden. 173. Door de Kerkelijke Cenſure de ontheiliginge des Sabbathsdag beletten. 173.

FORMULIEREN zonder veranderinge leezen, en wel de drie vragen des Doops verbotenus. 148.

G.

GESCHENKEN hoe een Predikant dezelve mag aanneemen. 46.

GOEDEREN van KERK en PASTORIE, waar te vinden. 62. Aan wien de Adminiſtratie, en wien niet. 62 en 63. De wijze van Alienatie derzelver. 63. Afkopen niet te maken, en met Huizen bezwaaren, en hoe al. 64. Daar zij zijn hoe te voldoen. 64. De Paſtorije-huizen niet verkopen. 64. Clasſis opzigt daar omtrent. 64.

GOEDE VRIJDAG, in wat manier dient onderhouden te worden. 171.

GRAVAMINA, hoe te inſereren in de Sijnodale Acten. 97. Wanneer te ſtellen en over te zenden. 122. Admisſibel over gewigtige zaken, en hoe over afgedane. 123. Verbodene, wie die zijn. 124. Daar na beſluiten op Clasſis advijs, of als het ad referendum genomen is. 124. De wijze van breuken te innen. 124.

GULIKSE KERKEN, zie PALTSCHE KERKEN.

H.

HERBERGEN en DRONKEN DRINKEN. Ieder Prædikant zal aanhouden op de Executie der Placaaten daar tegens. 226. De Excesſen in de Leedmaaltijden hoe tegen te gaan. 227.

HERBERGIERS, hoe in 't ſtuk des Avondmaals met dezelve te handelen. 154. Die op Zondagen, enz. tappen. 172.

HERDOPEN, zie DOOP.

HOUWELIJK, wie in 't gemeen mogen Trouwen. 178. Iemant mag ook des Vrouwen Broeders Wed. Trouwen. 178. Hoe te handelen met die in concubinatu geleeft hebben, en te vooren gaarloopen. 178. De tijd van Eerbaarheid uitwagten. 179. Elk, bijzonder Vreemdelingen, moeten tonen bewijs van vrijheid. 179. Wettelijke Ondertrouw indisſolubel. 179. De Trouw die *ipſo jure* nul is. 180. Kerkelijke ſtraffe die zulke Trouwen tegens Spieringe. 180. Des overledenen Suster te Trouwen onwettig. 181. Drie Proclamatien moeten de beveſtiginge voor af gaan. 181. Daar ter plaatze iemant het laatſte half jaar gewoont heeft, de Proclamatien laten gaan. 181. Atteſtatie vertoonen die elders Trouwen, of van diverſe plaatzen zijn. 182. Van de geſchiede Trouw weder ter plaatze vertoonen. 182. De Trouw zal na de Predicatie geſchieden. 183. Op Kerkelijke Atteſtatie in de Kerk. 183. Niet in de Kerk op Politijke Atteſtatien. 183. Privaat te Trouwen ſtrafbaar. 184. Tegens de ongeregeltheden bij het Trouwen zal het Clasſis waken. 184. De namen der Getrouwde optekenen. 184. Wat te doen tegens de Ongetrouwde te zamen levende. 184. Een Vrouw ſcheidende van een Man, beſmet met het *Morbus Gallicus*, kan tot 't Avondmaal toegelaten worden. 185. Wat te doen tegens een die zig met een gerepudieerde ondertrouwd. 185. Mennoniten waar te Trouwen. 186. Tegens verbodene Echtſcheidinge der Mennoniten te waken. 186.

I.

JESUITEN, zie PAPEN.

INTRODUCTIE, in queſtieuſe beroepingen zal door de Clasſis geſchieden. 116.

JOODEN; middelen ter bekeringe derzelver. 220.

K.

KERKELIJKE DISCIPLINE, door wien ſtriktelijk te oeffenen. 156. Het vrije regt deszelfs aan de Kerk. 156. De regel waar na in 't gemeen te handelen. 156. Perzonen die in 't gemeen Cenſurabel zijn voor de Kerkenraad. 157. Hoe omtrent hardnekkige en openbaare Zondaars te handelen. 158. Form van uitvoeringe omtrent afgeſnedene. 158. Hoe te handelen omtrent Ouders die hare Kinderen, enz. niet in tucht houden. 159. Als ook met Herbergiers, enz. 159. Die iemant brengt tot Simonie. 160. Form van weder aanneeminge der Excommuniceerde. 164.

KERKELIJKE DISCIPLINE over de LEERAARS; opzigt des Claſſis over de Predikanten en Candidaten. 160. Zal Cenſure gehouden worden over de ongeregelde en nalatige Predikanten. 161. Wat zonden in het gemeen ſuspens en afzettinge verdienen. 161. Simonie perpetuele afzettinge. 162. Die Ceſſie hoe ſtrafbaar, en hoe deportabel. 162. Omtrent een onwillig afgezet Dienaar wat te doen. 163. Die het Kerkelijk beſlotene uitbrengen. 163. Hoe die Kerkelijke weerdigheden bekuipen. 164. Die Sijnodale Commisſien en Reſolutien nalaten. 164. Omtrent partijdige Dienaars. 164. Form van weder aanneminge der Dienaaren, Ouderlingen en Diakenen. 164. De Ontheiligers des Sabbats Cenſureren. 174.

KERKELIJKE GOEDEREN, zie GOEDEREN.

KERKELIJKE VERGADERINGEN in 't GEMEEN; Wat zaken daar in te verhandelen zijn. 68. In wat ordre. 68. Wie daar voor mogen verſchijnen. 69. Wie niet als voorſpraaken. 69. Tegens onwettige beſchuldigers hoe te procederen. 69. Wie uitgeſloten zijn van de Vergaderinge. 70.

KERKENDIENST in OOST- en WEST-INDIEN. De poincten van bezorginge, en de Correſpondentie met de Kerken van Oost- en Weſt-Indien. 228. Dezelve bij ons onder limitatie aangenomen. 230.

KERKENRAAD; zal ieder Gemeente een hebben. 73. Dezelve aanleggen met Claſſis advijs. 73. Uit wat perzoonen dezelve beſtaat. 73, Bloedverwantſchap ſluit niemant uit. 74. Krijgslieden Admisſibel. 74. Moeten de Gemeen-

meente voorgesteld, en voor dezelve bevestigd worden. 74. Het regt van Electie bij den Kerkenraad. 74. De Formulieren ondertekenen. 75. Alle twee jaar veranderen. 75. Hoe verre haar regt omtrent een Predikant. 75. Hoe verre te gaan omtrent een onwillige gekoren Diaken. 76. Aantekeninge houden van de handelingen. 76. Niet gehouden de Aanklager te openbaaren. 76. Uit de Magistraat een tot Ouderling te kiezen. 76.

KERKVOOGDEN, de Administratie der Kerkegoederen beneffens den Predikant aanbevolen. 62. Opzigt derzelve op de Pastorie-goederen. 63. De Paapsche uitgesloten. 63.

L.

LABADISTEN, waar voor te houden zijn. 218. Kerkelijke middelen tegen dezelve. 218.

LEDEMAALTIJDEN, zie HERBERGEN en DRONKEN DRINKEN.

LEENEN *ad pios usus*, aan wien begeven en hoe lang studeeren. 66. Moeten daar op in de Theologie studeeren. 66. Niet op Paapse Academien. 66. Opzigt hier over den Clasfen aanbevolen. 67. Het Register derzelver op 't Collegie. 67.

LEERE; tot eenigheid in de Leere is nodig de ondertekeninge van de Geloofs-belijdenisse en Catechismus, en door wien te doen. 142. De nalatige Censurabel. 142. Niet te Prediken strijdig de Catechismus en Formulieren. 143. De Formulieren zonder veranderinge leezen. 143.

LEGERDIENST. Door wien te bedienen, en hoe lang. 125. Ordre in de bestellinge. 125. Reglement van de Legerbedieninge zo voor ieder Predikant in 't bijzonder als ook de onderlinge Correspondentie. 126. De betalinge van wien te vorderen. 131. 50 Gulden tot reiskosten, en door wien de Bagagie te voeren. 132. Candidaten tot de Legerdienst aangesteld, moeten alvorens werden bevestigt. 132. Het voorstel van de Sijnode van Zuid-Holland, ten aanzien van de Legerdienst afgeweezen. 132.

LIDMAATEN, wie daar voor te houden zijn. 134. Wat kennisse vereischt word, en hoe verre de onwetenheid plaats heeft. 134 en 135. Een stom en doof geboren hoe admissibel. 135. Die van een onregtveerdige daad berouw heeft. 135. Een hertrouwde Vrouw van de Man moetwillig verlaten. 136. Lidmaaten moogen en moeten ten Avondmaal

 gaan

gaan. 153. Zijn de Cenſure onderworpen. 157. Schoolmeesters boven de 20 jaaren moeten Lidmaaten zijn. 166.

LIJKPREDIKATIEN verboden. 175.

LITURGIEN, zie BIJBELS.

LOMBARDEN, hoe admisſibel tot de Tafel des Heeren. 223.

M.

MAGISTRAAT, uit dezelve ten minſten een tot Ouderling verkiezen. 77.

MENNONITEN, een getollereerde Secte, die geen Socinianen, Kwakers of Dompelaars zijn. 198. De ſuspecte door de Prædikanten te examineren. 198. Middelen om dezelve van de Socinianen te onderſcheiden. 199. Te waken tegens derzelver Sociniaanſche Leere en Stoutigheden. 202. Den Eed door dezelve te doen. 202. Van de Stemmen tot Predikanten geſecludeert. 203. Placaaten en Reſolutien tegen dezelve. 203.

N.

NOODLIJDENDE KERKEN, op wat voet aan dezelve Contribueeren. 255. De ſubſidien van de Palts en Gulik voor Allerheiligen contribueeren. 255. Hoe dezelve te verdeelen. 256. De poincten die van voorſchreeven Kerken dienen waargenoomen te worden. 256. Litthauwen en Grunſtad onder de Noodlijdende aangenoomen. 257. Ut ſupra de adjunct Predikant van Gronauw. 257. De Penningen der noodl. Kerken hoe te verdeelen. 258. Lijſt der noodl. Kerken over te neemen. 258. Een ſtaat hoe veel ieder Kerk word toegelegt over te zenden aan de Deputaten. 259. De Penningen voor de noodl. Kerken in zilvergeld over te zenden. 259. Groot Poolen en Pools-Pruisſen onder de noodl. aangenoomen. 259. Insgelijks de Kerken van Nasſau-Saarbruk, enz. 259. Ut ſupra die van Neijen. 260. Noodlijdende Kerken in contextu af te handelen. 260. De Brieven betreffende de noodl. Kerken aan wie te behandigen. 260. De Kerk van Dresden aangenomen. 260. Insgelijks de Walſche Kerken in de Valeijen van Piemont. 261.

O.

OMLOPERS met Boekjes om daar in te tekenen; zie ARMEN.

ONDERTEKENINGE van de Geloofs-belijdenisse, Catechismus en Formulieren, door wien te doen. 142.

ONDERTROUW wettig geschied is indissolubel. 179.

ONDERWIJS der JEUGD en middelen daar toe. 246.

ONGEREGELTHEDEN bij het Trouwen zal de Predikant en Classis daar tegens waken. 184. Hoe tegen te gaan het drinken bijzonder bij Dooden. 240. Hoe tegens het Papegaij-schieten, Ringrijden, enz. 240. Hoe tegens Vloeken en Sweeren te waken. 241.

OORTIES-GELDEN door wien te distribueeren. 231. Van wien en door wien in te vorderen. 232.

ORGELEN. Het Orgelspelen in de Kerk geoorloft. 236.

OOST-INDISCHE KERKENDIENST, zie KERKENDIENST.

OPKOMSTEN der PREDIKANTEN; vrije Pastorijen of Suppletie tot 450 Guld. 45. Hoe geschenken nemen. 46. Het Tractament van alle Predikanten die Suppletie trekken op 500 Car. Guld. bepaalt. 46. Lemma der Predikants Tractamenten. 47.

OVERHEID; niemant als die de Gereformeerde Religie voor goed keurt. 193. De Bijzitters, Dorpregters, Ontvangers en Kerkvoogden, enz. moeten geen Papisten zijn. 193. De toezigt daar te neffens is ieder Prædikant aanbevolen. 194.

OUDERLINGEN, waar in haar Ampt bestaat. 78. Mogen de verkiezinge niet afslaan zonder gewigtige redenen. 78. Moeten hebben een Vrouw die Lidmaat en onergelijk is. 78. Een nieuw inkomende niet aanstonds verkiezen. 79. De Confesfie en Catechismus ondertekenen. 75. In de Steden een Ouderling uit de Magistraat verkiezen. 77.

P.

PAAPSCHE SUPERSTITIEN, enz. De Placaten en Resolutien daar tegens. 205. Op de Executie der Placaten aan te houden. 210. De Prædikant zal de Contraventeurs bij de Overheid aanbrengen. 210. De nalatige Officier aan Haar Ed. Mog. aanbrengen. 210. De staaltjes van

de Paapfche ftoutigheden den Deputaten aangeven, en hoedanig die ftaaltjes moeten zijn. 211. Ieder Clasfis zal in Sijnodo tonen daar tegens te waken. 211. Papiften zullen geen Curatoren zijn over Kinderen van Gereformeerde Ouderen. 224.

PALTZE en GULIKSE KERKEN; de Subfidien aan dezelve voor Alderheiligen contribueren. 255. Hoe dezelve te verdelen zijn. 256. Poincten die van dezelve moeten waargenomen worden. 256.

PASTORIE-GOEDEREN en deszelfs Adminiftratie; zie GOEDEREN.

PHILOSOPHIE, derzelver Licentie in te teugelen. 251.

PLACATEN en RESOLUTIEN van de ontheiliginge der Heilige Dagen. 172. Tegens de Mennoniten. 203. Tegens de Papen en Jefuiten. 205. Tegens de Socinianen. 212. Tegens de Remonftranten. 215. Van de Placaten en Refolutien concerneerende de Kerk een Sijnopfis door de Canonicus te maken. 253.

POSTULANTEN. Geen Poftulanten in de Sijnode te admitteeren. 102.

PRÆSIS AMPT in Clasfe. 83. In Sijnodo. 95.

PREDICANTEN, haar pligt in het Leeren. 39. De trage hoe op te wakkeren. 39. Onleege tijd geen reden van nalatigheid. 39. Catechifatien houden. 41. Ut fupra ftigtelijke Zamenfpraaken met andere Gezindheden. 41. Tweemaal Prediken. 40. Impotente Clasfis hulp verzoeken. 41. Avondmaal houden. 41. Huisbezoeking doen en Schoolen vifiteeren. 41. Register houden van Lidmaten, Gedoopte en Getrouwde. 42 en 151. Woonen bij zijn Gemeente. 42. Volharden in zijn dienft. 43. Trouwen een Vrouw Lidmaat zijnde. 43. Nedrig in gedrag en kleding. 43. Geen Med. Doctor zijn, veel min andere onbetamelijke exercitien te aanvaarden. 43 en 44. Een gefuspendeerde appellerende zal bij provifie den Dienft ftaken. 116. Zal zonder veranderinge de Formulieren leezen en de 3 vragen des Doops verbotenus. 148. Die iemant trouwt tegens fpieringe der Geboden, hoe Kerkelijk te ftraffen. 180. Zal de namen der Getrouwde optekenen. 184. Zal zijn toezigt hebben op de Paapfe Officieren, Ontvangers, Kerkvoogden, enz. 194. Zullen mogen examineren de Mennoniten fuspect van Socinianerij. 198. Tegens de Socinianen te waken. 213.

PRE-

PREDIKEN, wie Prediken mogen, en wie niet. 175. De Lijkpredikatien Verboden. 175. De Proefpredicatien wanneer te doen. 175. Reglement waar na het Prediken moet geschieden. 176. Niet te Prediken ſtrijdig de Formulieren van Eenigheid en Catechismus. 143. De Ziekettroosters in 't Tugthuis, enz. in het Prediken in te teugelen. 177.

PROFESSOREN moogen niet examineeren ad S. S. Miniſterium. 11. Wat derzelver Boeken ſubject zijn. 188. Moogen niet Leeren nog Schrijven dat ſtrijd tegens de Formulieren van Eenigheid en Catechismus. 242.

PROTESTEN, welke opgetekent dienen te worden, en welke niet. 235.

Q.

QUAKERS, zie MENNONITEN.

R.

RECIPIS pasſeren. Zie DEPUTATEN en SIJNODALE SCHRIFTEN.

REGISTER van de Gedoopte, Houwelijks-proclameerde en Ledemaaten door de Predikanten te houden. 42. Bij vertrek laten. 36.

REGLEMENT des Lands van de beroepinge eenes Predikants. 20. Van deszelfs vertrek. 34.

REGLEMENT des LEGERDIENST, zie LEGERDIENST.

REMONSTRANTEN. Placaten en Reſolutien tegen dezelve. 215. De Deputaten hier tegens te waken en op de executie der Placaten aanhouden. 216.

RESOLUTIEN Sijnodaal, die kragt hebben en wie die zijn. 98.

S.

SCHOOLEN en SCHOOLMEESTERS, hoedanige perzonen eligibel. 166. Moeten Lidmaaten zijn boven de 20

jaaren oud. 166. Zal geen Pachter nog Notaris zijn. 166. Ieder Dorp zal een Schoolmeester hebben. 167. Wanneer en hoe de Stemminge zal geschieden. 167. Op wat gagie beroepen. 168. De Catechismus en Formulieren ondertekenen. 168. Mede Catechiseeren in de Kerk. 168. Regtzinnige Boeken gebruiken. 169. Welke Schoolmeesters geweert, of afgezet zullen worden. 169. Excommuniceerde en afgezette hoe weder aannemen. 170.

SCRIBA ampt in Clasfe. 83. In Sijnodo. 95.

SECTARISSEN in 't GEMEEN, de ordre daar opgestelt. 195. Ieder vrijheid vergunt om in haar vergaderingen ordentelijk haare leere tegen te spreken. 195. De Conventiculen verboden tot voorkominge der Secten. 196.

SIEKETROOSTER in 't Tugthuis in 't Prediken in te teugelen door de Kerkenraad van Leeuwarden. 177. Op Vlooten moeten geëxamineerde zijn. 250.

SIJNODALE SCHRIFTEN; wie de Sijnodale Acten moeten houden en bewaaren, en hoe. 88 en 139. De Acten der Correfponderende Sijnoden moeten van de Deputaten ontvangen en bewaart worden. 139. Wie de *Extracta Sijnodalia* moeten hebben. 140. *Wie het Extractboek* der Correfponderende Sijnoden moeten hebben. 140. De Acta Sijnodi Nationalis moet elk Clasfis en Predikant hebben. 140. Alle andere Sijnodale Schriften in Casfa Dep. te bewaaren. 140. Niet ligten zonder recipis. 141.

SIJNODALIA in Clasfa te behandelen op wat tijd en in wat ordre. 87.

SIJNODUS Provincialis zal alle jaaren Vergaderen, en op wat tijd. 97. Door het Clasfis Sijnodaal geconvoceert. 97. De stemgeregtigde wie. 98. Credentialia hoe moeten zijn. 98. Leeden waar toe verpligt. 93. Sich niet onttrekken of voor de tijd weg gaan. 93. Wie niet admisfibel. 93. Tot de Sijnode behooren de Ed. Mog. Heeren Commisfarien. 94. Ook de Heeren Correfpondenten. 94. Als mede de Deputaten ad Caufas. 94. Wie auditores mogen zijn. 95. Niemant audientie weigeren. 95. Præfes en Scriba wanneer, en van wie verkoren. 95. Vrij van Commisfien geduurende het Sijnode. 96. De Scriba de eerste Stem. 96. De plaatzinge der Leeden. 96. Zal de Sijnodus door de Pastores loci geopent worden. 96. Van wat zaken beginnen. 96. Hoe hij de Acten stellen zal. 97. Hoe de Gravamina infereren. 97. Als ook de Placaten en Refolutien des Lands. 97. Wat Refolutien alleen kragt

hebben. 98. Burſarius verboden een afgedane zaak in Sijnodo te brengen. 98. Breuken van Serovenientie. 98. Electie der Correſpondenten en Deputaten hoe. 98. Uitvoeringe der Sijnodale Commisſien. 99. Sluitinge der Sijnode. 100. De namen die in Actis moeten geinſereert worden. 100. De inhoud der Correſponderende Acten inſereren. 100. Door wien de Acten uit te ſchrijven. 101. De principale Acten waar verblijven. 101. Cenſura morum. 102. Geen Poſtulanten bij de Sijnode geadmitteert worden. 102. Te letten op 't geen *ad referendum* word genomen. 102. De gelden der Credentialen voor wie. 103.

SOCINIANEN zijn hier niet getollereert. 212. Sociniaanſe Boeken verboden te drukken. 212. Tegens dezelve te waken. 213. Middelen om dezelve te ontdekken, en Vraagſtukken haar voor te ſtellen. 214.

STOUTIGHEDEN, zie PAAPSCHE.

SUPPLETIE der Deficierende Tractamenten. 45.

T.

TRANSLATIE der DIENAAREN, hoe te geſchieden. 37. Clasſis devoir daar in als iemant ontſtigtelijk ſtaat. 37.

TROUWEN, zie HOUWELIJK. Trouw die *ipſo jure* nul is. 180.

V.

VACERENDE PLAATZEN voor zes weeken. 49. Voor een rond jaar en door 't Clasſis bedienen. 49. Breuken door de nalatige te betaalen. 51. Hoe omtrent nalatige in 't kiezen te doen. 50. Schulden geen redenen van nalatigheid. 50. Dienſt en profyten wanneer voor de Clasſis. 50. Viſitatien aldaar doen. 51. Clasſis regt van Prediken aldaar. 51. En niemant zonder deszelfs Conſent. 51. Deputaten daar omtrent geen ordre ſtellen. 109.

VERGADERINGEN, zie KERKELIJKE.

VERROEPINGE. Tijd van beraad 14 dagen. 31. Ten langſten een maand. 31. De keuze aan de beroepene, bijzonder als hij reden heeft. 31. Mag niet binnen twee jaaren verroepen worden. 33.

VERTREKKEN der DIENAAREN. Niet voor twee jaa-

ren

ren alschoon de onkosten wil betaalen. 33. Reden van vertrek aan wien zulks staat. 33. Niet zonder Attestatie van Kerkenraad en Clasfis. 34. Waar vertonen. 34. 's Lands Reglement daar af. 34. Cenfure daar over aan wien en hoe. 35. Register der Gedoopte, enz. na te laten. 36.

VIDUALIA, zie WEDUWEN en WEEZEN.

VLOOT en DIENST ALDAAR. Ordre der bestellinge deszelfs. 250. Sieketroosters daar op moeten geëxamineert zijn. 250.

VOORLEESEN van eenige Capittelen voor de Predikatie is nodig. 239.

VREEMDELINGEN die trouwen willen, moeten behalven Confent, bewijs van vrijheid toonen. 179.

W.

WEDUWEN en WEEZEN der PREDIKANTEN zijn geregtigt tot het annus gratiæ. 56. Als ook deszelfs Kindskinderen. 56. Na expiratie deszelfs aan dezelve (dog niet de Kindskinderen) van den Lande 2400 L. en van ieder Predikant 10 L. toegestaan, onder hen te verdeelen, 57. Pæne der nalatige Predikanten. 57. Op October te betalen door de Clasfen. 58. Wanneer en hoe de betalinge te innen. 58. Wie Vidualia zullen trekken. 58. De namen der Weduwen en de jaaren van het jongste Kind in 't Viduale-boek aan te tekenen. 58. Wie van de Vidualia uitgesloten zijn. 59. Viduale Penningen vrij van arrest. 59. Door wien en wanneer te betalen. 59. Daar van Rekeninge doen in Clasfis. 60. De Weduwen buiten Lands een Attestatie vertoonen. 60. Ut fupra binnen de Provintie. 61. Die buiten de Provintie of Clasfis woonen, moeten een Gelastigde hebben tot 't ontfangen der Penningen. 60.

WEEZEN en haar OPZIGT. Papisten zullen geen Curatoren over Kinderen van Gereformeerde Ouderen zijn. 224. Voogden zullen de ongedoopte Kinderen laten Doopen. 225. Weezen der Ledematen door wien te onderhouden. 225. Het Momboirfchap der Mennoniten door wien en hoe tegen te gaan. 225.

WESTINDISCHE KERKENDIENST, zie KERKENDIENST.

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Compendium der Kerkelyke Wetten van Vriesland

Leewarden 1771

J.can.p. 235 d
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10544663-1
VD18 14426773-001